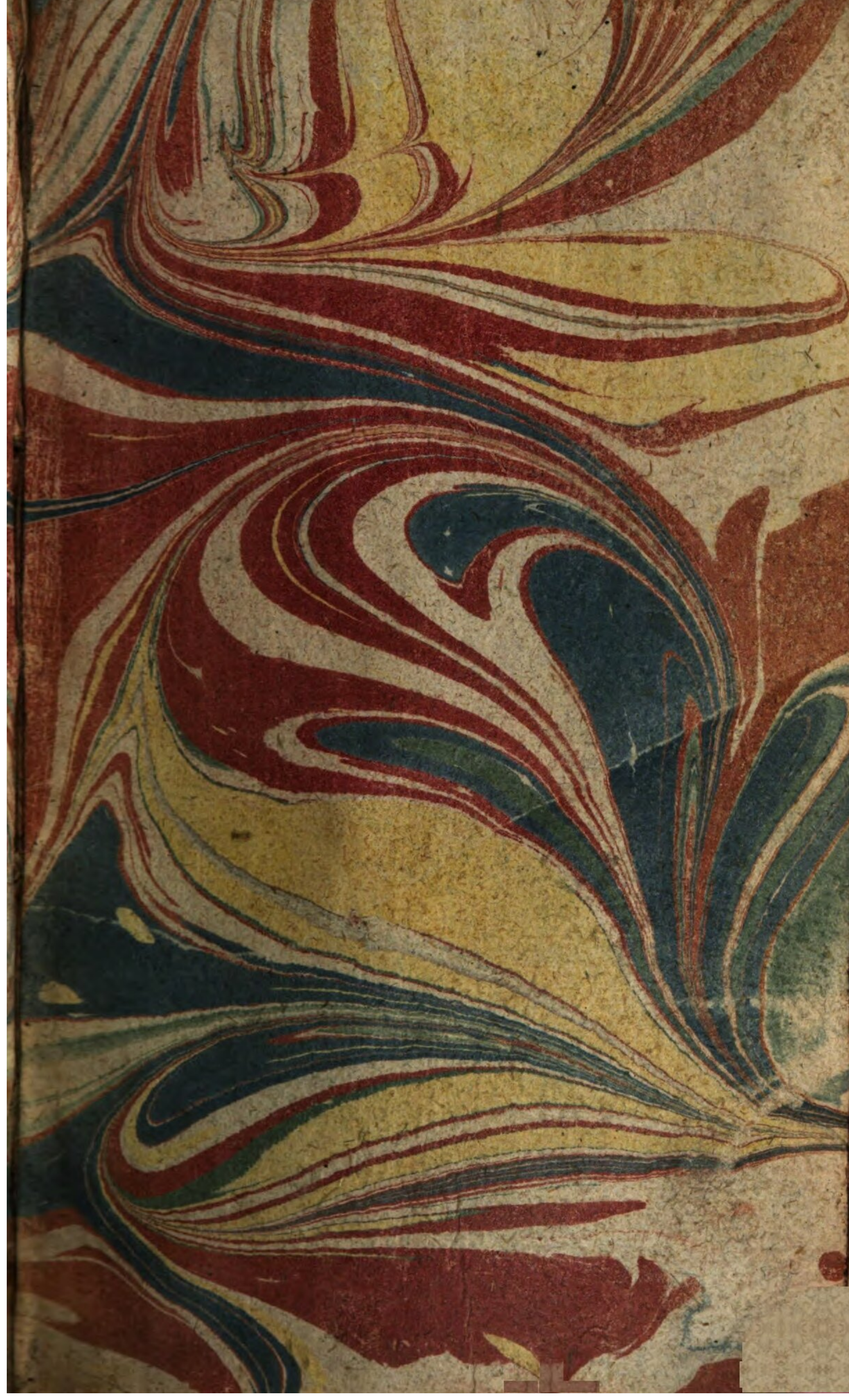

Ex Electorali Bibliotheca
Serenis ^{rum} Vtriusq; Bauariæ
Ducum.

Q

199 a.

H. L.

Hirt lit part.

L 4. C. 6.

Oreg. 1110 m

M. OLAVI GERHARDI
TYCHSEN,

PHILOS. ET LITTERATURAE ORIENTALIS IN ACA-
DEMIA FRIDERICIANA BVEZOVIENSI PROFESSORIS
PVBL. ORDIN. ET BIBLIOTHECAE PV-
BLICAE PRAEFECTI,

TENTAMEN

DE

VARIIS CODICVM

HEBRAICORVM

VET. TEST. MSS.

GENERIBVS,

A IVDAEIS ET NON-IVDAEIS

DESCRIPTIS:

EORVM IN CLASSES

CERTAS DISTRIBUTIONE

ET

ANTIQVITATIS ET BONITATIS

CHARACTERIBVS.

ROSTOCHII,

IMPENSIS IO. CHRIST. KOPPII,

MDCCLXXII.

AL. OLAVI GERHARDI

TYRISTE

THESE DE DIPLOME

DE LA FACULTE DE MEDECINE

DE LA VILLE DE PARIS

LE 15 MARS 1844

THESE

DE MEDECINE

HERBARIUM

DE LA FACULTE

DE LA VILLE DE PARIS

LE 15 MARS 1844

DE LA FACULTE

DE MEDECINE

DE

DE LA VILLE DE PARIS

DE LA FACULTE

DE MEDECINE

DE LA VILLE DE PARIS

Bayerische
Staatsbibliothek
München

Ad confirmandam aut restituen-
dam textus biblici hebr. im-
pressi lectionem genuinam,
manuscriptos Vet. Test. bo-
nae notae codices hebraicos, vnicum
tantummodo esse, atque tutissimum co-
gnoscendi principium, eosque solos
esse audiendos, inter omnes a praeiudi-
catis immunes opinionibus conuenit.
Quoniam autem codicum exiguus nu-
merus, et si credere fas est, haud opti-
mae notae, ab vno alteroue docto, quos
inter eminet *b. Io. Henr. Michaëlis*, egre-
giae famae vir, ex instituto adhuc col-
latus fuit, nec tantum attulit fructum,

ac sperarunt eruditi quidam ; ante decem , et quod excurrit , annos vener. *Beniaminus Kennicott* non modo eruditis in variis orbis terrarum regionibus degentibus , ansam atque occasionem conferendi codicum mss. hebr. biblicorum ingentem numerum praebeuit , sed facem quoque ipse magno conatu summisque viribus praetulit , atque iam in eo est , vt variationum vndique adhuc congestarum syluam prelo paret. Quam vellem cederet labor iste stupendus in verbi diuini praesidium ! Sane tunc omnia erunt bona , quando clausula bona est. Verum si id quod est , fateri volo , plus in ea re , prouti nunc est , detrimenti quam emolumenti erit , nisi codicum historia eorumque diuersa genera , qua fieri potest , accuratione , prius in luce clara ponantur , quam variae dentur ex iis conquisitae lectiones.

Mouet mihi admirationem , quod , quum viri doctrina omnes antecedentes , hanc codicum inchoatam collationem pleniore ore laudarent , ad discrimina generum Mss. bibl. plane atque omnino haud attendentes , non solum codices V. T. ebraicos pro exaratis a Iudaeorum librariis habuerint , tutoque pro-

pronuntiare ausi sint, omnes in hisce, quotquot existunt, codicibus occurrentes varietates non nisi descriptoribus iudaicis esse attribuendas, sed etiam longius progressi, omnes indiscriminatum codices, quotquot reperiri possint, fontes, e quibus textus impressi, quem valde corruptum, masorethicum &c. proclamant, recensio et emendatio haurienda sit, constituerint.

Equidem sic semper existimaui, divina oracula castissima esse tractanda manu, nec, ut a sciolis quibusdam indignissime factum doleo, crimina in textum impressum, causa adhuc indicta, ferenda prius, quam meliora iis, e quibus textus typis exscriptus fuit, missa in aspectum lucemque protulerint. Tunc sane exitus declarabit, vtrum frustra secum rationes, quod quidem ambiguum non habeo, putauerint, nec ne? Tuto enim affirmare ausim, e 144. codicibus, in Anglia iamiam collatis, nullum ea, e quibus Biblia impressa desumta sunt, missa superare praestantia, plurima vero eorum, ut infra patebit, ob spuriam conditionem, vtpote a librariis christianis &c. exarata, prorsus in censum non venire, quae tamen, quamvis indigna,

digna, quae conferantur, a vener. Kennicotto, quod mireris, collata fuerunt. Desinent autem nunc mirari, quum relatum multis encomiis legerint, variantes praeunte Kennicotto iamiam corrasas, ad multa centena millia excreuisse. Fieri namque non potest, ut tot ingentes ac innumerae varietates in codicibus a genuinis librariis iudaicis exaratis deprehendantur, quoniam ab antiquissimis temporibus ad regulam descriptos et compositos istos fuisse constat. Ut autem ista ingens variantium collectio, antequam typis mandetur, suo pretio non excidat, nec usus earum cum abusu tollatur, quod, uti adhuc sine ullo delectu instituta fuit, certo euenturum esse nullus dubitarem, ante omnia manuscriptorum habendus est delectus, ut nimirum spuria v. g. a Christiano, Exiudaeo, Haeretico, puero exercitii gratia &c. descripta *) vel correctae, item graecisfiantia et latinizantia, a bonis et genuinis, quae vnice testes fide digni dicimur.

*) De hoc phaenomeno iam Anno 1768., in quinta parte horarum mearum subseciuarum Bützouienfium pag. 71. mentionem feceram his verbis: Denn dass auch in alten

merentur, rite segregentur; atque ex istis bonae notae codicibus colligantur variae lectiones, quoniam hac cautione neglecta nunquam licebit exoptatam attingere metam. Arduum sane erit negotium, codicum V. T. nosse genera, praesertim quod nemo adhuc ea observauerit; attamen quia maxime est necessarium, nil intentatum linquendum, donec liceat hanc adire Corinthum.

Primus itaque audebo, ad interno-
fcenda manu scriptorum V. T. codicum
hebraicorum diuersa genera, quoad pos-
sum et mihi licet, soli veritati ex factis
pendenti litaturus, fenestram aperire,
id vnicum in optatis habens, vt artis
periti dicta mea iuste aestiment, et er-
rata, in re, ob causas iudicatu faciles
tam ardua, me inuito commissa, in de-
terius haud detorqueant, certo persua-
si,

A 4

alten Zeiten von Christen, auch von ge-
tauften Iuden hebräische Handschriften,
vielleicht schöner als von Iuden selbst ab-
geschrieben worden, davon sind mir un-
läugbare Beyspiele bekannt, die ich in ei-
ner eigenen Abhandlung anzuführen nicht
ermangeln werde. Wer weiß, ob viele
unserer gerühten Handschriften nicht ei-
nen solchen Ursprung haben u. s. w.

si, me ea grate candideque esse agn-
turum.

In hac autem scriptiuncula eum ad-
hibebo ordinem, vt *primo* historia du-
ce, e monumentis demonstrem: exti-
tisse olim et adhuc existere codicum
V. T. hebr. varia genera; *deinde* clas-
ses, in quas singuli codices distribuendi
sint, constituam; *novissime* vero de cri-
teriis antiquitatis et bonitatis mssorum,
ciuitate sine vlllo suo merito donatis,
quaedam collecta ad sua capita b. c. D.
differam.

Cedant omnia in Dei gloriam et ver-
bi sui praesidium!

SECTIO

SECTIO I.

TESTIMONIA PRO MSST. HEBR.
BIBLICORVM DIVERSIS GENERI-
BUS SISTENS.

§. I.

Locum palmarium, ex quo codicum
biblicorum V. T. hebr. genera varia
a Iudaeis ipsis stabilita, tanquam in
exterfissimo aliquo speculo relucet,

Talmudis Babylonici tractatus *Gittin* cap. IV.
fol. 45. b. lin. 12. ita exhibet:

ס"ת תפילין ומזוזות שכתבן מין ומסור
נכרי ע"א עבד אשה וקטון וכותי וישראל
מומר פסולין שנאמר וקשרתם וכתבתם
כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה וכל
שאינו בקשירה אינו בכתיבה:

h. e. "Libri legis, (lora precatoria et schedulae possibilibus affigendae) ab Haeretico, Proditore, a Iudaica religione alieno, Ministro idolatrico (s. Monacho), mancipio, femina, minorenni, Cuthaeo (s. Christiano) et Apostata Israelitico scripti *), illegitimi sunt, quia scriptum est (Deuter. XI, 18. 20.); et alligare (sc. lora precatoria) et scribere debetis (schedulas). Omnis igitur, qui est in alligatione, (i. e. cui competit alligasse lora ista) etiam est in scriptione (s. scribere schedulas potest). Contra vero qui hac alligandi non gaudet facultate, nec describendi potestatem habet.,

Iisdem fere verbis hoc statutum in Tract. Talm. *Menachoth* fol. 42. b. lin. 1. &c. expressum legimus:

ס"ת תפילין ומזוזות שכתבן צדוקי כותי
נכרי עבד אשה וקטון מומר פסולין

i. e. "Volumina Legis etc. quae scripsit Sadducaeus, Cuthaeus, extraneus, servus, femina, paruulus et exiudaeus, profana sunt &c., Quae verba *Rambam* Hilcuth Tephillin cap. I. §. 13. fol. 85. a. Tom. I. Ei. opp. Amstelod. 1702. f. leui facta mutatione, hunc in modum protulit:

ס"ת

*) In *Masséchet Sopherim* cap. I. lege 13. paullo aliter effertur.

ס"ת שכתבו צדוקי או מסור או גר
או עבד או שומה או קטן אל וקרא בו:

i. e. "E legis voluminibus a Sadducaeo, Exiudaeo, profelyto, seruo, mente capto, aut minorenni descriptis, haud debet praelegi.,

ס"ת תפילין ומזוזות שכתבן אפיקורוס
 ישראל כתבן כותי או ישראל מומר או
 מסור או עבד או אשה או קטן הרי אלו
 פסולין ויגבזו:

i. e. "Libri legis etc., quos scripsit Epicu-
 raeus, comburendi sunt; scripti vero a Cuthaeo,
 Exiudaeo, Proditore, seruo, femina et mino-
 renni plane reiiciendi et abscondendi sunt.,
 coll. Ei. sepher Thorah cap. X. §. 1. num. 10.

Denique, ne longior sim, eadem Talmu-
 dis verba in libro apud Iudaeos celebratissimo,
 quem corporis iuris iudaici epitomen recte di-
 xeris, Schülchan Aruch, Iore deah cap. 281.
 §. 3. ita excitantur:

ס"ת שכתבו מסור עבד אשה קטן כותי
 ישראל מומר פסולין:

i. e. Volumina legis, quae descripserunt
 proditor, mancipium, femina, minorennis,
 Cuthaeus (f. Christianus) et Exiudaeus, illegiti-
 ma sunt. Conf. Arba Turim Iore deah cap.
 281. et Beth Hillel ad h. l. edit. Dürenfurth.
 1691. f. fol. 102. 1. it. Beth Lechem Iehuda Fürth
 1747. f. fol. 99. col. 4.

§. 2.

Ex hoc Talmudis loco haec clare apparent,
 quod non modo eo tempore, quo Talmud in
 unum corpus redactum fuit, sed etiam longe
 ante eius compilationem varia codicum biblic.
 extite-

extiterint genera a Non - Iudaeis &c. descripta. Ut autem temere quaedam neglexisse ne videar, non extra oleas vagabor, si significationem vocum, quae teste Aristotele των πραγμάτων εἰσιμιμήματα, rerum sunt imitationes, fundamenti loco sternam, quoniam, ut ille ait: εἰς το ὄρθως διδάσκειν δεῖ πρῶτον ἐξετάζειν τὰ ὀνόματα; ad bene docendum ante omnia inuestiganda sunt nomina. Occurrit autem

1. ספר תורה. Pentateuchum rotatili membranae inscriptum, et vsui Synagogico inferuentem, ut ex illo coram concione praelegatur, hoc nomine Iudaei appellant. Pentateucho vero, ad vsus priuatos more nostro descripto et complicato, nomen dant: חומש בעלמא *Pentateuchus vulgaris*, siue חמשה חומשי תורה *quinque quintae legis partes*, quarum quaeque e. g. Genesis &c. חומש audit, ut bene annotat Raschi ad verba Gemarae חומשין וחומשין in Megilla fol. 27. a. lin. 17. Sunt *chummaschim* ספר תורה שאין בו אלא חומש אחד nihil aliud quam quaelibet quinta Legis pars. Quae adnotatio plurimis locis, alias inextricabilibus, magnam lucem affundit, v. c. Maimon Hilc. seph. Thora cap. VII. §. 7. p. 95. 1. Obiter ex h. l. notandum, quod olim quamlibet quintam Pentateuchi partem seu sectionem, commoditatis forte gratia, volumini separatim inscripserint, et tegumento ornaverint. Attamen publice e tali particula haud praelegendum erat.

2. מין pro quo in Menachoth et Mass. Sopherim l. c. legitur * צדוקי), et apud Ramban l. c. אפיקורוס **). Variorum de hac dictione variae sunt sententiae, quas strictim recensebo. *Raschi* ad h. l. vult, *Min esse Iudaeum, qui verbis Rabbinorum p. m. non adstipulatur.* Idem tamen non modo ad *Auoda Sara* fol. 26. i. lin. vlt. *Minim* pro monachis venditat : מנין כומרין לע"ה בין נכרים : h. e. *Minim sunt sacerdotes idololatrici, siue sint extranei* (in aliis exemplaribus legitur גוים i. e. Christiani) *siue exiudaei*; sed etiam ad Psalmum 2. Christianos hoc nomine notat, vt videre est in antiquissimo meo manuscripto, eius commentarium comprehendente, vbi ita insanit :

רבותינו

*) צדוקי in Tr. Horajoth. fol. XI. i. lin. antepen. per כל העובר ע"ה *quemlibet idololatriae ministrum* explicatur.

**) אפיקורוס varie explicatur. De quo videsis *Auoda Sar.* fol. 17. i. *Maimon Hilc. Tschuwa* §. 3. *Rosch Hassch.* fol. 17. i. *Buxtorf. Lex. Talm.* p. 194. *Eliam* in *Tischbi* p. 177. *Aruch* fol. 124. col. 3. Olim quidem de Haereticis Israëliticis aut christianis promiscue vsurparunt, quanquam non negauerim, Iudaeos hoc contumelioso nomine et Exiudaeos et Christianos communiter indigitasse. Sic v. c. in ש"ע *Choschen mischpat* cap. 425. §. 5. dicitur :

אפיקורוס מן ישראל והם עובדי עב"ם

Epicuraeus e gente iudaica oriundus (i. e. Exiudaeus) is est, qui colit idololatriam.

רבותינו דרשו את הענין על מלך
המשיח ולפי משמעו ותשובת המינים נכון
לפתרו על עצמו :

i. e. Doctores nostri explicarunt hunc
Psalmum de Rege Messia : sed expedit, illum
et secundum sensum suum litteralem, et ad
refellendos *Minim* (f. Christianos) de se ipso
(sc. Dauide) *) interpretari.

Elias l. c. p. 197. illud a Mane, qui vi-
xerit sine lege, deducit, et explicat per
vernaculum לוי Laye f. laicum et Italicum
ריוטוקר i. e. eretico, cuius premens vestigia
David de Pomis in Lex. fol. 117. col. 4. Que-
sta voce, *scribit*, vuol dir' heretico, huoin
senza legge, ed e deriuata da Mani, qual fu
un eretico in Gecia (Grecia) cf. Cohen a
Lara in Kether Kehünna f. 17. l. lin. 25. &c.
Philip. Aquinas in Lex. pag. 292. Pocock in
porta Mosis p. 321 &c. Videtur esse vnum
et idem, quamnam elegeris significationem.

3. מלשין Raschio h. l. idem est ac ca-
lumniator. *Elias* l. c. p. 199. exponit per
Iudaeum, qui opes et mala Iudaeorum con-
silia gentibus prodit. coll. Auoda Sar. f. 26.
2. et *Maimon* Hilc. Teshuwa cap. 3. Apo-
statae praecipue apud Iudaeos hoc nomine
ornari solent, quod fidei suae &c. arcana
Chri-

*) Quaedam *Mishta* insertam habent dictionem לוי
David, sed praeter rem. Nam quia *David* Psal-
mi est auctor, abundat, et librarii sane est assu-
mentum, cf. Pocock in porta Mosis p. 315.

Christianis detegere creduntur. Ad orthographiam huius dictionis quod attinet, contra analogiam est, nisi secundum formam Paul vertere malis: *traditus sc. excommunicationi*, quoniam talis ab omnibus דבר שבקדושה sacris officiis exclusus fuit. Constanter tamen eam retinent et Raschi, Maimon, et recentiores. Buxtorfius mendose pro מוסר scriptam reputat. Dicant alii, an recte.

4. נכרי est secundum Kimchium in Lex. fol. 97. 1. edit. Venet. 1546. f. omnis, qui non est de gente iudaica. Quam explicationem exempla in S. S. et Talmude abunde confirmant. Me quidem non fugit, נכרי in Tr. Chulin f. 13. 2. lin. 5. a R. Iochanan iudaeum dici שבחוזה לארץ qui extra terram (Canaan) habitat; sed statim subiungitur לאו אלה עובדי ע"ה minime, sed sunt idololatrae.

Hic velim notes, me in hac scriptiuncula sub nomine *Non Iudaei* complecti omnes siue Exiudaeos, siue Christianos natos, Haereticos, et gentiles.

5. עובר עבודת אלילים i. e. ע"ה exercens cultum idolorum. Hoc nomine Christianos et gentiles a Iudaeis signari, res est notissima. Plerumque tamen hoc maledicto notant monachos, aut sacerdotes et doctos christianorum.

6. עבר est servus, vel ex iudaeis, vel christianis aut gentilibus oriundus. Lege quidem Iudaei

daei olim tenebantur, seruum praeputiatum circumcidere, sed legem hanc postea luxantes מותר לקיימו ערל כל זמן שירצה licitum pronuntiarunt, linquendi seruum, quamdiu vellet, incircumcisum. cf. Schulch. Ar. Iore D. cap. 267. §. 4. Loco tamen nostro seruum innui iudaeum natum existimo, utpote praeter causam in textu allatam infimae fortis hominem, rudem plerumque litterarum, aut si litteras calleret, negligentiae, prauitatis et lucri nomine merito suspectum, ideoque indignum, qui numero librariorum adscribatur.

7. נְשִׂא femina, siue e stirpe Israel. nata, siue gentilis, Iudaismum amplexa. Tametsi Iudaei olim sexum feminineum a studiis arcebant, extitisse tamen feminas sapere ausas *), vel ex hoc loco colligitur. In Berachoth fol. 20. b. Succah f. 28. 2. redditur ratio, quare feminae a gestandis loris precatoriis &c. liberae sint וכל מצוה עשה שהזמן גרמא quia nimirum ad quaelibet praecepta affirmatiua tempore constituto exsequenda (v. c. ob menstrua &c. vid. Kodaschin f. 29. 1.) non obligatur.

קטן 8.

*) De feminis ex hebraea gente eruditiss, b. Gustav. Georg. Zeltnerus quinque dissertationibus Altorffii 1717 — 1719. vario eruditionis apparatu disseruit. Catalogum talium feminarum, quas inter quoque fuerunt, quae artem typographicam exercuerunt, ut e calce libri נרחות צדיקים Sulzbaci 1691. 12. excusi, patet, copiose augere possem, nisi contra scopum meum nunc iret.

8. קטון Minorennis dicebatur is, qui nondum ex ephebis s. e patria potestate, scil. annos 13. nondum natus, excefferat. Quoniam intra hoc tempus, secundum Iudaeorum opinionem, אין מעשיהם כלום opera ipsorum nihil valebant.

9. כותי. Quod Iudaei Samaritas, Gentiles, praecipue vero Christianos hoc nomine indigitauerint, nemini obscurum esse potest. Samaritanos autem, qui legem suis litteris descripsisse dicuntur, hoc loco indicari, equidem subdubito. Nam 1) Iudaei legem Cuthaeorum litteris scriptam legere non poterant, nisi statuere velis, Cuthaeos seu potius Iudaeos ad eos delapsos legem litteris vulgaribus ebraicis exarasse. 2) Quoniam Cuthaei origine sua Ethnici erant, forte Iudaei h. l. nomen Cuthaei loco Christiani pro more suo, vt Christianis fumos venderent, posuerunt. Raschi hanc dictionem per צירי אריות הן *profelytos leonum* interpretatur, quod ex mente Iudaeorum, Cuthaei ob pauorem leonum a Deo in illos immissorum, Deum vna cum suis idolis reueriti sint. cf. Abarbanel ad 2 Reg. XIIIX. fol. 64. col. 2. edit. Hamb. 1687. f.

10. ישראל מומר. Secundum Raschii adnotationem, denotant מומר ומסור eos, qui על פרקו מעליהן עול iugo se exuunt, seu sacra aliena amplectuntur. Idem ad voces מין הורא Gemarae Auod. Sar. fol. 26. 2. adnotat, בכמה דברים מצינו חילוק בין מין למומר

למומר inueniri discrimen in multis effatis inter Min et Mumar. - In Tosiphta vero ad Tract. Auod. far. fol. 26. 2. ad voces איזהו מין quinam sint Min et Mumar, disertis verbis traditur: מין זה העובר ע"ה הכה משמע: דישאל מומר (משומר. al. לע"ה בקרא מין: "quod *Min* sit minister idololatricus, atque hic doceatur, Israëlitam ad Idololatriam conuersum *Min* vocari". Et fane dubitari nequit, quin Mumar h. l. Exiudaeum denotet.

§. 3.

Alterum testimonium ex eodem Tractatu Gittin l. c. lin. 17. depromere licet:

לוקחין ספרין מן הנכרים בכל מקור' ובלב' שיהיו כתובין כהלכתן ומעש' בנכרי אחד בצידן שהיה כותב ספרים והתיר רשבג לוקח ממנו:

i. e. "Sumere possunt libros ab extraneis ubicunque fuerint, si modo sint ad normam descripti. Accidit enim, ut quum extraneus quidam Sidonii commoratus, libros describeret, R. Schimeon ben Gamaliel illos ab eo emendi licentiam Iudaeis concederet., Ex hoc loco cognoscimus 1) Non-Iudaeos describendis Iudaeorum libris insudasse. 2) Iudaeis sub conditione licitum fuisse, scriptos ab extraneis libros pretio nundinari. 3) Extraneos ad praescriptum Rabbinorum, כהלכתן libros ebraicos exarasse. 4) Normam Iudaeos iam tum habuisse, quam librarii in scribendis codicibus sequerentur.

tur. Disceptatur quidem in h. l. aliis affirmantibus, aliis negantibus, vtrum e tali a non-Iudaeo scripto libro legis &c. praelegi possit, an vero iste abscondi aut comburi debeat? Sed has argutias non moror, quoniam mihi satis est, testem rei sic gestae, quod scil. librarii a religione iudaica alieni, codices S. S. ebraicos exarauerint, excitasse. Haud absimili ratione, lin. 25. ej. paginae, R. *Ase* Christiano aut Gentili Iudaismum amplexo, sed ob vitae periculum ad auitam redeunti religionem, **גר שחזר לסורו** describere codices, et parare membranas **לשמן** i. e. in Iudaeorum gratiam, permisit. Vnde in Iore Deah. cap. 281. §. 3. lege sancitum est: **גר שחזר לסורו מחמת יראה כשר לכתוב סת:** "Profelytum ad religionem suam ob pauorem reuersum, describendae legis habere potestatem."

§. 4.

Tertium testimonium pro demonstrandis codicum V. T. hebr. diuersis generibus suppledit Tr. Talmud. Schabbath fol. 116. 1. lin. 23.

(*) **הגליונים וספרי צדוקים (המינים)**
אין מצילין אותן מפני הדליקה אלא נשרפין
במקומן הן ואכזרותיהן:

B 2

i. e.

*) *Lightfootus* **גליונים** male transfert per: *volumina*. Nihil enim aliud h. l. denotant quam margines voluminum, vt ipse contextus comprobatur. Nam ibi lin. 21. mentio fit **הגליונים של מעלה** **ושל מטה וכו':** marginum superiorum et inferiorum,

i. e. Marginibus patentibus instructos Sadducaeorum libros non liberant ab incendio (scil. in Sabbatho cf. l. c. f. 115. i. cap. 16. ab init.) sed conflagrare eos sinunt vna cum nominibus diuinis in loco, vbi reconditi iacent. „Ad quem locum Raschi hanc addit notatu dignam adnotationem :

ספרי צדוקים משרתים לע"ה וכתבו להן
תורה נביאים כתובים כתב אשורי ולשון
הקדש :

h. e. *libri Sadducaeorum.* Sunt (Sadducaei) ministri idololatriae (Monachi), *qui sibi describunt* (f. descripserunt) *legem, prophetas et Hagiographa scriptura delineata* (f. quadrata) *et lingua sancta.* „

In explicanda hac glossa mirum in modum se torquet clariss. *Lightfootus* ad Eu. Iohan. IV, 15. p. 1001. edit. Lips. “Si per Haereticos, *scribens*, intelligendi sunt Sadducaei, vt vult glossa haec posterior, tum collata priori, habuerunt illi Legem, Prophetas et Hagiographa scripta

riorum, intermediorum &c. Praeterea aequiparantur Sadducaeorum libri marginibus, quibus nihil inscribi solet, vt quasi tanquam margines aut membranae purae reputandi sint, atque ita nihil obstat, quo minus flammæ tradantur aut relinquantur. It. lin. 25. ספרי צדוקי' הרי הן i. e. “sunt libri Sadducaeorum omnino marginibus ipsis aequiparandi. „ In transcurso tantum attingam, ex hoc loco marginum et interstitiorum in voll. Legis antiquitatem, et vsum in dimetiendis voluminum nostrorum marginibus peti posse.

scripta Assyriaca scriptura et lingua sancta. Si vero per Haereticos intelligendi sunt Christiani in glossa priori (nam de Ethnicis parum est intelligendum) tum perpende, *quibusnam Bibliis veteris Testamenti usi fuerint Hebraeo-Christiani?*, Quodsi vero Lightfootus ad codicum diuersa genera, quae tam a Iudaeis quam a non-Iudaeis describebantur, attendisset, nodum in scirpo non quaesiuisset.

§. 5.

Testimoniis istis iamiam allatis et rem omnem satis decernere valentibus, adhuc alia haud parui momenti, coronidis loco addam, ne temere quaedam, quae ad rem probandam aut illustrandam faciunt, neglexisse videar.

1) Chulin fol. 13. i. lin. antep. Ad verba:

כתבו רבנן שחיטת מין לע"ז פיתו פת
כותי ייבנו יין נסך ספריו ספרי קוסמין:

i. e. Tradiderunt Doctores nostri, bestias ab Haeretico immolatas, ad cultum idololatricum esse mactatas, panem et vinum eius esse Cuthaeorum (s. Christianorum) panem et vinum (in sacra coena adhibitum) et libros illorum libros acheronticos, hanc Raschi addit adnotationem:

ספריו תורה נביאים וכתובים שכתבו
מין כספרי קוסמין נביאי הבעל דלשם ע"ז
כתבו

i. e. LIBRI EIVS. Lex, prophetae et Hagio-grapha, quae scripsit Haereticus, eodem habenda

da sunt loco ac libri magici, *quoniam ad usus idololatricos fuerunt descripta.*,,

2) Schabbath fol. 116. 1. lin. 35. Raschii ad verba Gemarae **ספר דבי אבירן** *i. e. libri domus perditionis* haec est adnotatio:

ספרים כתבו להם הצדוקים להתווכח
עם ישראל ומקום שמתווכחים שם קרי ליה
בי אבירן:

h. e. "Libros sibi eum in finem describunt Sadducaei (Christiani), ut ex iis disputare cum Israelitis queant. Locus autem in quo disputabant, vocatur domus s. templum perditionis,, (templa Christianorum, item auditoria coll. Schabbas f. 152. 1. Auod. Sar. f. 17. 2.) Ponamus, Raschium hic quaedam in textum intulisse a mente Auctoris aliena, et ad suorum temporum mores accommodasse; negari tamen non potest, eum institutum librarium non-iudaicorum ad suam aetatem seruatum, repraesentasse, suoque testimonio comprobasse. De eiusmodi libris a Sadducaeis s. Christianis exaratis in ead. pagina haec pronuntiat R. Tarphon, indicio illustri, quod tales reuera extiterint codices:

אמ' רבי טרפון אקפח את בני שאם
יבואו לידי שאני אשורף אותם ואת
האכזרות שבהן שאפילו רודף אחריו להרגו:

i. e. Fiam liberis orbis, nisi nactus (libros a Christianis exaratos), illos una cum nominibus diuinis in illis existentibus comburam, atque illos
(de-

(descriptores) *ad internecionem usque persequar.* „
In Tosiphta ad h. l. hoc R. Tarphonis effatum
vim legis habere dicitur.

Eandem fere cantilenam cantat R. Nach-
man Gittin l. c. lin. 5. נחמן נקיטין i. e.
סת שכתבו מין ישרף כתבו נכרי וגבז:
Dixit R. Nachman : statuimus librum ab Hae-
retico scriptum , comburi , a non-iudaeo , se-
peliri debere. „ *) “conf. Alphesi fol. 349. col. 2.
Piske Tosephoth ad Cap. IV. Gittin , lege 177.
et Rabb. Ascher ad eund. locum §. 45 et 46.

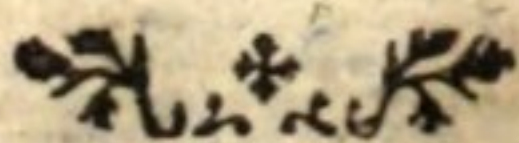
3) Gittin 45 , 2. lin. 27. narratur sequens
historia :

תנו רבנן מעלון בדמיהן עד כדי טרפצין
מאי טרפצין אמר רב ששת איסתורא
ההיא טויעתא דאיתו חיותא דתפילו
לקמיה דאביו אמר לה יהבת ריש ריש
בתמרי אימליא זיהרא שקלא שדתינהו
בנהר אמר לא אבעי לי לזולונינהו באפא
כולי האי :

B 4

i. e.

*) Volumen Legis Synagogicum trecentorum aut
quadringentorum annorum et formae maximae,
nitide scriptum, sed vetustate et usu aliquantum
detritum , tali absconsioni abominando destina-
tum , stratagemate quodam , cum aliqua pecuniae
profusione , e manibus Iudaeorum in ipso articulo
feliciter eripui. Descriptionem eius suppeditavi
in Delineatione critico historica Bibliorum hebr.
aliorumque oorr. eorumque partium, in mea qua-
licunque collectione et rara et cara exstantium,
quam ad prelum paratam iam habeo.

i. e. "Tradiderunt Doctores nostri, quod intendere pretium eorum (sc. librorum a non-iudaeis exaratorum) possint ad Tarphaik. Quodnam valet Tarphaik? Sex stateres. Mercatrix quaedam Arabica afferebat ad R. *Abai* (f. Nachman) sacculum, in quo Tphillin reconditi erant. Cui ille dixit (grauiter stomachans ex mente Raschii) da mihi hoc tphillin par (capitis et manus) pro dactylis *) veneno impletis. Accepit et in fluuium proiecit, in haec erumpens verba: nolo ista in omnium conspectu vilia reputentur., Vix persuasum mihi habere possum, Arabes tum temporis lora precatoria librosque in Iudaeorum gratiam descripsisse, quum paucos eorum ante Muhammedis tempora artem scribendi calluisse constet. Potius statuendum est, vel Arabes quosdam auitam superstitionem cum sacris Christianis commutatos, vitam describendo libros sustentasse, vel a librario Christiano argento conductos fuisse ad libros descriptos Iudaeis diuendendos. Arabes enim inde ab antiquissimis temporibus mercaturam inter Iudaeos pari modo, ac hodie Iudaei inter nos, fecisse videntur.

§. 6.

Descripsisse autem Christianos, Exiudaeos &c. codices ebraeos eadem, quam librarii iudaici adhibere tenebantur, elegantia et accurate,

*) Capsulae, quibus schedae inclusae sunt, accedunt ad dactylorum similitudinem, quae vero olim maior quam hodie fuisse videtur.

tione, vt Iudaei illos a se inuicem distinguere
haud potuerint, vel ex Gittin l. c. col. 2. lin. 7.
אמרי לה יגנו *alii volunt, eos* (libros a
non-iudaeos scriptos) *abscondi, alii vero, ex iis*
praelegi debere:

דספק ספקא הוא שמא ישראל כתבו
ואם תמצא לומר הוא כתבו שמא למכור
לישראל כתבו ולא לשם ע"א

i. e. "Quia res admodum dubia est, vtrum
fortassis Iudaeus, aut non-iudaeus in gratiam
Iudaei pro parata, minime vero ad vsus idolo-
latricos, codicem descripserit., In Tosiphta
eadem Raschii verba aliquantum planius ita
excitantur: פירש בקונט' דהוה ליה ספק
ספיקה דשמא ישראל כתבו ואפילו כתבו
נכרי שמא כתבו למכור לישראל ולא לשם
ע"א. In quinternione (commentarii) exponit
(Raschi), quod ipsi (R. Nachman) dubium fu-
erit, vtrum forte Iudaeus codicem exarasset,
an vero si Non-iudaeus illum descripsisset, eum
fortassis ideo, vt illum Iudaeo diuenderet, mi-
nime vero idololatriae gratia descripserit." Ob
talem criteriorum codices a se inuicem distin-
guendi inopiam et ambiguitatem, ראשונים
f. prisci Icti iud. scita et iussa fecerunt, ab
אחרונים f. sequioris aeui Ictis, sua sententia
comprobata: Schulch. Ar. י"ד cap 281. §. 1.

ס"ת שכתבו אפיקורוס ישראל כתבו גוי
יגנו נמצא ביד אפיקורוס ואינו יודע מי
כתבו

כתבו יגנו נמצא ביד גוי ואינו יודע מי
 כתבו יש מי שמכשיר ויש אומרים יגנו
 וחייבין הצבור לקנותו ממנו בכדי דמיו או
 יותר מעט ולגנו כדי שלא יזלזל בו ואם
 רצה להעלות בדמיו יותר מכדי דמיו הרב
 מניחין אותו בידו ואם הוחזקו שבזו עכ"ם
 ספרו ישראל תולים שאתם ספרים שלהם
 היו וקורין בהן :

i. e. "Volumen Legis ab Epicuræo scriptus, comburendus ; a Gentili abscondendus est. Si inueniatur in manu Epicuræi, et descriptor in hominum versetur ignoratione, itidem abscondi debet. Codicem, cuius librarius in occulto iacet, in manu Gentilis inuentum, alii legitimum, alii vero abscondendum pronuntiant. Tenetur autem coetus, eiusmodi codicem pretio iusto, vel paullulum carius quam aestimatur, ab illo mercari et abscondere, ne fusque deque habeatur. Quodsi vero pretium eius iusto multum excedens esset accensurus, in manu eius relinquitur. Codices iudaicos ab idololatriis (Christianis) direptos, sed aere ab iis redemptos, suspendere (sc. in arca sacra, in qua volumina Legis asseruantur) atque quoniam sui iuris olim fuerunt, ex iis praelegere fas est.,, Causam huius combustionis et absconsionis *) in

*) Absconsionis librorum vestigia occurrunt Ier. 32, 14.

in eo ponit Maimonides Hilc. Iesode Thorah cap. VI. §. 8. fol. 9. b. quod quoniam codices ad Dei gloriam haud describunt, sed aliis libris profanis aequales reputant, ideo indigni sint, qui nomen apud posteros operibus suis habeant.

§. 7.

לקוח את הספרים — — ונתתם בכלי
חרש למען יעמדו ימים רבים

i. e. "sume volumina ista — — conice in vas testaceum, ut ad longinquum tempus permaneant., Multis post tempestatibus Iudaei et codices S. S. spurios et vetustate attritos &c. in maximum Philologiae sacrae detrimentum et in summam codicum vetustissimorum iacturam et abolitionem, cum viro docto sepelire instituebant, qui mos utcumque absurdus ad hunc usque diem obtinet, ut videre est in mantissa ad Wagenfeilii Sotam p. 1180. &c. quo factum, ut quandoque codices hebraei in effossione sepulcrorum reperti fuerint, vid. l. c. p. 310. et 617. Ut vero dictis fidem faciam quaedam iuuabit adducere testimonia. Tr. Megilla fol. 26. 2. lin. 38.

סת שבלה גונזין אותו אצל תלמוד חכם

i. e. Legis librum detritum abscondunt apud virum doctum. Aliquantum clarius hunc ritum describit Auctor Arba Turim, Iore deah §. 282. f. 68. col. 4. edit. Hanoviens. 1610. f.

סת שבלה או נפסל נותנים אותו בכלי
חרש וקוברין אותו אצל תלמוד חכם

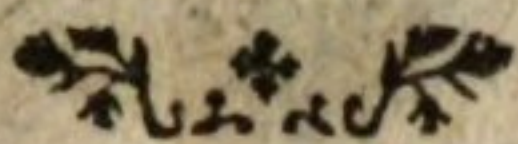
Volumen Legis attritum et illegitimum vasi includunt testaceo, et iuxta eruditum sepeliunt. Atque in hoc constitit abscondio cf. Baba Kama f. 17. 1. lin. 5. Maimon Sepher Thora cap. X. §. 3. fol. 99. b.

§. 7.

Atque haec quidem de priscae aetatis MSSStis a librariis non-iudaeis &c. exaratis ex antiquitate deprompta testimonia, ad probanda codicum bibl. hebr. varia genera sufficere existimo. Nunc ad mediam et recentiore aetate propero, consideraturus, an certa huius diuersitatis codicum existent monimenta. Me quidem non fugit, vulgo credi, optimarum artium studia media aetate fuisse sepulta; nihilo tamen fecius res est extra omnem controuersiam posita, per plura secula litteras, alibi fere exterminatas, in monasteriis asylum inuenisse, atque in illis bonas artes excultas fuisse. Quod autem praeter Theologiam, Medicinam et Dialecticam, alii hebraeam linguam sibi familiarem reddiderint, ut ex ipsis fontibus Iudaeos conuincerent, alii vero artis calligraphicae peritissimi monachi, tam ex Christianis quam ex Iudaeis oriundi, codices ebraeos descripserint, quos vel doctis inter Christianos, praefulibus, sacerdotibus &c. vel Iudaeis ipsis inaduertentibus diuenderent, haud vulgaribus communiri potest testimoniis. Atque primo quidem de nihilo omnino non est assertum R. *Iechielis* in dissertatione eius cum Fr. Nicolao exiudaeo, Parisiis sec. XIII. habita, pag. 7. edit. Wagenfeil. in telis igneis Satanae:

ועור הכי עד הלום לא היו גלחים
ומשומדים חשובים כאלה:

i. e. *Similiter ad hunc usque diem extiterunt*
MONACHI ET EXIVDAEI *aeque praestantes ac illi*
(sc. Hieronymus, *) quem totam legem et vni-
uersum Talmud didicisse, affirmat Iechiel.)
Nam vt e multis Patribus hebraice doctis solum
excitem Originem, non modo litteras hebrai-
cas excolebat, sed describendo quoque codici
ebraeo operam dabat. Constat enim inter
omnes, eum biblia hexapla, et octapla, quo-
rum prima columna textum ebraeum litteris he-
braicis exaratum continebat, plus simplici vice
descripsisse, eaque deinde a librariis christianis
vel centies descripta fuisse. Quid autem ob-
stat, quo minus credamus, eos codices pure
hebraicos non aeque ac eiusmodi biblia poly-
glotta exarasse, praesertim quum vix credibile
sit, Christianos, qui Iudaeos non modo textus
corruptores reputabant, sed etiam vatiniano
eos odio prosequerentur, eis codices descri-
bendos aut accurandos concedidisse, et quod
adhuc maius est, quod a Iudaeis difficilibus et
morosis codicum copia sufficiens minime ex-
torqueri poterat, quoniam tantum abfuit, vt
infidelibus codices suos venderent, vt potius
secundum §. 6. lege alligarentur, codices he-
braicos a Christianis, vel pretio iusto excedenti
redimere, quo illos e manibus illorum eripe-
rent. Neque vnquam defuerunt per omnia
post C. N. secula doctissimi Exiudaei, quos non
tan-

*) Ille, vt in epist. IV. ad Rusticum cap. 6. scribit,
quum adhuc iuuenis Monachum in eremo ageret,
ab Exiudaeo in lingua hebraea institutus fuit.

tantum discipulos Christianos in ebraea lingua, et arte elegantes pingendi litteras ebr., eruduisse, sed etiam vel ad sibi Patronorum gratiam conciliandam, vel ad vitam sustentandam, vel ex superiorum voluntate ad tale opus maxime habiles viros, descripsisse codices, vero videtur simillimum. Catalogum eiusmodi profelytorum illustrium edidit Exiudaeus *Paulus Seb. Medici*, Sacerdos et S. S. Th. D. in Acad. Florentina sub Tit. *catalogo de' Neofiti* illustri usciti per misericordia di Dio dall' Ebraismo e poi rendutisi gloriosi nel Christianesimo per esemplarita di costumi, e profundita di Dottrina &c. in Firenze 1701. 8. qui e Bartoloccio et praefertim e Wolfio insigniter augeri potest. Digna quoque est b. Carpzouii in crit. sacr. P. I cap. VIII. §. 3, 1. pag. 373. relatio, quae afferatur: "alius, inquit, adhuc penes me est (*codex conuolutus*) a *Christoph. Wallichio* Iudaeo conuerso, "ad leges supra memoratas, *exacte et scite per-* "scriptus., Nec omittenda videntur, quae b. *Wolfius* B. H. Tom. 2. p. 308. refert: asseruari Florentiae in Bibliotheca St. Laurentii Plut. I. cod. 32. *Codicem in Folio nitidissime a Neophyto scriptum*, et *Chr. Fr. Boerner* in Isagoge breui ad S. S. Lipsiae 1753. 8. pag. 14. in transitu tantummodo attingit: "Conuoluti (sunt verba Auctoris) Codices synagogici, ob summam Iudaeorum erga illos reuerentiam, cautionemque, ne ad Christianorum perueniant manus, in bibliothecis non facile reperiuntur, nec tamen inter Christianos plane desunt,

defunt , vndecunque allati , *vel ab Ex-iudaeis descripti.*

§. 8.

Quibus praelibatis operae iam pretium fuerit, in facta ipsa, contra quae nemo rationis compos philosophabitur, exactius inquirere. Ac primo quidem recensensus codicum ineundus est, a non-iudaeis sine vlla dubitatione transcriptorum. In quorum numero sunt

1. Omnia inssta , quae Maforam sub figuris draconum , sphingum , vrforum , porcorum , aliorumque animalium immundorum, marginibus adpictam habent. Monachos eiusmodi calami lusibus maxime delectatos fuisse , atque in hoc pingendi genere , supra quam cuiquam credibile est, excelluisse; contra vero Iudaeos imaginibus quibuscunque , maxime vero talibus impuris lege prohibitis *), et libros sanctos profanos red-
dentibus , hostes perennes et infestissimos olim fuisse, in aprico est.

2. Omnia

*) Exod. 20, 3. Non quidem me fugit, recentioribus quibusdam Iudaeis in more interdum positum esse, vt volumini Esther historias verbis significatis, imaginibus vt plurimum rudibus, oculis fistant, sed huius consuetudinis hanc parant ineptam excusationem : ferri hoc ideo posse, quod libellus Esther ob absentiam nominis *Iehovah* tanta haud praeditus sit sanctitate, ac caeteri libri sacri. coll. Wolf. II, 91. IV. 19. Ipse possideo tale volumen aeri incisum, praelia Iudaeorum cum Assyriis sclopetis et bombardis commissa, et id genus alia, rudi omnino Minerva, repraesentans.

2. Omnia mss̄ta, quae vulgatam latinam, vocabularia &c. adiuncta habent.
3. Mss̄ta ad vulgatam, et
4. Mss̄ta ad LXX. viralem translationem efficta, quae quidem ad eruendam vulgatae et των ὁ lectionem authenticam, minime vero ad corrigendum textum ebraeum, vsum habere possunt. Omnia ista seorsum iam erunt collocanda et consideranda.

§. 9.

Manuscriptorum, mira arte Masorain hominum, animalium &c. figuris depictam exhibentium, agmen ducat

1. Codex membranaceus in folio maiori, cum punctis et accentibus &c. elegantissime exaratus, et *Brigae Silesiorum* in templo Parochiali asseruatus, cuius “singula folia, sunt verba Wolfii IV. p. 85. in tres abeunt columnas, quarum margines Masora magna et parva, minutioribus litteris descripta occupat. Artificiosissime quoque et minutissimis litteris descripta et coloribus depicta ibi conspiciuntur modo a principio, modo in medio, modo in fine cuiusvis libri, etiam in margine, *mira hominum, animalium, plantarum, arborum, florum genera, quae inter PORCI quoque imago occurrit.* — — Eiusdem codicis Cl. *le Long* in Biblioth. Sacra edit. II. ex litteris b. *Vnger*i bis meminit, nempe

neinpe pag. 57. b. et 58. b. Vtrinque dicitur, *legi hic varias lectiones copiosissimas*, quas nescio, vtrum de Masora accipere debeam, quod veri videtur simile., Haftenus Wolfius, qui ex praeiudicatis opinionibus, fuisse codices summa cum accuratione a iudaicis librariis tantummodo descriptos, varietates istas magis Masorae, quam textui, licet praeter rem, adscribere voluit, quum tamen dubium nullum subsit, quin vtrisque adscribendae sint.

2. Codex membranaceus vniuersa Biblia hebr. complectens, in forma regali, olim ab Imperatore Maximiliano I. Reuchlino donatus, qui hodie in Bibliotheca Carlsruh. custoditur, et teste Schickardo in praef. Bechinath happieruschim, notas in librorum vestibulis continet masorethicas minutissimis litterulis, non lineatim, sed instar picturae, tam affabre conscriptas, vt eminus inspectas *leonum, vrsorum, boum, ouium* ETC. imagines crediderit, nec artificii fraudem prius senserit, quam oculis membranae cominus admotis, intuitus esset proxime. cf. Wolf. II. p. 295. *).

3. Codex in Bibliotheca Electorali Dresdensi vetustus et vastissimae molis, B. H. continens

*) Apud me extat folium membranaceum, in quo Christus cruci affixus ita ab Exiudaeo quodam representatus fuit, vt loco picturae, caput LIII. Iesaeiae omnes ductus adimpleat.

nens, refert Maforam praeliminarem, vt et nonnunquam magnam sub auspiciis librorum, tum quoque in cuiusvis quaternionis initio ac fine; minutissimis litteris, ingentique labore ac artificio, in varias *hominum, animalium, florum, sphingum* ETC. figuras, easque alicubi satis monstrosas, redactam, sed ob figurae ductus adeo intricate, vt initia ac fines sententiarum et periodorum perquam difficulter inueniantur. Nomen scribae ita expressum cernitur: **אליעזר בר שמואל** i. e. Elieser, filius Samuelis Leui, Scriba **מהרן** i. e. quantum coniectura capere possim: **מן הקהל רוצרים** e coetu Christianorum f. Exiudaeus. cf. Wolf. II. p. 307. IV. p. 86. I. Ben. Carpzou. Disp. III. praelim. in collegium rabb. phil. in Ruth &c. p. 37.

4. B. H. in quibus Masora maior variis versuum, canum, boum et aliorum figuris exarata conspicitur, teste Leusdenio in praef. ad Bibl. hebr. Amstel. 1661. annorum 900. aetatem attingit. Wolf. II. p. 300. Rich. Sim. Hist. Crit. p. 113. ed. lat. Kennicott Diff. I. p. 294. II. p. 482.

Plures huius commatis codices memorat Wolfius II. p. 310. 321. et IV, 82. 88. 89. &c. Catalog. Bibliothecae Leidenfis p. 409. n. 9. edit. 1716. f. Vtrum vero codices, quorum litterae initiales auro, pigmento, aliisque ornamentis superbiunt, a solis Christianis fuerint trans-

transcripti, an quoque Iudaeorum librariis adscribi possint, dubius haereo. Adhuc enim certant Rabbini recentiores, num licitum sit, aliis coloribus quam atramento in describendo codice sacro vti? Sane Tr. Schabbath f. 103. col. 2. lin. 28. liber alio colore scriptus, sepe-
liendus pronuntiatur:

שכתב שלא בדיו או שכתב את האזרות
בזהב הררי אלו יגבזו:

i. e. si quis scripserit sine atramento (sc. rubro, viridi et alio colore, vt Maimon Hilc. Tephillah. cap. I. §. 5. fol. 84. b. habet) aut scripserit nomina diuina auro, profecto illi codices sunt abscondendi, Coll. Gittin f. 19. i. et 2. Vnde diserte scriptura aurea interdicitur Massechet Sopherim Cap. I. §. 9. (coll. R. Asarias in Meor Enajim P. III. cap. 9. fol. 51. 2.)

אין כותבין בזהב מעשה כתורתו של
אלכסנדרוס שהיו כל אכזרותיה כתובות
בזהב ובא מעשה לפני חכמים ואמרו תגבזו:

i. e. Non scribere debent auro. Accidit enim, quod, quum sapientibus referretur, Pentateuchum Alexandro (M. dono offerendum) exhibere nomina diuina auro scripta, illum sepe-
liendum praeciperent. Refert quidem Iosephus lib. XII. cap. 2. Antiquit. iud. Volumen legis ad Ptolomaeum Regem missum, membranaceum et aureis litteris scriptum fuisse:

και των διφθερων, αἷς ἐγγεγραμμενους εἶχον

τους νομους χρυσοις γραμμασι, sed fides sit penes auctorem. De meo tamen sensu si iudicem, vix mihi persuaserim, Iudaeos litteras initiales &c. codicum sacrorum, auro aut alio colore obduxisse, sed potius christianis possessoribus talia ornamenta adscribenda esse *), cuius rei luculentum extat indicium in codice Bibliothecae Regiae Berolinensis tribus tomis in folio max. in membrana nitidissime scripto, in quo *initia capitum Stephanus*, Episcopus olim Brandenburgensis, *rubrica et litteris caeruleis ubique scripserat.* cf. Wolf. II. p. 305. Potuerunt itaque eiusmodi codices a Iudaeo descripti esse, et postea a Christiano possessore exornari. Sed nihil certi in re tam ancipiti definire audeo prius, quam accurata codicum accedat inspectio et historia adhuc desiderata. Ante vero quam telam hanc abrumpam, occurrendum erit criminationi Houbigantii, perperam contendentis : non modo omnes Bibliorum hebr. editiones adornatas ad illam a *Chaiimo* 1528. et 1549. curatam editionem, sed etiam ei imprimendae adhibitos fuisse codices notae inferioris, minimeque omnium laudandos. Te-
stem

*) Notatu digna omnino sunt, quae *Hieronymus* Praefat. in nouam translationem Iobi de librariis suae gentis tradit : "Habeant, inquit, qui volunt veteres libros, vel in membranis purpureis, auro argentoque descriptos, vel uncialibus, ut vulgo aiunt, litteris onera magis exarata, quam codices, dummodo mihi meisque permittant, pauperes habere schedulas, et non tam pulchros codices, quam emendatos."

stem enim esse ipsum *ben Chaiim*, non fuisse se optimorum codicum editorem. Nam quum is multum conqueratur, quod *in suis codicibus Masora magna, variis animalium figuris non tam ornata quam deformata, inexplicabiles errores contineret*; eo ipso declarat, codices suos fuisse omnium recentissimos, quoniam talia ornamenta vetustiores codices non habent., Proleg. 95. coll. Kennicott Diff. I. p. 294. II. p. 476. Sed hanc Houbigantii criminationem nullo omnino niti fundamento, ex sequentibus patebit. Nam I, ante hanc a Chaiimo curatam editionem multae prodierunt Bibliorum editiones, in dissitis regionibus et e quamplurimis optimae notae mssis expressae, et post illam, haud quoque desunt editiones ad mssita debita cum circumspectione et cura castigatae, quas omnes hic recensere superuacaneum duco. II. Testatur quidem R. Chaiim, ad manus sibi fuisse codices, et inter eos multos, qui Masoram sub nodorum et imaginum figuris margini adscriptam repraesentabant, *sed quod probe notandum est*, statim addit:

עד שלא היה באפשרות להבין מהן
שום כי כוונת הסופר היתה ליפות כתיבתו
ולא להבין ולעיין בה:

i. e. “*adeo, ut nullo omnino modo ex iis (sc. nodis &c.) quidquam percipere potuerim, quoniam librarius magis ad ornatum codici (emtorum gratia) conciliandum, quam ad usum et*

accurationem respexerat., Quid? quod paucis
interiectis ipse profitetur:

ואח"כ חפשתי בספרי המסורה שהיו
לי חבורים לבר זולת מה שהיה כתוב
סביב המקרא וכו'

se postea perlustrasse codices, in quibus Masora seorsim scripta extabat, atque ad illos Masoram hanc imaginibus refertam et mutilam redditam castigasse. Quid est, si hoc non est detorquere recte facta, et praeter aequum et bonum peruerse alicuius verba interpretari, partiumque studio se abripi pati? Nulla enim vox Chaiimo excidit, ac si ad hos codices pictos Masoram, nedum textum expressisset, quum e contrario ipse testetur, descriptors ornamentorum magis rationem habuisse quam accurationis. Conferre quidem potuit istos codices cum aliis, ex quibus textum imprimendum curabat, optimaе notae codicibus, quoniam a Christianis aut Exiudaeis exaratos eos esse minime suspicare poterat; attamen textum ad illos non refinxit, quippe qui cum omnibus editionibus v. gr. Complutensi &c. ex antiquissimis manuscriptis expressis, amice conspirat, quod sane aliter cecidisset, si ad hos mendosos codices tanquam ad sacram ancoram, ut vult Houbigantius, confugisset. Eiusdem fere farinae sunt reliquae variorum in textum impressum criminationes, quae luce illata statim evanescunt.

§. 10.

Ad codices inſtitos, qui vnā aut plures verſiones latinas adiunctos habent, quod attinet, numerum illorum praeſeunte Wolfio et Kennicotto inibo, vt verbis meis fidem faciam. Ita vero Kennicottus Diff. I.

pag. 33. num. 45. *Bodley* — EZECHIEL — Hebr. et Lat. Verſio latina marginalis eiusdem videtur eſſe cum litteris antiquitatis, ſed verſio interlinearis *et puncta* recentioris aetatis. *A ſiniſtra manu incipit* — Membran. in 4 — A. hypero. 159.

pag. 334. n. 56. *Corporis Chriſti colleg.* — PENTATEUCHVS W. B. 4, 7. membran. in Folio, omiſſas habet voces initiales, et 4. columnas continet, quarum duabus intermediis vulgata verſio, et duabus exterioribus hebraea veritas inſcripta eſt. cf. Wolf. II, 318. qui ad fidem *Hody* de textib. original. p. 450. refert, inueniri ibi duo volumina Bibliorum, quibus continentur Pentateuchus et Prophetæ cum duplici verſione latina, vulgata ſcilicet, et altera per aliquot libros interlineari. Cod. 5. n. 1472. quæ tamen in catalogo Kennicottiano fruſtra quaſiui.

p. 335. n. 58. In eod. colleg. num. W. D. 1, 5 — 1. *Sam.* vsque ad cap. XX, 15. et *duc libri Chronicor.* membran. in 8. Samuelis pars a ſiniſtra verſus dextram, ſed Chronica

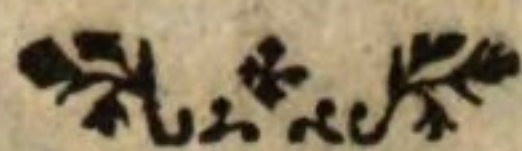

more recepto a dextra ad sinistram exarata sunt. Samuel. in margine, vt et maximam partem intra lineas; Chronica vero tantummodo interlinearem adiunctam habent versionem. *Ab initio puncta abfuisse videntur, postea forte ab eo addita, qui versionem condidit.* cf. Wolf. II, 318.

- p. 335. n. 59. W. B. 4, 6. *Psalmi* — cum tribus latinis versionibus in membrana — Fol. Incipit a sinistra.
- — n. 60. W. D. 2, 1. *Psalmi* (cum vers. lat. in margine) et *Prouerbia* — Voces initiales reliquis maiores. Membran. in Folio.
- — n. 61. W. B. 4, 8. *Prophetæ* (omnes posteriores) Daniele et Obadiah exceptis — — Hebr. et Lat. in 4 columnis dispositi, vt num. 56. Litterae initiales primum omiffae fuerunt, vt ornarentur, sed postea non insertae. Membran. in Folio.
- — n. 62. St. Ioh. Bapt. colleg. No. 143. in Abaco 3 — *Ios. Iud. Cantic. Eccles.* Totum a sinistra versus dextram scriptum. Desunt voces initiales. Versio latina marginalis ab eo videtur scripta, qui textum hebr. exarauit; versio autem interlinearis ab eo, qui punctis textum instruxit, addita videtur. Membran. in 4. cf. Wolf. II, 319. IV, 95.

Idem Diff. 2. pag. 518 — 531. catalogum omnium mssorum S. S. hebr. ad annum 1759.

cogni-

cognitorum contexit, qui ob breuitatem suam maximam, quod doleo, nullas mihi suppetias ferre potest, licet, si priori in Diss. I. extanti conuenienter confectus fuisset, largam segetem mssorum hebraeo-latinorum &c. inde demetere forte potuissem. Reliquos itaque codd. hebraeo-latinos e Wolfio excerpisse satis mihi sit.

Tom. II, 306. *Cantabrigiae* in coll. S. S. Trinit. *Psalmi* cum duabus versionibus latinis et tertia interlineari. Forte sunt iidem, quorum meminit Wolfius l. c. p. 337. his verbis: "*Psalterium*, ingenti volumine pulcherrime descriptum et *picturis elegantissimis ornatum ab Eadwino* MONACHO *Anglo*, seculo forte XI., Nam Ven. Kennicott l. c. vnum volumen Psalmorum huius collegii memorat: Trinity-College. Num. 74. Psalms - - - fol.

— — pag. 314. Inter codices Scaligeri Biblioth. Leidenf. comparent *Psalmi* cum scholiis lat. alicubi. Extant praeterea in ead. Biblioth. pag. 410. n. 42. Biblia hebraica, seu potius quaedam eius partes, *ut Pentateuchus, Ies. Reg. Threni* &c. cum versione interlineari latina et addito vocabulario hebr. latino, multa etiam hebraice et hispanice explicantur. 645. cf. Wolf. IV, 93.

Tom. IV. p. 88. *Florentiae* in Bibliotheca St. Laurentii — *Genesis* cum versione interlineari. Quae hic praeterea adferuntur

Biblia hebr. integra et eorum partes, cum notis et radicibus ad marginem, • fabrica christiana ortum suum traxisse videntur.

Tom. IV. p. 93. Inter codices Scaliger. Biblioth. Leid. num. 20. extat *Leuiticus* in membrana eleganter scriptus a Chasdai, filio *Ieschua*. Item *Psalterium*, ornamentis aureis distinctum, cum vocalibus et accentibus rubro colore depictis. Ab altero latere versio latina vocum difficultiorum, ab altero glossae quaedam leguntur. Sed hae quidem non nisi ad Psalm. XLVII. procedunt.

Exempla ista adducta vel me non monente satis sufficienterque probant, quod probandum sumseram, codices nempe a Christianis, Monachis, siue Non-iudaeis, siue Ex-Iudaeis, describi aeque eleganter, et certe elegantius, ac ab ipsis Iudaeis potuisse, et reuera descriptos fuisse. Ad hanc quoque classem merito referendi sunt codices cum paraphrasibus chald. syr. arab. qui maiori ex parte Exiudaeis orientalibus, Christianis Syris &c. suam debent originem. De his autem infra dicendi locus erit.

Silentio hic praeterire non possum, Kennicottum narrare in libello, cui titulus est: *The ten annual Accounts of the collation of Hebrew MSS. of the old Test. begun in 1760. and compleated in 1769. by Benj. Kennicott. — Oxford and London 1770. 8. collationem 140. mss.*

missorum in Magna Britannia et Irlandia asseruatorum, iamiam finitam esse. Quoniam autem sec. Diff. 2dam p. 518. &c. omnes in dictis regionibus extantes codices numerum 103, aut si addantur 7 Angliae Pentateuchi Samaritani, numerum 110. tantummodo explebant; oportet Kennicottum a tempore, quo edita fuit Diff. 2. nimirum ab anno 1759, vel 30 mssita in Anglia detexisse, vel ex aliis regionibus asportanda curasse. Quae dicta eo tantum valent, ut lucide ostendam, ven. Kennicottum ex omnibus omnino in Anglia existentibus mssitis, atque consequenter ex modo laudatis mssitis hebraeo-latinis, indiscriminatum, cribro ut ita dicam augustissimo, variantes subcreuisse lectiones, quae quo sint habendae loco, utpote ex omnis generis mssitis bonis, pessimis et in censum omnino non venientibus codicibus, ut sunt mssita hebraeo-latina et alia spuria, quilibet ex iam dictis et infra dicendis facili negotio intelligit. *Quid enim quaeso*, ut ven. Lefs verba e libr. de cura, quam praesens textus hebr. conditio requirit Halae 1763. 8. pag. 23. excitem, *cum critico*, qui Ciceronem, Virgilium, Horatium, genuinos tibi traditurus, ex Monachi cuiusdam nescio cuius seculi 14. vel 15. MSS. descriptos publici iuris faceret? *Totus certe illum exhibilaret eruditorum orbis!* „

§. II.

Quod Walton Prolegom. VII. §. 25. statuisse nonnullos, scribit; *ex vulgata latina corrigi debere*

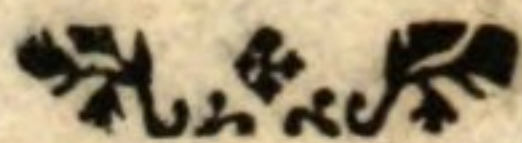

bere codices graecos et Hebraeos, illud reuera in
 vtrisque fuit periclitatum. Ecclesia Romana,
 quantum ego quidem sciam, correctiones co-
 dicum ad Vulgatam nunquam tentauit. Quod
 autem indiuidua eius membra tentarunt, v. c.
 Guido Fabric. Boderianus, qui in editione Bi-
 bliorum hebr. cum versione interlin. Ariae
 Montani Antuerpiae 1572. f. edita, dictionem
 נִחַ, vt Vulgatae illam accommodaret, in נִחַ
 insulse mutauit, toti ecclesiae minime imputari
 debet ac potest. Sed vt ad rem redeam, asserti
 mei : *fuisse codices quoque hebraicos, vt olim*
graecis et versionibus quibusdam orientalibus acci-
dit, ad vulgatam refictos, veritatem tuetur an-
 notatio Rich. Simonii, hist. crit. libr. I. cap. 23.
 p. 120. ed. lat. quae ita audit : “*Lindanus* (libr.
 I. de opt. gen. interpr.) et aliquot alii putarunt,
 in Anglia extare Psalterium hebraicum *longe*
diuersum ab hodierno, scriptum circa annum
 950, ET VVLGATAM SATIS ACCEDENS. Ve-
 rum *Isaacus Leuita* (in defens. verit. hebr.) hoc
 exemplar supposititium esse, magisque he-
 braeo-latinum, quam germanum hebraeum,
 demonstraui. *Arias Montanus*, qui inspexe-
 rat, a Christiano, qui hebraice scribere noue-
 rat, scriptum ait et valde mendosum. *Accura-*
te ergo examinandi sunt codices, quibus vulgo
probari solet, Iudaeos scripturas deprauasse.., Iu-
 uabit quoque adduxisse ea, quae Wolfius Tom.
 II. p. 315. de eodem, vt autumnus, codice retulit :
 “*Meckliniae, inquit. apud Io. Clementem quon-*
dam fuit Psalterium hebr. dictum Anglicanum
 ideo,

ideo, quod in Anglia extabat, et ex *Thomae Mori* familia ad laudatum Clementem peruenit. Hoc *Guil. Lindanus* ex alterius relatione pro correctissimo et antiquissimo perperam habuit, ceu ostendit *Bened. Ar. Montanus* post Praefat. de varia in hebraicis litteris lectione, qui *αὐτοπῆς* confirmat, nec antiquum esse librum, nec ab aliquo hebr. linguae gnaro, sed a Scriba latinas eleganter pingendi litteras non ignaro, octoginta aut ad summum centum abhinc (i. e. inde ab an. 1571.) annis depictum adeo corrupte, ut vix vllum verbum integritatem suam retinere videatur. *Capitales litterae aliquot in initiis Psalmorum aureae sunt*, sed quae latinam magis quam hebraicam formam referant.,

Antonius quoque *Hulsius* in authentia absoluta S. Textus hebraei — Roterod. 1662. 4. ipsum eundem codicem, ni fallor, in mente habuit, pag. 24. dum scriberet: “At repertus est *codex quidam hebraeus* in Anglia, qui versus istos (octo, a Paulo Rom. 3, 12. allatos, sed in mssito Alexandr. non extantes) dicto Psalmo (XIV.) exhibet? *Resp.* Istum codicem ipse *Bellarminus* et *Arias Montanus* iam dudum ut foetum supposititium exploferunt., Quo tandem peruenerit codex iste memorabilis, et verum variantium cornu copiae, me latet. Dubium autem mihi nullum omnino est, quin eiusdem conditionis multi passim extent codices, ad vulgatam praeprimis antiquam reformati. Nam quum vulgatae auctoritatem elogiis interdum summis extollerent, fieri profecto

non

non aliter potuit, quam quod monachi et Ex-
iudaei docti, vel ex enthusiasmo quodam, vel
ad gratiam superiorum quorundam ineundam,
tales mutationes tentauerint. Sed ante codi-
cum exactam descriptionem publici iuris fa-
ctam, bona mixta malis mista, praesertim sic
dicta latinizantia, accurate discerni nequeunt.
Attamen ex descriptione antiquissimi codicis
Psalms in 12. complectentis, et inscripti: Bod-
ley E, 1, 24. quam ven. Kennicottus Diff. I.
p. 319. &c. suppeditauit, non dubitauerim lo-
cum illi inter codices latinizantes assignare, ad
minimum pro codice a Christiano homine exa-
rato reputare. Rationes, quae me ad hoc sta-
tuendum mouent, sunt:

1. quod plurimis in locis, in quibus codices
fere omnes, et impressi libri *consentientes*
redditi sunt, ALIAM SERVET LECTIONEM.

“To the preceding Marks (verba sunt Au-
ctoris) of its great Antiquity must be added
one more, arising from the many Variati-
ons in it from the printed Copies; and in
places, where almost all the MSS. now ex-
tant *have been made to agree.*”

2. quod Nomen יהוה pro ארני, quemadmo-
dum habent impressi libri, expressum con-
tineat, pro quo olim tria יי (cf. Wolf. IV,
91.) substituebantur. Sed infra ostendam,
codices, qui contra consensum codicum ma-
forethicorum יהוה loco ארני fere semper
et vbique seruant, librariis Christianis, vt-
pote

pote in exprimendo hoc Nomine non ita
superstitiosis, ac Iudaei erant, esse attribu-
endos. Quae quum ita sint, impediatur, quo-
minus ad sententiam *cel. Dathe* in eleganti
Prolusione de difficultate rei criticae in V. T.
caute diiudicanda, Lips. 1762. 4. pag. XI. &c.
prolatam descendam, asserentis: Etenim is
(consensus codicum cum antiquis versionibus)
si in codice adest, non ex eadem causa,
ex qua consensum codicum masorethicorum
venire ostendimus, oriri potuit. Neque
enim vel Christiani vel Iudaei hanc codicum
correctionem suscepisse videri possunt. NON
CHRISTIANI, *qui linguae hebraeae imperiti
erant, neque describendis codicibus hebraeis
operam dabant*: neque Iudaei, qui versio-
nes illas vel ignorabant vel contemnebant
&c., Cum hoc asserto petitionem princi-
pii, ut Philosophi loqui amant, inuolvente,
concinit quoque illud a S. R. *Lilienthal*
in commentatione crit. super duo codd.
missos Biblia hebr. continentes - Regiomonti
1770. 8. p. 100. excitatum: "Patebit vero ex
illis (variantibus), codicem nostrum cum ver-
sionibus antiquis saepissime conspirare. Qui
consensus ut fortuitus esse nequit, ita nec
ex eadem causa deriuari potest, ob quam
tanta inter codices hodiernos ad Masorae
normam correctos deprehenditur consensio:
*quod scilicet data opera ad versiones istas con-
formatus sit codex noster.* Quotus enim quis-
que Christianorum praesertim eius aevi,
quo

quo exaratus est, si vel maxime familiares sibi reddiderit interpretes illos, hebraeam adeo calluit linguam, ut eiusmodi collationem correctionemque instituere valuerit? *De Iudaeis vero*, qui VNICE describendis codicibus hebraeis operam dederunt, tale ne quidem cogitari potuit studium, textum sacrum ad legem versionum antiquarum reformandi, quas paucissimi eorum, si paraphrasin chaldaicam exceperis, cognitae habuerunt, omnes vero contemserunt. Nihil igitur remanet, quam quod versionum istarum Auctores easdem iam olim in suis codicibus inuenerint lectiones, quas noster asseruauit. Et quum speciatim *cum Syro interprete saepius consentiat*; facilis erit coniectura, eius descriptorem ex eodem sine dubio ac ille fonte haussisse., *) Quae indicasse, idem est ac refutasse, dummodo supra adducta contrarium euincentia testimonia, in memoriam reuocentur.

§. 12.

Vltimo loco disquirendum erit, vtrum olim extiterint, hodieque dentur codices ebraei ad graecarum translationum aliquam reformati, codices sic dicti graecissantes, nec ne? Vestigium talium codicum memoriae proditum reperitur in Talmudis Hierosol. Tr. Taanith fol. 68.

*) Atqui Syrus graecissat — — Ergo — —

68. 1. et in Massecheth Sopherim cap. VI. §. 4. f. 12. 1.

א"ר שמעון בן לקיש שלשה ספרים
במצאו בעזרה ספר מעונה ספר זאמושי
ספר היא באתר מצאו כתוב מעוני
ובשנים כתוב מעונה אלהי קדם וקיימו
שנים ובטלו אחד באתר מצאו כתוב
וישלח אל זאמושי בני ישראל ובשני
מצאו כתוב וישלח את נערי בני ישראל
וקיימו שנים ובטלו אחד באתר כתוב חד
עשר הוא ובשנים מצאו כתוב אחד עשר
היא וקיימו שנים ובטלו אחד.

h. e. Dixit R. Schimeon fil. Lakisch : tres
libri inuenti sunt in atrio (templi Hierosolymita-
ni), sc. liber *Meoni*, *setutai* et *hi*. Quorum
in vno scriptum inuenerunt מעון ; in duobus
vero : מעונה אלהי קדם (Deut. 33, 27.)
quos reiecto vno , approbauerunt. Itidem in
vno (illo laudato) inuenerunt scriptum : (Exod.
24 , II.) וישלח אל זאמושי בני ישראל ,
sed in duobus exaratum erat *) :

וישלח

*) In Talmude Hierosol. *Setuti* scribitur, et quidem
rectius, cum *Aiin* זאמושי. Cf. R. Musaphiae
מוסף הערוך Amsterd. 1655. f. fol. 62. col. 1.
med. et fol. 63. col. 4. in quo ultimo loco ad di-
ctionem זאמושי erronee Targum Hieros. loco
Talmud. Hieros. posuit.

וישלח את נערי בני ישראל (Exod. 24, 5.)
 Duos istos fanciuerunt, sed vnum aboleuerunt.
 Similiter in illo vno exemplari scriptum repe-
 riebant: אחד עשר הוּא; in duobus autem scri-
 ptum erat: אחד עשר הֵיא (Gen. 32, 22.)
 quos receperunt, et vnum reiecerunt.“

Trium horum codicum vnus, dictionem
 זַעֲמוּטִי pro נַעֲרֵי seruans, is ipse aut saltem
 apographon eius fuisse videtur codicis, quem
 Iudaei quidam in gratiam Ptolomaei Philadel-
 phi, Regis Aegyptiorum, graecis litteris trans-
 scripserant. Relatum enim legimus in Megil-
 lah f. 9, 1. lin. 25. &c. et in Massecheth So-
 pher. cap. I. §. 8. coll. *Galatino* libr. I. de arca-
 nis catholicae veritatis cap. 8. et *Hieronymo*
 Epist. 104. praefatione ad Desiderium, Ep. 117.
 ad Paulam et Eustachium, quod inter 13. loca
 a Iudaeis, consilio, ne Rex iis offenderetur,
 mutata, locus iste, in quo dicta vox זַעֲמוּטִי
 occurrit, vnus ex iis fuerit, quae mutauerant:
 וישלח את זַעֲמוּטִי בני ישראל ואל זַעֲמוּטִי
 : וישלח את בני ישראל לא שלח ידו: *et misit magnates*
Israelitas, — — *et in magnates Israelitas non ex-*
tendit manum suam (Exod. 24, 11. 5.) ne Rex ex
 mente Raschii:

זַעֲמוּטִי לשון חשיבות אבל נַעֲרֵי לשון
 קטנות ויאמר גרועים שלכם שלחתם לקבל
 פני שכינה:

(quoniam vox זַעֲמוּטִי denotat dignitatem,
 נַעֲרֵי autem tenuitatem) diceret: vilissimos ve-
 strum ad deprecandum Schechinam misistis.,

E 13. istis locis, mutationem, non quidem malo ut opinor animo, attamen consilio poenitendo, passis, quatuor teste *Asariah* in *Imre binah* cap. 8. ab init. aut potius sex hodie tantummodo in graeca των ὁ versione, tot vicissitudines passa, occurrunt, sc. *Gen.* 2, 2. ויכל ביום הששי וישבות ביום השביעי: καὶ συνετέλεσεν - ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑκτῇ - - - καὶ κατέπαυσε τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ i. e. et perfecerat - - in die sexto *) - - et quieuit die septimo. *Exod.* 4, 20. ויקח משה את נשיו ואת בניו וירכיבם על נשא בני אדם: Αναλαβων δε Μωσῆς τὴν γυναῖκα καὶ τὰ παῖδια, ἀνεβίβασεν αὐτὰ ἐπὶ τὰ ὑποζύγια i. e. Assumens autem Moyses uxorem suam et parvulos, imposuit eos iumentis subiugibus **). *Exod.* 12, 40.

ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים
ובשאר ארצות שלשום שנה וארבע מאות
שנה:

Ἡ δὲ κατοικησις των υἱων Ἰσραὴλ, ἣν κατῴκησαν
ἐν γῇ Αἰγυπτῶ καὶ ἐν γῇ χανααν ἔτη τετρακοσια

D 2

τρια-

*) *Raschi* mutationis istius factae hanc affert rationem: Ne diceret Rex: si ita se habet, fecit Deus opus suum Sabbatho, quoniam scriptum esset: et perfecit opus suum die septimo. Non enim ad allegoricas sapientum explicationes attendisset &c.

**) *Raschi*: ut innuerent camelum, ne diceret Rex, nonne Moyses dominus vester habuit equum aut camelum? *Raiwad* vero addit: ne Dominum nostrum Mosen vilipenderet, aut diceret; qui gestare asinus potuit feminam et 2 filios? &c.

τριακοντα. i. e. Habitatio autem filiorum Israel, qua habitauerunt in Aegypto et in terra Canaan, annorum fuit 430. *). *Leuit. XI, 6.* : *צעירת הרגלים* και τον δασύποδα i. e. pilosipedem **). *Num. 16, 15.* *לחמר נחר* : *אין שם ענין* *ἐπιθυμημα οὐδενος αὐτῶν* *εἰληφα* i. e. nullum desiderabile eorum fuisse ***). Quibus 5. locis, ille supra adductus ex *Exod. 24, 11. 5.* addi debet, cuius dictionem barbaram *זעטוי*, LXX. *των ἐπιλεκτων* v. XI. expressam habent. Neque Iudaei neque Chri-

*) *Raschi* : Ne diceret Ptolomaeus : in vestra lege continentur mendacia, quoniam Kehat vnus ex illis fuit, qui in Aegyptum descenderunt, cuius annos vna cum annis Amrami et Mosis si supputes, non ad annos 400. ascendent, praesertim quum multi ex annis filiorum absorbeantur in parentum annis &c.

**) *Raschi* hanc insulsam huius mutatae dictionis *ארנבת* (*Arnebeth* i. e. lepus) causam reddit: ideo ita scripserunt, quod manus eius (i. e. pedes priores) minores (s. breuiiores) pedibus posterioribus sunt. Longe tamen tolerabiliorem et probabiliorer rationem subiungunt ipsi Talmudici, dicentes : quia Regis vxori *Arnebet* nomen erat. Ne scilicet, vt Raiwad s. R. Abrah. b. Dior annotat, Rex diceret : Iudaei me ludibrio habent. Nam Ptolomaei auus cognomen Lagi habebat, quod leporem quoque denotat. Obiter notes velim *צעירת* h. l. pro *שעירת* lapsu librarii forte scriptum fuisse. De graeco *δασυπους* et cuniculum et leporem denotante consulendus est *Henr. Stephanus* in thesauro l. gr. Tom. I. p. 912.

***) *Raschi* : ne diceret : asinum forte non accepit, sed aliud pretiosum accepit.

Christiani originationem huius vocis, vtpote e suo magis ingenio quam linguae genio haustam, recte, vt ego quidem existimo, perspexerunt. Est autem dictio ista mere graeca, referens graecum *ζητηται*, quod *personas summorum virorum, magistratus, quaestores* denotat. cf. Stephani Lex. gr. pag. 1416. Mire seduli fuerunt quidam v. gr. Bartoloccius Biblioth. Rabb. Tom. I. p. 458. &c. Walton prol. IX. §. 16. vt historiam huius mutationis factae ad fabulas Rabbinicas, nulla habita ratione discrepantiarum, quorum adhuc vestigia in graeca versione cernuntur, ablegarent. Sed nulla nos mouet caussa, vt cum iis omnem fidem historicam, factis ipsis se prodentem, tollamus.

Vt vero haec criminatio prorsus explodatur, iuuabit, natales versionis sic dictae LXX. viralis altius indagare, ab omnibus, qui ad hoc vsque tempus de ea operose satis commentati sunt, ignoratos. Omnes fere in eo hodie consentiunt, quod sub Rege Ptolomaeo Philadelpho circa annum 280. ante Chr. N. graeca versio, vel Pentateuchi solius, vel vniuersi codicis sacri, fuerit adornata; quod Aristae de hac versione narratio mera sit fabula, quoniam more Orientalium cothurnis incedit, et Anachronismum committit; quod pari ratione Aristobuli, qui Aristae coaeuus fuit, relatio de alia codicis hebr. versione (potius transcriptione) graeca, translatione τῶν ὀντινῶν anteriore, commentis adscribenda sit - - -

Quam male autem rationes suas subduxerint, ex sequentibus patebit.

Mihi omnino, saluo tamen aliorum iudicio, videtur esse exploratissimum, et Aristeae, Aristobuli aliorumque veterum de hac translatione, seu potius transcriptione cod. sacri graecis litteris instituta, relationes, quoad causam principalem, omnem mereri fidem. Demus enim falsa veris mixta, aut potius multa ad ornatum orationis, aut vt quidam opinantur, ad conciliandam Legi Iudaicae inter gentes auctoritatem et aestimationem, stylo orientalium hyperbolico, historiae intertexta fuisse, num inde ius habemus, totam relationem vt fabulam anilem vendere, et quasi cum cane simul lorum excindere? Hoc saltem negari nequit, Ptolemaei Philadelphi tempestate tale quidquam fuisse tentatum, vt scilicet Lex Iudaeorum genuinis hebraicis characteribus scripta, non modo in Bibliotheca Alexandrina recondideretur *), sed etiam in gratiam Iudaeorum Aegypti graecis litteris et pronuntiationi hebraeo-graecae conformiter transcriberetur, quo in publicis praelectionibus legem, qua ad dictum tempus caruisse videntur, rite

*) De hoc codice *Tertullianus* in *Apologetico* aduersus gentes cap. 18. ita scribit: *hodie apud Serapaeum Ptolomaei Bibliothecae CVM IPSIS HEBRAICIS LITTERIS exhibentur.* Quae verba non modo narrationem Aristeae de eiusmodi codice e Hierosolymis arcessito corroborant, sed etiam summam raritatem codicum hebraicis characteribus scriptorum tam Aristeae, quam quod mireris, Tertulliani aetate, haud obscure indicant.

rite recitare possent. Caue vero existimes, tum temporis vere adornatam fuisse translationem graecam, quum in promptu adsint argumenta, quae contrarium omnino statuere suadent. Mirum enim videri posset, immo omnem fidem superaret, si legatos Hierosolymitanos Ptolomaei iussu sacram scripturam transfuisse, vt vulgo creditur, contendamus, eos, licet Biblia genuinis characteribus scripta secum afferrent, ex transcripto exemplari hebraeograeco versionem adornasse, inque tali anticipi et fallaci codice fontes negligendo vnice acquieuisse. Nihil itaque aliud superesset, quam quod *vel* veterum relationes de instituta eiusmodi legatione splendida pro fabula simpliciter reputemus, atque sic in difficultates inextricabiles nos immergamus, *vel* ex fide Priscorum et Talmudis assumamus, legatos dictos siue Legem solam siue Biblia integra in Regis gratiam minime vertisse, sed solummodo graece transscripsisse, atque ex eorum exemplari hebraeograeco Iudaeos Alexandrinos, aut quinam fuerint, siue superiorum iussu, siue priuato studio, versionem graecam adornasse, quoniam tum demum nodus optime solui poterit, atque sic Aristae, Philonis rel. narrationes quoad caput rei neque eleuantur, neque mirae et incredibiles amplius esse videntur. Ergo omnibus probe perpenfis ita fert mea sententia: exemplar hebraeum a Legatis Iudaeorum Regi oblatum, iis ideo redditum fuisse, vt litteras hebraicas in graecas transfunderent, quo

Ipse *) fontes legere posset ; minime vero , vt ex hebraeo in graecum verterent sermonem. Cuius quidem opinionis sequentes habeo causas :

1. In *Massechet Sopherim* cap. 1. §. 7. mentio tantum iniicitur legis aut S. S. litteris graecis transcriptae , non autem graece translatae , his quidem verbis :

מעשה בה' זקנים שכתבו לתלמי

המלך את התורה יונית :

i. e. *Factum exstat de quinque Presbyteris, quod in gratiam Regis Ptolomaei Legem (aut S. S.) graece transcripserint.* Pari quoque ratione in loco ex *Megilla* fol. XI. 1. supra citato **) , quatuor vicibus occurrit כתב, quod *scribere, describere*, minime vero *transferre* denotat. Nec minus Aristaeae et Philonis ***) verba expressa μεταγραφεισθαι, ἐναρμολογισθαι, μεταρμολογισθαι, quae sola no-
tione

*) Dubium certe nemini, qui adfinitatem dialectorum Aegyptiae et Phoeniciae, quas inter Hebraea, teste *Hieronymo* commentar. in *Esaï.* libro 7, cap. 19. medium tenebat, animo voluerit, facile esse potest, quin Rex doctissimus, qualis erat *Ptolomaeus*, sine negotio et interprete, hebraica, simulac notis ipsi characteribus et ad vulgarem pronuntiationem accommodatis fuissent descripta, intelligere potuerit.

**) Locum *Megillae* integrum vide apud *Hottingerum thes. phil.* p. 328. et *Io. Meyerum* in *Seder olam rabba* p. 213.

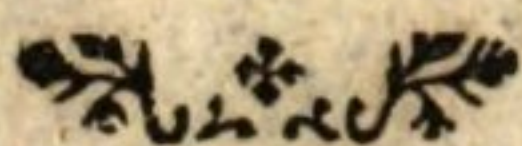
**) *Libr. 2, de vita Mosis* pag. 509. edit. *Col. All.* 1613. f.

tione *transcribendi*, *transformandi* gaudent, optime cum Talmudicorum כתב conspirant.

Obiter adnoto, R. *Iacob ben Chaiim* in praef. ad Biblia sua Rabb. hanc quoque historiam, his verbis strictim tetigisse:

וראה גם ראה בעזבדא דתלמי המלך
בין דבר ששינו שבפי' נאמר למה שינו
ומה שינו במה שכתבו לו:

i. e. "*diligenter quoque attende ad Regis Ptolomaei factum, et ad 13. loca, quae (Transcriptores) mutauerant. Nam in explicatione (Raschiana) ratio redditur, cur ea mutauerant, item quae (loca) in exemplari in Regis gratiam transcripto, mutauerant.*" Chaiim his verbis nihil aliud innuere voluit, quam quod Iudaeis ex ista 13. locorum mutatione studio facta, culpa corruptae ab eis scripturae vel ex hoc capite minime tribui queat, quod ipsi ad talem suspensionem a se amovendam, res eiusmodi abditas suis auctoribus et Sacrae Scripturae auctoritati et integritati perniciosas, studioque alias celandas, candide et aperte divulgauerint. Sed *ven. Kennicott* diff. 2. pag. 309 — 314. (ed. lat. p. 301 — 304.) verba Chaiimi per se clara ita intellecta vult, ac si Talmudici de XIII. orationibus in Pentateucho Samaritano conspicuis verba fecissent, a translatore suo latino ad tale quid statuendum inductus, qui more

fuo auctoris mentem neque assequutus est, neque linguam, e qua transtulit, rite calluit: alias enim fieri vix potuisset, vt verba שפּי (i. e. שפּירוש, minime vero vt vult שפּי) ita transtulisset: *quoniam* EXPRESSE *indicarunt, quare immutarunt illos*: et quicquid immutabant, FUIT IN EO QVOD IPSI SCRIBEBANT. Quae ideo monenda duxi, ne falsae hinc petitae Viri docti conclusiones, incauto lectori et ipsi quoque textui sacro amplius sint fraudi et damno.

2. E tribus vocibus, in hoc exemplari hebraeograeco secundum locum Megillae supra laudatum mutatis, ista, quam probandam summi, codicis hebraei transcriptio graeca extra omnem dubitationis aleam ponitur: Nam

I. Genes. I, 1. בראשית ברא אלהים mutarunt in אלהים ברא בראשית, ne Rex ex mente Raschii diceret: *Breschith* esse nomen Dei, atque sic duo principia, quorum vnum alterum creasset, a Iudaeis statui.

II. Exod. 24, 5. loco בערי substituerunt זעטורי.

III. Levit. XI, 6. ארנבת transmutauerunt in צעירות הרגלים.

Quibus mutationibus omnino non opus fuisset, si legem transtulissent; in codice vero graecis litteris scripto dictis ex causis necessario requirebantur, quoniam partim *Arne-*
nebeth

nebeth in versione seruire non poterant, *partim* vero *Breschith* per ἐν ἀρχῇ translatum, nullum scrupulum Regi iniicere potuisset.

3. *Origenes* in altera columna hexaplorum suorum textum hebraeum graecis litteris scriptum collocavit. Vtrum e prototypo graeco ab Oratoribus Hierosolymitanis iussu Ptolomaei concinnato, an vero ex quodam ab eo defunto apographo, mutuatus sit, iniudicatum relinquam. Neminem forte credo futurum, qui sua ipsius opera hunc foetum exclusum esse, serio adfirmet. Tantam enim linguae hebraeae non habebat scientiam, ut tantum opus perficeret. Quicquid tamen sit, vel ex eo clarum fit, etiam ipsius aetate Iudaeos adhuc codices hebraeograecos habuisse et adhibuisse, quorum lectione ambigua fortassis vnus atque alter priscorum doctorum in tot monstrosas opiniones delapsus sit.
4. Vnum adhuc, quod superest argumentum, et quod apud me maximum pondus habet, addam, nimirum quod non modo Lex, vel potius integra S. S. Ptolomaei aetate primum characteribus graecis fuerit vestita, sed etiam post istud tempus, Interpretes aut Interpretes versionis, quocunque demum tempore facta fuerit, in adornanda translatione sua eiusmodi exemplar hebraeum graecis litteris scriptum vnice prae oculis et ad manum habuerint. Quodsi ut spero exemplis indu-

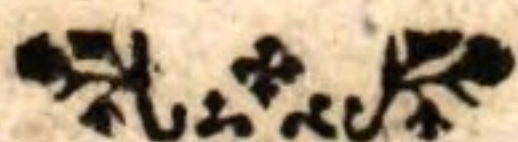

indubiis hanc, quam iam in medium protuli, hypothesein nouam sartam tectamque euicero, et lectorum assensum adeptus fuerim, erit de quo mihi gratuler, quoniam, vt aiunt hebraei, *magni montes inde dependent*. Nam omnes a Capello in critica sacra prolatae sic dictae variae lectiones innumerae, litterarum traiectiones mutationesque, vocaliumque defoedationes, separatio vocum coniunctarum et separatarum coniunctio et id genus alia, ex hac mea hypothese sine vlllo negotio expediri possunt. Vt vero repraesentatio et collatio characterum textus hebraeo-graeci cum genuinis textus hebraei characteribus rite procedat; ante omnia litterarum graecarum ductus autem Chr. N. vsitati, nec non consuetudo hebraea ad graecorum organa loquelaе repraesentandi, probe ante oculos ponenda erunt. Non enim solum maxima intercedit similitudo inter *Alpha*, *Delta* et *Ro*; *Delta* et *Omikron*; *Beta* et *Kappa*; *Gamma* et *Lamda*; *Gamma*, *Mi*, *Ni* et *Pi*; *Sigma* et *Beta* rel. sed etiam multas consonantes hebraeas, exprimentes v. gr. א, ב, ג et interdum ד vt A; ה et ו item facpius ז vt B; ח, ט, י, ק et ל (*Sin* et *Schin*) nec non quandoque מ et נ vt S; ס, ע, פ vt G et K; צ et ק raro vt consonantes; ש interdum vt D, et vice versa, sua deformatunt versione, vt sine hac hypothese originem infinitorum ex hoc fonte promanatorum errorum neque tuto inquirere neque dete-

detegere liceat *). Insuper quoque tenendum, quod quum Graeci ista aetate praeter scripturam *Βουσφοφνδον*, quae a dextra versus sinistram procedebat, scriptura quoque continua vterentur, exemplaria hebraea grae-

*) *Hottingerus* Thes. philol. Libr. I. cap. 3. Sect. III. qu. 15. multa quidem exempla permutatarum, transpositarum, additarum et subtractarum consonantium in codice ebraeo, e quo transtulisse creduntur, suppeditat; sed tam longe omnino petita sunt, ut si similes litteras *ד* et *ב*, *ה* et *ח*, *א* et *י*, *י* et *ל*, *מ* et *ס*, *ק*, *ר* et *ל* et *י* quae aequae facile in cod. ebraeo graeco quam in hebraeo genuino permutari possunt, exceperis, in reliquis omnis similitudo evanescat, quae e codice graeco vnice enucleanda est. V. gr. Ps. 72, 14. *דמך* sanguinis ipsorum LXX. *το ὄνομα αὐτῶν*. Cogitarunt itaque *דמש*. Faciles sane erat lapsus, quum Graeci *το ק* ut S blaesum Arabum more efferrent, atque Interpretes in codice suo *σαμαμ*, aut *δσαμαμ* inuenirent. cf. 1 Chron. 24, 6. ubi ex eadem causa *Sain* in *שׂן* *אֵלֵךְ* pro *ק* habentes, *קן* *עִיֵּשׁ* diuinarunt. Habes itaque mutationis istius insolitae rationem sufficientem, quae ex Hottingeri hypothese prorsus nulla est. Nam *ש*, *נ* et *ק*, *מ* et *ב*; *ע*, *י*; *צ* et *ד* in hebraea scriptura vix ullam; in graeca vero antiqua magnam habent similitudinem. Praeterea multas mutationes fingit, e. c. Ps. 104, 13. *דִּינְפָע* LXX. *των πετρων*, quasi legerint *דִּינְפִי*, statuens *ע* cum *ב* commutatum fuisse. Rationem fileat, quae ex mea hypothese optime peti poterit. *ב* enim et *א* et *ע*, ut supra docui, in codice suo hebraeo-graeco expressum ut G aut K inueniebant.

graecis litteris exarata, eodem modo et vna serie scripta fuerint, quoniam vel ex hoc capite *tam* Interpretum graecorum lapsus crebriores circa vocum diuisionem et coniunctionem facile deteguntur, *quam* eorum assertiones, qui numeros olim hebraeorum litteris numeralibus expressos fuisse contendunt, et e graeca versione litterarum finalium hebraearum aetatem illa recentiore demonstratum eunt, ad nihilum rediguntur. Nam in codice hebraeo-graeco vtrumque locum non habet.

Hunc litteras exoticas graecis characteribus exprimendi morem, non modo Ptolomaei aetate, sed etiam ante eam adhibitum fuisse, ex supra dictis constat. Vestigia quoque huius consuetudinis, passim apud scriptores graecos v. c. *Antipatrum*, qui in Anthologia lib. III. cap. 25. n. 70. in epigrammate in Meleagrum Tyrium *σαλομ* (שלום) et *αυδονις* (אדוני) habet, vt et apud *Plautum* et *Persum* manserunt. Ad Iudaeos praesertim quod adtinet, concessum ipsis erat (vid. Tr. Schabbath fol. 115. i. lin. 29.) Legem describere, NB. *לִיפְטִית מִדֵּית* litteris *Aegyptiacis* (f. Copticis) *Medicis*, *Transflumialibus*, (forte Phoeniciis,) *Elamiticis*, *Graecis*, vt eo melius Iudaei inter has nationes dispersi, suis adsueti characteribus propriis eam legere, aut ex ea in publicis conuentibus praelegere possent, quoniam non tantum Iudaei extranei ob dialectorum af-

finita-

finitatem, aut ob cognitionem dialecti affinis cuiusdam, textum hebraeum quodammodo intelligere poterant, sed etiam officio suo rite satisfecisse censebantur, si verba hebraea, ut psittacus suum *χαίρει*, licet illa haud intelligerent, recitarent.

Causas autem transcriptae graecis litteris Scripturae Sacrae, si spectemus, duas primarias mihi videor detexisse.

I. Quemadmodum Aegyptii, Aethiopes, Babylonii duplicis generis scripturam, alteram sanctam s. hieroglyphicam, alteram vero profanam habebant; ita quoque Iudaeos characteres sanctos et profanos s. sic dictos *currentes*, quos in numis Asmonaeorum aetate rudi sane Minerva cufis aut potius fusis cernere licet, pro more suo ad hunc usque diem servato, habuisse, atque Rabbinorum de hac duplici scriptura traditiones, firmiter omnino niti fundamento, dubium mihi nullum est. Sancta autem ista scriptura, qua Biblia exarata erant, ut peculium templi Hierosolymitani reservata, et extra templum eius copia nulla olim facta fuisse, videtur, *partim* fortassis eam ob causam, ne profanaretur, *partim* vero ne Iudaeos extra Hierosolymam habitantes, a templi frequentatione sensim deducerent, si vulgarem et quotidianam legem sanctam redidissent. Ex ista autem cura, qua textum genuinum in templo servabant, Iudaeis exteris eius apogra-

grapha inuidentes, nemini amplius mirum videbitur, Ptolomaeum codicis hebraei genuinis characteribus scripti, et exemplaris hebraeo-graeci ex eo transcribendi, potius undi causa legationem splendidam Hierosolymas ablegasse, quod aliter voti sui compos aegre factus fuisset.

II. Rex forte in animum difficulter induxisset, codicis vnius causa tot sumtus impendere, nisi Iudaeos Alexandrinos, quorum numerus in myriades iam excreuerat, quique dictis ex causis legis librum genuinum non possidebant, Regem potius ad id faciendum instigasse credideris. Atque hinc quoque sine negotio intelligitur, qui factum, ut quum Rex codicem hebraeum sibi expeteret, transcriptionis graecis litteris faciendae simul mentionem iniiceret. Quum enim ex hoc capite Iudaei Alexandrini neque litteras sanctas callerent, multo minus rite legere possent, praelectio autem Parascharum lingua hebraea, qua a Mose scriptae erant, peragenda esset *); maxime necessaria eiusmodi in

*) Non quidem me fugit, quosdam fuisse, qui Iudaeos olim in Synagogis e versione praelegisse inductis testimoniis euincere studuerunt, sed nullo idoneo firmari potest testimonio, quod Iudaei e versione quadam, minime vero textum hebraeum siue genuinum, siue exoticis litteris scriptum, praelegerint. Si vero Veterum huc tracta testimonia de exemplaribus hebraeo-graecis interpretentur, me non habebunt contradicentem.

in gratiam eorum adornata transcriptio fuerit oportet. Nec obscure quoque intelligitur, interpretes Alexandrinos in sua versione fontes ex eadem causa non consulere potuisse, si vel iis e bibliotheca Regia potiti essent, sed in solo codice hebraeo-graeco acquiescere debuisse. Porro etiam exinde sequitur, quod tum temporis nullum adhuc extiterit apographum hebraeo-Samaritanum, quoniam alias ex eo praelegere etc. potuissent, neque si adfuerit, ab interpretibus adhibitus sit, ut loca ex fallaci graeco exemplari versa innumera euincunt, unde facile erit, in Pentateuchi Samaritani ortum inquirere, ac de eius nouitate et spuria conditione rectum iudicium ferre.

Hisce praelibatis ad ipsa exempla e LXX. virali haurienda me accingere possem, nisi consultum putarem, adhuc quaedam de codicibus, quibus Aquila, Symmachus et Theodotion in nouis suis versionibus adornandis vsi videntur, strictim tangere. Fidem quidem omnem superare videretur statuere, quod hi interpretes in transferendo codicem hebraeo-graecum fundamenti loco posuerint, nisi exempla mox producenda facti veritatem commonstrarent.

I. Exem-

Ita quoque *Iudaei* ad nostra usque tempora textum hebraeum, *Turcae* Coranum &c. publice recitant, quamquam paucissimi, quae praeleguntur, intelligant.

I. *Exempla ex Aquila collecta.*

Psf. 90, 10. שׁוּן יָ ע *exscinditur cito.* Aqu. *διεπελασεν ανηρ.* Cogitavit itaque שׁוּן, qui sane error in codice graece scripto facilis erat, quoniam פּ saepius ut A, item ut X, vel plane non exprimebant. Ergo in codice suo inueniebat יֵס aut אִיס.

Hof. 13, 14. יָהֵן *ero.* Aqu. *που* *ubi.* Nam יָהֵן et הָיֵן graece eodem modo scribuntur εἶς aut εἷς.

Hof. III, 1. שׁוּשׁוֹן *fundamenta.* Aqu. *παλαια* *antiqua.* Cogitavit שׁוּשׁוֹן a codice suo deceptus. Vtrumque enim scribunt יִסִּיסֵי aut εἰσισῆι.

2 Sam. I, 21. dicitur clypeus Saulis et Ionanthis לַעֲבָלָה *pollutus fuit.* Aqu. *ἀπεβλήθη* *reiecit.* Sane ebraeum textum genuinum inspecturus ita non vertisset. Sed excusandus est. Quum enim graece scriptum inueniret *νιγαλ*, facile induci poterat, ut pro Niphal verbi לָלַח aut לָלַח notione *deuoluendi, abiiciendi* gaudentis, haberet.

Hof. X, 6. מַחֲסוֹם *vulnus.* Aqu. *ἐπιδεσις* aut *συνδεσμος* *vinculum.* Cogitavit מַחֲסוֹם aut מַחֲסוֹמָה (Ezech. 20, 37.). Nam vtrumque aliter ac *μασως* graece scribi nequit.

Ib. IIX, 6. שׁוֹבֵי בָיִם *fragmenta.* Aqu. *errantibus* *s. conuersis.* Quoniam *σωβαβειμ* ex-

expressum inueniebat, quid mirum, si סובבים, vt reliquis quoque interpretibus accidit, coniectaret?

Genes. 3, 16. תשוקתך *appetitus tuus.* Aqu. *societas tua.* Quis non videt, eum scriptionis ambiguitate Θεσσυγαταχ aut Θεσουκαταχ seductum, dictionem לו, quod apud Talmudicos etc. *sociari* denotat, cogitasse?

Eccles. 2, 25. ירוש *sentiet.* Aqu. Φεισεται *parcet.* Ergo ירוש in mente habuit. Nec mirum. Nam inter ש et ס in codice graeco nullum detegi potest discrimen.

Esai. 49, 5. לא *non.* Aqu. לו *ei.* Nam vtrumque, graece si scribatur λω, discerni non potest. Quod si attendisset *Hieronymus*, aequius certe de eo pronuntiasset in comm. ad h. l. “De Aquila, *inquiens*, non miror, quod homo eruditissimus linguae Hebraicae, *in hoc loco aut simularit imperitiam, aut Pharisaeorum peruersa interpretatione deceptus sit*, qui interpretari voluit: *et Israel ei congregabitur*, hoc est, *Deo*: quum verbum Hebraeum Lo in hoc loco non scribatur per *Lamed* et *Vav*, quod si esset, significaret *ei*, vel *illi*; sed per *Lamed Aleph*, quod proprie sonat: *non.*, Idem quoque Aquilam reprehendit, quod non solum verba, sed etymologias etiam verborum transferre conatus sit. Sed haec criminatio nulla est. Nam e codice hebraeo-graeco trans-

laturus, etymologias iuste indagari nequit, et in vero sensu eruendo in lubrico semper versatur, ut interdum ei Oedipo opus sit, et non possit non coniectura aberrare.

Psf. 25, 13. יורנו docebit eum. Aqu. φωτισει αυτον illuminabit illum. cf. v. 8. In mente habuit יאיר. Aegre enim utraque verba in scriptura graeca ιαρευου aut ιωρευου; in ebraea autem genuina facillime discernuntur.

Cantic. 7. 10. שפתי ישנים labia dormientium (loqui facit). Aqu. χειλεσι και οδυσσι labiis et dentibus litterarum graecarum ductu deceptus contra analogiam linguae hebraeae et normam loquendi male transtulit. Graece enim forte expressa erant σιφθεισενιμ aut σεφαθεισινιμ, atque hinc facilius in errorem rapi potuit, quam si genuinum textum inspexisset.

Genes. XLI, 43. אכר Aquilae denotat adgeniculationem. Videtur itaque הכר cum ה articuli cogitasse. Nam Aleph et He Graeci modo ut A, modo ut E et interdum ut I repraesentabant.

Ies. 19, 18 עיר ההרם urbs destructionis. Aqu. ciuitas terrae. Cogitauit החרץ. Quamuis utraeque dictiones ebraice scriptae, toto caelo a se inuicem distent, graece vero exaratae vix ac ne vix quidem discerni queant, nam ambae ααρξ scribebantur, erant,

erant, vt graecae loquelaе adaptarentur; maxime probabile fit, Aquilam codice hebraeo graecis litteris exarato in condenda sua versione vsum fuisse.

II. *Exempla e Theodotione desumta.*

Gen. 2, 21. וְשָׂא vira. Theod. λημμεα assumptio. Quoniam in codice suo hebraeo-graeco ἰσα scriptum erat, quod cum tertia futuri Kal וְשָׂא *assumet*, quoad sonum (nam hunc vnice consulere poterat) congruebat; mirum non est, eum sic et non aliter transtulisse.

Gen. IV, 4. 5. וְשָׂא et וְשָׂא respexit. Theod. ἐνεπύρισεν accendit. Fefellit eum scriptura graeca ἰσα et σαα, vt chaldaicum נִין, נִנִּי aut וְשָׂא *accendere, inflammare* ad partes suas vocaret.

Esai. 16, 8. וְשָׂא agri. Theod. ἀγροὶ θανάτου agri mortis. Cogitauit וְשָׂא ob scripturae continuae lubricitatem σεδεμωθ aut σαδεμωθ ad hunc lapsum allectus, quod fieri omnino non potuit, si authenticum textum adhibuisset.

Iob. 19, 18. וְשָׂא iniqui. Th. ἀφρονες insipientes. Cogitabat וְשָׂא. Nam vtrumque graece scribitur ἀσολιμ et erroris originem egregie indicat, vt necesse non habeamus, cum Hottingero ad consonantium figura valde discrepantium permutationes nimis ingeniosas et vtplurimum

num improbables confugere, aut cum Cappello textum hebraeum indicta causa, et prius quam audiat codex hebraeo-graecus, corruptum proclamare.

1 Sam. 13, 18. vallem צבעים Th. transfert per vallem τῶν δορυκαδῶν *caprearum*. In memoriam reuocabat צבאים quod capreas denotat v. c. 2 Sam. 2, 18. Nam graece vtrumque scribebatur σεβαιμ.

Eccles. 8, 12. מנח centies. Aquila et Theodotion per ἀπεθανε *mortuus est* transfulerunt. Cogitasse eos מנח certum est. Nam in codice graece scripto vtrumque μαθ aut μεθ exprimebatur. Hinc illae lacrymae!

Es. 9, 7. המשרה principatum. Theod. τὴν παιδείαν disciplinam. Radicem יסר *castigavit* in mente habuit.

Psalms 27, 11. הורני doce me. Theod. φωτισον με *illumina me*. Cogitavit Radicem אור, האור, quod aliter cadere non poterat, quia codicem genuinum non inspiciebat. Aliam rationem quidem affert ill. I. D. Michaeis in libro: Beurtheilung der Mittel die ausgestorbene hebr. Sprache zu verstehen pag. 148. Wer sie liest, dem fällt klärlich in die Augen, wie sehr ungrammatically ihre Kenntniß des hebräischen war, davon die Wörter אור und מורה Zeugen seyn können, die sie ohne Absicht

sicht auf die Buchstaben, mit denen sie geschrieben werden, oft von הנך herzuleiten pflegen, daß es scheint, ihr Lehrer müsse ihnen das hebräische bloß durch eine noch dazu nicht sehr richtige Aussprache ohne Schreiben beygebracht, und dabey die Grammatick versaumet haben. In was für Gefahr setzte sie das, Worte die einigermaße ähnlich lauten, zu verwechseln? und in der That ist auch dis recht ihr eigener Fehler. coll. p. 118. quae tamen ita est comparata, ut ex hypothese mea et illustrari et sine negotio refelli queat.

Quae qui mente voluerit exempla, vel me non monente intelligit, iniurios esse in Theodotionem, qui cum *Montfaucon* in Hexaplis pag. 57. ei inscitiam suam linguae ebraeae vel ex eo quoque exprobrant, quod dictiones quasdam hebraeas intellectu facillimas transferre neglexerit, fatius ducens eas graeci textus litteris exprimere, v. c. Leuit 7, 13. פֶּזֶל foeditas Φεγγουλ s. Φεγγωλ . Leu. 13, 6. מִסְפַּחַת *peplum* μασφαια . Leu. 18, 23. תֵּבֵל *mixture* ταβελ . Esai. 64, 6. עֲדִימִי testes ἐδδῖμι . Ierem. 29, 17. שְׂעִירִים *detestabiles* σουαριμ . Oedipus fane esset, qui verba ebraea graeca scriptura et pronuntiatione adeo deformata, rite esset translaturus. Sed iam, ut opinor, ab hac excusatione facile liberabitur, eiusque potius fides in transferendo erit depraedicanda, quod verba male expressa, ideoque ab ipso haud intellecta,

maluerit intacta relinquere, quam more interpretum quorundam novos eosque falsos fingere significatus, qui commentatores et lexicographos per saepe vexarunt atque deceperunt. Mirum quidem videri posset, eum vocem notissimam אֶרֶץ Gen. 3, 17. *terram* denotantem non transtulisse, sed prouti in codice suo graeco extabat, exhibuisse, (ἀδάμα); verum desinent credo mirari, quum perpenderit, quod dubium ei facile subnasci potuerit, vtrum hic de terra, aut de Adami vxore, quae ab אֶרֶץ aeque bene ipsi videri poterat אֶרֶץ, ac אִשָּׁה ab אִשָּׁה denominata fuisse, sermo esset, ideo tutius ire ducens, si vocem sibi ambiguam visam, vt acceperat, redderet, ne in censuram incurreret.

Hic sicco pede praeterire nequeo consuetudinem Auctoris codicis graecis litteris scripti, *Schureck* et *Cholem* promiscue vt I exprimendi, qua interpretes saepissime seducti fuerunt, vt cogitauerint, vbi י erat, et vice versa. E. c. *Prou.* 22, 19. אִימָךְ הַיּוֹם *hodie*, Aqu. et Symm. ζῶντα vitam, אִימָךְ הַיּוֹם. *Esai.* 33, 21. צִי *navis* ζῖ, ζυ, aut σι. Symmach. ἐντολή צִי ζυ aut ζι. *Psal.* 17, 2. אֲשׁוּרֵינוּ אֲשׁוּרֵינוּ aut אֲשִׁירֵנוּ. *gressus nostros*. Symm. μακαρίζοντες με. *Psal.* 90, 12. וְנִבְרִיא *et comparabimus* οὐναβι Aqu. et Symm. *et veniemus* וְנִבְרִיא οὐναβι. *Psal.* 106, 4. זָכְרֵנִי *memento mei*. Aqu. Symm. μνησθητι ἡμῶν זָכְרֵנוּ. *Psal.* 56, 8. אֶת *iniquitatem*. Quinta editio

editio του μη ειναι נאין. Psal. 22, 17. כנרי *sicut Leo* καρι. LXX. ωρυξαν *foderunt* כרו καρυ. Aqu. ηρυξαν כער *foedarunt*. נחו LXX. αχι. Gen. 49, 5. כלי *vasa*. LXX. συνετελεσαν *perfecerunt* כלו. Cant. 7, 8. ושנים *dormientium*. LXX. και οδουσι *et dentibus* ושנים Eccles. 12, 9. ונאין *et auscultavit*. LXX. και ους *et auris* ונאין. Thren. 4, 15. עורים *coeci*. LXX. εγρηγοροι *vigiles* עורים. Hos. 12, 10. ושופטיו *et iudices tui*. LXX. κρινατω σε *iudicet te*. ישפטך. Esai. 29, 13. ותהי *et est*. LXX. ματην δε *in vanum autem* ותהי. Obadiab v. 3. מרום *excelfo* LXX. υψων *exaltans* מרים. Vestigia ambiguae istius pronuntiationis adhuc in Bibliis impressis cernuntur. V. gr. הוי *Haju et Hajü*. Nec minus Iudaei Poloniae ad hunc usque diem *Schureck* plerumque ut ij pronuntiant. Quodsi hanc annotationem momento suo ponderemus, meo quidem iudicio vel ideo maximi momenti putanda est, quod textus nostri impressi lectionem contra versiones in his et similibus locis cumulate tueatur.

III. Exempla e SYMMACHO conquistata.

Gen. 22, 1. pro hebraeo נסה *tentavit*, ob soni νισσα *ambiguitatem* substituit (נשא) *εδοξασε*.

Eod. v. 2. Mons מוריה *Moria* ipsi est mons της οπτασιας *visionis*. Nam מראה *aut* funile quid pro quo arripuit, uti interpreti,

preti, cui tam curta suppellex, vitio haud verti potest aut debet.

Iesai 19, 18. עיר ההרם *ciuitas destructionis*, Symmacho est *ciuitas solis* החרם. Nam vtrumque graece ἀαρες scribitur. Facile praeuideo fore quosdam, qui ex figura simillima litterarum ה et ח, lapsum eius defensuri, hypotheseos suae firmum fundamentum praedicabunt. Sed si vel in hac et similibus dictionibus libenter ad partes eorum secederem; vetat tamen hypothesis mea, secundum quam et omnia bene fluunt, et textus integritas pro merito facta tectaue manet.

Hiob 40, 31. בשכות *missilibus* f. *spinis*. Symm. σκηναις *tabernaculis*. Legebat enim βασουκωθ, vsitatiorē dictionem בסוכות, quae eodem modo effertur, eligens.

Deuter. 3, 4. ארצו *Nomen Propr. regionis trans Iordanem*. Symm. περιμετρον *ambitum*. Quoniam graece non aliter, ac ἀρεχοβ scribi poterat, et הרחוב, quod *ambitum* denotat, eodem modo scribitur, dubitari nequit, quin הרחוב cogitauerit.

Gen. IV, 15. לכן *propterea*. Symmachus et Theodot. ουχ οὕτως. Cogitarunt לנ כן. Quoniam autem vtrumque graece exaratur λαχεν aut λωχεν; fortem educendo ex vrna, coeco casu factum, vt primum quodque optimum eligerent.

Eesai

Eesai. 38, 14. סוּם עָגוּר *grus.* Symm. *hirundo inclusa.* Cogitabat סָגוּר. Qui hîc in scriptura graeca σουσαγοῦρ facillimus erat lapsus, in hebraea non potuit non esse difficillimus, nisi quis, pro more quibusdam consueto, permutationem τοῦ ע et ס in subsidium vocandam esse existimet.

Ef. 2, 20. לַח פְּרוֹת *talpis.* Symm. *infructuosa.* Ratio in promptu est. Nam לַח graece effertur λαΐ, לֹא non, et פְּרוֹת *fructus* denotat, cuius duplicatum פֶּר pro mendo librarii habuisse videtur.

Ef. 28, 29. תִּשְׁיָה *realitatem.* Symm. σωτηρίαν *salutem.* Cogitavit verbum יִשְׁע. Nam הֵ et ע in scriptura graeca communiter vt A scribuntur.

Eccles. 1, 5. שָׁאָה *anhelat.* Symm. *recurrit.* שָׁב cogitabat ob scripturae (σαβ) aequalitatem.

Eesai. 5, 1. בֶּן *filius.* Symm. *inter.* Cogitavit בֵּן.

Cap. 42, 19. כַּעֲבַד יְהוָה *sicut servus Domini.* Symm. ὡς ὁ δούλος μου *sicut servus meus.* Cappellus עֲבַד abbreviate scriptum fuisse hariolatur. Sed prius ipsi probandum erat, quod tum Iudaei abbreviaturis, et Symm. codice hebr. genuino vfi fuerint. Contra vero error in codice graeco facile detegitur. Graecis enim elementis verba ista efferenda erant ἀβεδιος, quae

quae quum in eodem versu עברי semel exstaret, in mendo cubare et pro עברי corrupte scripta, atque sic resecto ω emendanda esse, forte existimabat. Cf. Ierem. 23, 6. vbi יהוה יו expressedum fuit.

Exod. 3, 22. ונצלתם. Symm. καὶ συλευσετε *et spoliabitis.* Videtur Hebraeum ללש *depraedari* in mente habuisse.

Exod. 6, 30. אני ערל שפתים *ego sum praeputiatus labiis.* Symm. οὐκ εἰμι καθαρὸς χειλεσι. *Non sum purus labiis.* Dubius haereo vtrum אני aut ἐνι pro hebraeorum אני sumferit, an vero h. l. sensum magis respexerit.

Ierem. 31, 22. תתחמקין *circumuagaris.* Symm. *demergeris in profundum.* Cogitavit תתעמקין eiusdem pronuntiationis.

Exod. 7, 1. נתתיך *dedi te.* Symm. κατέστησά σε *constitui te.* Nescio, an necessitate ita urgente soni magis rationem habuerit, quam etymologiae. Certe graece scribitur dictio nostra νεσασθηχ. Hinc facile שות *ponere* &c. cogitare potuit. Inficias tamen ire nolim, eum h. l. sensum magis, quam sonum et etymologiam sectari potuisse.

Exod. 1, 11. שרי מסים *praefectos tributis.* Symm. ἐργασιακτοὺς *praefectos operum.* Exemplum iane luculentum pro corroboranda
randa

randa hypothesi mea ! Qui enim fieri po-
 tuisset , vt codice hebr. genuino vsus,
 משימ pro מעשימ reputasset ? Si vero
 secundum meam hypothesin, transtulisse
 eum e codice hebraeo graecis litteris, et
 pronuntiatione ad graeca organa reficta
 exarato, משימ graece scriptum confide-
 remus μεσιμη aut μασιμη aut μησιμη;
 in salebra amplius haerere necesse non
 habemus , quoniam , quum מעשימ ad
 graecum ἑδαφος aliter scribi non pos-
 sit , ac μεσιμη aut μασιμη , in ortum
 erroris ab eo in tam lubrica scriptura
 commissi , sine negotio nobis in- qui-
 rere licet.

Ex his et similibus exemplis meo quidem
 iudicio videtur oculis et manibus teneri posse,
 quod laudati tres interpretes in adornandis suis
 translationibus , codice ebraeo graecis chara-
 cteribus exarato vsi fuerint. Quoniam autem
 versionem quoque LXX. viralem fundamenti
 loco posuerant, et melioribus tum forte subsi-
 diis instructi erant *); mirum non est , eos
 multa

*) Quorsum refero eorum cum doctis Palaestinae
 Iudaeis conuersationem, quippe quos vel ex tra-
 ditione, vel ex ipsius textus genuini inspectione
 et intelligentia, verborum hebraicorum vim pro-
 priam tenuisse credibile est. Vltro quoque secus
 sentientibus consenserim, bonos illos nouarum
 istarum versionum conditores, siue meliora edo-
 ctos, siue genuino codice post adornatas suas
 translationes potitos, curis secundis quaedam loca
 a LXX.

multa a LXX. commissa vitia in suis euitasse translationibus, licet permulta seruauerint, nouisque, codice suo in errorem rapti, teste experientia auxerint, quae quum sint naeuis vnice adscribenda, in numerum variarum lectionum amplius referri nequeunt. Atque vel sic iis merito damnatis, admodum paucae, et si calculus recte ducatur, prorsus nullae in ruina Criticae *Cappelli*, remanebunt variae ex his antiquissimis versionibus petitae lectiones, nisi quae librariorum incautorum lapsus, audaciumque correctorum aut ipsorum interpretum corruptiones et liberiores paraphrases sine controuersia esse deprehendantur.

Veniam mihi facile dabunt Lectores, quod ob materiae connexionem velut in transcurso dispiciam, num vera de *Iosephi* et *Philonis* linguae hebraeae inscitia narrauerit *Cappellus* crit. sacr. pag. 571. "*illi enim, inquit, sane linguam Graecam percalluerunt, verum in Hebraica infantes plane fuerunt, si modo quid omnino Hebraice sciuisse dicendi sunt, adeo frequenter turpissime in originationibus Hebraicis et explicatione vocabulorum Hebraicorum, hallucinantur et impingunt, ut coeci in tenebris.* Itaque non est, quod quis ab illis discere speret quidquam de discrimi-

a LXX. ex causis supra adductis misere habita, hebraeae veritati conuenienter mutasse, aut si magis placet, vtrumque codicem et hebraicis et graecis litteris scriptum adhibuisse. Atque vel sic plus dedi, quam par est, et praestare possum. Sed eruditorum erit, hanc litem componere.

scrimine, quod intercedit inter codicem τωv LXX.
 Hebraeum, et eum, qui ipsorum tempore obtine-
 bat., Cum hoc Cappelli asserto, quod opti-
 mo iure ad reliquos quoque interpretes trahi
 posset, concinit illud, quod Scaliger lib. I.
 Epist. 13. ad Gilbertum Gegnium, satis confi-
 denter protulit: *“de Philone, scribens, possum
 tibi narrare, quod mirari forsitan possis. Fuit ille
 Hebraismi imperitissimus. Atque adeo, ut ty-
 runculi Christianorum, nedum Iudaeorum, possint
 eum in partes vocare. Ego non miror. Eiusmodi
 enim erant Alexandrini.”* Sed hae criminatio-
 nes et iniquae et portenti similes sunt. Quin
 enim Iudaei nati essent, eoque viuerent tem-
 pore, quo lingua hebraea vetus adhuc quo-
 dammodo vigeat, insuperque caeteros doctri-
 na superarent, mirabilia narrare omnino vi-
 dentur Cappellus, Scaliger et alii. Quibus si
 addas, Iosephum tam sacerdotem s. legum iu-
 daicarum interpretem egisse, quam de se ipso
 libro X. 10, 6. Antiquit. iud. testatum esse,
 quod ex hebraeo (puta graecis litteris forte
 scripto) transtulerit, fane dubitari amplius vix
 potest, quin optime patriam linguam calluerit.
 Argumentum autem praecipuum, ex quo Io-
 sephi inscitiam probare allaborant, petunt ex
 Nominum propriorum insolentioribus inter-
 pretationibus, quas Io. Marcianaeus Opp. Hie-
 ronymi Tom. II. p. 170. sq. et alii a b. I. A. Fa-
 bricio B. G. libr. IV. p. 230. excitati collegerunt.
 Verum enim vero si teneatur, eos et LXX. vi-
 talem et codicem hebraeo-graecum tantummo-
 do

do consuluisse; omnes nodi, Vossio et Hulsio olim admodum intricati visi *) sine molestia expediuntur. Si enim Iosephus codicem inspexisset hebraeum genuinum, neque nomina **הל** *luctum*, **שמן** *fortem* et **זבולון** *oppignervatum* contra omnem verisimilitudinem fuisset interpretatus. At in nominibus diuersae quidem significationis, sed eiusdem pronuntiationis et scripturae codicis scilicet graeci, labi per errorem poterat, ut **הל** *luctum*, **שמן** *qui robustus* et **זבולון** *quod oppignervatum* cogitaret, quia cum prioribus quoad lectionem concordant **αβελ**, **σαμζων** aut **σεμζων**, et **σαβουλων** **). Nec minus Philo v. c. verba Genes.

*) *Hulsii vindiciae textus hebr. pag. 58. sq.*

**) Ex iis poterunt diiudicari, quae ill. I. D. *Michaëlis* in spicilegio geographiae hebraeorum exterae post Bochartum, Parte I. Götting. 1769. 4. praefat. p. X. de Iosepho attulit: “Disputatum “adeo, ait, de illo, *Graecane an Hebraica Biblia “legerit? VTRAQUE SANE, ut planum facere “possum* (ut faciat, enixe rogo. Nam facta ipsa loquuntur, eum codicem genuinum haud consuluisse.) “Ti vero turpissime falluntur, qui Hebraicae linguae peritiam ab illo abiudicant. “Grammaticarum legum imperitior (fateor), quod “nondum Grammatica mortuae linguae inuenta “esset, verborum significationes multo plures noverat, quam illi ipsi, qui de eo iudices sedere “audent. *Verum saepe alia in suis legebat codicibus Hebraicis, quam nos in nostris* (quod si opus est, sat magnis variarum lectionum ex eo excerptarum copiis confirmare possum) iam significationes verbis Hebraicis subiiciebat, lexicis nostris “ignotas, usu tamen reliquarum linguarum orientali-
“lium

nes. 41, 45. צפנת פענח per κρυπτων ευρητης translaturus, scripturae graecae σαφνας βρυα aut βανε, quam ad כון et צפן facillime referre poterat, rationem vnicam habuisse videtur. In eundem errorem codex graecus induxit versionis Samaritanae auctorem, qui haec verba pari ratione per טמנתי גלה arcanorum reuelatorem interpretatus est.

Tempus iam est, vt aequo Criticorum iudicio exempla quaedam e LXX. virali versione collecta subiiciam, plura peculiari scripto, quod paro, *de versione των ό e codice ebraeo graecis litteris scripto facta*, prima occasione daturus. Acerbe quidem fero, me ob defectum antiquorum characterum graecorum selectum exemplorum, quae modernis Graecorum litteris aliquo modo repraesentari possunt, e multitudine innumera in medium tantum proferre posse, sed nemo, vt spero, hoc mihi vitio dabit, quum vltra posse nemo obligetur, praetereaque exempla mox recensenda hypothesei meae fauorem conciliandae satis, vt opinor, sint.

Gen. 3, 15. יִשׁוּפֶךְ conteret aut vulnerabit te.
LXX. σου τηρησει observabit te. Scriptum

lium confirmatas. Alterutrum vbi accidit, doctis
“istis viris, qui Hebraica sua omnia in lexicis,
“commentariisque habebant, de lectionis autem
“varietate nihil suspicabantur, valde indoctus visus
“est, aliquando etiam plane mentiri, historiamque
“sine auctore fingere.”

ptum erat ἰσοφάχ. Hinc aeque facile
 יצופך quam ישובך cogitare poterant.

Cap. eod. v. 16. et IV, 7. תשוקתך appetitus
 tuus. LXX. ἡ ἀποστροφή σου conuersio tua.
 Scribas velim θεσουκαθής aut θεσου-
 γαθής, et erroris fontem, quod scilicet
 תסוגתך a סוג recedere hariolati sint, sta-
 tim deteges.

Cap. IV, 12. בע vagus. LXX. γενων gomens.
 Quum enim va aut ve in codice suo grae-
 co inuenirent; permirum non est, eos
 a radice בהה lamentari auxilia petiisse.

Cap. IX, 6. באדם per hominem. LXX.
 ἀντι τοῦ αἵματος pro sanguine. Quo-
 niam graece exprimendum erat βαδάμ;
 non obscurum est, eos soni deceptos si-
 militudine, vel באדם aut באדם in me-
 moriam reuocasse.

Cap. XI, 6. יזמו cogitarunt. LXX. ἐπιθῶνται
 apposuerunt. Nam שום ponere cogi-
 tabant.

Cap. XIV, 14. חניכיו initiatos suos. LXX.
 τοὺς ἰδίους proprios. Dubium mihi nul-
 lum est, quin אנוכי ego, quod in tali
 scriptura ἀνυχαυ inopes consilii se esse
 sentirent, cogitauerint.

Cap. XV, 4. ממעיך ex intestinis tuis. LXX.
 ἐκ σου ex te. Ob hunc lapsum grauem
 repre-

reprehendere eos non possum; quod a codicis sui lectione sint ludificati. Nam ממעך et ממר graeca methodo, supra exposita, μιμαχ exprimebatur.

Cap. XXIX, 34. ילוה *associabit se.* LXX. προς εμε εσαυ *apud me crit.* Cogitarunt יהו ילוה *ilauee.* Nam ילוה graece scribendum erat *ilauee*, quod vero quoniam Graeci Vav consonantem non habent, pronuntiabant *ilauee* aut *ileuee*, atque hinc interpretes, quomodo se ex hac ambigua lectione extraherent, nescientes, primam quamque optimam affinis soni dictionem arcessere necesse habebant.

Nemo autem, ut spero, mihi obiiciet, interpretes sine codicis inspectione verba, prouti ea ex ore praelectoris exceperant, ex tempore transferentes, librariis dictasse, quoniam *partim* omnem fidem excedit, *partim* historiae codicis hebraeo-graeci supra euictae repugnat, *partim* vero aditum omnem ad varias lectiones e sua versione colligendas *rel.* prorsus intercludit.

Cap. 34, 30. מתי *homines.* LXX. ὀλιγοσος εἰμι *paucissimus sum.* Venus adest, occidite canes. Doleo omnino vices interpretis graeci in tam augusta re constituti, qui non potuit non miscere quadrata rotundis. Hinc facile ipsi erat, dictionem
F 2 eius-

eiusdem fere fcriptionis *יטע מעדע* eligere *).

Cap. 43, 18. *ללצחל* volutare se. LXX. *του συκοφαντησαι* calumniari. Cogitarunt fortassis *ללחל* aut *ללחלחל*.

Cap. 49, 14. *הויל* Messias. LXX. *τα ἀποκείμενα αὐτῷ* recondita ipsi. Ob scripturae *של*, aut *סיל* aequabilitatem videntur *לד* coaceruatum, impositum eius, aut *לצ* umbraculum eius, aut denique *לש* quod ipsi, aut id genus alia, cogitasse.

ib. v. 22. *על שור* supra murum. *אלע* aut *על* σου. LXX. *προς με ἀναστρεψον* ad me verte te. Ingenii sui lusum in eiusdem pronuntiationis ebraeis dictionibus *לש* laete deprehendere licet.

Exod. I, 1. *משפחות* praefectos tributorum. LXX. *ἐπιστάτας των έργων* praefectos operum. Codicis sui graeci lectione fallaci *μεσιμ* decepti, *מעש* ad partes suas traxerunt.

Cap. 4, 15. *ואוריתי אתכם* et docebo vos. LXX. *και συμβιβασω υμας* descendere faciam vos.

*) Ex hoc aliisque locis permultis permotus, non possum subscribere sententiae Ill. Michaëlis l. c. pag. 41. sequentem in modum explicatae: Namque et fidiissimi interpretes sunt Alexandrini, et BONO CODICE VSI IN PENTATEUCHO VERTENDO, licet in reliquis plerisque libris secus.

vos. Ni fallor, הוֹרְדָּתִי eiusdem soni
 ὡρδοσι in mente habuerunt. Nam ך̄ vt
 DS, fere vt ך̄ exprimebant.

Ib. v. 26. חתן sponsus. LXX. ἵση substitit.
 Quoniam ך̄ raphatum vt S blaefum com-
 muniter exprefferunt primi transcripto-
 res codicis ebraeo-graeci, atque hinc LXX.
 χασαν aut ἄσαν scriptum reperiēbant,
 fieri facile potuit, vt hebr. חסן *firmiter*
stetit, aut cognatae pronuntiationis radi-
 cem cogitarent.

Cap. V, 6. ואת שוטריו καὶ τοῖς γραμματέυσιν.
 Ob figurae Beta et Theta in antiqua
 scriptura graeca similitudinem, forte
 σωβεραι σופריו diuinarunt.

Cap. IV, 31. וישמעו quum audiuiſſent. LXX.
καὶ ἔχαρη et gauisus est. Cogitarunt
 וישמחו. Vtrumque enim graece effertur
 ἰουμαου.

Cap. XXI, 14. וזיר insolens erit. LXX.
ἐπιθῆται adponit. Hariolati sunt ושיית.

Cap. 35, 25. חרש faber. LXX. τοῦ ἁγίου
sancti. Ridiculae istius versionis origi-
 nem in scriptura graeca detegere licet,
 qua dictionem expressam καρασ (Nam
 ך̄ promiscue vt A, E, CH, G et K
 (פסח פασח) scripserunt) quum vel in
 mendo quoad litteram Ro pro Delta posi-
 tam, cubare putarent, vel ipsi ex incon-
 sideran-

siderantia has litteras simillimas recte scriptas permutarent, in peruulgatum $\Psi\Gamma\kappa$ transfundere nulli dubitarunt.

Leuit. 27, 23. תסכס *pretium, numerus. LXX.* το τέλος finis. Nam $\mu\iota\kappa\sigma\alpha\varsigma$ loco תצק radicis $\Psi\Gamma$ positum credebant.

Numer. XVI, 1. קרח ויקח קרח *et sumsit Korach* ουικε Κωρε LXX. και ελαλησεν Κωρε *et loquutus est Korah.* Cogitarunt sine dubio ויהגה . Vtrumque enim fere eodem modo scribitur ουιγε .

Num. XXIII, 3. ויך שפי *et iuit per clium.* LXX. $\text{επορευθη επερωτησαι τον Θεον}$. Profectus est ad interrogandum Deum. σεφι aut ζεφι eos fefellit, vt a הפצ *obseruare, percontari* ortum esse sibi persuaderent.

Deuter. 32, 5. לֹא הִי *ipsi non.* LXX. ουχ αυτω . Vtrumque enim $\lambda\omega\lambda\omega$ expressum inueniebant. *Augustinus Steuchus Eugubinus* ad Genes. 23, 15 causam tantae varietatis eam fuisse opinatur, quia alios habebant codices. Vbi igitur, *pergit*, nunc in hebraicis legitur הִי hoc est *ei*, ea tempestate videtur legi solitum לֹא h. e. *non*; quae duae voces in sono quidem nihil discrepant, *in scriptura non mediocriter.* Verum quidem est, eas in scriptura ebraica non mediocriter discrepare; sed falsum est, LXX. alios habuisse codices sc.

sc. genuinos. Nam graecis si scribantur characteribus, plane non discrepant λω, ut itaque mirum non sit, interpretes dictiones eiusdem scripturae sed diuersae significationis forte expressisse. Cf. quoque v. 29, ubi pro לְ etiam לְ cogitarunt.

Ib. v. 8. בְּנֵי יִשְׂרָאֵל LXX. ἀγγέλων Θεου. Quae interpretatio in alia omnia a textu aberrans, veterum commentatorum crux fuit. Sed ni fallor ex hypothesis mea optime natales eius deriuari possunt. Quum enim interpretes nomen peruulgatum Israel in codice suo graeco, (nam in hebraeo non locum haberet) abbreviate scriptum ιλ, quod pro לְ eodem modo scribi solitum reputabant, inuenirent, rebus suis optime consulturos se esse existimabant, si loco *filiorum Dei*, notius nomen *angelorum Dei* substituerent.

Psal. 40, 7. אוֹנִים aures. LXX. σωμα. Quamuis *ven. Semlero* *) lubens assentiar statuenti, quod librarius incautus verba sic scripta ΕΘΕΛΗΣΑΣΩΤΙΑ oculo fugitiuo adspectans, ultimam praecedentis dictionis litteram S duplicauerit, et TI pro M reputauerit, probabilem tamen hanc coniecturam, codicis hebraeo-graeci ambigua

F 4

*) Vorbereitung zur theolog. Hermeneutick zweites Stück p. 336. Item *Eiusd.* Epistola dissertationi *ven. Less* de cura textus hebraei subiuncta pag. 108.

gua scriptura dubiam facit. Quid enim si interpretes eiusdem fere pronuntiationis dictionem **הצנים** *ventrem*, etc. denotantem cogitassent, et honestius pro ea vocabulum **σωμα** substituissent? In magnam quidem admirationem neminem nunc facile mos iste apud ipsos receptus traducturus esset; attamen neminem anteuertam, fatius ducens, peritorum iudicio et arbitrio hanc rem permittere.

1 Sam. 8, 16. **בְּחֹרֵיכֶם** *βευουξεκεμ* *adolescentes vestros*. LXX. **τα βουκολια υμων** *iumenta vestra*. Coniectarunt **בְּקָרֵיכֶם**.

2 Sam. 7, 23. **וַיִּלְהֻי** *ουαλααυ*. LXX. **και σκηνωματα** *tabernacula*. Cogitarunt **וַיִּלְהֻי** *graece eodem modo scribendum ουααλααυ*.

Psf. 28, 8. **לִי לָמוּ** *ipsis*. LXX. **του λαου αυτου** *populo suo*. Cogitar. **לִי לָמוּ**.

Psf. 22, 2. **וַיִּשְׁנֶנִּי** *verba clamore stentoreo a me prolata*. **דִּבְרֵי שָׁגָרִי**. LXX. **λογoi παρὰπτωμάτων μου** *verba delictorum meorum*. Cogitarunt **וַיִּשְׁנֶנִּי** *aberrationis meae*, nam eodem modo effertur: **שָׁגָרִי**.

Psf. 55, 15. **סוד** *secretum*. LXX. **ιδεσματα** *edulia*, **וַיִּי** *in mente habentes*, transfulerunt, quoniam in codicis fui **סוד** aut **סוד**. scriptura nullam inter S aderat discrimen.

Psf.

*Psf. 129, 5. עבות densi funes. LXX. αὐχενας
dorsa. Cogitarunt עבות. Nam vtrum-
que graece scribendum erat γαβωθ.*

*Isai. X, 13. כנביר sicut fortis. LXX. πολεις
ciuitates. Sed facilis ad errorem via erat,
quoniam dictionem hebraeam litteris grae-
cis Κεβιρ aut Καπιρ scriptam, facile pro
כפר, quod pagum, urbem denotat, iudi-
care poterant.*

*Eesai. 9, 5. נביו pater. LXX. ἄξω adducam.
Cogitarunt נביו a Rad. בון.*

*Ierem. 31, 32. בעלתי maritus fui. LXX.
ἡμελησα neglexi. Forte cogitabant בחלתי.
Vtrumque enim more graeco scriptum
erat vel βααλθι vel βαγαλθι.*

*Ezech. 23, 43. לבלה inueterata λαβαλα. LXX.
οὐκ ἐν τοῦτοις non in illis. Cogitarunt
לבלה. Quia enim ל vt A interdum
efferebant, aliter scribi non poterat, ac
λα βαλα. Videntur quoque chaldaicam
pronuntiationem του לל, quae LA est,
cogitasse.*

*Hof. 5, 11. צו su mandatum. LXX. ματαιων
vanitates. Cogitarunt צו quod etiam
סו scribebant. Conf. Psalm 63, 10. vbi
הצוה in ruinam λεσσε, pro הצוה eis
ματην frustra acceperunt.*

Cap. 7, 7. **שופטים כלו נא** *deuorant iudices suos.* ἀκελου ΕΣ σοφεθεαμ. LXX. κατεφαγε ΠΤΡ τους κριτας αυτων. *Deuorauit IGNIS iudices suos.* Apparet, eos **שנ** eiusdem cum **נא** scripturae (nam **נ** ut S aut th blaefum efferebant) mente sua voluisse.

Cap. 7, 12. **לעדתם** *coetus ipsorum.* LXX. θλιψος αυτων *calamitatis ipsorum.* Fortassis **לחתם** Radicis **חל** eiusdem scripturae f. pronuntiationis huc traxerunt. Daleth enim interdum ut dñ ξ cf. Ps. 1, 5. exprimebatur.

Lamentat. Ierem. 3, 65. **תלתך** *maledictionem tuam.* LXX. μοχθον *laborem.* Cogitarunt **תלתך**. Nam vtrumque graeca scriptura venit **θελαθηχ**.

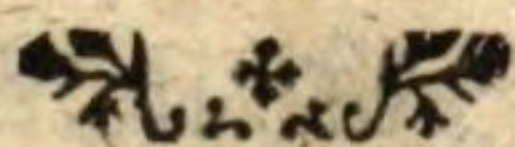
Amos 4, 13. **מה שחור** *quae sit cogitatio eius.* LXX. τον χρυσον αυτου *unctum suum.* Quodsi litteris graecis, graecis loquelaе organis conuenienter, scribatur **μασεχω** aut **μεσιχω** (Nam **ה** promiscue ut A et E exaratum fuit) cessat omnis miratio, eos ita transfulisse. Quoniam autem in scriptura hebr. **מה שחור** et **משחור** toto coelo a se inuicem distant, dubitari nequit, quin exemplar ebraeum genuinum minime inspexerint, si vel cum matre lectionis **לוד** scriberetur : **מה שחור**.

Micha 1, 10. נשי *feminas* νεσει. LXX. ἡγούμενοι *duces*. Diuinarunt נשיאי scripturae ambiguitate decepti.

Cap. 5, 5. נסיכי *principes*. LXX. δηγματα *morsus*. Cogitabant נשיכי Rad. נשך *momordit*.

Nab. 7, 34. בני עילם אחר *fili Elam alterius*. LXX. υἱοι ἡλαμααξ. Sine negotio insolitae huius scriptionis causa detegi poterit, simulac codicem graece scriptum, et primorum Transcriptorum morem ח promiscue vt A, E, et CH exprimendi cogitemus *). *1 Sam.*

*) Sic *Ierem. 23, 6.* יהוה צדקנו LXX. vitiose ἰωσεδεκ aut ἰαωσεδεκ ex mente Cappelli crit. sacr. 340 habent, qui veram et antiquam ac germanam Nominis Tetragrammati יהוה pronuntiationem fuisse ἰαω contendit, coll. Ei. Diff. de Nomine *Iehovah* in Hadr. Relandi Decade Exercitat. philol. Traiecti ad Rhen. 1707. 8. pag. 312. sq. Sed errat. Nam e graeca pronuntiatione nullum peti potest argumentum pro vera lectione Nominis Tetragrammati. Quem enim fugit, Hebraeis quasdam esse litteras v. c. ה, ח, ך consonantem, ץ etc. quae graecis litteris rite exprimi nequeunt, quas illi vel plane non, vel admodum corrupte repraesentabant, vt supra exemplis productis probavi. Ex hoc itaque elementorum hebraica ad amissim graece exprimendi defectu vnice factum est, vt יהוה ἰαω aut ἰω exprimerent. ח enim vt A aut E, aut nonnunquam prorsus non efferebant. Vau seu potius sonum του Vau ignorat lingua Graeca. Ergo siue voluerint, siue noluerint, ἰω aut ἰαω scribere coacti fuerunt.

1 Sam. 21, 13. ויתן סיגאυ ut signaret. LXX. και τυμπανιζεν et tympana pulsavit. Quis non videt, eos היתן radicis הפת tympanizare in mente habuisse?

1 Reg. 12, 16. הנהן prospice. LXX. βοσκε pasce. Cogitarunt הנהן.

Psal. 2, 12. וקרשן osculamini νασκου aut νασγου. LXX. δραξαθε apprehendite. Rad. וקרשן in mente habebant.

Ies. 14, 32. מלכין nuntii. LXX. βασιλεις reges מלכין. Scriptura graeca eis imposuit. Nam מלכין videtur scriptum fuisse μαλεχει aut μαλαχει, quod cum מלכין μαλχει aut μαλεχει quoad pronuntiationem iere concinit.

Habac. I, 5. pro בגימ cogitasse videntur בגימ aut aliam affinis soni dictionem. Nam transfulerunt illud per καταφρονηται contemtores. Et sane litterarum Δ et Ο, quae olim eandem figuram habebant, similitudo huic errori forte ansam dedit. Attamen negari omnino non potest, quin ii quoque, qui primum e codice ebraeis seu chaldaicis litteris scripto, exemplar graecis characteribus exaratum adornarunt, partim e calami lapsu, partim vero ex ἀποβλεψια litteras figura similes inter se passim permutantes, ansam errandi interpreti-

pretibus dederint *). Nam homines erant.

Pf. X, 8. םירח villarum. LXX. μετα πλουσιων cum diuitibus. Cogitarunt םירשׁ ob scripturae seu pronuntiationis graecae aequalitatem. Vtrumque enim vel χαζερειμ vel ἀσηριμ scriptum in codice tuo graeco deprehendebant.

Psalms 16, 1. coll. Pf. 56—60. םתמ מכסאμ, μεκσαμ aut μαχσαβ. LXX. σηλογραφια epitaphium f. vt Vulgata e LXX. vertit: tituli inscriptio, et Interpres chaldaeus eorumdem fide habet: גליפה תריצה sculptura directa s. erecta. Dubitari vix potest, quin LXX. interpretes hanc dictionem tanquam in duas diuisam sibi imaginati, ך׃ Partic. Hoph. Radicis נכה, aut ך׃ Partic. Hiph. eiusd. Radicis et םשׁ f. כתב hariolati sint. In ea quidem versatur ill. Michaëlis im critischem Collegio p. 33—47! opinione, ac si boni isti interpretes vocabulum syriacum נשׁק, quod σιγμα denotare potest, in mente habuissent, sed me quidem iudice ne ad verisimilitudinem ea accedit. Nam 1) םתמ et םשׁq̄ toto coelo a se distant. 2) Thau Rapha-

*) Quodsi quoque liceat asserere, Auctores codicis graeco-hebraei non raro verba transcribenda librariis dictasse, omnes nodi e varia pronuntiatione vnius eiusdemque vocalis et consonantis nexi optime solvuntur.

Raphatum semper per S scripserunt Auctores codicis hebraeo-graeci, quemadmodum et eodem illud sono Iudaei efferre solebant. Hinc fieri non poterat, ut *μικταμ* cogitarent, ubi *μικσαμ* expressum inueniebant. 3) Si vel concedatur *נמטק* (erronee cum *ת* scriptum exhibetur h. l. p. 46.) *σιγμα* denotare, iure quaeritur, unde *οι ο* et eius consanguinei Vulgata et chaldaeus, *σηλην*, titulum et *היציח* desumerint? 4) Aquila et Symmachus hanc quoque vocem ad exemplum *των ο* diuiserunt, significationem, licet non tam longe petitam, tamen aequae bene falsam suppeditantes, quorum Aquila per *ταπεινοφρονος και απλου* *humilis et simplicis*; Symmachus vero per *ταπεινοφρονος και αμωμου* *humilis et immaculati* interpretatus est, quod sane aliter cecidisset, si originationis huius dictionis, quam vir doctissimus ut veram commendat, tunc temporis in confesso fuisset. Sed quid pluribus verbis dicere iuuat, quum ex ipsa ambigua, e qua ipsis vertendum erat, scriptura omne pondus pro defendenda supradicta translatione prorsus cesset.

Quoniam LXX. passim dictiones quasdam dictis ex causis insulse verterunt, aut vel facilimas vertere neglexerunt, substituendo earum loco voces corruptae pronuntiationis, quod rite eas

eas explicare se posse desperarent, a viris omnium aetatum doctissimis, ignorantiae linguae hebraeae etc. accusati fuerunt. Quum autem interpretes isti maximam S. S. partem, adeoque loca longe difficiliora bene, licet saepius forte fortuna sint interpretati, ut dubium nullum sit, quin paucas easque facillimas dictiones sine ullo negotio transferre potuissent; graues profecto fonticasque habuerint necesse est causas, quibus impediti officii sui partes ex voto haud explerent. Sed hanc inscitiae notam illis praeter rem inuistam facile deleri posse, clarum ei statim fiet, qui illos e codice hebraeo-graeco transtulisse in memoriam reuocauerit, et ad sequentia exempla attenderit.

2 Reg. 2, 14. אלהי אליהו אהיה. Quae verba Ebraea אהיה אהיה *etiam ille* per se clarissima, LXX. insigniter deformarunt, vertentes ο θεος ηλίου ἀφφω aut ἀπφω. Fieri plane atque omnino non potuisset, ut, si e textu genuino transtulissent, in loco facillimo et non intricato, vertendo infaniissent. Sed excusandi sunt, dummodo eadem verbagraece scripta considerentur: ἀπφω. Is sane mihi esset magnus Apollo, qui ἀπφω hebraeum אהיה אהיה diuinaturus esset. Quid itaque mirum, quod tutius rati sint, hanc dictionem formae barbarae, pro Cognomine reputare? conf. Ezech. 40, 7. 10. Iob. 39, 13. 2 Reg. 15, 5.

2 Reg.

2 Reg. 8, 8. קח בידך מנחה *sume in manu tua munus*. Quamuis dictio מנחה nullam pariat difficultatem, LXX. tamen eam transferre non potuerunt, vertentes: λαβε ἐν χειρὶ σου μανᾶα *sume in manu tua MANAA*. Sane interpretatio in promptu fuisset, si codicem genuinum ad manus habuissent. Sed eo deficiente, difficillimum ipsis fuerit oportet augurari, quid sit μανᾶα, quod proprie graece scribendum fuisset μινᾶα. In Bibliis quidem Regiis Antuerpensis et Vatabli legitur δωρον, sed Editorum videtur esse correctio.

Ies. 5, 16. צָרִים *peregrinantes*. LXX. ἀγνεις *agni*. Cogitarunt צָרִים.

Ies. 28, 4. גִּיא *vallem*. LXX. ὄρεος *montem*, eiusdem pronuntiationis dictionem עֵי quae *aceruum, tumulum* significat, in memoriam reuocantes.

Psalms 90, 10. גַּז *exscinditur*. LXX. ἐπελθῆ *aduenit*. Dubium mihi nullum est, quin גַּז a Rad. נָגַשׁ *accedere* etc. opinati sint.

Prou. 30, 31. אֶלְקוֹם LXX. δημογορων *populi princeps*. Cogitasse videntur אֶל גִּוִּים *super populum*. Nam גִּוִּים efferebant γυμ aut κυμ, quod cum קוֹם graece κυμ aut κυμ scripto, quoad sonum conuenit. *Cholem* enim saepius vt I pronuntiabant *).

Prou.

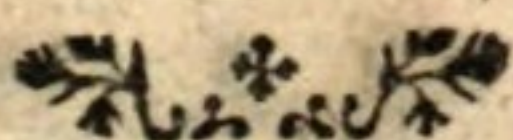
*) Hieronymus epist. ad Iuniam et Fratell. in Psalm. 129. aliam quidem causam, scilicet litterarum similitu-

Prou. 26, 17. אָזְנֵי *aures.* LXX. κερκου *caudae.*
 Quoniam in codice suo exaratum reperi-
 bant ἀσνεῖ aut ἀσνευ (Nam εἰ vt i pro-
 nuntiabant), quod cum אָזְנֵי אֲסֻב i. e.
cauda, magnam soni similitudinem et sen-
 sum tolerabilem habebat, illud arripere
 nulli dubitarunt.

Ios. 4, 11. הכהנים *sacerdotes.* LXX. inter-
 pretes hanc dictionem, quae graece scri-
 pta erat ἀκάνη (Nam η vt A efferebant)
 ridicule eam forte ob causam interpretati
 sunt: λίθοι *lapides*, quod in suo exemplari
 graeco, K pro B, siue ex errore primo-
 rum transcriptorum, qui כ et ב per-
 mutauerant, siue librariorum incuria in-
 uenirent, siue ex ἀποβλεψία (nam litte-
 rae K et B in graeca scriptura antiqua sibi
 valde similes sunt) K sibi imaginarentur.
 Haerent sane, et quo se vertant, non ha-
 bent, qui e genuino textu eos transtulisse
 serio contendunt. Fingamus enim, in
 codice hebraeo olim tantam fuisse inter
Caph et *Beth* similitudinem, quam in qui-
 bus-

similitudinem affert, “pro nomine, scribens, siue
lege, apud eos legitur *Thira*, quod Aquila inter-
 pretatus est Φοβον; Symmachus et Theodotion
νομον, putantes *Thora*, propter similitudinem
 Iod et Vav, quae tantum magnitudine distinguun-
 tur, „ sed exempla supra allata, itemque codex
 hebraeo-graecus eam explodunt.

busdam codicibus nostris negligenter scriptis deprehendimus, ut discerni non potuerint, atque sic scriptum reperisse **הבהנים**, oportuit eos hanc vocem vel *ἀντιχειρες* *pollices* vertere, vel pro more suo tanquam non intellectam, ut acceperant, reddere intactamque relinquere. Certe **נבנים** et **הבהנים** sunt dictiones adeo dissimillimae, ut interpretes non nisi codicis sui graeci lectione ambigua in tam crassum errorem rapi potuerint.

*Ezech. 13, 5. לעמר ad standum. LXX. λεγοντες dicentes. Cogitarunt לעמר. Vtrum in exemplari suo λεμω inuenerint, aut ob figurae Delta et Ro similitudinem, quae hebraea **עמר** et **עמר** interdum maior erat, decipi se passi sint, nihil nunc ad me, sed mihi tantum res est cum hac dictione, quam Montfaucon Hexapl. praelim. diss. cap. 2, 4. exemplum singularissimum vocat, ut thesin meam ex ea corroborarem.*

1 *Chron. 4, 22. הרברים עתיקים res antiquae. LXX. ἀβερδερ εἰς μαθουκειμ. Ob Beta et Delta a librario oscitanter transpositum, sine dubio cogeantur verba, ut acceperant, reddere. Vnde vero εἰς ad sumserint, dictu est difficile, nisi eos ultimae syllabae dictionis prioris litteras ei pro Hebraeorum **ב**, graece **βε** aut **βι** (nam inter sonum e et i non distinxisse videntur)*

tur) efferendo, erronee habuisse, statuen-
dum sit. Quicquid tamen eius sit, vel ex
his dictionibus tantopere defoedatis ma-
nifestum est, eos codice hebraeo genuino,
utpote in quo verba ista, si vel continua
serie et sine punctis scripta fuissent, nul-
lam omnino difficultatem afferunt, mini-
me vfos fuisse.

Ipsis hisce iamiam prolatis exemplis rem
omnem satis superque decernere valentibus
monitus, quaedam adhuc de interpretatione
graeca nominum priorum hebr. quae Orige-
nes, ut ipse ad Genes. 36, 36. testatur, graece
explicata ad margines sat amplos Hexaplorum
suorum ablegauerat, quasi in transcurso attin-
gere. Servat teste *Montfaucon* l. c. praelim. I,
VII. Part. I. p. 27. edit. Bahrdr. codex Coisli-
nianus, qui vnciali quadrato caractere scri-
ptus est, ac sexti vel septimi saeculi esse puta-
tur, ad singula fere nomina propria eiusmodi
notulas vim et etymologiam nominis indican-
tes, quae vnice e codice graecis litteris scri-
pto enucleatae sunt, E. g. Gen. 2, 11. חַיִּלָּה
ΕΥΙΑΤ ὠδινῶσεν *doluit in partu*. Cogitavit
interpres חָבַל. Versu eod. ΦΙΣΩΝ פִּישׁוֹן
vertit *σῶμα κοῆς os virginis*, et in mente ha-
buisse videtur פִּי et וֹנָה aut similis soni dictio-
nem. *Montfaucon*, qui boni critici laude vix
maestari posse videtur, maximam istarum expli-
cationum partem studio ideo omisit, quod ple-
rumque leues, detortae, nulliusque vsus esse
G 2 vide-

videbantur, quod sane criticum minime decuit. Alia quidem mens est *ven. Bahrdt*, qui in subiecta adnotatione has notulas ideo non esse negligendas existimat, *quod habent varium usum, praesertim* IN DOCENDIS VOCABULORVM NOTIONIBVS PAULO RARIORIBVS, *aut* A LEXICIS VVLGARIBVS ALIENIS, sed adhuc grauius impingit, quam Montfaucon. Ista enim interpretationes nullum omnino habent usum ad inueniendas vocabulorum notiones paulo rariores, ideoque iure quidem suo e bonae notae lexicis exulant, quoniam auctor eas tantummodo diuinavit. Me vera loqui, ipse vener. editor ex exemplis ab ipso l. c. e codice Lipsiensi Paullino excerptis meliora edoctus confiteatur necesse est, v. gr.

Numer. 21, 19. בָּמוֹת בָּאֵמֻנָה ἑλευσις θανάτου
aduentus mortis. Cogitauit interpres בָּמֹת.

— — — 23. יְהִיָּה יִאֲסָא γεγονυῖα ἐντολὴ
factum praeceptum. In mente habuit יִאֲסָא יְהִיָּה.

— — — 29. יִחַן שִׁחָן ἀκαρπὸν δένδρον.
Vtrum יִחַן vastationem, aut יְעָ, pro quo inuerso ordine שִׁחָן substituit, et יִחַן cogitauerit, haud dixerim.

— — — 33. יִשָּׁן בָּאֵסָא ἀἰσχυνὴ turpitude.
A radice יִשָּׁן subsidia petiit.

Cap. 24, 15. בלעם BAAAM ματαιος λαος
vanus populus. Cogit. עמ et בלה.

— — בעור BEOP δερματος *pellis*
ceus. Pro עור, cum praefixo
 ב habuit, quasi *in cute* vertendum
 esset. Ohe iam satis est ad in-
 telligendum, quam male, im-
 mo pessime, ii suis rebus confu-
 lant, qui istorum translatorum
 fide novas significationes expi-
 scari student. Atque ab hac qui-
 dem labe nec *ill. Michaëlis* in sua
 translatione S. S. vernacula im-
 munis est, quae vel ex hoc ca-
 pite rei criticae et exegeti sacrae
 plus damni quam utilitatis affert.

Gen. V, 21. XI, 12. 14. 16. 18. 20. 22. In annis
 quorundam Patriarcharum ante et post di-
 luuium, eorum praecipue, qui, antequam
 centum annorum aetatem attigerant, libe-
 ros gignere coepisse dicuntur, magna tex-
 tum hebraeum inter et LXX. versionem
 obseruatur discrepantia. Scilicet *Henoch*
 inde ab anno aetatis 65; *Arphaxad* 35;
Selah 30; *Eber* 34; *Phaleg* 30; *Rebu* 32;
Serug 30 genuisse filios filiasque in textu
 hebraeo, disertis verbis et ex veritate, ut
 videtur, traduntur; contra vero in LXX.
 versione cuilibet istorum, non obstante
 omni verisimilitudine, 100. anni addun-
 tur, ut ex istius versionis fide *Henoch* anno
 aetatis 165; *Arphaxad* 135; *Selah* 130;

Eber 134 ; *Phaleg* 130 ; *Rebu* 132 ; *Serug* 130 liberos procreare coepisse putandi sint. Causam singularis istius discriminis si spectemus , in male intellecta codicis hebraeo-graeci lectione fallaci probabiliter eam deprehendere licet. Quum enim primi auctores codicis hebraeo-graeci, aut qui ex eorum prototypo graeco apographa adornauerant librarii , numeros hebraicos terminatione plur. masc. **ים** exeuntes v. gr. **ששים** , **שלשים** cum graeca terminatione A aut E, (vt **σισσιμ** **Ασσανα** , **σελωσιμ** **Ασσανα** **שנה** **ששים** **שלשים** **שנה** **שלשים**,) *vel* ad graecas aures demulcendas , prouti in **σικεμα** **שכם** Genes. 48, 26. **πασχα** etc. obseruare licet, *vel* ex inconsiderantia insignirent, incauti interpretes postea ultimam hanc syllabam **μα** aut **με** pro hebraeo **מנה** , quod **μα** aut **με** scribebant, reputantes, *centum* feliciter interpretati sunt ; idque eo magis sine cunctatione facere se posse forte credebant, quod hac cautione neglecta, numerus annorum Patriarcharum post diluuium viuentium, cum reliquorum Patriarcharum antediluuiianorum annis , quibus gignere coeperant, comparatus nimis exiguus euaderet. Dignum enim notatu est, eos iis tantum numeris, centum minoribus, *sive* ex errore codicis sui graeci, *sive* ex audacia critica, quo cum reliquis annis

annis in aliqua aequalitate ponerentur, *centum* addidisse, qui in $\square$. terminantur, et $\pi\alpha\mu$ additum non habent, ut ita vero videatur simillimum, eos ut dixi, codicis sui graeci lectione ambigua deceptos, in errorem istum incidisse. Ad reliquas numerorum discrepantias in LXX. obuias quod adtinet, quaedam earum omnino ex ancipiti ista scriptione hebraeo-graeca videntur ortae, quaedam autem librariorum vitiis et criticorum priscorum licentiae potissimum erunt attribuendae.

Atque haec pro scopo meo hac quidem vice sufficiant. Nam plura iam fortasse, quam volebam, de re minime amplius obscura proposui. Nihil itaque nunc restat, quam ut omnia in vnum colligam, atque ex dictis sequentia eliciam axiomata:

I. TALMVDICORVM DOCTORVM RELATIONES DE LEGE SIVE VNIVERSA S. S. LITTERIS GRAECIS AD EXEMPLAR HEBRAEVVM TRANSSCRIPTA, ITEMQVE DE MVTATIS IN PROTOTYPO HEBRAEO-GRAECO XIII. PLVS MINVS LOCIS, SVpra ADDVCTAS, FIRMO NITI FVNDAMENTO.

II. CODICEM $\pi\alpha\mu$ (ZETVTI) IN TEMPLO REPERTVM, SED VT SPVRIVM DAMNATVM, FVISSE EIVSMODI EXEMPLAR HEBRAEO-GRAECVM, IDEO FORTE IBI ASSERVATVM, VT IVDAEI HELLENISTAE DIEBVS FESTIS EO IN PVBLICIS PRAELECTIONIBVS VTERENTVR *).

G 4

III.

*) Nec minus *Tphillin* et *Mesufos* in Iudaeorum gratiam graecis litteris descripta erant, ut disertis
verbis

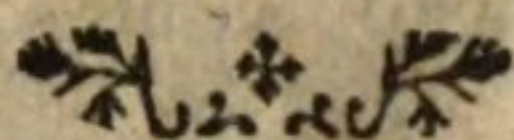

III. TRANSLATIONEM SIC DICTAM LXX. VIRALEM, ADDE RELIQVORVM INTERPRETVM GRAECORVM VERSIONES, E TALI EXEMPLARI EBRAEO-GRAECO FVISSE FACTAS. NVN DECVRRENTE AEVO AB ORIGENE ALIISVE PATRIBVS IN QVIBVSDAM LOCIS pro modulo ingenii E CODICE EBR. GENVINO CORRECTI FVERINT, IN MEDIO QVIDEM NVNC RELINQVO, LICET VERO ALIAS VIDEATVR SIMILIMVM.

IV. LEGEM AD VSVS IVDAEORVM, APVD EXTERAS NATIONES COMMORANTIVM, ITEMQVE PROSELYTORVM, GENVINIS CVIVSLIBET NATIONIS CHARACTERIBVS SCRIPTAM FVISSE. Quae quidem adnotatio dici non potest, quantum sit allatura praesidii ad diiudicandas varias in versionibus antiquissimis tam graecis, quam chaldaicis syriacisque, occurrentes a textu genuino dissonantias, praesertim si cuiusque gentis genuini temporum priscorum characteres detegi possent.

V. co-

verbis commemorat Maimon Hilc. Tphillin cap. I. §. 19. pag. 86. 1. Atque vel ex eo in fumum abit sententia Cappelli *crit. sacr. libr. V. cap. 3. §. 11. pag. 337.* asserentis, quod textus hebraeus graecis characteribus in altera columna Hexaplorum Origenis exstans, in eorum vsum et commodum descriptus sit, qui et linguam Hebraicam addiscere, et textum Hebraeorum cum translationibus illis conferre vellent, atque ex ea collatione, quis melius et commodius reddidisset, intelligere quisque posset. Nam vtrumque hic non locum habet, quoniam Tphillin et Mesufos vtpote conuoluta et capsulis inclusa collationem non admittunt. — — —

V. CODICVM GENVINIS CHARACTERIBVS HEBRAICIS SCRIPTORVM RARITATEM SVMMAM, EORVMQVE COPIAM NVLLI EXTRA TEMPLVM HIEROSOL. FVISSE CONCESSAM, ATQVE HINC OMNINO SIBI CONSTARE IVDAEORVM DE SCRIPTVRA SACRA ET PROFANA RELATIONES *). Si quoque Iudaeos superstitioni ab omni retro tempore adeo deditos cogitem, vt nomen diuinum *Iehouah* pronuntiare vetarent, et id genus alia legibus atrocibus constituerent, vix crediderim, Synedrii magni adseffores Legem litteris, quas sanctas putabant, scriptam ad Regem Ptolomaeum, eumque gentilem misisse, quin potius aliud exemplar litteris profanis v. gr. chaldaicis scriptum, et vt ita dicam ad pronuntiationem ebraeo-aramaeam, quoad eius fieri potuerit

G 5

*) Superiori seculo acriter pugnatum est de antiquis Hebraeorum litteris. Litem hanc renouans ven. Kennicottus diss. 2. pag. 146 — 158. suam facit, et characteribus samaritanis praerogatiuam et antiquitatem prae hebraicis, argumentis quibusdam, quae me in contraria sententia egregie confirmarunt, in subsidium vocatis, deferre haud dubitauit. Ratio autem, cur litterarum Samar. patroni duplicem Ebraeorum scripturam, sanctam et profanam, praefracite negant, quam tamen, quod mireris, Aegyptiis, Aethiopibus, Graecis etc. haud abiudicant, ea esse videtur, quam *Cappellus* in *Diatriba* de veris et antiquis Ebraeorum litteris Amstelod. 1645. 12. pag. 53. sequentem in modum protulit: “Sane, si alicunde nobis constaret de duplici eiusmodi Ebraeorum scriptura (NB. Iudaeorum relationes, vt testes in propria sua causa, ridicule reiiciebat) RES TOTA CONFECTA VIDERI POSSET, LISQVE COMPOSITA.”

auerit, accominodatum, transcribendum curauerint. Ita autem coniectare suadent sequentes rationes:

1) *Philo libro 2. de vita Mosis pag. 509.* auctor est: ὁ δὲ τοιοῦτος ζῆλον καὶ πόθον λαβὼν τῆς νομοθεσίας ὑμῶν, εἰς ἑλλάδα γλωττῆαν τὴν χαλδαϊκὴν μεταρμोजεῖσθαι διενόειτο. *Regem amore et desiderio Legis iudaicae captum CHALDAICAM IN GRAECAM LINGVAM TRANSFVNDENDAM curare sibi proposuisse*, et paucis interiectis addit: τὰ ἑλληνικὰ τοῖς χαλδαϊκοῖς ἐναρμोजεῖντα *Nomina graece scripta chaldaicis conformia reddita esse* *). Non me fugit, exstitisse doctos quosdam tam inter Christianos, quam Iudaeos, qui haec Philonis verba ita intellecta voluerunt, ac si de translatione aliqua chaldaica ipsi sermo fuisset, aut loco hebraeae linguae chaldaicam erronee collocasset. Sed fabulam eos narrare ipsa Philonis verba satis superque ostendunt, et vltiori discussione me leuant.

2) Ita fane est comparata nominum plurimorum tam priorum quam appellatiuorum in graeca versione orthographia, vt

*) Quoniam, teste Aristaea, Lex Regi oblata aureis litteris scripta erat, quas Iudaei traditionis tenaces in volumine legis legitimo non permittunt; Philoni videtur fides habenda, praesertim quum ex oculari inspectione relatio ipsius forte hausta sit.

vt chaldaicam magis referre videantur pronuntiationem quam hebraeam, atque hinc dictiones hebr. alias notissimae, veste peregrina haud bene sedente indutae, non potuerint non valorem suum amittere, et sensu ab hebraeo diuerso venire *). Ex hac autem hebraicae et syro-chaldaicae pronuntiationis permixtione quoque promanuit, ni fallor, inconstans, quam per integra Biblia obseruare licet, earumdem dictionum lectio s. pronuntiatio, vt modo *Φασεκ*, *λα* etc. modo *πασχα*, *λω* &c. legerint, quae tantum abest, vt non punctato codice primos transcriptores vsos fuisse exinde colligi queat, vt potius nihil aliud ex eo sequatur, quam quod
primi

*) v. gr. *Ies.* 27, 1. legitur in hebraeo *בחרבו הקשה* *βεχαρβω ἀκασα* *gladio suo duro*; pro quo LXX. habent: *την μαχαίραν την ἁγίαν* *gladium sanctum*. Perspicuum est, quod cogitauerint *הקרה*, quoniam quum vocem hanc pronuntiatione corrupta Alexandrinorum ad chaldaicam propius accedente scriptam inuenirent *ἀκάζα*, soni similitudine decipi facile potuerunt. Nam *ך* vt S efferebant, vt adparet ex *Hof.* 9, 6. vbi LXX. *מחמר* desiderabile non transtulerunt, sed, vt inuenerunt, exhibuerunt *μαχμας*. Hinc facile coniici poterit, cur *וַיִּשְׁפֹּךְ* *1 Sam.* 2, 33. *לְאַרְיֵב* ad excrucian-
dum transtulerint: *καταρρῆιν* effundere. Quum enim *λαασιβ* scriptum inuenirent, radicem *לב* profluere etc. cogitarunt.

primi auctores codicis hebraeo-graeci in accominodanda lectione hebraea ad eam, quae tum Alexandriae in usu, et ut credere fas est, admodum incondita et barbara erat, nulli operae pepercerint, in quo tamen negotio non semper felicitate eadem adiuti sunt, quod pronuntiationem quoque ad graeca loquelae organa fingere et componere necesse habebant v. gr. Genes. 5, 5. ויחי *et vixit* οὐαεει. Mal. XI, 13. לקחת λακεθ *cap. I, 3.* תעשו Θεσου. Hof. XI, 1. בער *ver.* Ps. 48, 4. ורחצות *ουαγιθ.* יו יהוה aut *ιαω.* Accedit, quod adhuc sub iudice lis sit, vtrum graeci translatore S. S. grammaticae hebraeae periti dicendi sint, quum tot imperitiae illorum in arte grammatica luculenta essent documenta, ut non nisi codice suo perquam ambiguo sese quodammodo defendere posse videantur. Hoc tamen certum est et exploratum, argumenta e variis graecae versionis a fonte hebraeo dissonantiis pro demonstranda punctorum hebraeorum aetate, versione graeca longe recentiori, exinde amplius peti non posse. Sed de hac re infra quaedam fusius dicenda erunt.

- 3) *Ex ista probabili coniectura, nonnullorum Talmudicorum de permutata scriptura hebraea antiqua narrationes forte subnatae sunt. Forsitan autem quispiam dixerit, Iudae-*

Iudaeos characterum hebr. mutationem *Esdrae* adscribere - - Sed velim is perpendat, Iudaeos ex causis politicis in more habere, *Mose* et *Esdrae* multa tribuere, quae plurimis seculis post demum inuenta et instituta fuerunt. Posito autem, *Esdram* in eorum gratiam, qui intra spatium LXX. annorum in Assyria f. Chaldaea nati, et characteribus chaldaicis adfueti erant, Legem litteris chaldaicis describendam curasse; num ideo fas est inde colligere, eum scripturam antiquam, iustam ex laudis possessione dominam, loco suo mouisse, inque eius locum barbaram f. ethnicam ad vsus sacros substituuisse? Aut fallor, aut nihil aliud ex eo sequitur, quam quod Iudaeis plebeiis permiserit, alia quam veteri et sancta scriptura Legem ad vsus publicos et priuatos exarare, quemadmodum, vt supra ostensum fuit, siue ab *Esdra* ipso, siue ab eius successoribus, siue multo ante ipsis concessum fuerat, Legem Aegyptiacis, Graecis, Phoeniciis etc. litteris transcribere. Ergo prisca characteres loco minime deiecti fuerunt. Vtram autem elegeris sententiam, apparebit, Talmudicorum et Hieronymi relationibus maxime quidem inter se diuersis, aliquid tamen veri inesse, quod scilicet potestas Legem exoticis characteribus describendi Iudaeis quondam data fuerit, quam isti auctores de
scri-

scriptura hebraea cum chaldaica permu-
tata falso interpretati sunt. Sed vide,
quae Sect. II. §. 16. de mutatis Hebraeo-
rum vocalibus edisseram. Verum ad id,
vnde digressus sum, mihi erit redeun-
dum. In superioribus monui, quod codi-
ces dentur ad graecam versionem reficti.
Quae vero verba ita intelligenda esse volo,
vt simul sub graeca versione exemplar he-
braeo-graecum, e quo facta est, compre-
hendatur. Atque vt multa paucis com-
plectar, omnia illa manuscripta hebraica,
quae graecam τῶν ὀ translationem ita ex-
primunt, vt ouum ouo similius esse ne-
queat, iure quidem suo graecissantia s.
ad LXX. accommodata dici merentur *).
Ea

*) Discrepantiae in codicibus obuiaae, et cum vna
alteraue versione conspirantes ad thesin meam de
origine versionum, tanquam ad lapidem ali-
quem lydium, examinari iamiam facile possunt,
vt adpareat, vtrum cum dictionibus graecis, e
fallaci codice hebraeo-graeco ortis, concor-
dent, aut sectiones contineant, quae in codice
graeco aut eius versione exstabant, et a Patribus
hinc inde commemorantur, et originis forte chri-
stianae sunt.

Hinc quoque diiudicari poterit argumentum
ven. Semleri pro destruendo canone biblico e libris
in interpretum graecorum versionibus conspicuis
petitum, quod statim euanescit, simulac confide-
remus 1) quod quum exemplar hebraeo-graecum
ex hebraeo genuino descriptum, atque versio ex
eo facta sit, ad codicum Iudaeorum Palaestinae
fidem canon vnice examinari debeat. 2) Nondum
in

Ea autem hypothesis vt recte intelligatur, ante omnia tenendum est, sermonem mihi non esse de iis codicibus, qui in paucissimis locis in minutiis quibusdam, v. gr. vbi singularis pro plurali, et vice versa, in Verbis positus est, et id genus alia, cum versione contra textum hebraeum consentire videntur, aut re vera consentiunt, quoniam eiusmodi consensus vel casu, vel ex aliis quoque causis e. c. librarii temeritate etc. oriri potuit, sed de iis codicibus, qui integras dictiones, periodos aliasque glossas et correctiones oppido falsas et spurias, quas graeca versio continet, assutas habent. Atque sic definita thesi, Pentateucho Ebraeo-Samaritano primum locum inter codices hebraeos graecissantes assigno. Rationes, quae in hac me sententia magnopere confirmant, sequentes sunt:

1. Seruat Pentateuchus Ebraeo-Sam. quasdam ex supra laudatis mutationes, a Iudaeis in protographo ebraeo-graeco studio factas v. gr. Genes. 2, 2. Exod. 12, 40. Num. 16, 15.

2. Codi-

in confessio est, quod versiones graecae apud Iudaeos (vno alteroque exceptis) in vsu publico fuerint. Potius narrationes Patrum de exemplaribus hebraeo-graecis intelligendae sunt. Ergo asfumenta ista in censum non veniunt, nec Canon a Graeculis, sed a Iudaeis Palaestinis arcessendus est.

2. Codicem Ebr. Sam. ex exemplari hebraeo quadratis litteris scripto, eoque sic dicto masorethico, transcriptum vel potius correctum fuisse, *Hottingerus* de Pentateucho Sam. §. 40. sq. *Morinus* Exercit. I. de lingua primaeva cap. 7. et plures alii euictum dederunt. Conferri quoque in hanc rem potest *Diff. mea* de Pentateucho Ebr. Sam. descripto ab hebraeo eoque masorethico exemplari *). Qui codices hebraei,

*) Argumenta ibi allata sunt:

1. Habet Pent. Sam. lectionem insulsam vocabulorum אֲדֹנָי יְהוָה *Adonai Iehovi* v. c. Gen. 15ⁱ, 2. Deut. 3, 24. a Iudaeis inuentam superstitionis, et positam pro יְהוָה אֱלֹהִים Cf. *ven. Kennicotti* Diss. I. p. 354. et 320.
2. Vocis obscoenioris וְשִׁכְבָּנָה (Deut. 28, 30.) masorethicam mutationem in וְשִׁכְבָּנָה, auctor codicis Sam. soni deceptus similitudine, leui nimirum facta mutatione, textui suo feliciter inseruit וְשִׁכְבַּ עִמָּה. Obscuro quid est, si hoc non est exscribere!
3. Transmutatio archaismi הָיָה et נָעַר in הָיָה et נָעַר sequiorum temporum sapit orthographiam.
4. Habet Masoretharum *Sebbirin* s. coniecturales emendationes v. gr. Exod. 24, 13. כָּתָשׁ pro Hebr. אָשַׁר et Num. 13, 22. וַיִּבְּאוּ pro Hebr. וַיָּבִיאוּ.
5. Exhibet lectionem קֶרִי et punctorum, e. c. Genes. 27, 3. צִירָה. Ex. 4, 2. מִזָּה XXII, 26. כְּסוּתָהּ.

braei, quum ab eiusmodi affumentis, quorum summa in Pent. sam. facultas est, omnino sint immunes, aliunde petita ea esse cogitanda sunt.

3. Non modo ex iis, quae paullo ante de graecae versionis origine protuli, sed etiam ex aliis argumentis indubiis manifestum est, eam neque e codice samaritano factam, neque ex illo fuisse recensitam. Nam

I. Ea loca, in quibus primus transcriptor codicis sam. integra commata aliunde ablata, itemque lacinias sat longas textui intrusit, versio graeca plane ignorat, sed cum hebraeo optime conspirat, quod sane aliter cecidisset, si e cod. samaritano expressa fuisset. Contra vero mutationes et glossae, hominum incuria et audacia translationi graecae additae, et

כסותה. Leuit. 21, 5. Num. 34, 4. Exod. 18, 4. 23, 20. הכנתי sine ך et ך. Deut. 32, 4. במתי sine ך. Num. 4, 47. 15, 38. 28, 31.

6. Non modo scripturam continuam, quae secundum nonnullorum opinionem olim apud Hebraeos in usu fuit, non seruat, sed distinctiones quoque ab Arabibus inuentas praecipuas, itemque sic dictam lapidarem per puncta cuiuslibet dictioni addita rel. exhibet, quae sane nouitatis signa ab autographo mosaico, quale iactant Pentateuchum samar. abesse debebant.
7. Masoretharum more numeravit legis voces. Nam Leuit. VII, 15. ipsi est legis dimidium.

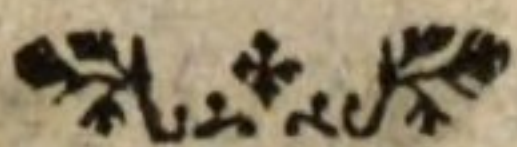
et a textu hebraeo plane alienae, in codice samaritano, nulla omnino habita antiquae simplicitatis et genii linguae hebraeae ratione, ad viuum expressae cernuntur, vt Iouem lapidem iurares, eas ab ardelione Iudaeo ad Samaritanos delapso, in gratiam versionis graecae, cuius olim auctoritas summa erat, e graeco, vt reuera est, esse translatae et desumptas. En pauca quaedam e multitudine selecta exempla:

Genes. 2, 24. exstant in textu hebraeo verba planissima **והיו לבשר אחד**, quibus tamen sciolus graecus, quum ei aliquantum obscura viderentur, forte in margine **οἱ δύο** illustrationis gratia apposuerat. Quae tamen glossa, quantumis ridicula, postea in textum ipsum recepta fuit: **καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σὰρκα μίαν.** Ipsam hanc glossam, vtpote abundantem et graeco ingenio dignam, auctor codicis sam. textui suo, veste peregrina et feruili indutam, inferere nullus dubitauit: **: והיה משניהם לבשר אחד** *et erit DVPLVM EORVM in carnem vnā.* Vel coeco adparet, et glossam et eius translationem male cecidisse *).

Ge-

*) Similia exempla stili barbaro-hebraici in Pentateucho ebraeo-samaritano conspicua vide v. c. *Genes. 6, 20. 17, 19. 19, 19. 43, 28. Exod. 4, 4. Leuit. 17, 4. Num. 4, 4. Leuit. 15, 3.*

Ex

Genes. IV, 8. Assumentum graecum διελθῶ-
μεν εἰς πεδιον, Samaritanus stilo biblico
et fictioni conuenientius transtulisset :
נלכה נא השדה, nisi graecum presse se-
quendum duxisset.

Gen. V, 21. XI, 12. 14. 16. 18. 20. 22. In co-
dice samaritano idem discrimen circa su-
pra laudatos numeros in annis nonnullo-
rum Patriarcharum, quibus liberos gigne-
re coeperunt, ac in LXX. versione ob-
seruatur, probabili sane indicio, eum et
in hisce locis ad graecum textum accom-
modatum fuisse. Hinc facile colligi po-
terit, quantum sit pretium statuendum
reliquis eius numeris, a textu authentico
et LXX. virali mirum quantum discre-
pantibus.

Genes. VII, 3. Legitur in ebraeo : גַּם מֵעוֹף
הַשָּׁמַיִם שְׁבַע שְׁבַע זָכָר וּנְקֵבָה : *Etiam*
de volatili coeli (fumes) septena, masculum
et feminam. Quis hic non videt, sub vni-
uersali denominatione volatilis coelestis
et volatilia pura et impura comprehendi?
Attamen graecus ex pruritu nouaturiendi,
H 2 lucem

Ex eo autem, quod Houbigantius textum sa-
maritanum, tanquam vnius orthographiae tena-
cem, hebraeo praetulerit, recte eum notauit Ill.
Michaëlis l. c. pag. 8. "Laborat, scribit, maior
syllogismi propositio, illud exemplar integrius esse,
quod eandem vbiuis orthographiae legem sequitur :
verendum enim, ne ad leges grammaticas corre-
ctum sit., — — —

lucem textui pro obscuro habito affundere ausus, hunc in modum commentatus est:

καὶ ἀπὸ τῶν πτερυγίων τοῦ οὐρανοῦ ΤΩΝ
ΚΑΘΑΡΩΝ ἑπτα ἑπτα ἄρσεν καὶ θήλυ,
ΚΑΙ ΑΠΟ ΠΑΝΤΩΝ ΤΩΝ ΠΕΤΕΙ-
ΝΩΝ ΤΩΝ ΜΗ ΚΑΘΑΡΩΝ ΔΥΟ ΔΥΟ
Ἄρσεν καὶ θήλυ. *Et de volatilibus*

coeli MVNDIS *septem septem masculum et fe-*
minam, ET DE OMNIBVS VOLATILIBVS IM-
MVNDIS DVO DVO MASCVLVM ET FEMINAM.
Si cum vtrisque comparemus samarita-
nam lectionem:

וְגַם מֵעוֹף הַשָּׁמַיִם הַטְּהוֹר שְׁבַעַה

שְׁבַעַה זָכָר וּנְקֵבָה

Etiam de volatili coeli MVNDO *septem*
septem masculinum et feminam — — mani-
festo adparet, correctorem Samaritanum,
quum prius assummentum graecum τῶν κα-
θάρων textui suo per הַטְּהוֹר assueret,
subiequentem laciniam, quae nullo pror-
sus modo abesse poterat, oculis inunctis
infausto fidere videret, glossas e graeco
conuertere consueuisse.

Cap. X, 2. תִּיבְחַל וּמֶסֶךְ Tübbal et Mesech. LXX.

καὶ Θοβελ καὶ Μοσοχ aut potius Μωσωχ,
nam tum ὁ μικρον nondum in vfu erat.

Quod vero interpretes pro *Mesech* substi-
tuerint agrestis pronuntiationis nomen
Mosoch, e vocalium ε et ω in antiqua grae-

ca

ca scriptura quoad figuram affinitate erupisse videtur. Quid itaque mirum, Samaritanum eorum ad exemplum puncta sua ordinasse ותובל ומישור? Idem videre licet in nominibus propriis v. c. Genes. 10, 17. 13, 10. Exod. 2, 21. 11, 26. 34, 4. Ill. Michaëlis in spicileg. p. 51. haec de hac voce ומישור adnotat: *Dupliciter plene habent biblia polyglotta (forte Anglicana) in textu samaritano: sed id ad errores typographicos ablegat Houbigantius. Ergo, si recte capio, mss̄ta samaritana, quae Houbigantius vidit, ab Hebraea steterunt lectione, quae vero Waltonus contulit, graecam seruarunt. Nam ad errores typographicos vix videtur ablegari posse prius, quam Angliae et Galliae mss̄ta sam. contra hanc dictionem plene impresam decretum faciant.*

Cap. XLIX, 22. Verba hebraea בנות צערה עלי שור: Palmitum (vitis) quaelibet murum ascendit, (i. e. Quilibet liberorum Iosephi palmitis ad instar lacte serpet, s. in familiam crescet.) a LXX. male intellecta et translata: υἱος μου νεωτάτος πρὸς με ἀναστρεψον filius meus natus minimus (scil. Ioseph. Quod tamen falsum. Nam Benjamin erat natus minimus.) ad me recede, corrector samaritanus aliquantum miserabilius ad graecum reformavit: בני צעירי עלי שור: filius meus minimus (s. fili mini-

me mi) *ad me respice*. Mutandum enim ipsi fuisset לִי in לִי . Quodsi supra circa hunc locum adnotata in memoriam reuocentur, insuperque in originem insulfae istius translationis graecae inquiratur; codex ebraeo-graecus omnes nodos egregie soluit, et indubium suppeditat lectionis samaritanae e graeca versione refictae argumentum. Nam quum בנות צעדה graece transcribendum esset Βανιδσαρη aut Βανισσερε , quoniam י ante ת vt I; ת vt Θ siue S blaesum; ע et ה modo A, E, et I efferunt, (nam sonum E et I confundunt,) aut plane silent, praetereaue *Delta* et *Ro* figura simillimae sint; ratio huius lapsus interpretis graeci ex ambigua scriptura prognati reddi potest, quae in Samaritano nulla est *).

Sed taedio mihi est, plura huius farinae exempla, quorum vel sexcenta in promptu sunt, in medium proferre **).

II.

*) Argumentis istis ex ipsis fontibus deriuatis nouum robur accedit, si cogitemus, vix posse concipi, quod auctores versionis graecae, vtpote qui dubio procul Iudaei erant, ex exemplari samaritano maluerint transferre, quam ex hebraeo. Me quidem iudice sufficeret haec ratio ad eos refutandos, qui contrarium asseuerant, et ad ostendendum, quod ex eadem causa translationis graecae ad codicem samaritanum refictio, si vel argumentum de codice hebraeo-graeco, itemque de scriptura samaritana Iudaeis incognita, hic vt superuacuum consideremus, ne similis quidem vero videatur.

**) *Grotii* ad *Leuit.* 17, 4. assertum: *Samaritani codices, quos nunc habemus, facti sunt ad graeca exem-*

II. Ante Eusebium, Cyrillum Alexandrinum, Hieronymum, Procopium Gazaem, Diodorum et Scholiasten Graecum, nulla omnino eiusmodi Pentateuchi facta est commemoratio. Certe si Origenis tempore exstisset, eius mentionem ob maximas in eo occurrentes varietates vix intermittere potuisset. Accedit, quod Iustinus Martyr, Symmachus et Theodotion gente Samaritani, illum prorsus siluerint, quodque Patres modo laudati, et quod maximum est, Iudaei ipsi prisca, notabilem illam Deuter. 27, 4. corruptionem silentio transierint. Credibile itaque est, Patres istos versionem graecam viri samaritani v. gr. Symmachi, ideo το σαρμαρειτικον dictam, vel versionem samaritanam ex graeca factam, solummodo indigitasse. Quod autem Hieronymus in Prologo ad Regum libros scribit: *Samaritani Pentateuchum Moysi totidem litteris scriptitant, figuris tantum et apicibus discrepantes, vel ut relata, quoniam veritati repugnant, retulisse videtur, vel ita intelligendum est, ac si Pentateuchum, Iudaeorum characteribus vulgaribus ad vsus priuatos exaratum, in animo habuerit. Quae enim refert ad Ezech. 9, 4. antiquis Hebraeorum litteris, quibus*

H 4 bus

exemplaria, ex quo Samaritani a Iustiniano coacti sunt suscipere christianismum; ex parte quidem concedi potest, ex parte vero, scilicet quoad temporis a quo designationem, in incerto adhuc relinquendum, aut tanquam a vero desciscens reiciendum est.

bus usque hodie utuntur Samaritani, extrema Thau littera habet crucis similitudinem, potius ad Hebraeorum Thav, cuius linea sinistra perpendicularis si sursum paullo protrahatur, Ὡ graeco χ fere aequale reddit, quam ad Samaritanorum Thav, quale in codicibus eorum cernitur, trahi possunt. Vero itaque videtur simillimum, Hieronymum Iudaeorum palaestinorum vulgares characteres respexisse, quum adhuc exstent nummi hebraici, vulgo quidem sed falso samaritani dicti, iisdem vulgaribus litteris τὸ Thav sub crucis forma repraesentantibus, et mediam inter hebraeas et samaritanas vnciales tenentibus instructi. Quid enim mirum, Samaritanos aut potius Iudaeos ad eos secessos, ipsis iisdem characteribus vulgaribus, qui cum graecis antiquis magnam similitudinem habent, et una cum codice hebraeo-graeco, tam a Iudaeis hellenisticis, quam Samaritanis in Aegypto degentibus, mutatis mutandis recepti fuisse videntur; codices suos exarasse, donec Iudaei lege prohibebantur, omne quod graecum spirabat, plus quam vatiniano odio persequi, atque ita Samaritanis istorum characterum, ut ita dicam, graeco-hebraeorum possessionem unicam concedere. Ex isto autem Iudaeorum et Samaritanorum promiscuo eorundem elementorum vulgarium usu fieri omnino potuit, ut Origenes et alii eiusmodi Pentateuchos hebraeos, litteris vulgaribus, chaldaicis, graecis etc. exaratos,

tos, pro genuinis ebraicis codicibus, nihil praeter characteres extraordinarii continentibus, reputantes, sub generali nomine codicum ebraeorum complexi sint, atque sic separatam eorum mentionem intermiserint. Hinc quoque Hieronymi assertum, quod codex samaritanus in omnibus, excepta characterum diuersitate, cum hebraeo concordauerit, optime defendi potest *), quum e contrario, si ipsi sermonem de codice samaritano fuisse et fidem habendam esse statuatur, non possint non innumerae istae in Pentateucho hodierno hebraeo-samaritano occurrentes varietates, vt spuriae post eius aetatem tentatae, considerari, atque insuper is codex, qui illas continet, quod cum graeca versione, si non in omnibus, saltem in quamplurimis locis exacte conspirent, pro codice graecissante reputari. Ratio autem, propter quam codex samaritanus plura quam graeca versio exhibet assumpta, illa esse videtur, quod *partim* corrector in gratiam hypotheseos suae, mutationis Garizim loco Ebal factae, varia v. c. Exod. 20, 19. Deut. 5, 21. de suo addere commodum duxerit,

H 5

partim

*) Cui opinioni admodum fauet lex Iudaeorum sect. I. §. I. prolata, qua cautum erat, ne Legem a Cuthaeo s. Samaritano scriptam emerent. Si enim et Iudaei palaeastini et Samaritani tum temporis non vna eademque scriptura vti fuissent, nullo omnino fundamento lex ista niteretur, nisi pro Cuthaeis intelligendos esse Christianos indubie, quod quidem ambiguum habeo, euiceris.

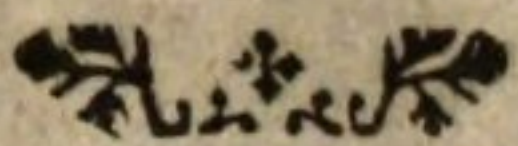

partim glossas reliquarum versionum, quae hodie interciderunt, in suas traxerit partes, *partim* vero quaedam adhuc fortasse seruet, quae olim quidem in graeca LXX. aut alia translatione exstabant, sed temporum iniuria hodie vel plane non, vel admodum manca et spoliata adparent, ut itaque codex iste laudatus ad emendandum textum hebraeum prorsus nullum indubium, ad restituendam autem τῶν ὁ et reliquarum origeniani operis versionum lectionem antiquam, quemdam forte usum praestare posse videatur.

Communem cum Pentateucho hebraeo-samaritano sortem habuerunt omnes priscae translationes orientales nobis cognitae *), ut vel ad LXX. viralem vel ad Aquilae etc. versiones, quarum auctoritas olim interdum ipsis fontibus aequalis, immo maior aut inferior tam apud Christianos quam Iudaeos pro saporum aceruatione, ut vulgo creditur, erat **), fuerint

*) Possent quidem paraphrases chaldaicae ex hoc numero certo respectu eiici, quod primitus e codice hebraeo, siue genuinis siue chaldaicis, elamiticis rel. siue graecis litteris scripto, factae fuisse videantur; attamen exemplis permultis refutationem graecam olentibus stipatus commodum duxi, eas in numero graecissantium reponere.

**) Hinc omnino factum existimo, quod loca veteris foederis a sanctis scriptoribus in nouo foedere excitata, ab effraenatis LXX. viralis versionis cultoribus, Θεοπνευστων eius asserentibus, isti translationi conformia olim reddita sint. Non enim

fuerint recognitae. Vnde permirum nemini videri potest et debet, si quoque Iudaei hellenistae *) aut potius Exiudaei aliique docti Christiani orientales v. gr. ex Ebionitarum secta, discrepantias textus hebraei in suis codicibus obseruatas, versionum graecarum vni alterique adaptauerint, quemadmodum codices quoque graecos ad vulgatam olim accommodatos fuisse constat. Atque sane negari non potest, codices hebraeos quosdam idem expertos esse factum, vt modo ex hac, modo ex alia versione graeca, prouti scilicet verba vnius alteriusque correctori magis arriserint, recognoscerentur. Quae vero correctiones partim e codicibus probatis, partim vero corruptis desumtae tantum abest,

enim modo e quibusdam locis, ab hac corruptionis labe immunibus et cum textu hebraeo contra τοὺς ὁ egregie conspirantibus, liquido adparet, citationes istas primitus e textu authentico, graecis forte litteris scripto, esse factas, quoniam si e versione citassent, nunquam illam deferentes, fontes expressissent; sed piaculum quoque est affirmare, Apostolos errores interpretum graecorum v. c. Act. 13, 41. coll. Habac. 1, 5. Actor. 15, 16. coll. Amos 9, 11. Genes. 11, 12. coll. Luc. 3, 36. temporis et consuetudini consulentes, protulisse suoque testimonio comprobasse.

*) Certis de causis, scil. quod Iudaei versiones S. S. exoticas parum curent, solo fonte contenti viuentes, existimo, quod veterum relationes de eximia translationis graecae apud Iudaeos existimatione e sensu alieno ortae sint, quippe qui exemplaria hebraeo-graeca, quae vtique in laude et splendore apud omnes diu erant, cum versionibus graecis permutasse videntur.

abest, ut semper in omnibus cum LXX. conspirent, ut potius dictis ex causis, modo huius modo illius versionis repraesentent lectionem vel adhuc servatam vel deperditam. Pro certo quoque affirmare me posse crediderim, translationum orientalium ad LXX. vel factarum vel refictarum hodiernas dissonantias temporum iniuriae et librariorum incuriae vnicè esse adscribendas, atque fortassis in iis iunctim sumtis vestigia originariae lectionis detegi, eamque ex iis restitui posse, ut adeo omnes istae versiones orientales simul sumtae tantummodo ut unica antiqua versio τῶν ὁ sint considerandae. Quid? quod vel ex hac causa codicis hebraei cuiusdam cum lectione samarit. syr. aut arab. versionum consensus haud fortuitus, solummodo euinceret antiquam τῶν ὁ primorum post C. N. seculorum lectionem, eiusque ad eam accommodationem et refictionem.

Eiusmodi itaque codices hebraei ad versiones antiquas variis suis partibus castigati, in lectionibus ita refictis, a versionibus nullum seorsim pondus habent, sed pari cum iis passu ambulant, atque ad authenticam textus hebraei impressi lectionem receptam restituendam usui nulli sunt.

§. 13.

Antequam coronidem huic sectioni adderem, locum quemdam aliquantum obscurum, in

in quo *codicis profani monachorum* mentio iniicitur, pro modulo ingenii illustrandum ex antiquitate hebraea depromere, a scopo meo alienum haud putavi. Exstat vero ille in *R. Meieri Rotenburgensis*, seculi XII. scriptoris הגזרות מימניות s. animadversionibus in Maimonidis *Iad chafaka*, *Hilcutb Tphillin* cap. I. §. 19. fol. 86. i. ad verba textus אין כותבין היום שלשתן ב. e. *Tria ista* (sc. Lex, Tphillin et Mesusoth) *nulla alia* HODIE *scribunt scriptura quam lineata s. quadrata*, hunc in modum audiens:

ומכאן אשר ר' יואל הלוי להעתיק לגר ספר חומש מספר פסול של גלחים ובשביל שהגר לא ידע לשון הקודש בלא לשון גלחית רצה להעתיק להיות לו לפירוש:

i. e. "Exinde interdixit R. Joel Leui Pentateuchum e libro profano rasorum (s. monachorum) transcribere in usum profelyti, qui quum linguam tantummodo vernaculam non autem sanctam (scil. legere) calleret, commentarii loco (sc. in moderanda recta pronuntiatione) eiusmodi apographum appetierat.,,

Innui hic Pentateuchum hebraeum, litteris latinis rel. profelyto cognitis, cum adiuncta forte versione vernacula interlineari scriptum, rationes mox enarrandae suadent:

I. Pentateuchum lingua profelyto vernacula translatum vel ipse possidebat, vel sine Iudaeorum ope facile adipisci poterat.

2. Mai-

2. Maimonidi sermo est de voluminibus Legis, Tphillin et Mesusoth, *characteribus graecis* olim descriptis ; contra vero de translatione aliqua christiana, quam Iudaei vilipendunt, magis mutus est quam piscis. Ergo hic quoque de codice latinis &c. litteris scripto verba tantummodo sumi possunt.
3. Habuisse autem sacerdotes s. doctos christianos tam in oriente quam occidente, codices quoque hebraeos graecis, latinis etc. litteris exaratos, subiuncta cuilibet dictioni hebraeae versione, testatur v. c. *codex* Carnotensis eodem, quo dixi, modo scriptus, et in Tomo I. Martianaei bibliothecae Hieronymianae exstans, quo scilicet tirones verba hebraea eo facilius legere, eorumque significationem sine negotio capere possent. Vnde eiusmodi codices Iudaeis audiebant: *codices monachorum profani.*

Quum itaque codices hebraeos characteribus latinis &c. olim quoque fuisse transcriptos in dubium amplius vocari nequeat, fieri omnino potuit, vt Vulgata e tali codice fallaci variis in locis ab Exiudaeo etc. interdum fuerit reuifa, atque vel sic discrepantiae, quae inter textum hebraeum, LXX. et Vulgatam intercedunt, ex hoc fonte profluxerint. Hac quidem vice non vacat, hanc coniecturam exemplis multis probabilem reddere. Ne tamen nihil dixisse videar, paucorum exemplorum fidem appellabo.

Genes. 3, 15. **היא** *ipse.* Vulg. *ipsa.* Vtrum studio haec mutatio sit facta, quae omnino antiqua est, an vero e pronuntiationis ambiguitate in codice hebraeo-latino orta, dicere nequeo. Hoc tamen certum videtur, quod olim *to Schureck* vt y expresserint, in quo casu HY latine scriptum aequè bene pro feminino quam masculino sumi potuit, praesertim quum veteres ob rei grammaticae ignorantiam generis discrimen non multum curasse videantur. Simile exemplum erroris apud graecos interpretes Aquilam, Symmachum et Theodotionem ex soni ambiguitate commissi vide Ies. 63, 5. vbi **היא** *ipsa* pro **הוא** *autos* acceperunt.

Cap. 36, 24. **ימים** *mulos.* Vulg. *aquas calidas.* Videtur cogitasse **חמים**, quod fere eodem modo effertur *emim.*

Cap. 49, 10. **שילה** *Schiloh, Siloh.* Vulg. *qui mittendus est.* Cogitauit eiusdem pronuntiationis dictionem **שלו** *Schilo aut Silo.*

Exod. 3, 18. **בקה** *occurrit.* Vulg. *vocauit.* In mente habuit **בקה** Praeter. aut Participium Niphal.

1 Sam. 20, 30. **בן בעות המרדו** *fili pertinacis rebellionis.* Vulgata: *fili mulieris virum ultro rapientis.* Fieri omnino non potest, vt quis e textu genuino ita transferret. Si vero eadem verba graece aut latine

latine scribantur: *ben naiis amaradiis*, statim interpretis lapsus videmus, qui sine dubio legere cogitabat verba **בן האישה מרר איש** eundem fere sonum cum textus dictionibus habentia: *ben äisa marad is*.

Esai. 64, 6. ערים testes. Vulgata: menstruatæ. Scriptum graece erat: ΓΕΔΔΙΜ. Hinc Γ pro Ν, quod in prisca scriptura τω Γ simile est, reputans, a נרה deriuandum censuit. Symmachus, qui οσσεσσεωσ osculantium vertit, חרה laetatus est, in mente habuisse videtur.

Esai. 17, 10. נעמנים amoenas. Vulg. fidelem. Cogitauit נאמנים.

Hof. 1, 16. נשא נשא condonando condonabo. Vulg. obliuiscar. Cog. נשה נשה.

Cap. 5, 11. צר praeceptum. Vulg. sordes. Coniectauit צוא.

Cap. 11, 3. בזרעותיו brachiis suis. Vulg. brachiis meis, בזרועותיו. Facilis erat lapsus in scriptura latina, in qua bisrootau et bisrootai facilius quam in codice genuino confunduntur.

Cap. 14, 6. כטל לישראל sicut ros Israeli. Vulg. sicut ros, Israel &c. Quoniam scriptum erat: ketallisrael, Lamed praefixum visum facilius fugere potuit, quam si genuinis scriptum fuisset characteribus.

Amos' 6, 10. וְמִסְרָפוֹ et propinquus eius. Vulg. et comburet eum. Cogitavit וְמִסְרָפוֹ.

*Eccles. 1, 5. שָׂמָה Schaf anhelat. Vulg. reuertitur. Cogit. שָׂח Schav. Ex hoc et quibusdam paullo ante adductis exemplis, clarum, vt ego quidem opinor, fit et manifestum, correctorem vulgatae antiquum, puta Hieronymum, in ea castiganda vel exemplari hebraeo-latino e codice hebraeo-graeco accurate transcripto, vel solo codice hebraeo-graeco vsum fuisse, quoniam alias v.c. dictiones יָמִים et חַמִּים (Genes. 36, 24.) litteris latinis scriptae *Iemim* et *hemim*, in graeca scriptura, quae *Iod* ignorat, aegre discernendae, facillime dignosci potuissent.*

Deut. 33, 6. מְתֵי מֵתֵי mortales eius. Vulgat. paruus. Cogit. מַעַמ.

Atque haec habui fere dicere, quae si viri docti, quorum in re tam ponderosa iudicium meo, vt par est, antepono, assensione sua comprobauerint, telam hic abruptam, si Deus vitam otiumque concesserit, pro virili pertexere resumam *).

§. 14.

*) Vt lectores, qui opus nouum diplomaticum quorundam Benedictinorum Sti Mauri (Nouveau Traite Diplomatique) ad manus non habent, litteras, quibus Graeci seculis quibusdam ante et post C. N. vfi sunt, quarum quaedam simillimae existentes primis codicis hebraeo-graeci interpretibus, itemque qui postea versionem describebant librariis ansam illas commutandi saepissime dederunt, oculis suis metiri et perlustrare queant, in tabula eas aenea pro virili ipse caelaui. Selegi

§. 14.

Num Hieronymi aetate exstiterint codices hebraeo-latini, a Patribus latinis vsurpati, vix dixerim. Scripsisse autem eum multa hebraica vocabula et commata litteris latinis, testatur Io. Morinus libr. I. Exercit. VI. cap. 2. §. I. et XI. notans Marianum Victorium, quod in operum S. Hieronymi editione, quam curauit, imprudenter admodum *hebraica nomina latinis litteris scripta* e textu sustulerit, et in eorum locum hebraica hebraicis literis, et rabbinicis punctis descripta reposuerit. Atque hoc quidem, quod non modo hebraicas voces latine scripserit, sed etiam orthographia, ab ea, quae apud LXX. occurrit, longe diuersa, et ad genuinam maxima ex parte propius accedente vsus fuerit, memoriae ideo prodendum videtur, quod argumentum veritatis prae se ferens specimen praebet, eum codicem quoque hebraeo-latinum consuluisse, e quo veram pronuntiationem vocum difficillimarum hauserit. Praeterea ipsius aliorumque Patrum explicationes dictionum hebraicarum ita sunt comparatae, vt e codice hebraeo-latino desumtae fuerint necesse sit. Cuius asserti exemplum sequens

autem eas e tabulis Partis 2. tractatus modo laudati diplomatici edit. Adelungianae. De mutationibus vero litterarum graecarum similium v. c. ΑΔΛ; ΕΣΘ; Μ et Ν; Κ et Β &c. quae in exemplaribus των ο a librariis frequenter commutatae fuerunt, vide *Montfaucon* l. c. diss. praelim. cap. IV. §. 7.

quens habet apud *Aug. Pfeifferum* in locis hebraicis et exoticis N. T. ad Apocal. 19, 1. ad vocabulum *Hallelujah* e *Durando* petitum: "AVGVSTINVS sic exponit; Al, i. e. saluum, le, i. e. me, lu, i. e. fac, ja, Domine. HIERONYMVS sic: Alle, i. e. cantate, lu, i. e. laudem, ja, ad Dominum. GREGORIUS sic; Alle, Pater, lu, Filius, ja, spiritus sanctus, vel: Alle, i. e. lux, lu, i. e. vita ja, i. e. salus. M. PETRVS ANTI-SIODORENSIS sic: Al, i. e. altissimus, le, i. e. leuatus in cruce, lu, i. e. lugebant Apostoli, ja, i. e. iam surrexit. PETRVS MANDVCATOR dicit supra Apocalypsin, et AVGVSTINVS in Glossa Psalterii, quod Alla verbum est imperatiui modi et sonat Allelu i. e. laudate, ja, i. e. vniuersalem, vel ja, inuisibilem i. e. Deum.,

Non abs re fuerit, hic quaedam supplementi loco de discrimine, quod inter τῶν ὁ, Aquilae, Theodotionis, Symmachi, Vulgatae et reliquarum versionum priscarum explicationes vnius eiusdemque dictionis intercedit, qua fieri potest breuitate apponere, quae non numero sed pondere iudicanda sunt. Diuersitas ista *)

I 2

exinde

*) Librarios in describendis exemplaribus translationis Alexandrinae saepissime lapsos esse, res est peruulgata, et nuper ven. Io. Sal. Semlerus in docta epistola ad Io. Iac. Griesbachium V. C. de emendandis graecis V. T. interpretibus Halae 1770. 8. multis exemplis denuo corroborare studuit. Attamen caue credas, ea statim esse sphalmata, quae a viris doctis inter ea haecenus relata fuerunt. Quae enim ex hebraeo-graeca lectione enodari possunt, libra-

exinde orta esse mihi videtur, quod aliter hebraea apud Palaestinos, aliter apud Alexandrinos, Syros, Samaritanos rel. Iudaeos, graecis litteris ad cuiusque nationis idioma scripta fuerint. Scilicet codices hebraeo-graeci in usum Iudaeorum Palaestinorum adornati, ipsa eadem, quam nos hodie habemus, lectione gaudebant, minutiis quibusdam circa schureck, sibilantes et gutturales &c. exceptis, quas graecum alphabetum exacte exprimere nequit. Hinc minime mirum nobis videri debet, quod Aquila, Symmachus et Theodotion, cum Iudaeis Palaestinis commercium habentes, et eorum codicibus graecis utentes, plurimum vocabulorum, quae in codice των ὁ fallaci scriptione veniebant, sensum aptius quam LXX. interpretes reddiderint. Ita asserere me commouet textus graecis litteris scriptus, qui in *Iohannis Philoponi* Hexaemeron, quod circa annum Christi 610. composuerat, expressus exstat, cuiusque lectio cum nostra contra Alexandrinorum pronuntiationem *)
ex

librariorum errores amplius dici nequeunt. Et sane omnes discrepantiae primario ad textum hebraeo-graecum erunt exigendae, donec ille nos deferat, et ad coniecturas tentandas inuitet, si operae id pretium, ut vix opinor, esset, iis ulterius indulgere.

*) Praeter Alexandrinae pronuntiationis exempla innumera in ipsa LXX. virali occurrentia sequens, quod in margine codicis Barberini ad Hof. XI, 1. occurrit, atque apud *Fabricium* l. c. itemque Tom. VI.

ex asse concordat, vt ex specimine sequenti
Genes. I, 26. 31. sub oculos cadit.

26.

ויאמר אלהים
נעשה אדם בצלמנו
כדמותנו ויורדו בדגת
הים ובעוף השמים
ובבהמה ובכל הארץ
ובכל הרמש הרמש
על הארץ :

οὐιωμερ Ἐλωιμ νασε
ἀδὰμ βσαλμενου χιδ-
μουθενου οὐιρδου βιδ-
γαθ αἶαμ οὐβεωφ
ἀσαμαῖμ οὐβαβεμα
οὐβχολ ἀαρες οὐβχολ
ἀρεμες ἀρομες ἀλ ἀα-
ρες.

31.

ויאמר אלהים את כל
אשר עשה והנה טוב
מאד ויהי ערב ויהי
בקר יום הששי :

οὐιαρ Ἐλωιμ ἐθ' χολ
ἀσερ ἀσα οὐιννε τωβ
μεοδ οὐiei ἐρεβ οὐiei βο-
κερ ἰωμ ἀσισι.

Notatu quoque cumprimis dignum est,
quod in triplici Psalterio inſſto monaſterii Car-
notenſis ante X. ſecula exarato, et in Tomo I.
Martianaei Bibliothecae Hieronymianae exſcri-
pto,

I 3

pto,

VI. Polylott. Londin. deſcriptum exſtat, hic adpo-
nere non abs re erit;

כי נער ישראל
ואהבהו ממצרים
קראתי בני :

χι νερ ἰσραηλ οὐε-
ἀβηου μεμμιτραιμ κα-
ραθι βανι.

pto, hebraicus textus latinis litteris expressus ipsam eandem lectionem s. pronuntiationem, ac hodierna est, feruet. En exemplum e Psalmi 2, v. 8. desumptum: *Saal mimmenni vaetbna goim nabelatecha, vaahüzadcha afse arez.* Quamquam vix dubitari queat, quin hic codex sit apographum codicis antiquioris, ad patrum forte latinorum familiam ascendentis, nam seculo octauo codices hebraei genuini amplius rari non erant; tamen aliis, quibus aditus ad instructissimas patet bibliothecas, hanc rem iudicandam lubens permitto, satis pro scopo meo nunc habens, vel ex hisce speciminibus [discrimen pronuntiandi et scribendi litteris exoticis ebraica, atque ex eo (non e librariorum lapsibus sat frequentibus) ortam translatorum diffusionem magnam, in codicis genuini ebr. usu omnino locum non habentem, probabiliter commonstrasse.

SECTIO II.

CODICVM HEBR. BIBL. IN CERTAS CLASSES DISTRIBUTIO.

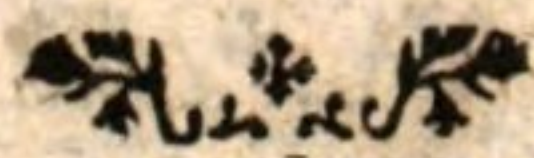
§. I.

Testimonia sectione prima prolata, viam nunc mihi facilem et planam faciunt ad distribuenda in suas quaeque classes, Veteris Test. hebr. manuscripta. Generaliter quidem diui-

diuidenda essent in MSSa *a Iudaeis et Non-Iudaeis* exarata ; sed quoniam canones certi ad distinguenda codicum genera stabiliendi adhuc sunt, praestat, ad specialiore[m] classium ordinationem prius confugere , quam generali hac diuisione satis habere.

§. 2.

Primi generis sunt codices conuoluti, synagogici hodie ideo dicti, quod Iudaei iis tantummodo in synagogis suis eum in finem vtuntur, vt praecentor, ludimagister &c. pericopas sabbathicas et festiuales ex iis praelegat. Fuisse autem, post inuentam membranas parandi artem, Iudaeorum libros conuolutos, nos docet historia Ierem. XXXVI, 2. 4. 21. 23. 32. consignata, vnde quoque *הלל כεφαλίδος* s. voluminis nomine insigniti fuisse videntur. Habuisse tamen illos quoque tempore prisco codices more nostro scriptos et complicatos, e supra allatis testimoniis liquido constat. Hodie Pentateuchum, librum Esther et Haphtaroth rotatili membranae vnice inscribere solent, et quidem prius tanta interdum nugarum plena cura et superstitione, vt non tantum tales et tphillin suis inter scribendum se ornent, sed etiam antequam ad scribendum quodque nomen diuinum se accingant, aqua totum corpus abluant, quo fit, vt intra dimidiatum anni spatium, et quod excurrit, vix eiusmodi volumen ad finem perducant.

Ingentem istiusmodi voluminum legis convolutorum, olim rebus Iudaeorum adhuc florentibus, fuisse vim, vel ex eo colligi potest, quod quilibet Iudaeus lege obstrictus erat, legem describere aut describendam curare. Ad hyperbolas autem orientalium forte ableganda est relatio in Pirke Eliezer cap. 38. occurrens, קבצו את כל הקהל אל היכל ה' והביאו שלש מאות תינוקות ושלש מאות ספרי תורה בידם ושלש מאות כוהנים וג' מאות שופרות וגו' *Efram et Zerobabelem, congregato in templum populo, adduxisse 300 adolescentes, qui 300 libros legis manibus tenebant, et 300 Sacerdotes cum 300 buccinis etc.* quum Cuthaeos anathematizarent, coll. *Ielammedenu* sect. וישב fol. 17. i. Ed. Francof. ad Od. 1701. f. et *Abarbanel* in prophetas priores f. 294. 4. Eiusdem commatis fortassis quoque illud est, quod *Baba Bathra* f. 41. i. lin. 13. narratur:

רב הונא כתב שבעין ספרי דאורייתא ולא איתרמי ליה אלא חד:

Raf Huna scripsisse 70 Legis volumina, et unum tantum (vt mendosum) ex iis reiecisse - - et paucis interiectis כתב ר' אמי ארבע מאות סת exarasse R. Ame 400 libros legis, quoniam nimis alias credulo Raschio haec vltima narratio adeo incredibilis visa est, vt non potuerit non contra claram litteram, hunc in modum ridiculum eam temperare:

כתב

כתב ארבע מאות פעמים אכל ארבע
מאה ספרי' אין פנאי לאדם אחד לכתוב :
scripsisse illum (in uno legis libro) 400 vicibus,
quiu homo unus non tanto abundaret otio, ut 400
libros describeret.

His adde, quae *Gittin* fol. 56, 2. lin. 25.
de Imperatore Romanorum *Tito* narrantur:

שיטום — תפש זונה בידו ונכנס לבית
קדשי הקדשים והציע ספר תורה ועבר
עליו עבירה :

Eum cum meretrice secum in Sanctum Sancto-
rum ducta, super volumine Legis euoluto rem
habuisse.

R. Mosche ben Naphtali Praeger quoque in
itinerario Hierosolymitano, sub titulo דרכי
ציון 1640. 4. (Pragae ni fallor) dialecto iudaeo-
germanica excuso, et magna ut videtur accu-
ratione conscripto, fol. 10. 1. narrat, se vidisse
in oppido דיובר (Diubar) prope Damascum *ad-*
ducenta legis volumina thecis ligneis inclusa, quae
ibi in synagoga tribus cellis concameratis ארון
dictis afferuntur. Locum integrum
auctoris istius fide digni tradidi Parte III. der
Bützowischen Nebenstunden pag. 35. sq. Me-
morat quidem cel. Kennicott diss. 2. p. 527. hisce
verbis : HOBÄ (Djubar scribendum fuisset) *near*
Damascus. Bible 3 copies Rolls Perry's view Levant
p. 136. tantummodo tria volumina ; sed quum
credibile vix sit utrumque falli, praetereaue

Iudaei liuidi Ethnicis f. Christianis thesauros suos sacros, ne profanentur aut prodantur, aegre reuelent, contra vero fratribus suis eiusmodi res sanctas neque celent neque celare possint, pronior omnino sum ad derogandum fidem auctoritati christiani, quam iudaici peregrinatoris.

Hodierno tempore magnus illorum numerus in Iudaeorum synagogis asseruatur, librorum, praesertim Poloniae, industria vilissime constante (scil. 20 thaleris) indies ingrauescens, adeo quidem, vt qui ante decem annos voluminum in nostra Megapoli exstantium numerus vix 14 excedebat, iam ad 100 ascendat. In tanta tamen horum voluminum multitudine dictu est mirabile, quod inter omnes a ven. Kennicotto consignatos codices, in christianorum scriniis latentes, vix decem eiusmodi volumina reperiantur, quum potius ad fidem esset propius, longe maiorem illorum ibi deprehendi copiam, quam reliquorum ab Eo relatorum S. S. librorum vicies quinquies maiorem. Ad causas vero tantae huius numeri dissimilitudinis quod adtinet, videre mihi videor illas in eo praecipue consistentes, quod *Non-Iudaei* in Iudaeorum maxime gratiam lucri causa, volumina Synagogica a Christianis plerumque ob pretium magnum et usum mininum, excepto vno alteroue casu neglecta, vnice descripserint, contra vero praesertim ad usus Christianorum et integra Biblia et eorum partes magna copia exarauerint, quae eadem vtique sunt, quae
adhuc

adhuc in eorum bibliothecis conduntur. Vix enim aliam maximae partis horum codicum originem, mores Iudaeorum si quoque spectes, cogitare licet. Hinc omnibus omnino rite consideratis, admodum suspecta mihi videtur Pentateuchi Bononiensis origo, quae forte peregrina est, et Exiudaeo attribuenda. Nam missis fabulis iudaicis de Apographo Esrae, a doctis satis superque explosis, quibus monachis incautis fumos vendiderant, ex rationibus Sect. I. §. 6. adductis tuto me affirmare posse crediderim, codicem istum vel fuisse spurium a Christiano scriptum et possessum, pretioque ab eo redemptum, vel saltem ob ingentes naevos suos haud emendabiles, illegitimum et sepulturae obnoxium *).

Volumina illa synagogica sub formis diversis, scil. maxima, mediocri et minima veniunt. Primae magnitudinis codicem memini *Meuslingae* iuxta Lubecam me vidisse pelli ceruinae inscriptum, et quidem tantae molis, ut
ci

*) In conferendis voluminibus synagogicis antiquissimis vellem curate attenderent ad Taggin, et litteras extraordinarias &c. praecipuis vero ad litteras פ et ך quae in quibusdam locis, v. g. Num. 9, 23. sq. aliter, ac in impressis et aliis mssis codicibus, pingi solita sunt, ut e Maimonide Hilc. Seph. Thorah cap. 7. §. 9. pag. 95. 1. qui הפתרון העליון eiusmodi *Pe conuolutum* dicit, patet. De dictione לפון a Buxtorfio omissa, quae fasciam denotat, confer *Aruch* f. 86. 4. et *Dev. de Pomis* f. 110. 4.

ei alleuando, quod Iudaei *הגבאה* *bagbaa* dicunt, vix pares essent.

Quodsi verum esset, quod tradit *Cunaeus* de Republ. Hebr. lib. III. cap. I. p. 263. Ed. Curiae 1666. 12. *se vidisse apud amicum quemdam exemplar cariosum, quod Iudaeorum manu, ut פסוק אחד unus versus, erat exaratum*, cuiusmodi tamen a nullo quamuis solertissimo codicum indagatore vnquam commemoratum fuit, aut si quaedam continuam scriptionem, quae Mosis et Prophetarum tempore obtinuisse creditur, seruantia adhuc reperirentur, in codices synagogicos scripturae continuae et in partes diuisae essent distinguendae. Sed bonus *Cunaeus* recte non vidit. Vereor enim, ne *Dauidis* iamiam aetate scriptura interrupta in usu fuerit. Testes certe excitare possum Psalmos Alphabeticos, qui scripturam continuam nullo modo admittebant, si modo lectores ex mente auctoris artem illius persentiscere debuissent.

Nescio fane, quo fato factum sit, vt eruditi ad vnum fere omnes *), similitudinem maximam, quae inter codices synag. recentiores intercedat, ad omnes omnino codices extenderent. Nolo quidem inficias ire, eos, quoniam ad vniam regulam hodie componuntur, ne vnguem transuersum, si a librariorum lapsu discesse-

*) Vid. *Immanuel Aboab* in *Nomologia* p. 221. Y por gracia del Sennor, todos (Pentateucos) son conformes, sin aver de unos a otros la minima diferencia &c. coll. Wolf. II, 303.

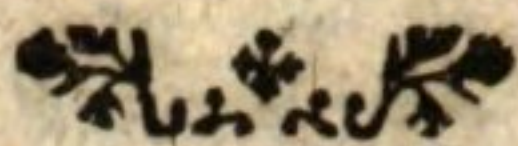
discefferis, a se inuicem discrepare; attamen super vetustis aut e talibus descriptis codicibus synagogicis alia omnino mihi est opinio, quod scilicet, quum crebro quoque a *Non-Iudaeis* *), vt supra pluribus demonstratum est, descripti fuerint, et Iudaei inaduertentes e tali apographo alia describere potuerint, iactata ista harmonia euanescat. E tali autem numero est *codex conuolutus tertius* Helmstad. a ven. Tellerio in appendice ad Kennic. diff. 2. p. 139. designatus, quem ob multas in eo obuias varietates, propter quas minori cum religione seruatus sit, *plane anti-masorethicum*, qui crisi multo maiori adiumento esse possit, quam antecedentes, nominat. Pulcherrima anti-masorethica, quorum discrepantiae mera sunt sphalmata!

§. 3.

Alterius generis quoad formam externam, sunt codices in primo, quarto, octauo &c. vt vocant, ordine, quatuor aut quinque plagulis, quae quaternionum aut quinternionum nomine veniunt, complicatis **), more apud nos recepto, vel in membrana, vel in charta bombycina

*) Profelytus *Friederici*, inter Iudaeos olim *Menachem Manes* e Cienneschow oriundus, et ludimagister quondam Iudaeorum Bützouiensium doctissimus (vide Bützowische Nebenstunden Parte VI. pag. 16.) Megilla Mesusos etc. sua manu nitidissime exaratis me donauit, iam in describendo Sepher Thorah, vt ex litteris eius ad me datis intellexi, occupatus.

**) Conf. Baba Bathra fol. 13. 2. lin. 34.

na leuigata, et communi, in vsum priuatum exarati, quorum copia admirabilis praecipue in Christianorum scriniis adhuc conditur.

Atque in hac quidem forma sunt fere omnes, si synagogicos et vnum alterumque *תלמוד* Megiloth exceperis, codices V. T. hebraici, in classes sequentes distribuendi:

1. In Codices Pentateuchum, quinque Megiloth et Haphtaroth.
2. — — Partes S. S. complectentes.
3. — — Puerorum institutioni inferuientes et profanos.
4. — — A pueris exercitii gratia exaratos.
5. — — vniuersam S. S. continentes.
6. — — Litteris samaritanis, arabicis, graecis, latinis &c. descriptos.
7. In codices cum versionibus graecis, latinis &c.
8. — — cum paraphrasibus chald. Arab. Pers. rel.
9. — — a varia manu scriptos.
10. — — Librarii nomen vel expressum vel exsculptum, itemque aeram exhibentes.
11. — — correctos et incorrectos.
12. — — punctatos et non punctatos.
13. — — Medraschicos s. mysticos.
14. — — Sine Masora aut cum Masora siue magna, siue parua.
15. — — ad Masorae antiquae et
16. — — ad recentioris leges castigatos.

17. In

17. In codices antiquos et recentiores, orientales, Hispanicos, Italic. Gallic. et Germanicos.
18. — — graecissantes et latinizantes.
19. — — e Mssis graecis litteris exaratis, genuinis characteribus hebr. transcriptos.
20. — — a Iudaeis et Non-Iudaeis scriptos.
- De vnoquoque horum codicum iam erit figillatim dicendum.

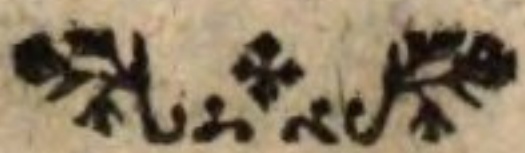
§. 4.

I. *Codices Pentateuchum, 5 Megilloth et Haphtaroth comprehendentes.*

Quemadmodum Iudaei impressis חומשים *Chummaschim* s. Pentateuchis, quibus 5 Megilloth et Haphtaroth iungi solent, ad relegendum praelecta in suis praesertim synagogis hodie vtuntur, eumque in finem innumeri Chummaschim formae diuersae vtcunque minimae, quo cominode gestari queant, excusi sunt, et quotidie excuduntur; ita quoque olim ante typographiae inuentionem eos ad vsus synagogicos et priuatos, istiusmodi codices permultos habuisse, nemo temere negabit. Quinis autem vel me non monente intelliget, quod codices isti, quoad textum, cum voluminibus synagogicis exacte concordare debuerint, quoniam alias vel leuissimae, nedum graues et multae dissonantiae inter praelegendum facile obseruari et detegi in libri abolitionem et famae librarii diminu-

diminutionem poterant. Quodsi vero eiusmodi codex curate et eleganter scriptus (nam de aliis negligenter ac solute a pueris &c. scriptis hic non loquor) permultas in qualibet pagina exhibeat lapsiones et varietates, nondum lituram expertas; dubitari nequit, quin *vel* a Non-Iudaeo descriptus, et semper in manibus Christianorum fuerit, *vel* a Iudaico librario in gratiam Christiani, quod tamen vix credibile est, exaratus, *vel* ob naeuos multos, quibus scatebat, christiano clam a possessore Iudaeo venditus sit, licet omnem fere fidem superet, librarium Iud. in describendo pretii magni codice adeo inconsulte ac temere egisse, ut a capite ad calcem codicis, menda mendis in sui ipsius detrimentum magnum, (nam is, qui codicem describendum curauerat, tali casu in pactione sua manere non tenebatur) cumlaret. Accedit, quod tales varietates, receptae et ciuitate iam donatae Pentateuchi lectioni, omnibus apographis longe antiquiori, e diametro oppositae, atque ita homini Iudaeo difficulter adscribendae sint, nisi statuere velis, eum ex apographo a Non-iudaeo exarato, codicem suum descripsisse. Iudicent nunc alii, quale sit pretium statuendum codicibus duobus Bibliothecarum Senatus Regiom. et Helmstad. Pentachum, 5 Meg. et Hapht. continentibus, quorum vnum ven. *Lilienthal* in commentatione crit. super duobus codd. mssis, Regiomonti 1770. 8. alterum vero clariss. M. *Vogelius* appendicis loco ad Kennicotti diss. 2 latine versam de-

descripserunt. Nam praeter varias animalium figuras hinc inde a librario adpictas *), mendis non modo scatent plurimis et fatis crassis, sed etiam permultas insuper suppeditant varias lectiones, modo cum graeca modo cum alia versione concordantes.

Horum codicum exiguus quoque numerus in scriniis latens, ad eruditorum memoriam adhuc peruenit.

§. 5.

II. *Codices partes sacrae scripturae, vel unam vel plures comprehendentes.*

Codices isti ad institutionem puerorum iudaicorum, et in gratiam eorum, qui in scholis et academiis tam orientalium quam occidentalium christianorum ex praescriptis (si occidentales respicias) Caroli Magni et successorum, itemque Pontificum Romanorum &c. hebraeae aliisque linguis orientalibus operam dabant, descripti videntur, quo et docens et discentes manuale, quod gestatu commodum erat, et parvam impensam faciebat,

*) Quae ven. Bährdtius in obseruat. crit. pag. 3. de נקדונים seu hominibus singularibus, quibus commissum erat puncta addere, asseruit, quod ipsi iidem etiam figuris et imaginibus codices exornaerint, nihil est. Punctatores eos certo respectu fuisse, aliquo modo probari quidem potest; quod autem pictores quoque fuerint, et statutis iudaicis, et factis prorsus repugnat, omnique probatione destituitur.

ciebat, ad manus haberent. Hinc eorum in Christianorum bibliothecis non tanta est penuria, ut calculo recte ducto maxima codicum adhuc cognitorum pars ex iis non constet. Quo vero sint loco habendi, praesertim ii, qui iudaicam agnoscunt originem, paragraphis sequentibus 6 et 7. clare, ni fallor, apparebit.

§. 6.

III. *Codices puerorum institutioni inservientes.*

Iudaei codices istos, qui ob praegrandes naeuos suos limam cenforiam haud admittebant, ideoque ex lege sepeliendi erant, manibus puerorum tradebant, ut ex iis erudirentur, existimantes, pueros, contaminare negligerque illos ut plurimum habere solitos, indignos esse, qui bonis codicibus ornarentur. Cuius rei vnum e pluribus feligam exemplum, quod *Maimon Hilc. Seph. Thora cap. VII. §. XI. pag. 95. 2.* suppeditat, enarratis quibusdam in describendo Pentateucho cautelis addens: *quod si librarius ad eas haud attenderit:*

הרי זה פסול ואין בו קדושת ס"ת כלל
אלא כחומש מן החומשים שמלמדין בה
התנוקות:

i. e. certe is profanus est, nec vlla omnino in eo est sanctitas, sed *habetur ut Pentateuchi pars ex iis quinternionibus, e quibus paruuli erudiuntur.* conf. *Idem l. c. cap. X. §. 1. pag. 99. 2. Megilla fol. 27, 1. lin. 17.* Iudaeos itaque libros

broſ in gratiam puerorum negligenter ſatis exaſſe , aut vitiis reſertos iis tradidiſſe , quaſi melioribus indigni eſſent, (qui tamen mos ut-
cunque abſurdus ad hunc uſque diem praeſer-
tim inter Poloniae et Germania Iudaeos obti-
net) haud obſcure intelligitur. Abſonum au-
tem eſſet, ex eiusmodi codicibus, a Iudaeis
iſtis pro ſpuriis et corruptis habitis, receptam
textus lectionem caſtigare velle. Regerit qui-
dem cel. *Kennicottus* in the Ten annual ac-
counts &c. pag. 145. quod Iudaeorum iudicium et
auctoritatem de codicis bonitate aut prauitate
ſequi neceſſe non habeamus, dummodo cum
antiquiſſimis verſionibus eiusmodi codex pro-
fanus conſentiat : verum enim vero quum talis
conſenſus (in quibusdam locis) *vel* caſu, *vel*
quod e codice graeciſſante deſcriptus ſit, oriri
potuerit, criticus omnino Iudaeorum, tanquam
iudicum competentium ſententia ſtare tenetur.

§. 7.

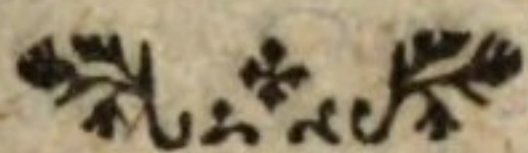
IV. *Codices a pueris exercitii gratia &c. ſcripti.*

Pueros ad proprios, parentum aliorumque
uſus exaſſe olim codices, luculentum exſtat in
Gittin fol. 45. 2. coll. Sect. I. §. I. teſtimonium,
*quod ſcilicet ipſi, et mulieres et ſerui a legis arcen-
di ſint ſcriptione.* Exercitii autem gratia eos
codices ſcripſiſſe, vel e Gittin fol. 58. I. patet,
vbi traditur hiſtoria, quod ſcholares in vrbe
Beter 16000 numero, (ſaluo calculi errore)

כשהיה אויב נכנס לשם היו דוקרין
אותו בדוקריהן וכשגבר אויב ולכדום
כרכום בספריהם והציתום באש:

*“postquam hostes impetum ibi faciebant, illos GRA-
PHIIS SVIS confoderent; quum vero hostis maio-
rem manum arcessisset, comprehensos eos et LIBRIS
SVIS CONVOLVTOS igne cremavit.”* Mallem
itaque codices solute et negligenter scriptos,
quippe qui a librario non proficiscuntur, ad
hanc classem referre *), quam eos ob nimias
suas varietates pro anti-masoreticis figmentis re-
putare. Atque horum quoque vna cum aliis,
qui nempe stirpis sunt iudaicae, vel pretio, vel vi,
fraude, aut dono acceptorum haud contemnendus
in Christianorum bibliothecis exstat numerus.
Hodie pueri Iudaeorum, sese exercendi causa,
librum Esther communissime describere solent,
cuius apud me exstant duo exemplaria a scho-
laribus

*) E tali stirpe, ni fallor, prognatus est codex se-
natorijs Lipsiensis Pentateuchum et 5 Megilloth
continens, a ven. Car. Fr. Bahrdt in obs. criti-
cis circa lectionem codd. Mss. hebr. Lips. 1770. 8,
recensitus, qui licet horridos seruet litterarum
ductus, et descriptoris lapsus ingentes &c. hinc
tamen satis audacter concludere veritus non est,
v. gr. pag. 33. Ergone mireris, in tanta librario-
rum incuria accidisse, ut libri Hebraeorum mssiti
mendis interpolationibusque essent referti? et pag.
35. Quid ergo tibi videtur Lector? Videntur
adhuc Tibi vincere posse ii, qui Iudaeorum in de-
scribendis Bibliis diligentiam et religionem ita extu-
lerunt, ut ea sola sufficere videretur, ad exploden-
dos criticorum nostrorum conatus? &c. Sed aliter
pueri scribunt, aliter librarius — — —

laribus fatis quidem nitide , sed admodum mendose descripta, quod fane aliter expectari nequit. Pari quoque, si scapham scapham appellare liceat, cum iis passu ambulant, codices a studiosis Christianorum seculis IIX — XV, vel ab aliis in eorum gratiam exarati.

§. 8.

V. Codices uniuersam sacram scripturam continentes.

Codicum istorum semper apud Iudaeos fuisse exiguum numerum, vel ex eo clarum fit atque perspicuum, quod Pentateucho describendo fere vnice operam darent, atque in eo acquiescerent, posthabitis praeter Megilloth, Haphtaroth et Psalmos, reliquis S. S. libris, quos tanti non faciebant, vt sumtus, qui tum temporis magni erant, in libros, quos raro legerent, impenderent, aut librarius libros, in spem emtores inueniendi tenuem, describeret. Celebris forte nominis Rabbini, studio biblico operam dantes, codices totius S. S. possederunt, licet absolum haud sit statuere, Biblia integra, in qualibet synagoga clara, ex aerario comparata, ad vsus publicos asseruata fuisse, quoniam Rabbini more seculi vitam utplurimum inopem et vagam prosequiebantur, quibus itaque libri eiusmodi voluminosi et oneri et sumtui fuissent.

A Iudaeis memorantur, praeter supra laudatos sect. 1. §. 12. tres codices, quatuor inte-

gram S. S. complectentes, nempe Aegyptius, Babylonius, ספמיא f. Hispanicus, vt quidam putant הללי Hilleli et סנבוקי Sanbuki, (de quibus *Elias Levita* in Masoreth plagula 2 ע itemque Wolfius II. p. 289. consulendi sunt) ad quos reliquos suos codices exigèrent. Iliada sane post Homerum scriberem, si, quae alii de hisce codicibus larga manu, et forte interdum minus apposite, retulerunt, hic recoquerem. Interim tamen me continere nequeo, quin infra quaedam *de codice Hilleliano et Sanbuki* ab aliis intacta relictâ proferam.

Silentio hic minime praeterire possum, esse fere centum codices totum, V. T. hebr. comprehendentes, in manibus Christianorum, qui sane numerus stupendus, cum voluminibus synagogicis et mssis N. T. graecis, vix decimam eius partem complentibus, comparatus, ratione originis suae, cuilibet aequa lance omnia ponderanti, ultro suspectus videri debet *). Fidem enim omnem superare videtur, deletis fere omnibus voluminibus antiquis synagogicis, iis quoque supra laudatis quatuor famosis codicibus, et Chummaschim, quorum maxima non modo erat copia, sed etiam pro illorum conseruatione vitam profundebant Iudaei, fere centum, vel adhuc plura tanti a Iudaeis haud aestimata

*) Cui argumento et hoc addendum, quod codices nostri ad vnum fere omnes intra illud tempus scripti fuerint, quo apud Christianos linguarum, praesertim hebraeae studia, colebantur, et Exiudaei doctissimi ad castra Christianorum transierant.

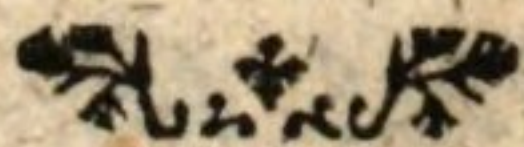
aestimata opera, post tot frequentia Iudaeorum exilia, persecutiones, codicum direptiones, exustiones, sepulturas s. absconsiones vetustate et usu attritorum, ad nostra tempora pervenisse. Si euidenter demonstrari posset, a Iudaeis solis, qui ne famulos quidem istos supra laudatos quatuor codices et volumina sua synagogica, paucissimis recentioris notae exceptis, ab interitu liberare potuerunt, multitudinem istam codicum adhuc superstitem proficisci, digna omnino admiratione res esset, et plane incredibilis. Sed testimonia superius allata, (quod Non-Iudaei codices quoque descripserint,) contrarium euincentia, et a Iudaeis ipsis comprobata, istam insigniter debilitant admirabilitatem. Et sane bene habet, plurimos horum codicum spurios s. a Non-Iudaeis scriptos, et paucos bonae notae s. genuinos a Iudaeis legitimis exaratos, in tanto hoc numero esse, qui faciliori negotio, nec tam dubia et ancipiti fortuna, conferri possunt et merentur. Finge enim tibi centonem varietatum e codicibus a pueris, feminis, monachis, exiudaeis rel. conquistatum, nonne quadraret ad illum Horatii dictum:

Humano capiti ceruicem pictor equinam - -
Spectatum admissi risum teneatis amici.

§. 9.

VI. *Codices litteris graecis, latinis, samaritanis, arabicis, rel. scripti.*

Quae Sect. I. §. 12. et 13. de istiusmodi codicibus vberius a me disputata sunt, vltiori

me quidem leuarent expositione, nisi consultum putarem, quaedam a me ibi praetermissa ad dictorum illustrationem hic subnectere. Scilicet ob diuersam textum hebraicum pronuntiandi rationem *), quae apud Iudaeos extra Palaestinam habitantes, qui illam ad barbarae loquelaе organa accommodabant, obtinuit, prisca Doctores sequentes promulgauerant constitutiones.

1. *Megilla* f. 18. 1. lin. 26, ad verba Mischnae:
 קראתה בפטית עברית עילמות מדית יוונית
 לא יצא: *Quicunque praelegat* (scil. promiscue textus hebraei verba) *pronuntiatione coptica, phoenicia, elamitica, meda et graeca, non officio suo satisfecit*, Gemara adnotat:

דן

*) Poenitendo omnino consilio factum est, ut Ven. Car. Frid. Babrdtius in Hexaplorum Origenis editione Lipsiae 1769. 8. curata, verba hebraica litteris graecis adscripta, tanquam rem, ut in praefatione ad Partem I. scribit, ad exiguos usus aptam et praeterea vagam et incertam exulare iusserit, hanc rationem inanem addens, quod verba hebraica olim in diuersis regionibus diuersimode pronuntiabantur, ut testatur Hieronymus: adeoque ne vti quidem posset lector istis verbis graece scriptis, ad cognoscendum et determinandum pronuntiandi morem veterum Hebraeorum. "Sed eo ipso viam lectoribus interclusit, detegendi interpretationum veterum originem, quae vnice e codicibus suis graecis litteris scriptis haurienda est, et editionem suam omni usu critico priuauit. Atque sine ista hebraeo-graeca pronuntiatione in subsidium vocata fieri omnino non potest, ut quis lexicon hexaplare omnibus numeris absolutum contexat.

הא לא דמא אלא להאציפיות
לגפטים עברות לעברים עילמית לעילמים
יוונית ליוונים יצא :

i. e. Ecce non aliter hoc sumi debet, quam quod ii demum officii sui partes expleuisse putandi sint, qui si Cophtae sint, cophtitam; Phoenices phoeniciam; Elamitici elamiticam et Graeci graecam pronuntiationem adhibent.

2. Ib. l. c. lin. 22. disputatur, an sit permixtum, Megillam praelegere e codice hebraicis aut graecis litteris scripto, atque sic deciditur:

רב ושמואל דאמרו תרווייהו בלעז
יווני היכו דמו דאילומא דכתובה אשורית
וקרי לה יוונית היינו על פה אמר ר'
אחא אמר ר' אלעזר שכתובה בלעז
יוונית :

i. e. Quod adtinet ad Raf et Schemuel, illi dixerant, quod permiserint (Megillam praelegere sono) graeco-barbaro. Sed quid dicendum, si scriptura hebraea quadrata fuerit scripta, graeco autem more et quidem memoriter recitetur s. pronuntietur? Praecepisse R. Eleazarem refert R. Acha, quod in tali casu Megilla quoque scriptura graeco-barbara exarata esse debeat. Conf. Maimon. Hilc. Megilla cap. 2. §. 3. 4.

3. Quae *Iustinus Martyr* Apolog. 2, p. 72. affert: *ἔμειναν ἡ βιβλοὶ παρ Αἰγυπτίοις μέχρι τοῦ δευρο, καὶ πανταχοῦ παρὰ πᾶσιν εἰσι Ἰουδαίοις. οἱ καὶ ἀναγινωσκόντες οὐ συνίασι τὰ εἰρημένα: h. e. Apud Aegyptios ad hunc usque diem manserunt Biblia, atque apud omnes ubique Iudaeos exstant, qui autem ex iis praelecta non intelligunt; ad versionem quamdam graecam, quam utique intelligebant, trahi nequeunt, sed vnice ad exemplaria hebraeo-graeca spectant. Cui quoque relationi respondet illa, quam *Demetrius Phalereus* apud *Aristaeam* in litteris ad Regem *Ptolomaeum Philadelphum* datis retulit: *carere adhuc Regis bibliothecam Lege Iudaeorum, τυγχάνει γὰρ ἑβραϊκοῖς γραμμασι καὶ φωνῇ λεγόμενα quod characteribus ebraicis et pronuntiatione (hebraea Palaestinatorum) efferatur etc.**

4. *Auth. Collat. IX. Tit. XXIX. Nouell. CXLVI.* ex constitutione Imperatoris Iustiniani circa annum 552. promulgata discimus, quod lis oborta esset inter Iudaeos Palaestinos et Hellenistas, quorum illi soli hebraicae pronuntiationi purae in praelectionibus suis sacris, hi vero graecae pronuntiationi, ut in codicibus suis hebraeo-graecis exstabat, inhaerendum esse auctores suasoresque erant: *ἔμαθόμεν, ὥς οἱ μὲν μόνῃς ἔχονταί τῆς ἑβραϊδος φωνῆς, καὶ αὕτη κεχρησθαι περὶ τὴν τῶν ἱερῶν βιβλίων ἀναγνώσιν βούλονται, οἱ δὲ καὶ τὴν*

την ἑλληνίδα παραλαμβάνειν ἀξιούσι : i. e.
comperimus, quod alii, qui sola hebraica gau-
dent pronuntiatione (Iudaei Palaestini), eam
quoque in praelectionibus biblicis adhibendam
esse censent; alii vero graecum sonum adsciscere
operae pretium existimant,“ quam quum Im-
 perator de interpretatione graeca erronee,
 ni fallor, interpretaretur, (nam partes mi-
 nime de versione, sed solummodo περι
 ἑβραϊδος et ἑλληνιδος φωνης de hebraea et
graeca pronuntiatione verba fecerant) ita qui-
 dem sententia lata composuit, vt licitum eis
 esset, LXX. viralem aut Aquilae, aut Ita-
 lam aut aliam versionem ad publicas adhibere
 praelectiones, quam tamen veniam adhi-
 bendarum versionum sibi certe ab Impera-
 tore non petierant. Nam vnā videntur
 litigantes isti synagogam frequentasse, qui
 quum idiomate vni alterique parti haud ad-
 sueto praelecta hebraica non intelligere pos-
 sent, hinc ad contentionem haud quidem
 iniquam excitabantur. Sane ex hoc prae-
 cipue capite Iudaei Hispani et Orientales
 synagogas Iudaeorum Germaniae et Polo-
 niae non adeunt, quod verba hebraea eo-
 rum more pronuntiata, licet vno eodem-
 que codice punctato vtantur, plane non in-
 telligant. En exemplum e Psalms I. com-
 inate I. Iudaeorum Germanorum et Hispa-
 norum idiomate descriptum:

*Iudaeorum German. Polon. Iudaeorum Hispan. Lusit.
Moraviae et Oriental.*

Aschre hoïsch, éhnscher	Afré haïf, asér
lau hólech baéinzes	lo halách bangazát
risschóim, uhfdérech	refaím, ubhedérech
chattóim lau ómed,	hattaím lo amád
uhfmaúschef léitzem	ubemosaf letzim
lau joschef.	lo jafaf.

quod ideo hic exhibere commodum duxi, quod non modo ad illustrandam Palaestinarum et Alexandrinorum &c. pronuntiationem maxime diuersam valeat, sed etiam priscam illam Palaestinarum et Aramaeorum efferendi hebraea rationem fere ex asse exprimat, et eadem esse videatur *), nisi quod
Iu-

*) Hand leuis momenti inductio ista videtur in diiudicando asserto multorum eruditorum, qui ex eo, quod LXX. interpretes aliter saepe verba legisse videantur, ac in textu nostro moderno expressa cernuntur, puncta hebraica eorum aetate nondum inuenta fuisse clamant. Quasi vero quis ideo, quod Iudaei sic dicti Hispanici et Germanici alia plane ratione puncta et litteras quasdam efferant, post aliquot annorum centurias serio concludere posset, nostra aetate textum hebraeum vel aliis vel plane nullis instructum fuisse punctis vocalibus. Quicquid itaque de Iudaeorum nostrorum pronuntiatione hebraea, punctorum existentiam et valorem minime infringente, valet, idem quoque de priscorum Iudaeorum, qui textum hebraeum graece primum transcripserunt, pronuntiatione ad graecum *ἑβραῖος* ordinata valere debet, nempe non posse ex ea ad vocalium hebraearum originem et proprietatem vlllo modo concludi.

Iudaei Hispan. rel. sonum $\tau\omicron\upsilon$ Schin et Sin, qui apud Palaestinos olim distinguebatur, haud discernant.

5. Talmud. Hieros. Tract. Sota capite 7 narratur: “R. Leui iuisse Caesaream, $\text{ושמע לון קריין שמע אלינסתין}$ audientemque eos recitantes Krischma (Deuter. VI, 4.) graece (i. e. sono graeco) voluisse impedire ipsos. Quod quum R. Iose animaduerneret, iratus dixit: qui non potest hebraice (hebraeo sono) legere, num omnino non legat? immo legat quacunque lingua, qua legere nouit, et sic officio suo satisfecit. *Buxtorfius* quidem Lexic. Talm. p. 104. hinc concludit: ergo etiam graece sacra legere in synagogis fuit permissum, quod a multis negatur; attamen R. Iose hic non loquitur de versione graeca, sed de pronuntiatione hebraea Palaestinorum et graeca Hellenistarum, quod verba לקרא בשורית et קרי שמע satis superque euincunt, quae omnino, ut in textu genuino habentur, non ex versione, efferenda sunt, aut exprimi possunt.

6. R. Tarphonis effatum supra pag. 22. e Tr. Schabbath f. 116. i. excerptum, quod scilicet
codices

Fando quoque didici, Samaritanos hodiernos Pentateuchum Hellenistarum pronuntiatione legere, quod si verum est, ut persuasum habeo, (nam teste Hottingero exercit. Antimor. p. 34. legunt: Genes. I, 1. *barasith bara alaim*) ad historiam Pentateuchi sui multum omnino confert.

codices S. S. a Christianis exaratos nactus, una cum nominibus diuinis in illis conspicuis **שְׁמֵהּ כְּכֹרִיחַן** comburere vellet; itemque narratio in *Massecheth Sopherim* cap. I. §. 9. obuia de volumine Legis in gratiam Alexandri scripto, in quo *omnia nomina diuina* auro scripta erant, non tam ad codices hebraicis, quam potius graecis litteris descriptos sequentibus ex causis trahi debent.

- 1) Si codices litteris sic dictis sanctis *) exaratos cogitasset, neque minus reliquae litterae, quam quibus scripta nomina diuina erant, comburi poterant.
- 2) In simili scriptura hebraica non nisi stupendo labore nomina diuina explorabantur, et vt l. c. lin. 26. habetur, nigro colore obducebantur, in quo negotio multa visum fugere poterant. Hinc
- 3) has similesque sine molestia supraualetimus difficultates, si eiusmodi asserta de codicibus ebraeo-graecis, in quibus nomina diuina litteris genuinis tantummodo exarata erant, intelligamus, vtpote qui obductis nominibus diuinis puta tetragrammatis, propter profanas et barbaras litteras igni sine vlla dubitatione tradi poterant. Vt vero adpareat, res esse ab opinionis arbitrio seiunctas, quaedam veterum testimonia omni exceptione maiora mihi

*) Tr. Schabb. f. 116, i. lin. 19.

mihi erunt exscribenda. Nimirum *Hieronymus* praefat. in libros Regum ita scribit : “*Et nomen Domini tetragrammaton in quibusdam graecis voluminibus usque hodie antiquis expressum litteris inuenimus,*” *). *idem* epist. 136. ad Marcellum num. 14. Tom. 2. pag. 704. ed. [Bened. haec habet : “*Nomen τετραγραμματον , quod ἀνεκφω- νητον id est ineffabile putauerunt , quod his litteris scribitur יהוה ; quod quidem non intelligentes propter elementorum similitudinem , cum in graecis libris reperirent πιπι (ΠΙΠΙ) legere consueuerunt,*” **). *Montfaucon* quoque palaeograph. gr. pag. 120. *singu-*

*) *Cel. Kennicott* diss. 2. pag. 154. hypothese sua de antiquitate litterarum samaritanarum *δουλεων*, ex antiquis litteris, quas Hieronymus habet, ANTIQVAS quod mireris, efficit SAMARITANAS LITTERAS : *Ierom* tells us, that the word יהוה was express'd in some Greek MSS, in his time, in the ancient Samar. letters.

**) Quum auctores du Nouveau Traité Diplomatique, qui samaritanarum litterarum defensionem auersa aui susceperunt, hoc vocabulo ΠΙΠΙ in angustum adductos se sentirent, ratione quae parum ingenuos decet criticos, finxerunt ΠΙΠΙ exprimere duo Iodim Samarit. quae abbreviate pro יהוה posita fuissent, haud perpendentes, quod mos iste duobus Iodim nomen tetragrammaton repraesentandi admodum recens NB. apud Iudaeos sit. Vid. libr. 2. Cap. 2. Sect. 6. §. 44. coll. Hottingeri exercitat. Antimorin. pag. 54. vbi idem sensisse Postellus traditur.

singularissimum est, inquit, *quod ait Origenes, etiam suo tempore, nomen יהוה in accuratioribus exemplaribus Hebraeorum primo illo characterē, haud dubie samaritano, non autem iudaico et hodierno *)*, *descriptum fuisse; quia nimirum Esdrae aliisque religio fuit, venerandum illud nomen aliis, quam primitus digito Dei scriptum fuerat, litteris exarare.* “Quam ieiunam et oppido falsam Montefalconii ratiocinationem Kennicottus auide arripuit hunc in modum Origenis verba torquens: “*Origen also, about 150 years more early, affirms, that*

*) Sane Montfaucon hic labitur per errorem. Nam hexapl. praelim. cap. 2, 2. his ipsis verbis contrarium statuit: “*in iis (scil. MSS., codice Colbertino in nota ad Psalm. 71, 18. et codice RR. PP. Iesuitarum passim in Iesaja) quippe vox ΠΙΠΙ, QVA CERTISSIME HEBRAICVM יהוה EXPRIMITVR etc.* Errat quoque in eo, quod exemplaria illa, quae Origenes memorat, quaeque vel hebraeo-graeca vel versiones ipsae erant, pro genuinis hebraicis habeat. Non enim modo huius opinionis falsitas ex Hieronymi testimonio euincitur, sed etiam res ipsa assertorem deserit. Qui enim concipi potest, Iudaeos nomen tetragrammaton characteribus inimicorum suorum capitalium, post reiectam, ut fabula est, scripturam samaritanam, in codicibus suis genuinis adhuc exarasse, et hunc morem singularem neque in scriptis suis memorasse, neque retinuisse, praesertim quum ex mente ipsius, Esdrae aliisque religio fuerit, venerandum illud nomen aliis, quam primitus digito Dei scriptum fuerat, litteris exarare? Ergo vel ex hoc capite ea res Montefalconio frustra fuit.

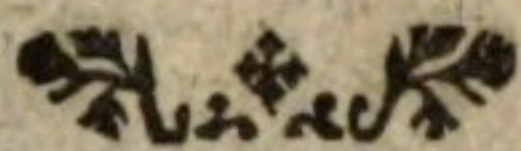
that in the accurate *Heb. MSS*, (*scribere. debebat : hebraeo-graecis*) the same name of God was express'd, not in the (then) *modern*, but in the (then) *ancient* letters, meaning *the Samaritan*. Verba autem Origenis apud Montfaucon in anecdotis e cod. Reg. num. 1818. l. c. ita sonant : ἐστὶ δὲ παρ' αὐτοῖς τὸ ἀνεκφώνητον τετρα- γραμματον, ὅπερ ἐπὶ τοῦ χρυσοῦ πετα- λου τοῦ ἀρχιερέως ἐπεγράφη - - καὶ ἐν τοῖς ἀκριβεσι τῶν ἀντιγραφῶν ἑβραϊκοῖς ἀρχαίοις γραμμασι γεγραπταί, ἀλλ' οὐχι τοῖς νυν. i. e. "Exstat apud illos ineffabile nomen diuinum, quale frontali Pontificis maximi inscriptum erat. Similiter (idem nomen diu.) *in accuratis transcriptis exemplaribus*, antiquis *ebraicis* litteris, non autem modernis scriptum est., Hic Origenes *ebraicas*, non *samaritanas* expresse nominat litteras, et ἀντιγραφα nihil aliud sunt, quam codices hebraeo-graeci. Praeterea, ni fallor, litterae οἱ νυν modernae, potius de cursiuis hebraicis, quam graecis litteris sumi possunt. Attamen omnium longissime aberrat a scopo *Chisbull*, qui in *Antiquitat. Asiat.* pag. 29. ex hisce Origenis et Hieronymi relationibus, applaudente *cel. Kennicotto*, sequens decretum irritum facit : "Non potest igitur non in nihilum abire inanis ista Rabbinorum recentiorum hypothesis, qua
L "dupli-

“duplicem apud Iudaeos characterem, *sa-*
“crum nempe et *profanum* (atque illum
 “quidem assyriacum, hunc vero samari-
 “tanum) confinxere. *Profanum* enim cha-
 “racterem quis sanus dixerit, quo Dei no-
 “men ineffabile depictum est a Iudaeis Hel-
 “lenistis; et qui in graeca etiam exem-
 “plaria eo fine est receptus, ut antiquam
 “illam formam *tetragrammati* primige-
 “niam et Mosaicam testaretur., Sed
 quoniam nemo sanus unquam affirmare
 potest, ΠΙΠΙ f. יהוה esse profanum cha-
 racterem, totum Chishullii sophisma cor-
 ruit.

Contententibus autem nobis Talmudico-
 rum effata cum Patrum testimoniis, duo hinc
 occurrunt momenta, *alterum* quod in codici-
 bus hebraeo-graecis nomen tetragrammaton lit-
 teris hebraicis genuinis; *alterum* vero, quod
 si non in omnibus, saltem in quibusdam trans-
 lationis των ο exemplaribus idem illud nomen
 diuinum iisdem characteribus hebraicis יהוה,
 qui ab imperitis librariis facile in similes litte-
 ras graecas ΠΙΠΙ commutari poterant, exara-
 re soliti sint.

Ex omnibus istis supra et iamiam prolatis
 testimoniis manifeste deprehensum apparet,
 quod non modo codices hebraei exoticis varia-
 rum nationum characteribus scripti, et ad cu-
 iusvis nationis pronuntiationem effecti exstite-
 rint, sed etiam ante assessorum Synedrii Hie-
 rosoly-

rosolymitani concessionein publicatam nullum exemplar exoticis characteribus scriptum adfuerit, nedum cogitari possit, atque hinc omnes eiusmodi codices indubitata agnoscant hebraeam originem. Vltcrius quoque progredi, et me quidem iudice statuere licet, Talmudicorum placita circa codices a librariis iudaeis et non-iudaeis describendos, non ad codices solum hebraicis, sed exoticis quoque litteris exaratos spectasse, vt itaque nemini adeo mirum amplius esse debeat, quod post latam describendorum exoticis characteribus codicum sententiam, inde ab antiquissimis temporibus vsque ad seculum circiter septimum et supra, non-Iudaei in Iudaeorum gratiam lucri causa codices biblicos praesertim hebraeo-graecos pro seculi genio copiose exarauerint. Hinc quoque optime percipi potest, qui fieri potuerit, vt tot assumenta in vnum alterumue codicem ebraeo-graecum, a viro olim docto vel transcriptum vel possessum, et ex eiusmodi codice in versiones ad talem codicem emendatas temporis tractu irrepperint. Similiter sepositis istis assumentis, et resectis innumeris istis discrepantiis versionis graecae, a Cappello aliisque male pro variis lectionibus venditatis, quae si ad hanc, quam euictam dedi, cautionem, quod scilicet ob graecam textus genuini transcriptionem, litterarum et vocalium in sono similitudo, lectionisque ambiguitas istas infinitas varietates causauerit, nullae sunt, prisca illa textus hebraei facies ad hunc vsque diem caeteris

paribus ad stuporem usque incontaminata adparet, suoque splendore natiuo et non fucato criticorum candidorum adspectus praestringit.

Sed ad rem mihi est redeundum. Vtrum praeter codices ebraeo-samaritanos, ebraeo-graecos et ebraeo-latinos, adhuc superstites sint codices hebraei litteris cophticis, aramaeis, arabicis, phoeniciis rel. scripti, aut quaedam eorum fragmenta, me prorsus fugit. Litteris tamen tachygraphicis Iudaeorum Germaniae et Poloniae; quae cum Syriacis et Palmyrenis tam ductu quam sono magnam habent similitudinem et adfinitatem, genusque suum haud obscure indicant, exaratum possideo Estheri volumen chartaceum antiquum, quod vero admodum solute, forte a puero exercitii causa, fuit transcriptum. Iisdem aut Iudaeorum lusitanorum et orientalium litteris currentibus MS. hebr. Bibliothecae Bodleyanae num. 6055, librum *Iobi* complectens forte exaratum est, quod teste cel. Kennicotto diss. 2. p. 153. a nemine eruditorum quorundam, quantumvis in Hebraeorum scriptura vulgari scribendi ratione apprimè exercitatorum legi potuit, *which some of the learned, tho' wel vers'd in the common Heb. character, have not been able to read at all.* Quo-

*) In tabula aenea repraesentavi sub litt. D. characteres cursivos Iudaeorum Germaniae et Poloniae, nec minus infra eadem tabula Num. 1. eosdem cum sic dictis Palmyrenis litteris Num. 2., inter quas quaedam verae, quaedam autem falsae mihi videntur, et cum Syris Num. 3. contendi.

Quoniam vir celeb. litterarum hebraearum formas variatas fuisse exinde concludit; vellem sane characterum istorum incognitorum figuras nobis repraesentasset, quo iudicari posset, vtrum rite coniecerim, an vero potius a docto male aut pessime pingente, itemque a puero &c. originem suam traxerit. Egregie autem ii ex mea quidem sententia falluntur, qui non modo ex eiusmodi negligenter scriptis codicibus contra quadratam hebraicam scripturam in fauorem samaritanae, quae e syra et graeca conflata est, decreta iniqua faciunt, sed etiam noua formant alphabeta, quae ob horridos litterarum male pictarum ductus antiquissima, et ad historiam litterarum hebraearum apprime vtilia et necessaria statuunt. Praeprimis autem notandi sunt Auctores du nouveau traité diplomatique, quod tabulae IIX. figuras litterarum hebraearum incidendas curauerint, quibus parua omnino fides habenda sit. Sunt enim et pessime pictae, et maximam partem incertae et fallaces. Sic

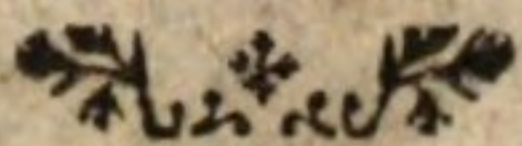
Num. I. 1. et 2. exhibetur scriptura quadrata ex optimis, vt §. 118. iactant, MSS., et editionibus desumta, tam exigue et false, vt v. gr. Iod cum Vav; Resch cum Daleth; Zade cum Koph; Daleth cum Resch; Caph cum Beth; Mem finale cum Samech etc. transposita sint, adeo vt docti male pingentis specimen artis esse videatur.

Num. II. 2. continet scripturam rabbinicam solute quoque scriptam, quae multo elegantius et accuratius in impressis editionibus expressa cernitur.

Num. III. 1. et 2. sistit alphabeta scripturae currentis Hispan. Gall. Afric. et Orientalium Iudaeorum adspectu deformia et ex parte ficta, vt ex comparatione cum iis Hispanicis, quae in tabula ad litt. H. et Orientalibus, quae ad litt. G. I. K. caelauit, manifestum fit.

Num. IV. seruat quatuor alphabeta, quae antiquissima e MSS. petita iactant, pari passu cum praecedentibus incedentia et a graeco et latino librario efficta, quorum tria posteriora croatica potius dixeris quam hebraica, ad quae, vt auctores modo laudati ipsi iudicasse videntur, ne quidem in minimis accedunt. Audias ipsos §. 121. differentes : Die vierte grosse Spalte ist in 4 andere getheilet, wovon wenigstens die 3 leztern den heutigen Iuden ganz fremd zu seyn scheinen. Die 4 Alphabet, die sie enthält, *sind uns dem obnerachtet in Handschriften für hebräisch ausgegeben worden*, wovon die späteste nicht nach dem neunten Jahrhundert ausgefertigt seyn kan. Das *erste* Alphabet haben wir aus dem Vorbericht des Herrn Montfaucon zu die Hexapla des Origenes genommen. Das *zweyte* rühret aus einer Hand-

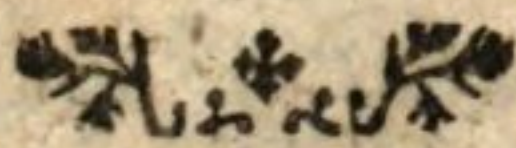

Handschrift in der Königlichen Bibliothek von etwan 800 Jahren; das *dritte* aus einem Msct. zu St. Germain des Pres Ludewigs des Gütigen Zeiten etwan her. Das *vierte* befindet sich *dreymal* in einer sächsischen Handschrift der Abtey des heil. Ouen zu Rouen, welche Merkmale des siebenten Jahrhunderts an sich hat. Quid est, si hoc non est, decipi velle et fumos vendere, immo ludibrio peritorum se exponere? Iudaeorum Germaniae scripturam tachygraphicam ideo, vt §. 120. testantur, exhibere neglexerunt, quod ex eorum opinione parum a rabbinica differat. Sed hoc veritati repugnat. Nam doctum currentes istas litteras non calentem, si vel Rabbinorum Maschket sine negotio legere queat, ne vnicam dictionem litteris currentibus scriptam lecturum esse, fidem meam iam subsigno. Conf. Supplementum meum II. ad abbreviaturas hebraicas pag. 4. Ex dictis nemo non intelligit, quod eiusmodi commatis alphabeta, quae ab auctoribus spuris et incompetentibus i. e. male pingentibus proficiscuntur, prorsus in censum non veniant. Idem valet de inscriptionibus hebraicis, quae a lapicidis aut artificibus utplurimum rudi olim Minerva fabricatae sunt, quorum specimen ad litt. N. prouti ab epitaphiis *Parchimi* superstitionibus, ad 400—500 aetatem pertingenti-

bus, accurate a me descripta fuerunt, suppeditavi. Cui quoque classi associandae sunt litterae lapillis Basilidianis vel ab artis ignaro Iudaeo vel ab artifice graeco &c. insculptae, de quibus ut et de alio alphabeto a graeculo depicto ita differit Montfaucon hexapl. diss. praelim. cap. 2. §. 2. “Alias vetustiores formas conspiciamus in lapillis duobus Basilidianorum, qui penes me sunt, hebraico characterе conscriptis, et quidem tertio circiter Christi seculo, VT PUTATUR: *ubi praeter paucarum litterarum figuras vix aliud quidpiam expiscari valeas, (et tamen sunt hebraea?)* ut contingit etiam, quando Abraexa huiusmodi symbola graece descripta sunt, quae vix legi raroque intelligi possunt. Subiungimus autem *Alphabetum hebraicum* e MS. RR. PP. Iesuitarum collegii Ludouici Magni; *ubi in libro Threnorum Ieremiae litterarum forma pluries depingitur a CALLIGRAPHO GRAECO; SED ITA INDILIGENTER, ut non secum ipse consentiat, et quum idem alphabetum repetit, a priore quam posuerat forma saepe deflectat.* EX IIS VERO FORMIS EAS DELEGIMUS, QVAE MAGIS AD LITTERARVM HEBRAICARVM FIGVRAM ACCEDEBANT - - et paucis interiectis ad litt. 3: *huic enim (alphabeto) non multum fidimus* - - itemque ad litt. 2: *in alphabeto, cui non multa fides habenda.* Quamuis quidem Montfau-

faucon hosce litterarum ductus conde-
 mnet; tamen *cel. Kennicott* diff. 2. p. 152 et
 153. ex spuriiis istis et nuce cassa vilioribus
 alphabetis mutationis litterarum hebr. fa-
 ctæ veritatem demonstrare ita conatur:
If again he compares the modern Heb. let-
 ters with those on the Basilidian Gems,
 or with those of the ancient MS. *mention'd*
also by Montfaucon; HE CANNOT DOUBT
 GREAT CHANGES IN THE HEBREW, et in
 subiecta addit adnotatione: In this page
 of Montfaucon (Praelim. Diff. Orig. Hex.
 p. 22.) he delineates the Heb. letters of *an*
ancient MS; amongst which letters, the
 following differ much from their modern
 form ג ה ו ז ט כ נ פ ק ת. And yet,
 notwithstanding the differences of these
 letters, he says: *Ex Msto vetusto formas*
eas delegimus, quæ magis ad litterarum
Heb. figuram accedebant. Hic vir doctis-
 simus prudenter tacet, scriptum alphabe-
 tum a graeculo male pingente et a Mon-
 tefalconio ipso reiectum fuisse. Sed pi-
 get talia critico indigna referre; quæ nisi
 nuda veritas et necessitas posceret, cen-
 foria ea virgula haud notarem, quoniam
 virorum summorum reprehensione iter
 ad gloriam mihi parandum nunquam pu-
 tauï. Ni fallor virorum istorum fama et
 auctoritate decipi se passus est *Chr. Guil.*
Büttner V. C. qui nuper tribus tabulis aeris
 incisis, libello Vergleichungs-Tafeln der

Schriftarten verschiedener Völker; erstes Stück. Göttingen 1771. 4. subiunctis, varia diuersarum nationum alphabeta cum eruditis communicauit. Equidem laudo Viri clarissimi voluntatem et conatus, rei antiquariae subsidium, quo omnino indigebat, ferendi, sed doleo, quod omnia ex voto non cesserint. Nam quae Tabula I. exhibentur alphabeta v. gr. Hebraica, Arabico - Cufica et Neski, ex parte solute delineata sunt, nec si Hebraica et Cufica praecipue respicias, omne punctum ferunt. Ac quidem Hebraica Num. I. col. 2 et 3. exstantia quod adtinet, de quibus Auctor celeberrimus multa praeclara et incredibilia narrat, nihil omnino aliud habent peculiare, quam quod *vel* e MSS. perquam negligenter scriptis, *vel* ab exscriptore male pictis, *vel* denique ex parte in cerebro artificis nata sint. *Primum enim alphabetum* columnae 2. quod fide Auctoris pag. 10. 11. ex antiquissimo Pentateuchi Mssō desumptum sit, aus einer der ältesten Handschriften des Pentateuchi, IDEM ILLVD EST, quod Montfaucon Hexapl. diss. prael. l. c. e MS. ab homine graeco litteras hebraeas pingendi non callente exaratum exhibet, et ex causis supra allatis iure summo flocci habet. *Alterum autem Alphabetum* columnae 3. e MS. Sichemi seculo elapso scripto expressum l. c. dicitur, aus einer in Sichem im vorigen Jahrhundert

hundert geschriebenen Handschrift, et auctorem pessime litteras scribentem vel me tacente luculenter prodit. O miseros iuvenes, qui ex eiusmodi leuibus et spernendis speciminibus characterum hebraicorum elegantiam innatam historiamque percipere tentant! Cur non potius, vt fas est, exempla ab opere perfecto petuntur? Nonne adfunt MSS. hebraica 800 et amplius annorum elegantissimis litterarum ductibus coruscantia *), vt sane indigne factum existimem, elegantes illas et antiquissimas litteras quasi relegare, et eorum loco solute scriptas tanquam exemplaria antiquae et recentioris scripturae substituere et proponere.

Idem

*) Montfaucon l. c. diff. pael. cap. 2. §. 2. de Bononiensi Pentateucho, quo antiquior nullus codex hebraeus adhuc cognitus est, confitetur, quod in eo *eadem* ipsa forma litterarum ac moderna conspiciatur, ita vt nihil discriminis adpareat.

Auctores du nouveau traité diplom. e duobus quoque codicibus perantiquis Bononiae apud canonicos S. Saluatoris asseruatis primam dictionem Geneseos aeri incidi curarunt, quae elegantissimas seruat litteras. Vt taceam antiquas et modernas Bibliorum editiones quasdam v. c. *Polyglotta Regia Antuerpensia*, Stephani, Hooghtii aliorumque, in quibus nitidissimi characteres ab omni furo remoti conspiciuntur, quorum nulla ex parte deficit ad propositum exemplar imaginis priscae genuinae hebraeae similitudo, quique vt exempla accurata ad contemplandum imitandumque erunt proponenda.

Idem omnino dicendum de Arabum characteribus tam antiquis quam recentioribus, qui utique et in numis, etiam in omnium antiquissimo apud me exstante alia occasione cum eruditus una cum aliis communicando, et in MSS. elegantibus et proportionem apta gaudentibus ductibus praediti sunt. Profecto alphabetum v. c. hebraica in infinitum numerum excrescerent, si e cuiusque scriptoris calligraphiae haud studiosi manuscripto ea formare vellemus, in quo casu multa centena e chirographis apud me exstantibus, quae ex parte horridas et fere magicas interdum exhibent figuras e sola negligentia et imperitia ortas exhibent, ipse suppeditare possem, ut sane Sichemum nobis recurrendum non sit, ad negligenter scriptum alphabetum arcessendum. Pluribus quidem haec persequi ab instituto meo nunc alienum est, quamvis multa circa phoenicias, palmyrenas et cuficas hisce tabulis insculptas litteras monenda haberem; attamen sufficere dicta spero ad providendum, ne incautos lectores in errorem et admirationem amplius rapiant, praesertim quum *Ill. Michaëlis* in Parte I. orientalischer und exegetischer Bibliothek pag. 36. sq. alphabetum ista vilia praeprimis orientalia inflatius commemoret, qui tamen, ut ipse in praefatione ad Curas suas in versionem syriacam Actuum Apostol. pag. VIII. profitetur, non optimus calligraphus orientalis existens, testis aut iudex omni exceptione maior dici nequit. — —

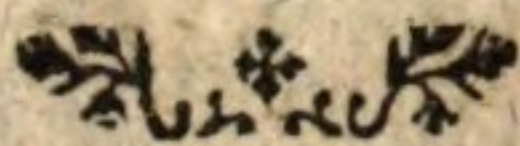
Quali

Quali vero vsus fit *Hieronimus* codice, ex ipsius descriptione, quam Tomo III. col. 844. dedit, clare non patet. Ita enim ille: *caligantibus*, ait, *oculis senectute — — ad nocturnum lumen nequaquam valemus Hebraeorum volumina relegere, quae etiam ad solis dieique fulgorem LITTERARVM PARVITATE, nobis coecantur.* Ad manus, ni fallor, habuit *vel* codicem punctis instructum, vel tachygraphicis Iudaeorum, phoeniciis &c. characteribus descriptum, quoniam litterae quadratae hebraicae hic cogitari nequeunt, quae vel minutissimae oculorum aciem non effugiunt. Sed Hieronymi mentionem, quam de litteris hebraicis, phoeniciis et samaritanis passim iniicit, animo reuoluenti mihi non omnino certum est, quid de illa statuam. Ex mea enim opinione videtur *vel* veros s. sic dictos sanctos characteres hebraeos ignorasse, *vel* vulgares et sanctos sine discrimine interdum indigitasse. Nam epist. 136. ad Marcellum ipse confitetur, LXX. interpretes nomen Dei יהוה litteris ebraicis scripsisse ΠΙΠΙ (quod ipsissimum est יהוה, mutatis mutandis ad graecarum litterarum figuram); alio loco ad Ezech. 9, 4. antiquas Hebraeorum litteras dicit samaritanas, et loco nostro litterae Hebraeorum ipsi sunt adeo minutae, vt perspicillo opus habeat.

§. 10.

VII. *Codices, qui versiones graecas, latinas vel adiunctas habent.*

Ad primam classem referri debent v. c. Hexapla et Octapla Origenis; ad alteram vero ea per-

pertinent, quae Sect. I. §. 10. excitata sunt manuscriptorum. Notandum autem, mihi hic tantummodo sermonem esse de versionibus textui hebraico iunctis, genuinis suis characteribus scriptis, quae omnino a Christianis exaratae fuerunt. Nam si qui dentur codices cum dictis translationibus hebraeis litteris exaratis, quibus quidem v. gr. cum graeco-barbara, hispanica, iudaeo-teutonica typis excusi prostant, originem illos a Iudaeis ducere nullus dubitauerim, quamuis negari non possit, Christianos ipsos *vel* lucri causa speciem Iudaeorum induentes, *vel* ad propagandam fidem istiusmodi quoque codices scribere potuisse, quemadmodum e. c. *Fagius* Iudaeum se mentitus, Pentateuchum iudaeo-germanicum Constantiae 1544. 4. et *Pierre de la Rouviere* sub nomine ingeniose mutato *Kepha Elon* Biblia hebraica Genevae 1618. in 4. 8. et 16. *) ut fucum facerent Iudaeis, typis divulgauerant; contra vero b. *Io. Henr. Callenberg* maximam partem vet. Test. caractere iudaeo-teut. in gratiam Iudaeorum ediderat.

§. II.

*) Editiones istae sub forma diuersa occurrentes tantummodo ut una editio sunt considerandae. Nam typographus typos iamiam compositos, post impressam quamlibet paginam in 4. pro forma 8, et ea impressa pro 16. adaptauit, ut una fidelia duos dealbare parietes posset. Primus, quantum sciam, Plantinus fuit, qui hoc stratagemata in editione Bibliorum 1566. 4. 8. 16. et in nouo testamento syriaco hebraicis litteris in octauo et 32. expresso adhibuit a nemine obseruatum.

§. II.

IIX. *Codices cum paraphrasibus chald. Syr. Samar. Arab. Pers. itemque Rabbinorum commentariis instructi.*

Quemadmodum Origenes et alii docti Christiani codices hebraicos, iunctis versionum una et altera graeca, latina, gallica etc. excuderunt; ita quoque dubium nullum est, quin eruditi Christiani orientales in usum ecclesiarum suarum, quibus syra, chaldaea &c. dialecti vernaculae erant, pari methodo codices exarauerint. Sedulo itaque erit cauendum, ne eiusmodi codices auctoribus illegitimis adscribantur. Si enim codices reperiantur translationibus syriacis, arabicis, persicisque e LXX. factis praediti, dubio procul librariis christianorum tribui possunt. Quod autem ad genuinas translationes chaldaicas, itemque syram antiquam et samaritanam adtinet, quae e versione LXX. virali haud adornata, sed solummodo ad eam efficta videntur, exempla plurima alia occasione enarranda testantur, quod e codice hebraeo *vel* graecis, *vel* potius chaldaicis s. syriacis characteribus scripto, minime vero e codice hebr. genuino factae sint. Lubens quidem concesserim, quod postea, quum exemplarium hebraicorum raritas defineret, ad textum hebr. genuinum, nec non ad LXX, si non in omnibus saltem in quibusdam libris et locis, sint recognitae. Quod vero, ut *Cappellus* l. c. p. 325. contendit, "Masorethae iniquiores
erga

erga translationem chald. facti, quod viderent Christianos ea aduersus Iudaeos vti, maluerint procul dubio Paraphrastarum quam LXX. lectionem sequi, eamque punctatione sua repraesentare, quodque ideo nemini adeo mirum esse debeat, non adeo magnam inter textum impressum et chaldaicam versionem, quam inter LXX. esse differentiam, “omni destituitur fundamento, quoniam *partim* longe recentior est graeca versio, *partim* tot glossatorum et interpolatorum curas neque experta est, neque adeo frequenter descripta fuit, *partim* vero aberrationum a textu impresso, ex ancipiti protographi sui, e quo facta est, scriptura barbara ortarum, syluam haud paruum in sinu suo fouet, quae in tali casu locum vix habiturae essent. Sed haec in transitu! Haud tamen abnegauerim, Iudaeos, qui post Esrae tempora in more habebant, vt Legis praelector adesset interpres, qui populo comma a lectore praelectum (minime e libro, versione instructo, sed memoriter) interpretaretur *), codices quoque versione chaldaica, arab. &c. praeditos exarare potuisse aut exarasse, prouti Bibliorum polyglottorum partes quasdam recentiori aetate ediderunt, qui tamen instituta examinatione accurata facile ab iis, qui translationes istas samarit. syr. chald. forte ab Ebionaeis &c. adornatas, et arabicas e LXX. factas complectuntur codicibus, dignosci poterunt. Vtrum vero codices

*) Vid. Maimon Hilc. Tphilla cap. XII. §. 10. pag. 78. 1. Megilla cap. 1. Massech. Sopher. cap. 18.

ces isti, genuinas iudaicas paraphrases versibus alternis &c. continentes, pro scriptis a librario iudaico vnice habendi sint, an quoque a non-Iudaeis tam in oriente quam occidente, aut in gratiam doctorum quorumdam, aut ad ornamentum bibliothecarum, aut denique ad eos Iudaeis vendendos rel. illos fuisse exaratos statuendum sit, quaestio quidem est ab opinionis arbitrio seiuncta, sed ex supra citatis testimoniis in vtrorumque gratiam dirimenda. Quod quoque valet de libris apocryphis, dialectis syra, chaldaea &c. vel primitus consignatis, vel in eas translatis. Locum quoque hic sibi capiunt codices, cum Rabbinis cuiusdam commentariis aut eorum excerptis ornati, qui attente considerandi sunt, vtrum textus et commentarius vno eodemque tempore et studio scripti fuerint, an vero commentarius longo tempore post ad marginem fuerit positus? Quod istiusmodi codices maximam partem librariis iudaicis tribui debeant, non valde repugno; de omnibus vero idem affirmare vetat Wolfii relatio de Bibliis polyglottis MSS. Arab. arabice, persice, chald. cum Iarchii commentariis complectentibus, et Exiudaeorum studium in propagandis praediciis de praestantia commentatorum iudaicorum celebrium, et in describendis eorum commentariis textui iunctis, quod non-Iudaeorum, a quibus Iudaei illud didicisse videntur, inuentum sine dubio dici debeat. Attamen valde rari sunt eius generis codices, et quidem eam forte ob causam, quod magnos sumtus requirebant.

§. 12.

IX. *Codices a varia manu scripti.*

Exstant codices et hebraicis et samaritanis litteris scripti, qui a variis descriptoribus et vario tempore videntur exarati, ita quidem, ut vel deperditas membranas sequentis aetatis possessor adderet, vel ad finem a primo librario haud perductum codicem perficeret. De utrisque conf. *Wolffium* IV. p. 166. *Kennicottum* Diss. 2. p. 538. *Tellerum* l. c. pag. 138. 139. Vehementer errarent, qui cum *Lescoto* apud *Wolffium* l. c. originem istius temporum et scriptorum varietatis, ad mores Orientalium et Iudaeorum vnice relaturi essent, quasi posteros, parentum venerantes memoriam, quae ab illis sunt descripta, non servare duntaxat, sed si quid desit, supplendum enixe curare. Nam praeterquam quod tales codices ab iis, qui neque Iudaei neque Samaritani sunt, describi potuerint, ut de multis omnino constat, defectus eorum quoque ab eiusdem generis hominibus suppleri potuerunt. Sic v. c. *Dan. Ern. Jablonsky*, ut refert ven. *Tellerus* l. c. lacunas codicis sui, qui in Bibliothecam cel. *Fabricii* Profess. Helmstad. transiit, scil. *Ies.* I. ab initio usque ad v. 24. *Eccles.* IX. ad finem libri; *Esth.* VIII, 3—IX, 18. *Nehem.* XI, 4. ad finem, ipse supplevit *).

§. 13.

*) Wolf. IV. p. 89. "Atque hic, inquit (in Masora Pentateuchi antiquissimi Winkleriani) quoque diversam interdum manum agnoscere mihi visus sum.,"

§. 13.

X. Codices cum vel sine aera et librarii nomine l. expresso l. exsculpto.

Fraudis viam inierunt quidam librarii, aeram, qua scriptus sit codex, iusto antiquiorem fingentes, insuperque celebris cuiusdam librarii et viri, in cuius gratiam exaratus sit, nomen, ut famam et pretium illi conciliarent, vel ipsi, vel qui eum postea possederunt, codici adscribentes, cf. *Iablonsky* in praef. ad Biblia Hebr. §. 37. *Wolf*. Tom. I. n. 1237. pag. 679. coll. II. p. 308. *Carpzou*. crit. sacr. Part. I. cap. VIII. §. 3. II. p. 375. *Bartolocc*. bibliotheca magna rabb. T. II. p. 800. seq. Quam fraudem tantum abest, ut Iudaei soli exercuerint, ut potius librarii non-Iudaei hisce dolis, multis inde tempestatibus usu praestantes, eam admiserint. Nam hac cautione neglecta, emtores Iudaeos se non esse habituros, non sine causa existimabant.

Sed in quibusdam quoque codicibus nomina librariorum et punctatorum erasa conspiciuntur? Quam intutum autem sit, de hoc phaenomeno sine ipsa codicum accurata inspectione iudicium ferre, nemo non videt. Duas autem huius rei mihi videor detexisse causas.

I. *Vel* librarii subscripti nomen obscurum et ad codicis celebritatem plane inidoneum, eius possessori videbatur. Idem de aera nimis recenti valet.

II. *Vel* nomen librarii non-Iudaici additum erat. Quid itaque mirum, Iudaeum, talem codicem nactum, istud nomen, et sibi ipsi et codici suo infestum, spongia deleuisse? Quoniam autem codices dantur, qui aeram admodum recentem et librarios obscurissimos exhibent, non possum non, nisi omnes fere codices aera et librarii nomine insignitos descriptoribus non-Iudaicis tribuere malueris, alteram rationem ut maxime probabilem reputare.

§. 14.

XI. *Codices correcti et non correcti.*

Omnes codices, a Iudaeis scripti, intra 30 dies erant corrigendi. Ita v. c. in *Kethuboth* cap. 2. fol. 19. 2. lin. 11. legitur:

ספר שאינו מוגה אמ' רבי אמי ער
שלשי' יום מות' לשהותו:

i. e. *Librum ad 30 dies relinqui posse incorre-
ctum, statuit R. Ame.* Hinc lege fanciuerunt:

סת' שאינו מוגה אסור לשהותו יותר
על שלשים יום אלא יתקן או יגבז:

i. e. *Lege interdictum est, librum legis ultra
30 dies non correctum retinere, sed corrigatur aut
recondatur.* Vide Maimon. Hilc. Seph. Thor.
cap. VII. §. 12. pag. 95. 1. *).

Quo-

*) Ven. Telleri methodus litteras et dictiones codi-
cis iugulatas, vncinis inclusas, erasas et aliis fi-
gnis

Quoniam autem codices et a non-Iudaeis, et a Iudaeis, semel atque iterum pro possessorum pruritu nouaturiendi et castigandi, quo praecipue Exiudaei ostentationis gratia percelluntur, corrigi potuerunt, curate omnino attendendum erit, vtrum istiusmodi castigationes vnius eiusdemque sint librarii et generis, an vero diuersis sint auctoribus tribuendae, *et ad Masoram aut versiones factae?* Recognitos autem atque correctos fuisse a Christianis natis et Exiudaeis codices, indicio sunt v. c. *Biblia Hebraica* Ferrariae 1397. a Salomone fil. Chas-dai exarata, *bis correctae primo ab Alexandro Scipione* 1598. et Ao. 1626 *a Fratre Renato a Mutina* Exiudaeo. Vid. le Long B. S. Tom. I. p. 63.

Ad codices non correctos quod attinet, neglectae eorum correctionis tres praecipue esse possunt causae. 1) Quod codex a non-Iudaeo 2) a Iudaeo in gratiam Christiani descriptus, nunquam in manus correctorum vtriusque gentis venerit. 3) Quod licet librarius Iud. librum intra breue tempus recensere et emendare deberet,

M 3

beret,

gnis notatas, in variantium numerum referendi, mihi displicet. Posito enim, quasdam ex iis ad Masoram vel a librario ipso, possessore, correctore etc. fuisse refictas, inde tamen penitus non sequitur, quod omnes istiusmodi ab exemplaribus correctis aberrationes variae lectionis nomine orandae sint, quin potius vt soli calami errores, ideo correcti, quod naevi erant, sint considerandi, atque sic in censum nullum venire mereantur prius, quam omnis lapsus suspicio absit, et librarium ita in suo prototypo legisse, euinci queat.

beret, hanc correctionem, ne codicem commaculando pretium eius minueret, negligere, aut is, in cuius scriptus erat gratiam sumtibus parcens, recensionem intermittere potuerit. In quo tamen casu, si modo apud Iudaeos praescriptorum tenaces detur, dubitari nequit, quin talis codex, si caeteroquin manifesta contineat sphalmata, pro spurio, et cuius initia sunt obscurissima, sit habendus, ideoque ad textum emendandum non idoneus. Quod autem proprie correctiones criticorum iudaicorum recentiorum coniecturales attinet, ferri quidem illae possunt, licet interdum pro temporum istorum ratione admodum ieiunae sint, sed pro norma, ad quam textus lectio antiqua reformetur, non haberi debent. Nam si coniecturis indulgere velimus, aut nobis iis opus sit, necesse non habemus, utpote melioribus praefidiis instructi, a verbis illorum stare, et quasi asinum pro Iside venerari.

§. 15.

XII. *Codices punctati et non punctati.*

Peruasit opinio animos eruditorum multorum, puncta hebraea esse Iudaeorum recens inuentum, licet vero verius videatur, consonantium auctorem puncta, quae earum sunt anima, et sine quibus et vera pronuntiatio, sensus certus et prisca simplicitas artificii fucique expers, locum non habet, vna cum consonantibus inuenisse, et certis signis, quaecunque illa

illa fuerint, indicasse; quam cum quibusdam statuere, illum quibusdam hominibus, terrae filiis, post tria aut plura annorum millia, istud demum inuentum reliquisse. Vtrum vero signa nostra moderna, aut alia olim obtinuerint, hoc nullius momenti putatur. Nihil tamen obstat, quo minus punctis nostris, si non omnibus, saltem plurimis, antiquitas summa assignetur. Quid enim punctis, e quibus Ebraeorum vocales fere omnes, si Kametz et Patach exceperis, quae tamen e punctis iuxta se positae conflatae videntur, exceperis, simplicius? Nonne Syri *), ut constat, inde ab antiquissimis temporibus ad Ebraeorum morem, vocales suas punctis expresserunt, donec teste *Assermann*o in bibliotheca orientali Tom. I. p. 64. Theophilus Edessenus sec. VIII, antiquis hisce punctis, novas vocales a Graecis mutuatas, adiunxit? Res sane miraculi instar esset, quod Iudaei quidam eo tempore, quo difficiles nugae neclere solebant, tantum opus ad exitum tam felicem et admirabilem perduxerint. Negari enim non potest, eam esse punctationis hebraeae perfectionem,

M 4

nem,

*) Syri hodie tantummodo more Arabum tres habent vocales, quas vel a codicum Alexandrinorum hebraeo-graecorum lectione, qua tsera a chireck, et cholem a schureck, et tonus non distinguitur, vel a propria sua rustica pronuntiatione, quae sonos adfines miscet, sibi adoptauerunt. Ergo vehementer errant, qui ex ista barbara pronuntiatione et sono subrustico, ad dulcem ebraicam pronuntiationem et ad Ebraeorum vocales sono vocis recto maxime necessarias, ratiocinantur.

nem, vt e. v. g. 23000 S. S. dictionibus, quarum punctatio omne omnino fert punctum, vix *mille* reperiantur, anomalam quandam cum aliis linguis communem variis ex causis passae, vt itaque ii nimia praecipitatione consiliorum agere videantur, qui ob tam exiguum, et si archaisini, Masoretharum recentiorum argutiae et calami errores demantur, in censum plane non venientem numerum anomaliarum, ius habere sibi persuadent, puncta (cur non item consonantes?) pro lubitu mutandi, more doctorum medraschicorum, qui teste *Bechai* commentar. in Legem fol. 162. col. 3. edit. Venet. 1544. fol. ad Num. 11, 15. eam ob causam *legem non punctatam ad sacros destinatam vsus admittebant, vt varios sensus, qui in codice punctato locum non habent, eruere possent.* Neque vero minus ii quoque admodum inconsiderate mihi egisse videntur, qui *Lutheri, Zwinglii* aliorumque coaeuorum doctorum exemplum sequuti, *puncta Hebraeorum, leuia* et pro lubitu mutanda aut plane reiicienda statuunt. Nam *Lutheri* aetate, *partim* paucae tantum quaedam excusae prostabant V. T. hebraei editiones, punctis ex parte satis negligenter instructae, *partim* vero *Eliae Germani* somnia de punctorum nouitate omnium Christianorum animos adeo occupauerant, vt v. c. *Conradus Pellicanus* in Praefat. ad Seb. Münsteri *Prouerbia Salomonis* hebr. et lat. Basileae 1520. 8. edita, quam editionem le Long et Wolfius ignorarunt, pronuntiare veritus non sit: "*Punctorum quoque non tantopere habenda sit*

sit ratio, quae post Christum glorificatum iudaica constat factione decreta, etiamnum voluminibus desunt authenticis Hieronymo nostro vel incognita vel contemta. Christianis itaque dogmatibus obstat nihil, si punctorum alicubi factio reclamet, modo litterarum textus vetustis nostrorum interpretationibus consentiat., — — Quid itaque mirum, *Lutherum*, qui tamen hanc licentiam continenter et moderate vsurpabat, idem sensisse? Num autem ideo aequum existimemus, talia priscorum doctorum ex ignorantia prolata effata, sine temporum distinctione, ad partes nostras, siue bono siue malo consilio trahere?

Quod autem attinet ad argumentum aduersariorum, *interpretes graecos e codice non punctato transtulisse, ideoque puncta hebraica tum nondum excogitata fuisse*, si vel ieiunam istam conclusionem in medio relinquamus, amplius nihil est. Transtulerunt enim e codice hebraeo-graeco, qui quum hebraeum textum, prouti Alexandriae pronuntiabatur, exhiberet, iure quidem suo punctatus est dicendus *).

M 5

Pari

*) Quamuis tamen inficiandum haud sit, quod *οι ο* nomina interdum propria et dictiones quasdam contra modernam punctationem proferant et interpretentur; nec tamen id, quod in quaestione est, exinde euincitur. Nam I, vocabulorum permultorum pronuntiatio ad graeca organa loquellae erat refecta. II. Quaeritur, num ii, qui textum hebraicum graecis litteris primum transcripserant, aut qui apographa graeca adornauerant, omnem fidem et accurationem adhibuerint, quin potius

Pari modo obiectio, quod Patres codicibus non punctatis vti sint, punctorum antiquitatem haud labefaciat. Concedamus enim, Hieronymum (nam de Origene aliisque nondum liquet) codicem punctis orbatum habuisse, nihil aliud inde sequitur, quam quod punctatum, quem ut Palladium antistites synagogarum asseruebant, ne claustra sanctuarii profanis committerent, non possederit. Ratio autem, cur Patrum temporibus codices hebraei vulgares pauci vel plane nulli punctis instructi erant, ea esse

potius *vel* ex oscitantia, *vel* rei difficultate rel. *vel* quod plures, ut reuera est, existerint prototypi hebraco-graeci auctores, dictiones easdem interdum diuersimode scripserint. Quod autem librarii olim in describendis exoticis dictionibus admodum solute saepius versati sint, ex Irenaei libr. I. contra Haeres. cap. 21. pag. 95. edit. Paris. 1710. fol. discimus, ubi formula baptismalis Marcosiorum et heracleonitarum dialecto syra, ni fallor, concepta:

*Βασεμα καμοσση βακινωρα μασα-
δια ρουαδα κουσα βαβοφορ καλαχθει* a vetere interprete aut eius librariis ita corrupta fuit: *basyma cacabasa canaa irraumista diarbada cacoeta basobor camelanti*. cf. Epiphan. aduers. haeres. lib. I. Tom. 3. haeres. 14. (in al. 34.) cap. 20. pag. 256. ex edit. Petauii. Accedit, quod nondum perspicua haec sint, utrum legati Iudaeorum Hierosol. codicem sacris seu genuinis hebraicis litteris, an vero, ut Philo et R. Azarias volunt, chaldaicis potius s. vulgaribus characteribus scriptum secum portauerint, eumque graecis litteris pronuntiationi Alexandrinorum conformiter transcripserint, in quo forte casu maior ipsis occasio fuit, a consueta discedendi lectione s. pronuntiatione. Relatio Aristae de codice aureis litteris scripto hoc probabile reddit.

esse videtur, quod tam Iudaei quam non-Iudaei tum contenti viuerent codicis sui hebraeo-graeci pronuntiatione, quam necessitate ita urgente consulere poterant. Atque haec a-notatio me in nouam impellit coniecturam, qua via panditur ad concilianda de magistris Tiberiensibus vulgo sic dictis punctorum inuentoribus sententiarum diuortia. Scilicet simulac Iudaeis legibus cautum erat, graecis scriptis uti, eorum antistites necesse habebant, loco codicum hebraeorum graecis litteris exaratorum, codices genuinos, *sive* characteribus stante templo pro sanctis habitis et olim cum nullo communicatis, siue vulgaribus scriptos ita adornare, ut non modo in expulsionibus suis veram lectionem temporis tractu haud amitterent, sed etiam in praesentia rerum faciliiori negotio hebraea legendi scientia, praesertim plebeii, imbuerentur. Hinc vocales, tanta cum cura ex conspectu laicorum haecenus abditas et occultatas, vulgabant, hoc sibi, ut videtur, nominatim excipientes, ut volumina synagogica punctis instruenda haud essent, ne scilicet hac cautione neglecta quilibet laicus ita habilis praelectioni pericoparum sabbathicarum sibi videretur, ut Rabbinorum opis amplius non indigeret. In quo codices ebraeos punctatos euulgandi studio quum docti Tiberienses praecipuam operam collocarent, forte hinc fama seu fabula, quod חכמי טבריא *sapientes Tiberiadis* punctorum auctores s. inuentores exstiterint, surrexit. Sed dixerit quispiam, eos

eos puncta hebraica vel ad codicis graecis litte-
 ris scripti vel ad traditionis fidem ordinasse,
 mihi tamen haec coniectura eo minus placet,
 quo longius a veritate sequentibus ex rationi-
 bus desciscit. 1) Exempla innumera dictionum,
 in graeco exemplari sub barbara forma occur-
 rentium, quae in hebraico textu optime pun-
 ctata sunt, et ne vestigium quidem graecae le-
 ctionis seruant, contrarium liquido probant.
 2) Est, auctores codicis hebraeo-graeci e tra-
 ditione lectionem mutatis mutandis depromisse,
 nonne idem illud tunc statuendum erit de Ti-
 beriensibus, quod vniuersam legendi rationem
 istius traditionis fide composuerint? Sed quae-
 nam ista traditio, quae mille variationes admi-
 sit, et post septem et plura secula lectionem
 priori longe multumque excellentem largita
 est, quum potius vero similius videretur, Pto-
 lomaeo regnante et florente republica Iudaica
 oralem traditionem viguisse, et atroci ac diffi-
 cili tempore reipublicae euersae tot seculorum
 decursu maximam in deterius commutationem
 passam esse, et vetustate fere memoria exces-
 sisse? *Cappellus* quidem l. c. p. 325. huius rei
 hanc rationem indicat: *videri nempe codicis*
των LXX. descriptorum atque librarium fuisse
magis καλλιγραφίας, quam emendatae lectionis
studiosum, vel descriptum illum fuisse ex alio co-
dice negligenter et incuriose antea scripto, quod
tum essent Iudaei multo minus legis suae studiosi,
quam postea fuere sequentibus temporibus: post
Antiochi autem Epiphanis vexationem et persecu-
tionem

tionem cessatam descriptos fuisse a Phariseis, aliisque legis Zelotis, sacros libros maiore multo cum accuratatione et diligentia summaque fide, ex vetustissimo aliquo et emendatiore codice: et paucis interiectis ulterius pergit: quod LXX. interpp. brevis legationis suae temporis angustia pressi praecipitantius translationem suam fecisse videntur, properabant nempe domum absoluta legatione redire, propterea tantam non potuerunt adhibere curam et diligentiam in vera assequenda lectione, quae vocales spectat, quantam postea Paraphrastae, qui otio abundantes et translatione τῶν LXX. adiuti, et praeterea maiorum suorum, quia tempore LXX. interpretum ad sua usque tempora legis studio incubuerant, operamque sedulam nauauerant, institutione πατροπαράδοτω instructi, LXX. interpretum lapsus atque hallucinationes, adhibito studio atque diligentia deprehendere atque corrigere potuerunt., Sed adeo vaga et meris coniecturis primo intuitu falsis fundata est, ut refutatione longiori prorsus indigna sit. 3) Fingamus autem, Tiberienses ope codicis hebraeo-graeci textui hebraico puncta addidisse; habemus omnino, quod miremur, eos more Graecorum optimo vocales in medio consonantium non collocasse, sed signis quibusdam magicis aut hieroglyphicis supernis, intermediis et infernis, quorum simile nulla istius temporis scriptura exhibet, indicasse. Quod vero in Talmude punctorum saltem sic dictorum extraordinariorum diserta facta sit mentio, et Seruator noster τῶν χειρῶν, siue apices litterarum

rarum septem **וְיִמְעוּשׁ**, siue puncta extraordinaria, siue ordinaria s. vocalia fuerint, meminert, documentum haud inane est, cur reliqua quoque puncta tum adfuisse consiteamur. 4) Quodsi vero quis affirmare velit, auctores codicis hebraeo-graeci, exemplar suum e codice hebraeo chaldaicis litteris et pronuntiatione hebraea, quantum quidem indoles geniusque idiomatis chaldaici permittebat, transcripsisse, et Tiberienses doctores in punctandis codicibus, eiusmodi codicem hebraeo-chaldaicum magis consuluisse quam codicem hebraeo-graecum; tunc statuatur necesse est, *vel* Chaldaeos vocales prius habuisse quam Hebraeos, *vel* more Graecorum vocales suas inter consonantes posuisse, quoniam sine istiusmodi adminiculo lectionem hebraeam haud assequi potuissent *). Ad *primum* autem quod attinet, quamuis quidem punctorum antiquitatem euinceret, tamen ut a fide historica et ratione abhorrens reiiciendum erit. *Alterum* autem, quod speciem veri habet, caeteris paribus concedi quidem posset, si modo testes eius rei idoneos citare liceret, quibus tamen fere adhuc destituimur **). Attamen abs re, credo, haud fuerit,

*) Quod si ad liquidum perducere posset assertum, bene se haberet traditio Cabbalistarum, quod tota lex sine punctis, qualia scilicet hodie habemus, et sine dictionum distinctione olim fuerit scripta. Vtrumque enim ad hebraea scribendi rationem, graecae praeae aequalem, egregie quadrat.

**) Exhibet quidem alphabetum Syriaco-Mendaicum s. Sabium vocales, more Aethiopum et aliorum populo.

fuerit, si mentem meam super Hebraeorum prae-
fca scriptura, quae Patriarcharum forte post-
diluvianorum tempore in usu fuit, quantum
quidem sobria coniectura capere possim, tri-
bus verbis hic explicem. Vix dubitari potest,
quin Hebraei omnium primi stupendo artificio
mentis cogitata signis exprefferint. Quorum
exemplum Phoenices, Graeci et Aegyptii imi-
tati sunt. De Phoenicia autem et Aegyptiaca
antiquissima et Etruscorum scriptura adeo in-
certa sunt omnia, ut de ea silere malim, quam
cum aliis, magis ex ingenio quam rei veritate,
explicationes fingere *). Sed opportunum ac-
cidit, ut quum scripturae antiquissimae, puta
graecae, adhuc essent monimenta, quae quasi
occultis notis exarata, ut v. gr. Phoeni-
cia et Aegyptiaca, haud considerata et expli-
canda est, aliarum gentium scribendi generi-
bus antiquissimis in hac disquisitione facile ca-
rere

pulorum consonantibus peculiaribus quibusdam
ductibus additas; sed vereor, ne antiquitatem
canam sapiat hic mos vocales collocandi scriben-
dique. E contrario coniecturae meae non par-
uum robur addere posset.

*) Ill. Abbas *Barthelemy* Lettre a M. le Marquis
Olivieri au Sujet de quelques monumens Pheni-
ciens p. 46. ingemue fatetur: Rien n'est si difficile
a éclaircir que cette espece de Litterature, et rien
de si aisé que de s'y faire illusion a soi-meme. cf.
the Gentleman's Magazine for December 1760.
pag. 567. D. cel. *Hassencampii* Erinnerungen
über 1 Sam. 6, 19. pag. 54. sq. *Ven. Büsching's*
Magazin für die neue Historie und Geographie.
Part. IV. p. 395.

rere possimus. Sufficit enim ex ea percepisse, quod Graeci inde ab antiquissimis temporibus vocales inter consonantes natura duce et magistra collocare consueverint. Existit autem hoc loco iure meritoque quaestio, unde hunc morem induxerint? Quum ipsi testentur, se litteras didicisse a Phoenicibus, Phoenices autem seu Cananaei illas a Iudaeis acceperunt (vid. Kennicotti Diff. 2. p. 149. sq.), probabile fit, Hebraeos olim vocales e consonantium numero fuisse, inque illarum medio posuisse, usque dum temporum tractu, loco vocalium intermediarum alia signa excogitantes, eas ex ordine consonantium exulare iusserint. Vtrum autem haec reformatio Esdrae aetate aut diu ante aut post eam fuerit instituta, dictu est difficile. Maiora autem vero me non narrare, si tale quid olim, et quidem ante C. N. tentatum fuisse contendam, vestigia, quae in ipsa S. S. praecipue autem in Talmude remanserunt, satis superque comprobant. Nam 1) trahi huc possunt omnes dictiones, in quibus adhuc sic dictae matres lectionis restant, quae teste Hieronymo epist. ad Euagrium *perraro* ut vocales litterae ab Ebraeis in medio consonantium tum temporis adhibebantur, v. gr. 2 Sam. 12, 1. 4. **רש** pro **רש**; 2 Sam. XI, 1. **מלכים** pro **מלכים**; Nehem. 13, 16. **דנ** pro **דנ**; Hof. 10, 14. **קנ** pro **קנ** et sexcenta alia. Subesse autem nullam grauem causam video, cur matres lectionis s. vocales in quibusdam tantummodo, non autem in omnibus, atque praesertim

tum in iis existent dictionibus , quae sine illis
sensum varium admittunt , nisi eas olim quo-
que in reliquis expressas more graeco fuisse sta-
tuamus. Atque hinc , quantum ego quidem
iudico , necesse habemus concludere , quod
ante Hieronymum , loco extrusarum vocalium
intermediarum , alia signa , quae earum vicem
supplerent , apud doctores iud. in usu forte oc-
culto fuerint. 2) Quae sequuntur voces e Tal-
mude desumptae barbarae , sed hebraea veste
indutae , et quod probe notandum est , ita ex-
pressae , ut sonum genuinum imitarentur , non
modo fidem asserto meo faciunt , sed indicio
quoque sunt , litteras אהויע olim vocalium of-
ficiū subiisse (quemadmodum Iudaei Germa-
niae in scriptura vernacula טו ע ut E adhi-
bere solent,) ut e. c. דבר scripsisse videantur
דבאר , דעכער , דעכור etc. Exempla Tal-
mudica haec habe : זיטומא ζητούται ; זיטהμα
ζητημα ; פוגי πηγη ; חריא ιδία ; בויא βια ;
אלא αλλά ; קאלוס καλος ; נטימוס έτοι-
μος ; הונos הונos ; יקובנות εικωνες ; הכינא
it. עכנא έχινος etc. Hinc forte est , quod
Talmudici saepius prouocent ad lectionem scri-
barum s. Legis peritorum מקרא סופרים re-
centiore , nouis vocalium signis introductam,
de qua notabilis in Tr. Nedarim fol. 37. 2. med.
exstat locus , ad cuius verba : מקרא סופרים
: מצרי Raschi haec memoratu
digna adnotat :

ארץ כלומר מה שקורין ארץ דלא
 כתבי' ההברה דלא כתבינ' יוד בין אלף
 לריש ובין ריש לצדי' וכן נמי ארץ דלא
 כתבינן ב' אלפין או הא סמוך לאלף ויוד
 בין ריש לצדי' וכן שמי' דלא כתבינן
 שמי' אלף בין שין למם ובין מם ליוד
 — — וכן מצרים

i. e. אקץ *terra*. Quasi dicerent : quam le-
 gimus dictionem *Eretz*, (ארץ) ita est compa-
 rata, ac si *pure* seu solis litteris radicalibus (scil.
 in pronuntiando) eam non scriberemus. Non
 enim *Iod* inter *Aleph* et *Resch*, itemque inter
Resch et *Zade*, (v. gr. איריץ) vel pari ratione
 duo *Aleph* aut *He* iuxta *Aleph*, et *Iod* inter *Resch*
 et *Zade* (v. c. אאריץ aut אהריץ) scribimus.
 Sic quoque שמי' non scribimus שמי',
 ut scil. *Aleph* inter *Schin* et *Mem*, itemque inter
Mem et *Iod* collocetur. Idem quoque valet de
 מצרים. Rationem, quare Hebraei istis vo-
 calibus litteris non scribant, nullam aliam af-
 fert doctor talmudicus, quam *Sopherim* le-
 ctionem. Quin autem *Sopherim*, siue fuerint
 synedrii magni assessores, siue alii doctores,
 pronuntiationis hebraeae auctores non sint; pro-
 babiliter concluditur, ante *Sopherim* scriptio-
 nem sine vocalibus in medio positis, aliam in
 usu fuisse, quae cum phoenicio et graeco scri-
 bendi more simplicissimo quadrauerit.

Quae

Quae contra monent *Morinus* Exercitat. libr. I. Exc. VI. cap. 2. 8. *Walton*. proleg. III, 49. sq. et *Loescherus* de caussis L. E. p. 297. sq. tanti non sunt, vt ad palinodiam canendam me commoueant.

Pari modo apud Arabes, Chaldaeos, Syros eandem scribendi rationem olim viguisse, plurimae in illorum scriptura moderna, ad hebraeam quoad vocales quoque reficta, obviae matres lectionis testantur. Quid itaque obstat, quo minus phoeniciam aegyptiacamque scripturam eiusdem cum hebraea in infantia sua conditionis fuisse censeamus, praesertim quum coptica scriptura dictiones aegyptiacas plene scriptas adhuc exhibeat? Ex eo autem manifestum est: 1) Phoenicum scripturam *vel* aliam olim fuisse, ac in numis et monimentis eorum hodie cernitur, *vel* explicationes, quas viri docti de iis cum orbe erudito communicarunt, confictas esse, quoniam ad vocales graeco more in medio positas prorsus non attenderunt. 2) Samaritanum codicem eo minus autographum Mosis dici posse, quo certius constet, eum adhuc pauciores seruare matres lectionis, quam hebraeum, quod recentioris aetatis et e codice punctato transcriptionis signum illustre est. 3) Puncta nostra moderna, ad normam formulamque certam, nimirum ad vocales ab ipsis librorum auctoribus in medio positas, non autem ad arbitrium criticorum in locum litterarum vocalium surrogata fuisse, qua vnice factum videtur, vt in tanta dialectorum, capi-

tum rel. diuersitate et grammaticae ignorantia, vndique completa et perfecta euaserit punctatio, modo ea exceperis loca perpauca, quae ob ambiguitatem quarundam litterarum, de quibus in dubium veniebant, an pro vocalibus aut consonantibus essent habendae, duplicem punctationem admittebant, e qua antiquissima Karian et Kthibhan, et simul argutiae allegoricae originem suam duxisse videntur.

Sed nolo his diutius immorari, quum a scopo meo me longius abducerent, insuperque sufficiat paucis ostendisse, quam parum certi adhuc circa historiam linguae hebraeae prolatum sit.

Attamen si vel largiremur nouitatis punctorum assertoribus, puncta olim abfuisse a codice sacro; longe tamen eorum aetas omnium MSSorum nostrorum superat antiquitatem, ut itaque codici neque dignitatem neque antiquitatem pariat, siue primitus abfuerint, siue longo post tempore fuerint adscripta, siue denique iis codex plane non sit instructus. Sumtus punctatori erogandi fortassis in caussa saepe fuerunt, ut codicis possessor punctationem vel prorsus intermitteret, vel inchoata defisteret. In causas autem tantae punctandi diuersitatis, quam in vno alteroue codice admirabundi contemplantur punctorum hostes, si inquiramus, *palmariam eam in diuersarum religionum, regionum, aetatum rel. punctatoribus deprehendere licet.* Abunde enim constat e testimoniis Sect. I. §. 10.

§. 10. allatis : *non Iudaeos quoque codices hebraeos punctis ornasse vocalibus.* Quae si ii attendissent momenta, neque de vocalibus bibliorum impressorum, deque earum defensoribus tam iniqua decreta fecissent, neque necesse habuissent, in fontes errorum a librariis commissorum imperitis, in textus impressi iniuriam praepropere inquirere. Fontes enim, e quibus librariorum, praesertim spuriorum et incautorum, errores fluere potuerunt, quum sint et innumeri et fallaces, scire parum vel prorsus nihil interest. Contra vero cardo rei in eo vertitur et maximi est momenti, nosse 1) num error verus adsit? 2) an sit antiquissimum aut recentioris commatis? 3) in quonam codice adsit? Moderata fane durant. Nam firmissime asseuerare me posse fere crediderim, quod maxima pars anomaliarum in textu hebraeo impresso occurrentium, non tam librariis, quam priscis criticis siue iudaicis siue christianis, qui eas, vt infra ostendam, partim e lusu allegorico, partim vero ad codicis hebraei graecis litteris scripti fidem in textum incauti inuexerant, sit attribuenda.

§. 16.

XIII. *Codices medraschici s. cabbalistici.*

Hebraeorum doctores prisci maximis in deliciis habuerunt allegorias; vt scilicet ad sensum allegoricum, quem **מדרש** *Drasch* dicebant, eliciendum

1. *permutauerint vocales*. v. gr. *Chagiga* fol. 14, 1. e Iof. 3, 3. שר חמישים *dux 50 militum* mutarunt in שר חומשים *ducem Pentateuchi* i. e. eum, qui ad illum explicandum aptus est. *Sanhedrin* fol. 17, 1. pro שנים anni (*Ezech.* 38, 17.) legi volunt שנים *duo*, itemque *ibid.* f. 21, 2. pro זכר *masculus* (*Deut.* 25, 19.) זכר *memoria*.
2. *litteras mutauerint*. v. c. *Berachoth* f. 30, 2. בהדרת *in decore* (*Pf.* 96, 9.) legendum esse putant בחרדת *in tremore*. *Gittin* f. 56, 2. pro קברים *sepulti* (*Eccl.* 8, 10.) elegerunt קבצים *collecti*. *Coll.* Iof. 15, 47. vbi הגבול pro הגרול positum creditur, nisi והים הגבול יגבול *vertere praestet: et mare terminum istum constituet*.
3. *litteras addiderint aut detraxerint*. e. g. *Berachoth* f. 32, 1. *Menachoth* f. 43, 2. pro מה *quid* legere iubent מאה *centum*. *Pesachim* f. 49, 2. pro מורשה *hereditas* (*Deut.* 33, 4.) legunt מאורסה *desponsata*. Huc quoque spectant litterae, plene et defectiue scriptae, ex ingenii lusibus natae, e. c. קרנות *Leuit.* 4, 7. *plene*, et v. 30. et 34. *defectiue* scribitur. Vide *Sebachim* f. 37, 2. coll. *Bartenora* ad *Abhoth* c. XIII, 13.
4. *eiusdem soni dictiones substituerint*. Sic *Schabbath* f. 109. 2. ex שומר אמונים (*Ies.* 26, 2.) *custodiens fidem*, formarunt שומרין *qui dicunt Amen*. *Ioma* fol. 75. 2. תבורים

אברים *fortes* (Pf. 78, 25.) ipsis est אברים *membra*.

5. *unum vocabulum in duo diuiserint.* E. c. Succa f. 49. 1. בראשית *in principio* (Genes. i, i.) diuiserunt in בראשית *creauit fundamentum*. Menachoth f. 20. 2. בהבראם *quum crearentur* (Genes. 2, 4.) permutarunt in בהבראם *quum* (littera) *He illos crearet.* Plura qui cupit, adeat *Guil. Surenhusii* βιβλος καταλλαγης libr. III, thes. 2. p. 62. sq. et *Git-tin* 56, 2. lin. 28. sq. coll. *Cappell.* p. 177. Aliis diiudicandum relinquo, num multa των *Karian* in duas dictiones diuisa v. gr. Gen. 30, 11. Es. 3, 15. Ier. 6, 29. Pf. 55, 16. 58, 16. ex eodem fonte forte profluxerint. Sic quoque loca Piskata ita omnino sunt comparata, vt originem medraschicam facile admittant. De quibus consulendus est Auctor *Halichoth Olam* p. 169. apud *Bas-huyfen* in clauē *Talmud.* maxima. Nec minus תבין f. תבין i. e. *apices tres* litterarum שמואל, quae in sinistro cornu *) quatuor istarum ductarum litterarum שמואל collocari solent, multisque mysteriis ianuam aperuerunt, mysticae sunt stirpis. Vide in hanc rem *R. Mosi Co-tzensis* מוס Part. II. Praecept. affirmat. 25. edit. Venet. 1522. fol. cuius quoque libri possideo MS. membranaceum in Folii forma pretiosum,
- N 4

*) Auctor scripti: der Iude, scil. Exiudaeus *Selig*, in tabula aenea apices in utroque cornu collocauit, quod ne cui fraudi sit, hic notare necessum duxi.

sum, integrum, litteris quadratis minori-
 bus sed elegantibus, a *Berachia* f. *Berachia*
 nepote *R. Mosi Sopher* A. M. 5084. (A. C.
 1324.) בְּחִיק מִתָּנָה (ita punctauerat ipse li-
 brarius) in vrbe IK (cuius fitum nescio) exa-
 ratum, quod *Taggim* et plura alia, quae ab
 impressis absunt, exhibet. Figuram טוּב
Taggim et litterarum, litt. Q. delineauit.
 Ut vero doctores medraschici eiusmodi in-
 genii lusus auditoribus inculcarent, gemi-
 num hoc axioma stabiliebant: תִּקְרִי כִּךְ
 כִּךְ אֵלֶּנָּה *ne legas sic, sed sic*, i. e. ne illis
 dictionem vocalibus, sed his efferas. Vid.
Berachoth f. 15, 2. 20. 1. *Schabbath* f. 30. 2.
item: וְשֵׁם אֵלֶּיךָ לְמִקְרָא וְשֵׁם אֵלֶּיךָ לְמִסֻּרָּת
 h. e. legi potest cum textus vocalibus genui-
 nis, et cum vocalibus adscititiis doctrinae
 seu expositioni allegoricae conuenientibus.
 Vid. *Kidduschin* f. 18. 2. *Sanhedrin* f. 4. 1.
 Ex his effatis et supra adductis exemplis,
 quod pace contradicentium dixerim, mani-
 festo adparet, doctores mysticos vel codices
 hebraeos punctatos, vel graecis interdum
 litteris scriptos, vt fere persuasum habeo, ad
 manus habuisse. Sine miraculo enim fieri
 non potuit, vt post annorum millia, et tot
 rerum discrimina, vna eademque pronuntia-
 tio, praecipue in dictionibus ambiguis, litte-
 ris אֵלֶּנָּה destitutis, semel et bis occurrentibus
 rel. e sola traditione, errorum promo con-
 do, ita facta tectaue manserit, vt ex mente
 virorum doctissimorum, vocalium ad tradi-
 tionem

tionem compositarum ope, hodie Pentateuchum eadem, ac Mosis tempore lectus fuerit, ratione legamus. Sed iuxta cum ignarissimis ignoro, quomodo viri isti contra lectionem τῶν ὁ, quae saepius a recepta, praesertim in nominibus propriis, mirum quantum recedit, se tuebuntur. Nam si solius traditionis ope nullas pati punctatio potuerit vicissitudines, omnis dissonantia et varia lectio a codice hebraeo-graeco, iis exceptis litteris graecum sonum imitantibus, abesse deberet, si modo sibi constare, nec pro lubitu variari debuerit et lectionis et pronuntiationis ratio.

Longum foret omnes argutias doctorum mysticorum, qui ante et post C. N. vixerunt, recensere. Sufficit saltem annotasse, magnam partem *punctorum extraordinariorum, litterarum maiuscularum, minuscularum, suspensarum, inuersarum, transpositarum, Sebhirin, Tikkun et Ittur Sopherim, Keri et Ktbibh*, quae in bibliis nostris cernuntur, e schola *Darschanim* f. Mysticorum promanasse. Paronomasiae, orientalibus admodum familiares et ipsis Prophetis usitatae, huic expositioni allegoricae f. aenigmaticae originem dedisse videntur; quibus quum Iudaei plus nimis delectarentur, facillime accidere potuit, ut sensum e codicibus, a doctoribus mysticis ad usus suos accommodatis, argutiae quaedam in textum genuinum librariorum culpa irreperent, et variis ex causis v. gr. auctoris fama et aucto-
N 5 ritate,

ritate, antiquitate et gustu suauissimo, ciuitate biblica donarentur, quod ni fallor, longe ante C. N. contingere coeptum est. Relatum enim legimus in *Medrasch Rabba*, doctorem mishnicum *Rabbi Meir*, synedrii magni (anno mundi 3381.) vice-praefidem, talem habuisse codicem medraschicum, cuius textus verba quaedam interpretationi mysticae conuenienter mutata fuerant. Sic enim in *Bereschith rabba* sectione 9. fol. 7. i. lin. 7. edit. Venet. 1603. f. audit:

בתורתו של רבי מאיר מצאו כתוב

והנה טוב מאד והנה טוב מות:

i. e. in codice legis Rabbi Meir pro: *et ecce bonum valde* (Genes. 1, 31.), inuenerunt scriptum: *et ecce bona est mors*. Mutauerat itaque *מאד* in cognatae pronuntiationis vocem *מות* *).

Simili-

*) Ex ista vocum permutatione, quam sonus idem caussauerat, intelligimus morem priscum *טו Daleth* vt *Dsal* Arabum, quod *טו Thav* quoad sonum simile est, pronuntiandi, quemadmodum supra exemplis indubiis euictum fuit. Quod ideo adnotandum existimaui, quoniam a grammaticae arabicae conditoribus antiquioribus et recentioribus mentio de eo facta non est, licet vsu suo in diiudicandis radicibus ex Arabum campis ad restituendas hebraicas radices deperditas petitis non omnino careat. Ex eo quoque videmus, cur v. c. Chaldaei et Syri pro *א* Hebraeorum *א* substituunt, e. c. ex *אור aurum* *אור* formantes. Vitio itaque LXX. interpretibus eo minus verti potest, quod

Similiter in ipso eodem codice pro כתנות *vestes pellis* (Genel. 3, 21.) loco citato Sect. 20. f. 14. i. lin. 46. exstabat : כתנות אור *vestes lucis*, nimirum his verbis : מצאו כתיב כתנות אור : *In lege R. Meieri inueniebant scriptum vestimenta pel-lucida.* Vel ex istis dictionibus clarum est, eum codicem hebraicis litteris habuisse, quoniam discrimen dictionum עור et אור, item מור et מות in codice hebraeo-graeco non locum habet.

Ita quoque in *Tanchuma* f. 36. i. pro כשש *venit* *in sexto* (Exod. 32, 1.) *legitur* כש *venit sexta scil. hora.* Ib. f. 50. 4. pro שקערורות *lacunae* (Leuit. 14, 37.) *adeft* שקע *immergetur maledictis*, et fol. 13. i. pro גבול עולם *terminus mundi* deprehenditur גבול עולים *terminus ascendentium.*

Codex

quod hunc morem imitati v. c. Ies. 53, 10. דכאו *contriiuit eum*, καταρῖσαι αὐτον *purificari illum*, nempe כו cogitauerint, quoniam in tali lubrica scriptura et pronuntiatione hebraeo-graeca aurium iudicio vnice ipsis standum erat. Ex eodem fonte propullulauit inepta versio verborum Ies. 22, 3. כל קצניך נדרו יחד מקשת *Omnes procures tui fugerunt simul ab arcu.* LXX. παντες οι αρχοντες σου πεφευγασι, και αλον-τες σκληρως *omnes principes tui fugerunt*, ET CAPTI DVRE - - Cogitabant enim ויחזים *quoniam* *ιααζεμικες* *ipsis imposuit*, vt i pro ου eiusdem soni, i pro י et Schua subintellectum pro chireck persuasum sibi haberent.

Codex, quo usus est *Raschi*, eiusmodi quoque allegoricis mutationibus conspurcatus fuit, in quo v. c. 2 Reg. 5, 20. pro מַחְמָה *quidquam* scriptum erat מִחְמָה *macula*, quasi Gehazi per muneris acceptionem maculam s. lepram sibi attraxisset. Idem Deut. 6, 9. pro מַזְרוֹת *postes* scribendum suadet מִזְרוֹת *postis*, quod ex eius mente *sufficiat postis una, cui schedula affigatur*; itemque Num. 19, 2. יִקְחוּ *sumant*, legi vult יִקְרִיאוּ *faciant ut afferatur s. vendant tibi*. Vide eundem ad cap. 2. *Avodah fara*, et ad cap. XI. *mischna I. Parah adumina*. Conf. quoque Hieronymum in quaestione ad Genesin cap. 23. ad dictionem *Ephron*.

Pari quoque ratione in codicem Kimchianum ex eodem fonte mystico profluxisse videtur לַאלֹהֶיךָ *Deo tuo* pro לְאֱלֹהֶיךָ *tentoriis tuis* Hof. 3, 12. itemque Tikkun Sopherim בָּמֹת pro תָּמֹת, et אֱלֹהֶיךָ pro אֱלֹהֶיךָ etc.

Atque ad hanc quidem familiam pertinet quoque, ni fallor, maior טֹעַ Karian et Kethibhan antiquiorum numerus, quae, si sub censuram vocentur iis praecipue in locis, ubi Kthibh sine omni controuersia in mendo cubare deprehenditur, nequaquam *vel* e scribarum oscitantia, *vel* codicum collatione, sed e pruritu mystico ortum suum traxisse videntur. Ergo istis in locis mendosis genuina lectio e Keri, modo in illo adhuc exstet, erit repetenda. Ratio autem, quare lectio allegorica dictis in locis טֹעַ Kthibh constituat, nulla alia est, quam quod
ex

ex summo, quo allegorias prosequerantur, studio, argutias et paronomasias istas tam ante quam post templi ultimi destructionem, in locum antiquae et genuinae textus lectionis vel consilio, vel ex inconsiderantia, remissa ad marginem lectione veteri substituerent, quam in recitanda legis pericopa, ex hoc capite in locum allegoriarum dictionum subrogare solebant. Lubens quidem concesserim, quod praeter hunc, quem modo nominaui, quorundam Keri et Kthibh antiquissimum fontem medraschicum, sequioris aetatis notae marginales eam quoque habere potuerint originem, ut partim e criticorum ingenio, partim autem e codicibus inter se collatis haustae fuerint *).

Vix

*) *Beni. Guil. Dan. Schulze* V. C. in diss. num puncta vocalia τω Kthibh subiecta ad Keri sint referenda? bibliothecae Haganæ classi I. fascic. I. inserta, ex eo, quod in editione biblicorum Brixienfi anno 1494. a R. Gerschon curata, plurima loca e. c. Ios. 18, 14. יהוה, Ies. 18, 7. ממשׁ cum duplici vocali, longa et breui in vna eademque syllaba occurrant, tuto concludi posse existimat, diuersae hoc esse lectionis indicium, quo Iudaei indicare voluerint, in aliis codicibus v. gr. יהוה, in aliis vero יהי legi, eamque ob causam puncta τω Kthibh male ad Keri ablegari. Sed haec coniectura meo quidem iudicio commode admitti non potest. Nam 1) ad reliquas notas marginales (v. gr. יהוה, יהוה etc.) tam circa vocales, quam consonantes commode trahi nequit. 2) A variis correctoribus, (ut scil. corrector recentior orthographiam modernam, priscam obelo

Vix me continere possum, quin locum S. S. vexatissimum I Sam. VI, 19. tali glossa doctoris medraschici corruptum fuisse proclamem. Legi quidem ingeniosas virorum doctissimorum *Kennicotti* *) et *Hassencampi*

obelo haud semper notans adscriberet,) duplex ista punctatio, quae solummodo circa schureck et küibbutz, cholem et kometz in quibusdam codicibus, itemque in Bombergiana 1521. occurrit, orta videtur, atque hinc variae lectionis signum minime dicendum est. 3) Non omnino liquet, utrum Gerson duplicem hanc punctationem codicis sui fide expresserit, an vero illa *70* Keri indicare voluerit, quod quum ob chartae angustiam in margine collocare non posset, (ob quam causam a multis antiquis editionibus Keri vnice abest) dicto modo minus apto prodere constituerat.

Idem sentio de punctis extraordinariis XV. dictionibus S. S. superpositis, quae *cel. Iob. Heinr. Hüpeden* in docta commentatione *von der wahren Ursache und Bedeutung der ausserordentlichen Punkte*, Hannover 1751. 4. eam ob causam a priscis librariis, quos inter Esdras primum locum tenebat, addita fuisse contendit, ut signa variantium lectionum constituerent, quasi in aliis codicibus dictiones istae exstiterent, in aliis autem non inuenta fuissent, quia partim *fere* omnes istae dictiones in versionibus expressae non sunt, partim vero sine sensus detrimento abesse possunt. - Nam ut caetera taceam, plures punctandae fuissent dictiones in translationibus non obviae, si haec coniectura valere deberet.

*) Observations on the first Book of Samuel chapt. VI, 19 — — Oxford 1768. 8. Eodem tempore prodierunt ibidem lingua Gallica conscriptae s. translatae sub titulo: *Remarques critiques sur I Sam. ch. VI. ver. 19. par B. Kennicott Docteur en*

pii *) supra hunc locum exercitationes, sed nondum mihi omnem scrupulum eximunt. In eo enim offendisse mihi videtur cel. Kennicottus, quod quum in duobus MSS. recentioribus verba: *חמשים אלף איש 50000 homines*, librarii lapsu aut audacia omissa inueniret, non modo textum nostrum in hoc loco corruptum dicendum, sed etiam verba ista duorum solummodo codicum fide, contra omnium versionum et reliquorum codicum auctoritatem prorsus eliminanda esse, statuere ausus sit. Sed vir clarissimus *I. M. Hassencamp* castigata hac mutandi libidine, et solide refutatis omnibus pro corroboranda sua assertione e Iosepho et Breithauptio petitis subsidiis, verba textus *חמשים אלף איש* retinet, et post leuem factam immutationem, mouendo nimirum *Mem finale* e loco suo ad sequentem dictionem, ita ab omni corruptione fatis ingeniose immunia vindicat: *percussit autem ex viris Bethsemitis, quia*

en Theologie — — quas quod mireris *M. de Voltaire* in *ses questions sur l'Encyclopedie par des Amateurs. Troisieme partie 1770. 8. pag. 77 — 82. sub articulo: Bethsamès* more suo false derisit et perstrinxit, vulpis imitatus astutiam quae vnam petitura quum attingere non posset, discedens aiebat: nondum matura est, nolo acerbam sumere. Cf. *Michaëlis orient. und exeg. Bibliothek Part. I. p. 147. sq.*

*) Erinnerungen gegen die — — von Herrn D. *Kennicotten* herausgegebenen Anmerkungen über 1 Sam. 6, 19. — — von *I. M. Hassencamp*. Frf. und Leipzig, 1770. 8. Ei. Sendschreiben an Herrn Professor *Bohn* die Stelle 1 Sam. 6, 19. betreffend. Rinteln, 1771, 8.

quia inspexerant arcam Iehouae, et percussit ex populo septuaginta viros, חֲמִשִּׁי מֵאֵלֶּה אִישׁ
 QVINTVM EX FAMILIA VNAQVAQVE. Rationes huius mutationis et translationis sequentes attulit :

1. Olim verba hebraica coniunctim et vna serie sine vllis interstitiis et litteris finalibus scripta fuisse, vt exemplis e LXX. pag. 66 — 73. et Sendschreiben p. 23. petitis probare annisus est.
2. אֵלֶּה denotare h. l. familiam.
3. Ob quinque donaria a quinque Philistaeorum vrbibus in arca reposita, quae Bethsemitae curiose contemplati erant, quintum ex vnaquaque familia percussum fuisse.

Veniam facile mihi dabit Vir celeberrimus, si causas, quare opinionem ipsius sequi non possim, breuiter explicauero:

1. Quae V. C. e LXX. virali translatione pro euincenda Ebraeorum tum temporis continua scriptura, et finalium absentia, longo agmine deducit exempla, veritate amplius non nituntur. Quae praeterea contra omnem verisimilitudinem nimis confidenter pag. 74. statuit, Masorethas demum sec. VII. s. IIX. verba a se inuicem distinxisse, ideoque idem cuilibet ius competere, verba suae opinioni non conuenienter distincta aliter distinguere, factis plane repugnant. Hieronymi enim tempore scil. sec. IV. vt V. C. ipse testatur
 pag.

pag. 42. et Sendschreiben pag. 20. 21. iam aderant litterae finales, et consequenter verba SS, et in loco nostro dictio **חמשים** finalis littera gaudens, distincta fuerint oportet. Everso itaque hoc palmario argumento, lectio nostra tot tamque grauib. testibus, nimirum vniuersa antiquitate fundata, immota manet.

2. Inter 400 loca SS. quibus **אלף** mille denotat, vix decem occurrunt, quae isti dictioni notionem *familiae* vltro concedunt. Attamen, quod maius est, nullibi **אלף** cum **יש** constructa, aliter in SS. sumitur, quam in significatione numerali, atque hinc omnium interpretum et talmudicorum in exprimenda nostra lectione consensus existit.

3. Quid sibi velit QUINTVS ex vnaquaque familia, non capio. Nam ex mente V. Cel. quaeuis familia, quarum in hoc casu 70 in Bethschemesch commorati sint necesse est, ad minimum e quinque hominibus constare debuit, si quintus mortem subiisse dicendus sit, quod tamen maiori iure negatur quam adfirmatur, quum annalium monumentis mandatum haud sit, censum ibi institutum fuisse, et 70 familias siue numerosas siue prope extinctas, ibi degisse, imo vix concipi queat, quum 70 familias (de orientalium non de nostratum familiis cogitandum est) ad 30000 facile ascendentes, oppidum paruum recipere potuerit. Vt taceam, familiam Kehatitarum, non autem 70 ab ea seiunctas

familias hocce oppidulum vna cum aliis oppidis possedisse. Ios. 21, 9. 13. 16.

Sed haec fatis sint pro scopo et quasi in transitu. Iam ad propriam assertionem tuendam progredior. Subodoratus quidem est *Cel. Kennicottus*, verba: *50000 homines* glossam constituere *) , sed in eo vehementer errat, ut *cel. Hassencampius* l. c. p. 44. sq. extra omnem dubitationis aleam posuit **), quod hanc glossam e litteris numericis ב (qui ipsi 50000 est) et ע (70) natam fuisse opinetur. Ergo de alio subsidio

*) l. c. p. 16. Si donc le double nombre de ce texte de Samuel étoit originellement simple; en quelque tems que ce simple nombre ait pû être mépris, il resulteroit que probablement quelque ancien critique s'étant mis à confronter des copies, qui portoient ces deux différens nombres, voulut marquer la variante d'un Manuscrit en marge d'un ou de plusieurs autres coll. p. 30 — 34. Exhibet ibi, quod obiter annoto, numum aeneum sic dictum Samaritanum, litteris graeco-hebraeis pro solito ornatum, cuius vnum latus שנת ארבע et alterum לנאלת מיון (Kennicottus legit ציון) exhibet. In subiecta adnotatione mira narrat de *Thav*, quod Samaritanum nominat, quum tamen purum putum graecum antiquum sit, ut in tabula videre est.

**) Scilicet LXX. שנים annorum Hab. 3, 2. per שבעה; Septem 1 Sam. 2, 5. Syrus et Arabs per: saturata est; שבע satietas Ps. 16, 11. Theodotion per ἑπτά septem interpretati sunt, indicio indubio, numeros eorum aetate nondum litteris numeralibus expressos fuisse, si vel de codice eorum graeco-hebraeo, e quo verterunt, hic nihil cogitemus.

fidio minus cerebroso et tutiori nobis erit prospiciendum. Quae dum scribo, relatum lego in nouis litterariis Kiloniensibus anni 1771. num. 476. pag. 828. Virum celeberrimum *Fabrum* ibidem Orr. Profess. Programina sub titulo edidisse: *Nouum de Messia exactis 490. annis post exilium Iudaeorum Babylonicum nascituro ex Zachar. 3, 8—10. repetitum vaticinium, spatio LXX. hebdomadum Daniel. IX, 24. iisdem natalibus praefinito nouam lucem affundens. Kiliae Holsatorum 1771. pagg. 34. in 4.* Sunt scil. ipsi שבעה עינים *septem Aiin*, quae numerum 490. a Daniele traditum, constituent, et simul indicio sint, Zachariae iam tempore litteras numerales in vfu fuisse. Hisce acquiescendum mihi nunc est, quum scripti istius memoratu dignissimi et vtique momentosi copia facta mihi nondum sit; hoc vnum tantummodo ex hoc inuento grauissimo ad partes meas trahens, quod hoc pacto litterarum finalium antiquitas summa in aprico esset. Numeros autem in SS. litteris expressos fuisse, ex hoc quidem loco concludi nequit. Est autem, ni fallor, pura puta glossa allegorica, quae ante adornatam των ὁ versionem e codice medraschico, vt aliis glossis accidisse supra monui, ab incauto aut audaci librario in textum, (ad cuius quoque oram in codice, e quo describebatur, scripta esse potuit,) recepta fuit. Ita asserere me cogunt sequentes rationes

1. Deest copula *Vav* (ו) ante חמש.

2. Contra morem solitum numerus minor praecedit maiori, et loco numeri rotundi nimis scrupulosa partitio 50070 occurrit.

3. Repetitur dictio **איש**.

Quae tria momenta statim sub oculos cadentia iam a doctis supra laudatis memorata fuerunt, et non modo glossam haud obscure indicant, sed etiam prope ad similitudinem lusus medraschici accedit glossa ista, modo in memoriam reuocentur Talmudicorum de 70 istis occisis argutiae, *qui unumquemque illorum non minoris aestimatum fuisse, quam 50000* narrant:

ר' אבהו אמר שבעים איש הורו וכל אחד ואחד שקול חמשים אלה:
Sota fol. 35. 2. lin. 3.

Praeambulas sane habebant doctores Medraschici sexus muliebris coetum, choreas ducentem, canentemque spolia Dauidis optima:

ורור ברבבותיו *et David* (percussit) *ad centum millia s. myriades eius* (hostis), qui tamen unum Goliathum tantummodo prostrauerat. 1 Sam. 18, 7. coll. cap. 21, 11. 29, 5. Sirach 47, 7.

Atque sic detecta vera huius interpolationis causa, amplius necesse non est, ut cum Kennicotto vage asseramus:

“Mais - - faisons bien attention que, quand-
“même on ne pourroit pas assigner *la véritable*
“cause de cette interpolation, les preuves du
“fait n'en demeureroient pas moins dans toute
“leur force.”

§. 17.

XIIII. *Codices sine aut cum Masora siue parua siue magna exarati.*

Aetas, qua Masoram, siue paruum, siue magnam, siue vtraique textui hebraeo in margine adiungebant, certo definiri nequit. *Ven. Kennicott* Diss. 2. pag. 288. et 468. circa annum 1300. hunc morem inualuisse contendit, exinde concludens, mss̄ta, quae Masoram adiunctam habent, esse recentissima, conf. *Ven. Lefs* l. c. p. 29. *). Sed si vel hoc daremus, quum non modo codicum v. c. Reuchlini, Dresdensis rel. historiae repugnet, sed etiam nondum vel vnius mss̄ti aetas ad liquidum demonstrata sit, quae nam tamen haec consequentia? Nonne textus aliquot secula ante additam a sequentis temporis codicis possessore Masoram potuit confici? Codicis insuper a Iudaeo scripti bonitati et antiquitati nihil omnino officit, siue vna cum

O 3

textu

*) "Ipsa, ait, MSS. hebr. codicis, - - inspectio docet: inde ab A. C. 1300 omnes codices ad Masoram exaratos esse. Ab hac enim aetate codd. MSS. Masoram sibi iunctam habent, eiusque auctoritati veram subiiciunt textus lectionem: quum e contrario vetustiori aeuo nulli omnino codici adiecta inueniatur. Vnde itaque extra dubium ponitur omne: 1) ab hoc tempore Masoram genuinae lectionis regulam constitutam esse, eamque ob causam MSS. post annum 1300. exarata recte vocari Masorethica., — — Coll. p. 17. Quae quo habenda sint loco dicta, nullo omnino fundamento nixa, quilibet vel me non monente intelligit.

textu ipso, siue quibusdam post tempestatibus, Masora vel parua vel magna ei fuerit adscripta. Nam *cum* ad leges Masorae, quam finge vel in libro separato, vel ad codicis oram scriptam fuisse, vtrique exempla nihilofecius sunt castigata, *tum* etiam potuit textui codicis alias antiquissimi Masora pro seculi more addi sine vlla textus tentata aut facta ad eam castigatione. Accedit, quod manuscripta post A. C. 1300. exarata perpauca, quae aeram exhibent, Masora marginali sint instructa, plurima vero sine ea reperiantur. Nescio sane, magisne audaciam an inconsiderantiam critici admirarer, hinc concludentis, quod omnis codex Masora marginis destitutus, ante annum 1300. sit scriptus, et vere antiquus dici mereatur.

§. 18.

XV. *Codices ad Masorae antiquae leges compositi.*

Quum prisco tempore Iudaei spuris codicibus, tam genuinis quam exoticis characteribus descriptis, tanquam fluctibus obruerentur, (Sect. I. §. 1. &c. collat. Sect. II. §. 7.) atque malum hoc latius grassari inciperet, vt doctissimi eorum vix spuria a genuinis discernere possent, (l. c. §. 6.) in id praecipue enitendum esse existimarunt, vt si genuina textus hebr. lectio ab omni futura labe facta tectaue conseruanda esset, teste R. Aben Esra in initio libri שהכדילו כל ערב מן dicti, *omnem farraginem a sancto separarent,* eum-

eumque in finem commata, dictiones, litteras, puncta extraordinaria &c. numerarent. Initium huius studii critici nos latet. Natales tamen eius longe superant tempora, quibus Talmudis opus confectum est, ut inter omnes constat. Somnia Iudaeorum quorundam de traditione Moſis e Sinai in fumum abirent, ſi aſſertum, veritatis ſpeciem prae ſe ferens, a R. *Iacob* in פירוש על מסורה Amſterd. 1651. 4. fol. 3. col. 2. lin. 30. prolatum, ſeſe tueri poſſet. Duo enim auctor iſte Maſorae nominat auctores, alterum *Naphtali*, alterum vero *Sinai*. Poſterioris Pentateuchum ספר סיני memorat Elias Leuita *), ad quem tanquam correctiſſimum caeteros codices caſtigarent. Vnde dici ſolitum fuiſſe:

סֵת כְּאִילוֹ הָיָה נִתְּנָה מִסִּינִי :

i. e. liber Legis (hic aut ille tam accuratus eſt) *ac ſi traditus fuerit ab* (ipſo Maſorae auctore) *Sinai*. Auctori iſti ignoto praenomen Moſche forte fuit, ut itaque facile Iudaei, qui portentis delectantur, nominum ſimilitudine ſeduci potuerint. Cf. Supplementum meum ſecundum ad abbreviaturas hebraicas pag. 43.

Parum ſane putantur cauti prouidique fuiſſe, qui codices ad Maſorae antiquae leges compoſitos, per contentum Maſorethicos appellant, quum iis antiquiores et meliores non den-

O 4

tur.

*) in libro *Maſoreth* plagula 2. פ' pag. 1. edit. Baſil. 1539. 8.

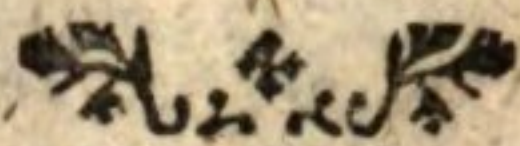
tur. Pari quoque cum illis passu ambulant, qui omnes a Masorethis istis primis notatas circa voces lectas et non scriptas et vice versa, obscoenas, ordinationem et ablationem scribarum, litteras a qualitate et quantitate sua recedentes, et puncta extraordinaria, anomalias, quae antiquitatem summam sapiunt, et ciuitate iam olim donatae fuerunt, e textu eiciendas esse, auctores suasoresque sunt. Nam quum eundem vsum, ac montes et fluuii in antiqua geographia determinanda praestent, vt nimirum earum ope intemeratam vocum et litterarum constitutionem et feriem antiquissimam conspicere liceat, rectius omnino hodie retinentur, quam abiiciuntur. Demus quidem, Masoram, qualem nunc habemus typis expressam, aut marginibus quorundam codicum adscriptam, admodum esse corruptam, multisque Rabbinorum recentiorum et forte etiam Exiudaeorum quorundam correctionibus, e spuris petitis codicibus, esse defoedatam, atque hodie non adeo magnam ac ante secula plura afferre vtilitatem; vsus tamen eius adhuc haud contemnendus est, praesertim in conferendis ante-Talmudicis cum modernae Masorae annotationibus, et in castigandis codicibus spuris a non-Iudaeis exaratis aut ad graecas latinasque refictis lectiones. Praeterea non adeo est corrupta, vt veteri suo splendori restitui nequeat, dummodo codices antiqui, Masoram in separatis foliis continentes, qui in scriniis hinc inde adhuc latent, in subsidium vocen-

vocentur *). Nec omnino nullius est momenti, quod, quamvis in Masora moderna misere ut plurimum habita, permultae variarum aetatum admixtae reperiantur novae adnotationes e spuris MSS. ab incautis Rabbinis petitaе, nihilo tamen fecius antiqua Masora ante-Talmudica in ista additamentorum sylva illibata remanserit. Tantum enim abest, ut Iudaei traditionum tenacissimi, Masoram antiquam in describendis codicibus neglexerint, ut potius in excessu, addendo nimirum novas in Mssis spuris pro legitimis incaute habitis detectas varietates, quam in defectu, refecando primorum Masoretharum adnotationes, praescriptionis iure dudum gaudentes, peccasse existimandi sint. Videntur itaque ii nubem pro Iunone captasse, quos posthabitis codicibus ad Masoram

O 5

ram

*) Si quid ego video, antequam nova daretur bibliorum hebr. editio, cum cura excutiendi essent omnes, quotquot reperiri possunt, codices Masoram separatim et ad marginem complectentes, quod dici non potest, quantum allaturum esset praesidii ad diiudicandas omnes in uniuersum collectas ponderosas S. S. varietates. Nam sine illa nullum verum ac tutum est criterium, unde de codicum antiquitate, bonitate et origine constare possit. Et sane vel eam ob causam magna diligentia in restituenda Masora esset adhibenda, quod Buxtorffii et aliorum herculei labores in castiganda ea meo quidem iudicio omni fructu ideo excidant, quod viri isti docti textum suum impressum pro norma, ad quam Masora corrigenda esset, haberent, haud considerantes, quod discrepantiae inter Masoram et textum suum magis e naeuis, in illum e supra dictis causis inuectis, quam e Masorae corruptione oriri potuerint.

ram exactis, mirum desiderium mssorum vere antiquorum, ante-talmudicorum, et non-masorethicorum tenet. Nonne enim omnia nostra a Iudaeis debita accuratione exarata manuscripta sunt masorethica *) , eaque vere antiqua, aut ad antiqua descripta, et characteribus bonae notae utique insignita ? A quibus si abscefferis, in tanta spuriorum codicum caterua utique non habemus, ubi tuto pedem figere licet, nisi in difficultates maximas, quibus pares non sumus,

*) Ita statuit *Rich. Simon* in disquisitionibus criticis pag. 20. "Non alia sunt, ait, hodiernis temporibus contextus biblici exemplaria, quam illa, quae vulgo masorethica appellantur. Non alia inde iam a pluribus seculis Iudaei agnoscunt, eaque ab his ad Christianos peruenerunt. Vnde orta est maxima illa, quae inter tot codices diuersorum locorum et temporum reperitur consensio, si pauca eaque minuta excipias, quarum etiam pleraque scribarum oscitantium potius sunt σφάλματα, quam variae lectiones. Qui enim aliter fieri poterat, quandoquidem Iudaei, qui opus masorethicum veluti quid diuinum respiciunt, codices biblicorum MSS. ad illud reformare veriti non fuerint, erasis litteris, dictionibus, imo et sententiis integris in MSS. exemplaribus, ut ita masorethicis conformarentur., Quae verba cum restrictione sunt accipienda, ut ex ante dictis patet, quod scil. MSSa a Iudaeis adornata, sint masorethica adeoque genuina, a non-Iudaeis autem scripta pro spuris declaranda. Recte itaque b. Wolfius II, 329. statuisse videtur: "Qui leuiter de codicibus Hebraeis editis, tanquam masorethicis, ut loqui amant, sentiunt, eos non video, tam praeclara sibi de MSS. polliceri posse ad contextum sacrum sistendum emendationem, quia ipsi illi MSSa exemplaria ad Masoram a Iudaeis recognita esse scribunt.,

sumus, incidere velimus. Ergo omnibus aequa lance ponderatis manet decretum stabile, quod omnia, quotquot exstant, V. T. missa hebraica ad Masoram genuinam, tanquam ad lapidem aliquem Lydium sint examinanda, donec meliora et tutiora in medium adferantur subsidia adhuc ignorata.

§. 19.

XVI. *Codices ad Masoram recentiores exacti.*

Antequam manum ad scribendum admouebam, percurri fateor, non minori taedio quam temporis dispendio, auctores ad vnum fere omnes, qui acerrime et pro et contra Masoram ex omni memoria decertarunt, quorum antesignanos Buxtorfios atque Cappellos si perlegeris, reliquorum crambe bis cocta facile carueris. De mortuis autem nil nisi bene. — — Vtriusque cultores iudicent, num iis rectiora protulerim. Ut vero rerum tenorem non interrumpam, codices masorethicos recentes eos nomino, qui non modo ad Masoram ante-Talmudicam, sed etiam ad sic dictam Masoram mediae et recentioris aetatis, quae variorum Rabbiorum diuersi temporis exhibet annotationes, siue e codicum collatione, siue coniectura critica ortas, inde a seculo VII. vsque ad sec. XIV. adornati fuerunt.

Ad codices ad Masoram modernam effectos refero illos, qui Keri in textum receptum exhibent. Talem codicem antiquissimum *in collegio*

legio Gouilli et Caii acad. Cantabr. exstantem vel ex eo laudat *Waltonus* Prol. IV, 12. quod nullum Keri in margine sed textui plerumque more Pentateuchi hebraeo-samaritani insertum contineat. Hi sane codices ideo mihi suspecti videntur, quod vel ab insolenti critico correcti, vel ab audaci librario scripti sint, qui antiquam orthographiam et archaismos in recentiorem scripturam mutare veriti non sunt. Vltro quidem concedamus, Kethibhan quaedam perpauca e codicibus medraschicis inconsulto in textum recepta, quae primi Iudaeorum critici ex cautione, ubi nulla quidem opus erat, ne scilicet sacrilegas manus textus lectionibus antiquis ex pruritu quodam nouaturiendi inferrent, loco suo mouere ausi non sunt, cum Keri, quod lectionem forte antiquam et meliorem seruat, potuisse commutari, nefas tamen habemus iis in locis, ubi Kthibh in mendo cubare minime deprehenditur, atque ubi antiquam adhuc seruat orthographiam, possessione sua perpetua deturbare, et in orthographiam nouam lectionemque ancipitem et ut plurimum falsam τὸν Keri transfigurare. Nonne seueram criticorum incurreret censuram, qui Plauti et Ennii orthographiam in eam, quae Ciceronis tempore obtinuit, conuertere nullus dubitaret? Iniurii itaque sunt in S. S. qui idem ei ius tribuere nolunt. Sed iam oritur quaestio, vtrum codices sic mutati iudaicam agnoscant originem nec ne? Casta et nunquam non laudanda veterum criticorum
circa

circa textum a Patribus traditum cura, qua effectum est, ut a patribus tradita non mutarint, sed novis illa auxerint, vetat, quo minus vim hanc textui illatam Iudaeis qua talibus, sed vel non-Iudaeis, aut si Iudaei fuerint, haereticis minus fidis et illegitimis adscribamus. Quam vero moleste seduli doctores veteres hebraei fuerint in conseruanda antiqua textus lectione, si vel mendosam eam reputarent, illustre praebet Aben Esra exemplum. Sic enim ille in מרגליות טובה s. commentario in Legem Amstelod. 1722. f. ad Exod. 25, 31. fol. 76. 2. scribit:

ראיתי ספרי' שבדקון חכמי טברי' ונשבעו חמשה עשר מזקניהם ששלש פעמים הסתכלו כל מלה וכל נקודה וכל מלא וכל חסר והנה כתוב י"וד במלת תיעשה ולא מצאתי ככה בספרי ספרד וצרפת ומעבר לים והקדמונים דרשו כי תוספת הי"וד רמז לעשרה מנורות שיעשה שלמה והכלל אם יש שם י"וד היא מלה זרה:

i. e. "Vidi libros a sapientibus Tiberiadis excussos. Iurauerant autem quindecim e senioribus ipforum, se quodlibet punctum omnemque dictionem siue plene siue defectiue scriptam, ter studiose expendisse; nihilo tamen fecius *lod* in voce תיעשה, quale neque in libris hispanicis, neque gallicis et transmarinis deprehendi, exhibebant. Prisci autem doctores

res medraschici *Iod* istud ideo additum fuisse tradebant, ut signum decem lucernarum a Salomone olim conflandarum esset. Quid multa? si exstiterit ibi sc. in archetypo *Iod*, anomalia est.,,

Hic velim notes 1) accuratam doctorum antiquorum in castigandis codicibus sacris diligentiam et fidem summam. 2) antiquitatem huius cum *Iod* lectionis. Est ni fallor, dictio ista una ex iis, quas mystici (vid. §. 16.) allegoriae gratia mutauerant, atque in textum codicum suorum medraschicorum, e quibus in alia apographa facile transire potuit, receperant. Quicquid tamen sit, nisi fuisset *Iod* in textu, neque mystici isti de X. lucernis templi Salomonaei somniare, neque Talmudici (v. Menachoth f. 29. 1.) ex hoc *Iod* candelabrum per se ipsum factum diuinare potuissent. 3) Quoniam *Iod* in codice non punctato (aut in eo, qui vocales in medio olim habuit) ad *Tfere* et *Dagesch Forte* quodcunque, h. l. characteristicum futuri Niphal, praesertim in verbo Gutturali indicandum, ut a Kal discernatur, abesse nullo modo potest, non modo antiquitatis et bonae notae indicium habet mssum, hoc *Iod* exhibens, sed etiam omnibus istis ab Aben Esra laudatis hispanicis, gallicis et ultramarinis mssis, utpote ad recentiore orthographiam et ad puncta conformatis, multum praestat *).

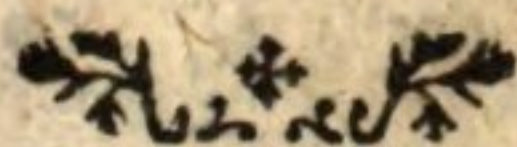
4)

*) Conf. Diff. meam de Pentat. Sam. p. 26. et Bützowische Nebenstunden Part. II. p. 71. IV. p. 65. it.

4) Quum ipsi testati sint, se omne punctum curiose considerasse, punctorum inuentores nequaquam dici possunt.

Tiberiensibus istis non segniores fuerunt Iudaeorum critici s. Masorethae sequioris aetatis in castigandis et examinandis ad Masoram antiquam codicibus, quorum opera variantes orientalium (i. e. Babyloniorum) et occidentali-um (i. e. Palaestinorum) lectiones ad posteros transierunt. Auctores variationum istarum incognitos, excipiunt aliarum varietatum collectores clarissimi *ben Ascher* et *ben Naphtali*, quorum omnium varietates, dissitis in locis, e codicibus variis, vt vulgo putant, omni accurate haustae, et maximo cum assensu comprobatae, in minutiis circa litterae quiescentis additionem, subtractionem, transpositionem, item circa puncta quaedam versantur, et in caeteris cum bibliis nostris impressis egregie conspirant, atque quidem adeo, vt *תול* Karian et Kethibhan numerum neque auctum neque diminutum ad dictum tempus fuisse, ex iis manifesto appareat. Fieri autem sine portento non potuit, vt tanta codicum in regionibus dissitis inde a temporibus doctorum Mischnicorum

it. *Lonsano* in *Or thorah* f. XI, 2. sq. qui *Iod* istud in omnibus mssis hispanicis, uno excepto, expressum vidit. Cf. *Iosephi Iosel* *תורת יוסף* Wilmersdori 1725. f. qui est commentarius in Masoram, fol. 51. 1. Notatu dignum est, quod *Aben Esra* *תול* *Iod* istius in codicibus hispanicis rel. existentiam neget: *Lonzano* autem affirmet.

rum et vltra, vsque ad seculum XI, quo ben Afcher et ben Naphtali floruerunt, conuenientia existeret, si *cum* Masora circa sec. XI. aeque fuisset mutila et corrupta, ac hodie impressa adparet, *tum* si codicum spuriorum mirum quantum a genuinis recedentium copiam, quarum varietates minime intactas reliquissent, nancisci potuissent.

Calculo itaque rite ducto, non possum non innumerarum istarum a ven. Kennicotto et aliis, in quibusdam codicibus detectarum varietatum initia, a seculo XI. vsque ad sec. XIV, intra quod tempus et originem et incrementa ceperint, repetere. Ista enim aetate non modo in Christianorum academiis et scholis lingua hebraea docebatur, et Exiudaei doctissimi v. gr. R. Salomon, Petrus Alphonsus, Paullus Christianus, Raimundus Martini, Arnoldus de villa noua, Theophilus Antiochenus Episcopus, Paullus Burgensis, Nicolaus Lyra, Felix Pratensis, Sixtus Senensis et alii ad castra Christianorum transibant, sed etiam grammaticae hebraeae studium a Iudaeis egregie excolebatur, quorum quidam supra vulgus sapere audentes, ne quid inexpertum relinquerent, ad grammaticae suae regulas versionumque fidem codicum suorum lectionem castigare procul dubio sunt conati. Ad Rabbinorum istius aetatis v. c. Raschii, Kimchii et Aben Esrae emendationes quod adtinet, perpaucae earum nominat Masora recentior, ab antiquis et genuinis facile discernendas. Adde, quod modo laudati Rab-
bini

bini ne latum vnguem a Patrum placitis disces-
serint, sed potius lectionem textus antiquam,
si vel vitiosam illam reputassent, imperturba-
tam conseruauerint. Vtrum vero πατροπα-
δοδοτοis plures, quam masora recentior inemo-
rat, addiderint criticas obseruationes, nos qui-
dem latet, vix tamen credibile videtur, quo-
niam alias ob auctoritatem summam, qua polle-
bant, recentiores critici ipsorum foetus inge-
nii omnes, in tabulas masorae relaturi fuissent.

Maimonides quoque Hilc. Sepher Thora
cap. 8. §. 4. pag. 96. i. maximis laudibus effert
codicem punctatum tota biblia complectentem
celebratissimum, a ben Ascher multoties cor-
rectum, ad cuius libri normam ipse legem de-
scripserat, atque eo ipso intemeratam tum tem-
poris (sec. XII.) textus ebraei codicum genui-
norum faciem satis superque declarat. Ordo
nunc poscit, vt codices, e quibus variae in dis-
fitis regionibus typis excusae bibliorum hebr.
editiones fuerunt, strictim tangam. Primi
bibliorum, eorundemque partium editores,
codices quidem, ad quos ea adornauerant, si-
luerunt, attamen quoniam ex doctorum quo-
rundam obseruatione cum sequentis temporis
editionibus maxima ex parte, resectis erroribus
innumeris typographicis, conspirant, apogra-
pha ben Ascher eos non praeter rem dixeris,
cf. *Waltoni* proleg. 4, 9. *Kennicott* diss. 2. p.
470. Hos excepit *Felix Pratensis* Exiudaeo-
Monachus, qui biblia hebr. 1518. edita cum

commentariis rabbinicis e plurimis inter se collatis exemplaribus ad prelum parauerat, in quorum praefatione: *multi antea, narrat, manuscripti circumferebantur, sed adeo nitore suo priuati, ut par fere mendarum numerus dictiones ipsas consequeretur *)*.

Eodem fere tempore Cardinalis *Ximenes* Polyglotta Complutensia typis exscribenda curauerat, atque ut in praefat. ad Leonem P. M. scribit, maximam laboris sui partem in eo collocauerat, ut castigatissima omni ex parte, *vetustissimaque exemplaria **)* pro archetypis haberet.

Paucis annis post R. *Iacob ben Chaiim* 1526. biblia rabbinica ad plurimos codices expressit, et *Menachem de Lonzano* editionem biblicorum hebr. 1544. quoad Pentateuchum cum mssis, VI. seculorum aetatem habentibus, contulit textumque recensuit. Nec minus *Sebast. Munsterus*

*) Fortassis eadem sunt, picturis ornata, quae *Chaiim*, ut supra narraui, notauit. Quis autem ex eo non videt, ea fuisse ut spuria ab editore reiecta? Forte quoque a primis biblicorum editoribus ipsa eadem aut similia MSS. ob meliorum defectum adhibita sunt, alias enim teste *Kennicotto* in *Ten annual Accounts* prima editio anni 1488. ab Hooghiana editione in locis 12000. deflectere non posset, nisi maxima pars istarum aberrationum typothetis tum nondum satis exercitatis, et correctoribus audacibus et negligentibus attribuenda sit.

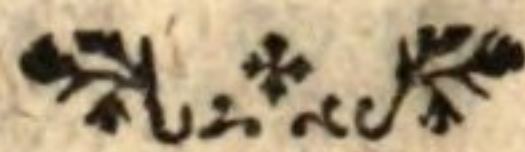
**) Septem fuerunt manuscripta, quae tum scil. 1514. ex iudicio *Ariae Montani* quatuor seculorum habebant aetatem.

sterus 1536. *Waltonus*, *Athias*, *Nisselius*, *Iablonskius*, *Opitius* et *Michaëlis* biblia hebraea codicum mssorum ex parte antiquissimorum fide ediderunt. In omnibus hisce e tot diuersis codicibus curate expressis editionibus, vnum eundemque textum, ab erroribus typographicis et ex incauto masorae recentioris vsu *), in vna alteraque editione commissis, si abscefferis, laete conspiciere licet. Sunt quidem, qui istam omnium ad codices adornatarum editionum harmoniam, masorae, ad quam fuerint accommodatae, vnice tribuunt, sed frustra secum ra-

P 2

tiones

*) Sic R. *Iacob b. Chaiim* duo commata Ios. 21, 36. 37. in praecedentibus editionibus conspicua, e sua editione, Kimchii auctoritate permotus, praeter rem exulare iussit. Nisi hoc Kimchii inuentum fuisset, Chaiim necesse non habuisset, praeter masoram Kimchium adhuc citare. Manuscripta autem ista, quae Kimchius laudat, videntur fuisse graecissantia aut latinizantia. Certe ab Hieronymi et vulgatae, immo quoque ab Hexaplorum textu duo hi versus absunt, licet margini in quibusdam vulgatae mssis, quale ego in membrana tenuissima arte incredibili scriptum et pictum possideo, adscripti fuerint. Iniurii itaque sunt in masoram, qui ex audacis, incauti et recentioris critici errore, fluctus excitantes in simpulo, vel eam sine suo merito indigne criminantur. Obiter notes velim, *b. Abichtium* in diss. de restituendis duobus versibus Iosuae XXI. pag. 20. Chaiimi verba: **כי בשמונה כה נת לא נמצא** per: et apparebit si numeres 28. **נת** istius capitis, haec tria **נת** duorum versuum in numeratis non comprehendendi, pessime transtulisse. Nam ita audiunt: In octo manuscriptis **נת** non deprehenditur. **כה** idem est ac **כתיבות היר** mssita.

tiones putant. Nam quum masoram ob insignes, quibus scaterere creditur, naeuos fallacissimum ducem et textus custodem statuant; fieri omnino nullo pacto potuit, vt in tanta codicum copia, et ingeniorum locorumque diuersitate ad masorae tam mutilae et corruptae normam vnus idemque textus euaderet. Quoniam autem vel sic in angustias redigi se sentiebant, misso hoc argumento aliud aeque intuitum ac ieiumum excogitarunt, asserentes, omnia ista manuscripta, e quibus editiones exscriptae sunt, post annum 1300 ad masorae regulam efficta, atque ex hac causa, (quia, si vel eorum 300 adhibita fuissent, vnicum tantummodo votum in decidenda vera textus lectione habent,) magnum istum editionum impressarum consensum deriuandum esse, cf. Kennicott. l. c. p. 470.

Si quid ego video, ita fert mea sententia, textum nostrum impressum nequaquam sola niti masora, qualis hodie deprauata exstat, sed masora quoque antiqua nondum corrupta, et codicum ex parte antiquissimorum et probatissimorum fide, qui genus suum purum et incontaminatum, serie annorum fere 2000. haud interrupta, ad minimum vsque ad doctores mischnicos ducunt. Atque isti quidem codices cum masora genuina, si non in omnibus, prouti nunc iacet, saltem in plerisque conspirantes eiusque auctoritate maxime suspicienda suffulti, in emendando et restituendo textu nostro impresso vnice audiri meren-

rentur *) , contra vero isti codices a masora mirum quantum recedentes, ideoque soli incedentes, et ad modernam orthographiam, et ut ita dicam methodo scientifica in omnibus suis partibus, ut omnia bene fluant, scite coordinati, pro spuris et suspectis habendi sunt, quippe quorum aetas recens, origo dubia et usus fallax aut plane nullus in lectione recepta corrigenda, est. Sic mihi videtur.

§. 20.

XVII. *Codices antiqui et recentiores, ab Orientis, Hispaniae, Italiae, Galliae et Germaniae librariis scripti.*

Omniū mssorum V. T. hebraeorum adhuc cognitorum aetas in secula XI—XIV. incidit. Causas veridicas huius non adeo grandis aetatis si quaeramus, *partim* frequentibus Iudaeorum exiliis, *partim* minimae, qua codices suos tractant, curae, *partim* vero attritorum et pro illegitimis declaratorum sepulturae, *partim* denique antecedenti vsui codicum hebraeo-graecorum et hebraeo-latinorum fere

P 3

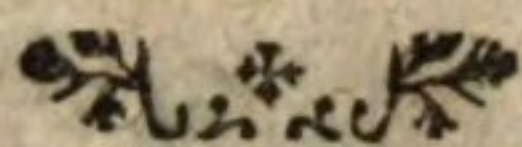
vniuer-

*) Quod quidem non ita dictum volo, ac si ad masoram modernam, tanquam ad sacram anchoram, iis cumprimis in locis, ubi meliorem sensum et sana ratio et criticae sobriae usus dictitat, confugiamus, sed adhibita omni circumspectione et ex rationibus extra controuersiam positis, licet omnino, me quidem iudice, a lectione recepta, quae manifesto erronea deprehenditur, recedere. Attamen probe attendendum est: *est quadam pro-dire tenus si non datur ultra.*

vniuersali attribuendae videntur *), licet si omnia rite considerentur, in definienda codicum istorum vera aetate, quae maior utique esse potest, incertiore me multo quam dudum profitear. Nam si vel codices ante dictum tempus a non-Iudaeis exaratos silentio praeteream, quos tamen exstitisse nec ipsi Iudaei, ut Sect. I. euictum dedi, infitias eunt, omnino doctores christianorum codices hebraicos,

*) Walton proleg. 4, 8. aliter iudicat: "Ratio etiam
 "scribens, probabilis reddi potest, cur non habeamus
 "codices hebraeos ita antiquos, ut graecos
 "quosdam veteris ac noui Testamenti: quia post
 "Masoretharum criticam et punctationem, ab omnibus
 "receptam, Iudaeorum magistri omnes codices,
 "his non conformes, ut prophanos et illegitimos,
 "damnarunt: unde post pauca secula, omnibus iuxta
 "Masoretharum exemplaria descriptis, reliqui
 "reiecti et aboliti. Hinc est, quod pauca habeamus
 "exemplaria hebraea 500 vel 600 annorum:
 "quaedam tamen affirmat D. Buxtorfius se vidisse
 "annorum 700 vel 800, quae rarissima., Cf. Kennicotti diss. 2. p. 459. et 465. Sed praeter auctoritatem suam non modo nullam, verum etiam falsam adtulit probationem, Iudaeos codices masorethicis non conformes damnassee. Non damnarunt, sed correxerunt, dummodo correctionem admitterent variationes ex librarii vel oscitantia vel insolentia critica in textum inuectae. Hinc tot exemplaria lituras permultas experta adhuc exstant, quae si ratio ista valeret, vel ad nihilum dudum redacta fuissent, vel a non-Iudaeis ita correctae vnice fuisse dicenda sint. Praeterea longe ante 700 vel 800 annos critica masorethica, cui vnice debetur, quod textus noster a maioribus corruptelis conseruatus sit, viguit, ut supra ostensum a me fuit, et codex Hillelianus et Aben Esrae de XV. senioribus Tiberiensibus relatio confirmant.

braicos, ad quos teste *Hody* de textibus origin. bibl. Part. 2. cap. 4. seculis IV — XI. translationes graecas et latinas recognoscerent, de quibus dici minime potest, fatum idem ipsis fuisse ita perire, quin potius eadem illos cura ac caeteros libros graecos et latinos asservasse credibile sit. De codice eximio Barberino, qui 3 prophetas Esaiam, Ierem. et Ezech. et XII. minores continet, et sec. VIII. scriptus videtur, itemque de codice monasterii St. Petri Carnotensis, triplex Psalterium complectente, quorum ille textum hebr. graecis, hic latinis exaratum litteris exhibet, omnino constat, eos circiter mille annos excedere. Sed nihil, meo quidem iudicio, momenti habet, vtrum existent missa 1000. et amplius annorum, an 500. aut 600. annos haud superent, siquidem recentiores ab antiquissimis, contra vero antiquissima a tunc temporis recentissimis descripta esse possunt, modo praecipuam habeant laudem bonitatis s. accuratationis. Vt vero in codicis bonitatem eo melius inquirerent, eamque stabilirent, non modo Iudaei *), sed etiam critici fere omnes **) iis codicibus ab Hispaniae libra-

P 4

riis

*) *Menachem de Lonzano* in Or thorah fol. II, 2. lin. 26. et alibi passim. *Immanuel Aboab* in Nomologia pag. 220. 221.

**) *Richard Simon* histor. crit. lib. I. cap. 21. pag. 111. edit. lat. et 121. ed. gall. et in disquisitionibus crit. pag. 10. *Iablonsky* praef. ad B. H. §. 37. *Kennicott* Diff. I. p. 313. seq. *Houbigant* proleg. pag. 195. sq. et alii.

riis profectis, quippe qui famam correctae et elegantis scriptionis apud Iudaeos possident, prae omnium aliarum regionum, in quibus scripti fuerunt, codicibus palmam deferunt. Iudaeis quidem haud contradicam asserentibus, instita hispanica esse et elegantissima et correctissima; de criticis vero nostris mihi omnino actum videtur ita statuere, nisi sibi de meliori criterio prospexerint. *Ea enim exemplaria, quae Iudaei correctissima nominant*, SVNT PVRA PVTA MASORETHICA *). De his et similibus autem pluribus infra.

§. 21.

XVIII. *Codices graecissantes et latinizantes.*

De huius farinae codicibus satis praecedenti dixi sectione, et si opus fuerit, pluribus alibi persequar. Vnum hoc addidisse sufficiat, optandum esse, ut non modo codicum supra laudatorum *Barberini* et *monasterii Carnutensis*, sed etiam aliorum adhuc forte hic ibi asseruatorum textus hebraeus graecis et latinis litteris scriptus cum cura recenseretur, quo manifestum fieret, sitne ad graecas et latinas, ut ego quidem suspicor, translationes refictus nec ne. Exstant quoque codices, qui eundem, quo sese in vulgata excipiunt, librorum ordinem, contra

*) Hinc *Menachem* l. c. fol. 15, 2. lin. 28. codices istos vocat ספרים מדויקים חדשים גם ישנים *correctos*, siue sint recentes siue antiqui.

contra morem apud Hebraeos receptum tenent eoeco casui non omnino adscribendum. Ad me quod adtinet, vix crediderim, a librario iudaico ordinem hunc ita turbatum fuisse, vt potius eum in gratiam vulgatae vna cum ipsa forte textus lectione a non-Iudaeo permutatum fuisse existimem *).

Subdiuidi quoque possent codices *in codices hebraeos chaldaizantes et syrissantes* f. ad translationes chaldaicas et syriacas reformatos, quoniam eiusmodi recognitionis factae documenta non multum diuque quaerenda sunt. Sed quia hae Paraphrases *vel* e codice hebraeo-graeco, *vel* e graeca versione factae, *vel* ad eam recognitae fuerunt, sufficere mihi videtur, vno graecissantium nomine chaldaizantes et syrifantes complecti.

§. 22.

XIX. *Codices e MSS. hebraeo-graecis, genuinis characteribus transcripti, aut correcti.*

Ob raritatem summam codicum hebraicis litteris exaratorum, qui, vt supra euici, extra

P 5

tem-

*) Demonstrata in superioribus translationis LXX. viralis, et per consequens vulgatae ex ea factae origine spuria et detestabili, futurum spero optoque, vt Romanae ecclesiae addicti fallacem suam versionem latinam iamiam valere iubeant, et nouam ex ipsis fontibus genuinis haustam adornent.

Atque vel ex eo, quod cel. Pater Houbigantius in sua biblicorum hebr. editione textum hebraicum ad LXX. et vulgatam accommodare nisus sit, vocalesque et accentus exulare iusserit, aeternam suae editioni caeteroquin splendidae inussit maculam.

templum, aut aliquot seculis post eius destructionem extra synagogas et Academias illustres in usu vix fuisse videntur, quod exemplaria hebraeo-graeca, latina &c. pro more maiorum adhiberent; facile accidere potuit, ut unus atque alter siue Iudaeus siue Christianus, artem hebraicas scribendi litteras callens, eiusmodi codicis hebraeo-graeci characteres cum hebraicis permutare tentaturus, vel ex inconsiderantia, vel rei difficultate varios errores in litteris sono similibus, itemque in vocalibus, dictionum diuisione et coniunctione rel. committeret. Atque e tali exemplari alia exscribi poterant, quae ipsis priscis quibusdam Iudaeorum criticis ita imponerent, ut quasdam eorum lectiones in suum reciperent patrocinium, inque textum codicum suorum incauti inferrent. Ad hanc ni fallor classem referri posse videntur

- I. *Vocabulum* אֵל, quod Exod. 18, 6. in textu hebraeo impresso exstat, et sensum difficilem, quasi Iethro cum Mose ante eius cum illo congressum colloquium habuisset, conciliat, cuius tamen loco in LXX. virali reperitur ἰδού *ecce*, certo fane indicio, eos quum verterent, το ἰδού cogitasse. Quas quidem duas, in scriptura hebraea admodum diuersas, graecis vero litteris expressas valde similes, voces si consideremus, ita omnino expressae fuerunt in codice hebraeo-graeco, ut translator contextum non attendens, si vel fuerit sagacissimus, dubius haeserit necesse

cesse sit, quamnam eligeret significationem. Nam **אני** et **הנה** graece aliter scribi non poterat ac ANE aut ANI, quoniam sonum E et I, vt statim apparebit, miscere solebant. Ex ea itaque causa codicem hebraeograecum characteribus genuinis hebraicis transcripturus facilius **אני** ANI quam **הנה** HINNE hariolari et eligere poterat. Ex eodem profluxisse videntur fonte dictiones **אלי** Zach. 12, 10. *) quam LXX. **προς εμς** trans-

*) De hac dictione confer Wolfii Bibl. H. Tom. II. p. 21. 22. 307. et IV, 543. Kennicotti diss. 2. p. 536. In MSS. Erfurtenfi Num. 2. legitur **אלי** vt videtur recte. Quamuis tamen **אלי** canae antiquitatis, et ni fallor, omnium fere codicum assensum prae se ferat, dubius haereo, vtrum **το אלי** in hoc vnico codice exstans, non tam codicum fide quam casu ortum reputem, an vero NB. a non-Iudaeo (nam de librario iudaico, vt recte monet cel. Kennicott l. c. talis suspicio oriri nequit) ad noui Foederis lectionem aliquantum dubiam accommodatum statuam. Accedit, quod cum maxime notatu dignum est, *Raimundum Martini* in pugione fidei Parte 2. cap. 11. pag. 411. item *Petrum Nigrum* in stella Messiae apud *Wolfium* l. c. Tom. IV. p. 543. testatos esse, quod Iudaei in codicibus suis pro **אלי** substituerint **אלי**; nihilo tamen secius mirum est, hanc lectionem vix in vlllo codicum nostrorum inueniri. Aut itaque dici debet, assertionem istam pro figmento esse declarandam contra fidem codicis Erfurtenfis, aut denique codices **το אלי** seruantes spuriae esse conditionis, nempe vel a non-Iudaeis descriptos vel correctos, vel ab eiusmodi spuris codicibus a iudaicis librariis incautis depromptos.

transtulerunt, fallaci sua lectione rustica seducti, secundum quam suffixa י et יו (e. c. *Hof. ii, 8.* אֵלַי *in me.* LXX. ἐν τῷ αὐτῷ *עליו.* *Ib. cap. 12, 8.* יְגִיעִי *labores mei.* LXX. πονοὶ αὐτοῦ *יְגִיעִי.* Forte quoque vox אַחֲרִי *Nehem. 3, 30 et 31.* pro אַחֲרִי (corrupte posita eandem originem habet). item י and יו aegre discernebantur, de quibus vide Cappelli critic. f. lib. IV. b, כֶּאֱרוֹ *Pf. 22, 17.* quod in quibusdam codicibus reperitur, et assensu τῶν ὁ, Aqu. etc. comprobatur. Sed consule supra pag. 72 et 73. allata exempla. c, חֲסִידִיךָ *Pf. 16, 10.* ΑΣΙΔΕΧΑ aut quoniam sonum i et e faepissime commutarunt auctores codicis ebraeograeci, ΑΣΙΔΙΧΑ, it. עֲבָדֶיךָ *i Reg. i, 27.* et his similia. d. תַּחְפִּנֶּס *v. gr. Ier. 2, 16.* coll. *i Reg. ii, 19. 20.* Proprie scribendum erat תַּחְפִּנֶּחַס *vt Ierem. 43, 8. 9.* Quoniam autem apud LXX. intt. ταφνας effertur, (nam ת vt Α faepe repraesentabant), mirum non est, si in vno alteroque codice ad eorum exemplum *tachpanches* aut *techaphnephas* eo quo dixi modo detrauctum sit.

2. *Iod* (et forte quoque *Vav*) *paragogicum* seu *pleonasticum* v. gr. *Lhren. 4, 21.* יוֹשְׁבֵתִי cf. *Ier. 2, 32. 13, 20.* it. *Genes. 49, 2.* אוֹסֵרִי pro אוֹסֵר et *Ierem. 49, 16.* שׁוֹכְנִי pro שׁוֹכֵן *rel.* Quum enim luculenta essent exempla, quod auctores codicis ebraeograeci vltimae in dictione litterae schua sub-

subintellectum, commodioris pronuntiationis graecae causa, ut E, I et A expresserint, non potuerunt non translatores, et qui in eorum verba iurauerant, codicis hebraei castigatores, saepius in errorem rapi. Exemplis supra pag. 102. adductis sequentia addantur. *Zephan. 3, 19.* כָּל מַעֲנִיךָ תָּנָה *omnes affligentes te.* LXX. ἐν σοὶ ἐνέκεν σου. Ergo scripta fuerunt verba ista: ἰδεχαλεμανηχ, quoniam cogitarunt תָּנָה לְמַעַנֶיךָ. *Psalms 44, 5.* צוה נלהים *Deus praecipit.* LXX. ὁ Θεός μου ὁ ἐντελλόμενος. Ob Schua sub Mem expressum ἐλωιμεζαβε adducti fuerunt, ut צוה נלהי crederent. *Prou. 12, 4.* בעצמותיו *in ossibus eius.* LXX. ἐν ξυλῶ - ἀπολλυσι *in ligno - perdunt.* Fieri non potuisset, ut ita verterent verba, βαζερωθαι aut βεαζερωθαι, nisi in more habuissent, schua subintellectum sub vltima vocis littera exprimere. Nam בעצמותיו cogitarunt. *Nabum I, 12.* יהוה נא שלמים *(dicit) Deus, si integri.* LXX. κυριος, καταρχων ὑδατων. *Deus praeses aquarum.* Dubium nullum est, quin scriptum inuenerint: ἰωαμεσελεμιμ, atque sic hariolati sint: יהוה מושל ימים, nam α post ω tanquam ad ἰω pertinens; ε apud Mi pro *cholem*; et ε ad Lamda pro *Iod* more consueto positum reputabant. *Psalms 55, 22.* מִחֲמַת פִּי נִתְּנָה *prae butyraceis verbis oris sui.* Quoniam LXX. verba ista lactea misere interpretati sunt:

sunt : ἀπο ὀργῆς τοῦ προσώπου αὐτοῦ
ab ira vultus sui, dubitari nequit, quin scri-
 pta fuerint : μαχαμαθᾶπι, et viri isti boni
 cogitauerint : מַחֲמַת נָפִי. 1 Chron. 17, 10.
 וְנִגַּד לְךָ et annunciaui tibi. LXX. καὶ
 αὐξήσω σε et glorificabo te. Quis non videt,
 quod schua subintell. expressum eos seduxe-
 rit? Nam scriptum erat : οὐαχεδελαχ.
 Hinc facilis erat lapsus, vt נִגַּד לְךָ diuina-
 rent.

3. *Dictiones 15 contractae*, quas masora parua
 ad Deut. 33, 2. notat, v. gr. Gen. 30, 11.
 Kthibh בָּגַד, Keri בַּת גָּד. Ps. 55, 16.
 יְשׁוּמוֹת, Keri מוֹת יְשׁוּ. 1 Chron. 9, 4.
 בני מן, Keri מִן בְּנֵי etc.

4. *Permutationes litterarum quarundam eiusdem
 organi et affinis soni inter se inuicem*. v. gr.
 Ies. 60, 17. אָחַד pro אַחַד coll. 2 Sam.
 23, 8. Cantic. 4, 9. et vice versa 1 Reg. 19,
 4. coll. 2 Sam. 17, 12. בָּהּ pro בַּת Ezech.
 14, 4. עַל pro אֵל Ies. 65, 7. et id genus
 alia.

5. *Permutatio nominis diuini אֲדֹנָי יְהוָה cum אֲדֹנָי*.
 Nam in codicibus hebraeo-graecis, vt pas-
 sim in Origenis exemplari hebr. graeco cer-
 nere licet, אֲדֹנָי יְהוָה expressum fuisse
 videtur. Ergo mirum non est, si is, qui codicis
 hebraeo-graeci fide textum correcturus erat,
 in exprimenda antiqua et authentica lectione
 tetragrammati, pronuntiatione ista adeo
 diuer-

diuerſa, ſaepe in errorem raperetur. De aliis cauſſis huius commutationis recentioribus ſeculis factae infra dicendi locus erit.

6. *Litterarum numericarum cum numeris, integris dictionibus expreſſis, permutatio.* Non inodo e Zachariae loco cap. 3, 8—10. ſupra adducto, e quo *cel. Io. Ern. Faber* me quidem iudice שבעה עינים rectiſſime *ſeptem Ain* i. e. ſeptena ſeptuaginta ſ. 490. multo acumine, et ſobria critica elicuit, ſed etiam e *Pſalms* alphabeticis, et praecipue e numerorum in *SS.* corruptorum copia ſat magna probabiliter coniici poteſt, loco numerorum integris verbis hodie indicatorum, litteras numericas in *SS.* primitus aut ſaltim ante conditam των ο translationem obtinuiffe, quas primi codicis hebraei graecis litteris transcripti auctores, quum commode in ſcriptura graeca imitari non poſſent, integris dictionibus exprimere coacti fuerunt. Hinc integrorum numerorum in *SS.* origo facile detegi et ratio reddi poterit, cur poſt adornatum codicem ebraeo-graecum, dictiones numericae in ſacram ſcripturam demum introductae fuerint, *nimirum illum*, qui codicem hebraeum genuinum e codice hebraeo-graeco transcripturus aut correcturus erat, *ad iſtius codicis ebraeo-graeci exemplum numeros integris verbis expreſſiſſe.*

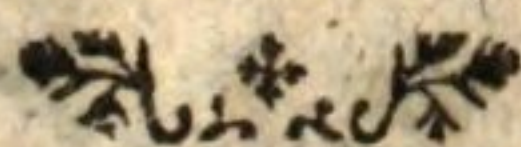
7. Huc quoque ſpectare videntur ea loca, in quibus ſecundum maſoram magnam finalem
sub

sub littera *Iod*, *Vav* pro *Iod*, et *Iod* pro *Vav* occurrit, quorum circiter 200. in genuinis codicibus exstant. Supra enim Sect. I. §. 12. pag. 72. et 73. ex ipsa primorum transcriptorum codicis hebraeo-graeci consuetudine το *Vav* vt I aut Y exprimendi satis superque demonstratum est, translatores in hac fallaci orthographia graeca saepissime lapsos esse. Obiici quidem posset, litterarum *Iod* et *Vav* tantam in MSS. esse similitudinem, vt facili negotio commutari potuerint. Nec id quidem nego de manuscriptis negligenter exaratis et nobis cognitis; (nam in codicibus eleganter pictis hae litterae figura omnino differunt, et perbene discernuntur) sed quoniam istae 200. permutationes longe antiquioris sunt commatis, quam omnia nostra missa, insuperque de codicum ante-talmudicorum scriptura siue soluta siue accurata aegre iudicari potest, haec obiectio aequae facile approbatur, quam spernitur, praesertim quum miraculi instar esset, quod in tanta harum litterarum, ex quorundam opinione in MSS. vix discernendarum, copia, e quibus *Vav* ex computo R. Saadiae 67922, et *Iod* 66430. vicibus in vniuersa sacra scriptura occurrit, in ducentis tantummodo locis peccatum fuerit. Indicio potius est euidenti, quod non modo codices priscae genuini litteris luculentis et facile discernibilibus fuerint scripti, bibliaque nostra, quae ista 200. loca in tabulas dudum relata, et neque
magis

magis neque minus seruant, ex accuratissimis omnino codicibus, minime vero e vilissimis, vt quidam volunt, desumta; sed etiam hae permutationes aliam originem, quam librariorum oscitantiam aut codicum prauitatem agnoscant, quod alias earum circa has memoratas et alias figura similes litteras numerus ad multa millia ascenderet. Nam ea MSS, quae hodie in coelum quasi extolluntur, et quod probe notandum, antimasorethica appellantur, maximam partem adeo negligenter sunt scripta, vt Iod a Vau, Beth a Caph, Daleth a Resch, Thau a Pe finali etc. aegre discernantur *), quibus si *Chaimus* alique bibliorum editores nunquam non laudandi in edendis bibliis vfi fuissent, inyriadibus sphalmatum ex litteris commutatis

*) v. gr. *Codex Casselanus*, in quo Daleth et Resch, Caph et Beth etc. raro discerni possunt. Vid. Ill. Michaëlis oriental. und exeget. Biblioth. P. I. p. 246. sq. vbi quoque pag. 245. sequens momentosa et experientia satis superque comprobata adnotatio legitur: So leicht es wäre, sich (sc. in permu- tandis figurae adfinis litteris) zu versehen; so wenig habe ich doch bisher gefunden, daß Varianten aus dieser calligraphischen Aenlichkeit entstanden wären. *Es scheint also, das Entstehen unserer Varianten ist von älterm dato.* Ita sane est. *Origo commutatarum figura similium litterarum non e multis modernis, si vel annorum mille et supra sint, neque e codicibus genuinis ante-talmudicis, (nam numerus earum in hoc casu maior futurus esset) sed altius petenda erit, et quidem, vt supra monui, e codicum hebraeo-graecorum cum genuinis codicibus collatione.* — — —

tis ortorum ea conspurcata iam videremus.
Cf. Cappell. critic. p. 133. sq.

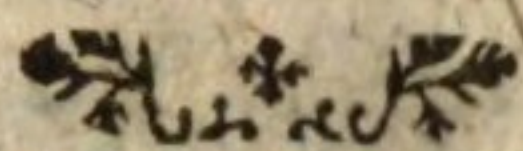
Quod si vero haec coniectura minus ad palatum sit, hanc indubiam accipe. Potuerunt nimirum codices hebraicis litteris scripti a Rab-
bino celebri &c. e codice hebraeo-graeco olim
recognosci, atque sic errores ex ambigua he-
braeo-graeca pronuntiatione nati, in alia apo-
grapha sensum inferri, quos quamvis veteres
critici vt sphalmata considerarent, ob nimiam
tamen erga canam antiquitatem, aut celebrium
Rabbinorum exemplaria venerationem, loco
suo mouere nolebant. Cf. supra pag. 108.
num. 3.

§. 23.

XX. *Codices a Iudaeis et non Iudaeis scripti.*

Tempus iam est, vt omnia ista codicum
hactenus recensitorum genera in vnum fascicu-
lum collecturus addendo detrahendoque vide-
am, quid reliqui summa tam Iudaeis quam
non-Iudaeis fiat. Ante perductam quidem ad
finem, et publici iuris factam codicum colla-
tionem et descriptionem, omnia nostra missa
V. T. hebraea aurificis statera examinari ne-
queunt; nihil tamen obstat, quo minus, rei no-
uae facturi periculum, maiori istorum numero
suam quodammodo classem in antecessum ad-
signemus.

Distributuri autem codices V. T. hebraeos
in classem quandam generalem, distinctionem
istam

istam *in codices masorethicos* s. ad masorae normam compositos, *et non masorethicos* s. a non-Iudaeis scriptos, tanquam naturae illorum convenientissimam reputamus.

I. Codices masorethici s. ii, qui cum masora vel antiqua, vel media, vel recentiori concordant, *curate* descripti, omnibus multum praestant, iis praecipue, qui quidem ad eandem regulam, sed solute ac negligenter a pueris, ipsis patribus familias, librariis irreligiosis et lucripetis, vel a Christianis aut Exiudaeis compositi fuerunt. Hic omnino cautione summa opus est, ne vel nimis creduli vel anxii simus, in falsi a vero separatione, ut scilicet, si desint signa supra indicata, quibus codices a se inuicem distinguere possunt, ex iis eligantur, qui ad masoram et ad antiquissimas paraphrases chaldaicas proxime accedere videntur. Perinde autem est, siue codices a iudaico siue a non-iudaico librario, si modo normae apud Iudaeos receptae congruenter exarati fuerint, ortum suum traxisse credideris. Ipsi namque Iudaei codices olim ob scripturae aequalitatem et criteriorum defectum non nisi ope masorae explorare poterant, in qua tamen examinatione non semper felicitate adiuti fuerunt. Sic v. gr. codices celebratissimos *Hillelianum* itemque *Sanbuki* tanquam a Iudaeis scriptos reputarunt, licet adsint rationes, quae sententiam hanc, si non pror-

fus damnent, saltem dubiam reddant. Hil-
leliani istius codicis sequentem iniicit men-
tionem *R. Abraham F. R. Schemuel Sacut* in
libro suo *Iuchasin*, anno 1502. ad finem per-
ducto fol. 99. 2. in med. edit. Amstelod.
1717. 8.

ובשנרת תתקנו כח למנחם היה
שמר גדול במלכות ליהוה ואז הוציאו
משם ספר הארבעה ועשרים אשר נקרא
הביכליא שכתב אותם ר' הילל ומשם
היו מגיהים כל הספרים ואני ראיתי
חלק מהם שנמכרו באפריקא ובזמני
היה ט' מאות שנה שנכתבו והקמחי
אמר בחלק הרקדוק בפסוק למען תזכרו
שהחומש היה בטולטולא:

i. e. "Anno 4956. d. 28. Abh (Chr. 1196)
fuit clades magna (sc. Iudaeorum) in regno
Leon. producebant tunc codicem 24 libro-
rum, qui vocatur *biblia*, quae scripserat
R. Hillel, e quibus omnes codices correxe-
rant. Quorum ego vidi partem in Africa
venditam. Mea autem aetate 900 anni erant
praeterlapsi, ex quo scripta fuerant. *Kim-
chi* *) vero in parte grammaticae ad com-
ma:

*) Parte altera libri sui *Michlol* dicti, quae le-
xicon continet, ad radicem שום fol. 229. col.
4. ed.

ma : *ut memores sitis* , ait , Pentateuchum
exstare *Toletolae.* „

Quis ille fuerit *Hillel* , eruditi secum di-
scordant. Negant alii , veram esse *Sacuthi*
de isto codice iactatam antiquitatem , et Hil-
lelem fuisse *bannasi* s. principem illum , ne-
potem *Iehudae* auctoris *mischnae* , qui teste

Q 3

Epipha-

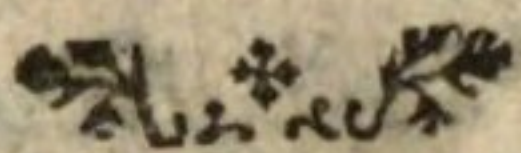
4. ed. Venet. 1546. f. ita scribit : **ובספר הלללי**
:בטוליסולא: i. e. Et in codice Hille-
liano , qui in *Toletola* etc. coll. *Zemach David*
Parte I. f. 39. 2. ad ann. 956. R. *Immanuel Aboab*
in *Nomologia* p. 221. vberius ista diducit : “Tam-
bien , *scribens* , hálló escrito en el libro de las Ge-
nealogias , que compuso el excelente Astronomo
Abraham Zachuto ; como en el Reyno de Leon
en Es Spanna , auia una Biblia manuscripta de rarif-
sima perficion : de la qual como de Original per-
fecto se corregian las erratas , y resoluian las
dudas de todos los que escriuiian. A esta exce-
lentissima Biblia llamauan *Hilelia* , por auer-
la escrito un Rabi Hilel : y dize el mismo Zachu-
to , que en el anno de 4956. (A. Chr. 1196.) en
veynte y ocho del mez de Ab , succediendo en el
Reyno de Leon grandissimos trabajos a los He-
breos que alli estauan , se lleuó el *Pentateuco* de-
sta Biblia á *Toledo* , y los mas libros della fueron
lleuados á Africa : y por la cuenta del Zachuto ,
ha mas de mil annos que fue escrita aquella Bi-
blia. „ Translationem horum verborum latinam
inuenies apud *Wolfium* II. p. 303. Obiter no-
tandum , quod omnes Christiani , qui de codice
Hilleliano verba fecerunt , supra citatum *Sacuti*
locum , folio 132. libri sui *Iuchasin* , sine vlla edi-
tionis mentione , exstare testentur. Sed error est.
Nam cum editio Constantinop. tum Cracou. et Am-
stelod. nequaquam 132. folia continent. Bene vi-
det , qui suis oculis videt.

Epiphanio *), morti vicinus Christi sacris circa annum Chr. 314. initiatus fuit; alii vero contrarium statuunt, quos vide apud Wolfium II. 290. Walton vero Proleg. 4, 8. non fuisse illum, qui Christianus factus sit, inde liquere contendit, quod illum posteriores Iudaei nunquam ita honorarunt, nec codicem illius ita extollerent, si ad fidem conuersus esset. Imo neutrum horum antiquorum fuisse, satis aperte constat. Nam si tantae esset antiquitatis, masorethae reliquique critici libros suos ex hoc emendassent: nec Ben Ascher et Ben Naphtali tantum operae impendissent in codicibus suis edendis, vel tantum discrepassent, quum vterque ex Hillelis codice suos corrigere, eique conformes reddere potuisset. Restat itaque fuisse recentioris cuiusdam Hillelis, qui post Ben Ascher et Ben Naphtali vixit; et fortasse Hispani illius. Meminit tamen Rambam. — Si quis tamen antiquiorem fuisse probauerit, me contradicentem non habebit. *Haecenus Walton.* Sed quoniam argumenta, quibus ad eleuandam antiquitatem huius codicis &c. utitur vir doctus, mihi non omnino arrident, non erit ab instituto alienum, si ea breuiter sub censuram vocem.

I. Co-

*) Lib. I. contra Haeres. Tomo II. p. 127. n. 4. ed. Paris. 1622. Cf. Bartolocc. II. p. 798. Buxtorf. in Tiber. p. 7.

1. Codicem forte scripsit Hillel, antequam ad Christianismum conuerteretur *). Quoniam autem teste Epiphanio clam baptizatus fuerat, atque postea Tiberiade Scythopolin secedens, ibi inter Christianos vitam finierat, forte fama conuersionis ipsius non statim inter Iudaeos emanauit, ut itaque omnis occasio codicem illum de ponte deiiciendi, ipsis praecisa fuerit.
2. Antiquitatem eius satis superque euincit Kimchii testimonium de hoc codice passim exstans. Huius enim aetate (claruit autem circa A. C. 1190.) non modo codicis Hilleliani magna erat auctoritas, sed etiam ad illum prouocare videtur seculi X. scriptor R. Hai, qui commata duo, Ios. 21. 36. 37. non occurrere testatus est, quae quum a codice Hilleliano, ut et ab eo, quo vsi sunt Origenes et Hieronymus, abfuerint, antiquitatem eius summam et asserti Sacuthiani veritatem omnino demonstrant.
3. Masorethas autem quosdam iam ante Kimchium codices suos ad hillelianum

Q 4

enien-

*) Fieri omnino potuit, ut quum religionis suae abnegationem mente conciperet, varias in codice suo in fauorem cognitae veritatis christianae mutationes tentaret, multis seculis post ut spurias primum detectas. Notatu quoque dignum est, *Sacutum* codicem hunc hillelianum, nomine apud nos vsitato *bibliorum* nuncupasse.

emendasse, et masora magna ad dictum caput, et Kimchii relatio ad versum 7 huius capitis docent. Ita enim Kimchi refert:

ולא ראיתי שני פסוקים אלו בשום
ספר ישן מרזיק אלא מוגה במקצתם:

i. e. "*Nec vidi duo illos versus in ullo libro antiquo et castigato, sed in quibusdam correcti s. a correctore additi fuerunt.*", Ergo defectus iste ante Ascheri et Naphtali tempora in quibusdam codicibus, iis nimirum, qui e codice hilleliano, in quem vel e lapsu librarii vel potius codicis graecisantis aut latinizantis fide error iste sine dubio irrepserat, descripti fuerunt. Floruerunt enim illi circa annum Christi 1034, Kimchius autem 156. annos post, ut itaque ex mente Waltoni Hillel post illos minime vixisse putandus sit, si verbis Kimchii: *in ullo libro antiquo*, stare velimus.

4. Varias esse possunt causas, quibus commoti Ascher et Naphtali ad emendandos suos codices, hillelianus adhibere neglexerint. Nam a, *vel* eius notitiam aut copiam non habebant, b, *vel* subodorati sunt, auctorem ad sacra Christianorum transiisse, *vel* c, in more non habuisse veteres criticos celeberrimos, codicum collationem instituere, sed vnumquemque

que eorum e suo ingenio ea, quae antiqui intacta reliquerant, correxisse. Atque hanc omnium fere variationum ab Aschero et Naphtali excogitatarum originem esse veram nullus dubito.

Citatur teste *Rich. Simonio* in margine mss̄ti antiquissimi bibliothecae regiae, vna cum codice Hillelis, codex quoque *Sanbuki*. Laudat eundem etiam passim Menachem *de Lonzano* in *or thorah* fol. 13. col. 3. 15, col. 4. edit. Berolin. 1745. 4. eumque ita scribit זנבוקי *). Qualis ille sit codex, et quid sibi id nominis velit, eruditi certant. *Hottingerus* in bibliothecario quadripartito p. 158. זנרוקי in זנבוקי *sanduki*, (quod idem ei est ac *Zadduki* f. Sadducaei) permutare vult. Wolfius B. H. II, 293. ad hanc coniecturam firmandam affert, quod inter Muhammedanos secta sit, quae vocatur, *Sendikatarum*, quos alii interpretentur de Sadducaeis, alii de Magis a *Zend* et *Pazend*, et Tom. IV, 79. nomen illum forte ab insula, Rhodo

Q 5

*) Ad vocem זְהִיבָתִי Leuit. 26, 36. haec adnotat *Lonzano*:

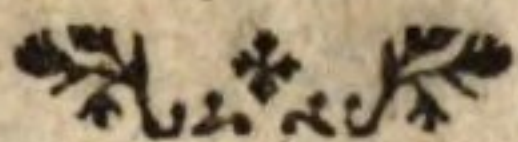
וְהִבָּאתִי בָסָם וְאֶשְׁכֵּנוּ צִעִיָּה בְּתוֹר
אֶךְ בְּהַלְלִי וּבִירוּשָׁלַיִם וּבְזַנְבוּקִי לֹא
יֵשׁ .

i. e. זְהִיבָתִי Exhibetur in codicibus hispanicis et germanicis צִעִיָּה f. Meteg (vid. fol. 2. b. lin. 12. edit. Amstelod.) sub *Thau* (ת), quod vero in codd. hilleliano, hierosolymitanis et Sanbuki non exstat.,

Rhodo vicina, quae ab incolis *Sanbini*, a Turcis *Suntini* appellatur, accepisse. Io. Simonis introductione grammatico-crit. in lingu. hebr. p. 255. a *Sambuco* oppido Pedemontii ad flumen Sturae deriuat. Sed has coniecturas admodum vagas meas non facio. Vnus tamen *Rich. Simonius* biblioth. crit. Tom. I. p. 367. III. p. 412. rem acu tetigisse mihi videretur, si a praeciudicata hac opinione, quod omnia mīsta hebr. iudaicae sint originis, immunis fuisset. Monet enim, si de MS. graeco aut latino, vel etiam de hebraeo, per Christianos allegato, sermo esset, credi posse, notari codicem, qui pertinuerit ad familiam *Sanbuki* Hungari: nunc vero hanc coniecturam locum non inuenire, quandoquidem in antiquissimis MSS. Iudaeorum afferatur, cf. Wolf. l. c. Tandem nescire se, qualis sit ille codex, ipse, cupiditate illum cognoscendi incensus, profitetur. Noua et Iudaeis inusitata codicis istius denominatio in eam me adducit opinionem, vt credam, si originationem dictionis *סנבוקי* *Sanbuki* inquiram, nomen *Sanbuki* idem esse ac *San* *) *sanctum* et *Buckium* s. *Bockium*, qui codicis vel auctor

*) Sic Iudaei v. g. in calendariis sanctum Vitum, *סנבוקי* *sanvit*, scribunt, quemadmodum quoque in tituli libri *סנבוקי* edit. Constantinopol. 1566. 4. linea penultima, syllabam *San* *סנ* expressam videre licet. Quodsi vero coniecturis indulgere liceret, crediderim, syllabam vltimam *bucke* referre vernaculum *buch*, siue *bücker*, atque hac denominatione *sanctum librum*, *libros sacros* s. *biblia* insigniri.

auctor vel possessor olim fuit. Sed vt e diuerticulo in viam redeam, ad alteram codicum distinctionem generalem me statim conuerto.

II. Codices sic dicti non-masorethici sunt, ex aliorum opinione omnes illi, qui a codicibus nostris impressis mirum quantum recedunt *). Quanquam omnes ad vnum, vi supra dictorum, librariis non-iudaeis confiderenter tribuere possem; tamen, *ne quid nimis* statuisse videar, illos tantummodo e codicum istorum numero segregabo, quorum origo clavis argumentis signisque lucet:

I. *Codices, qui masoram sub figuris leonum, ursorum, canum, porcorum, draconum etc. in margine repraesentant*, aut, vt verbis *Eliae Leuitae* in praefat. secunda rhythmica venientibus utar, exornati sunt

בתמונות וציורים
בסכסוכים וקשורים
ובציצים ובפרחים

Imaginibus et figuris
Implicationibus et lemniscis
Floribus et flosculis.

Quodsi

*) Aquila, Theodotion, Symmachus, Ebionaei &c. procul dubio, ad suos minimum usus, codices critica audacia descripserant. Hinc ortam puto patrum quorundam v. gr. Tertulliani, Iustini Martyris, Chrysosthomi etc. corrupti a Iudaeis textus criminationem, quoniam codicum a Iudaeis et Exiudaeis, haereticis &c. exaratorum discrepantiam non attendebant.

Quodsi quis exciperet, masoram a sequentis temporis librario monacho Exiudaeo adpingi potuisse sine vlla textus iniuria, nec me contradicentem habebit, modo res, quae in lite est, tanquam decisa non supponatur. Si enim in hoc casu codicis textus longissime a nostro impresso recederet, et contra illum cum versionum vna alteraue congrueret, ab illegitimo librario scriptum eum fuisse certus sum.

2. Codices hebraei litteris exoticis v. g. samaritanis, arabicis, graecis, latinis &c. descripti.
3. Codices, qui versiones graecas, latinas, samarit. arab. syr. &c. adiunctas habent.
4. Omnes codices graecisantes et latinizantes.

Codices, qui, deintis modo laudatis quatuor classibus, adhuc restant, tam ad iudaicos quam ad non-iudaicos librarios pertinent.

Nihil nunc restat, quam vt paucis dispiciam, num ex codicum nostrorum collatione promiscua fructus quidam sperari possit *)? Si

*) Etsi longissime a praeiudicio auctoritatis absum, non tamen valde dubitarem, quin vestigiis virorum summorum Iablonskii, Opitii, I. H. Michaëlis et Wolfii sine vlla deliberatione persequendis studerem, atque in illorum studio et iudicio circa varias lectiones e MSS. eruendas acquiescerem. Viri enim isti laboriosi, et solida eruditione imbuti, codices egre-

Si conferantur mss̃ta ad masorae genuinae amissim̃ composita, procul dubio in vno alteroue loco anomalo vocalium, accentuum et litterarum constitutio, in melius mutari poterit. Sed hic summa opus erit cautione, ne vel pro lubitu, vel auctoritate vnius alteriusque codicis detrahamus, addamus, permute-
mus, transponamus, quae aliqua veri specie nobis arriserint, atque sic nimium credentes colori, decipi nos patiamur. Est enim ea linguae hebraeae indoles, vt omnis calami error, praesertim si in subsidium vocentur reliquae orientis dialecti, facile excusari et significationem vocis habere queat, primo intuitu minime contemnendam, immo lectioni receptae planiorem.

Haud quidem ignoro, *minimam particulam auri*, vt ait *b. Bengelius*, et repetit cel. *Kennicottus*,

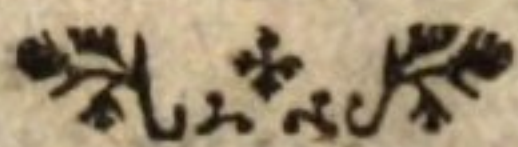
egregios vel ad manus habebant, vel ipsi magnam eorum copiam possidebant, quorum varias lectiones ponderosas funditus minime repudiasent, si de earum spuria conditione ex rationibus praegnantibus haud conuicti fuissent. Et sane de genuina et spuria lectionis variantis natura facile conuinci poterant, quoniam masoram pro merito suo testis loco consulebant. Nec minus fando didici, *b. Reimarum* promiscuam codicum Hamburgi asseruatorum collationem vt inutilem et noxiam damnassee. Quid? quod ipse Ill. *I. D. Michaëlis* suo ipsius exemplo comprobare videtur, iactatum ex ista instituta codicum collatione fructum minime expectari posse, quoniam alias nouam suam bibliorum tentatam translationem germanicam post varietatum istarum messem demum protracturus fuisset, ne, nouam iterum cudendo, emtores argento emungere cogeretur.

cottus, aurum esse; tamen quantitati immani aequata, pro nihilo sic dicto priuatiuo reputatur. Litterae vnius alteriusque e sic dictis quiescibilibus nulla alia est conditio, quippe quae olim a quibusdam librariis minus fidis, pro lubitu vel addebantur vel omittebantur. Sane veritas Christiana firmioribus omnino praedita est praefidiis, quam ut ob litterae alicuius, variis mutationibus, quales sunt omnes **אָרִי**, obnoxiae, defectum aut abundantiam, de salute ipsius desperaremus. Sit vel abundet **י** in **חֲסִידִיךָ** Ps. 16, 10. quod vel medraschicam originem habet, vel emphaseos causa ad dagefch forte epentheticum, suffixis saepius addi solitum, et **וּ** Segol *) exprimendum in quibusdam mssis antiquissimis non punctatis olim exstitit; sit **י** in **כְּאֲרִי** vel genuinum, vel supposititium **), quid

*) v. gr. 1 Chronic. 21, 8. dictio **עֲבָדֶיךָ** in MSS. cassellano, et erfurtenfibus 1 et 2 scripta conspiciuntur **עֲבָדֶיךָ**. Vid. *Schiede* l. c. pag. 92. et *b. Michaëlis* B. H. ad h. l.

) Possideo Psalterium rarissimum Basileae 1516. 16. excusum, cum notis manu *b. Lutheri* scriptis, in cuius textu exstat **חֲסִידִיךָ sine Iod, itemque **כְּאֲרִי**; in margine vero: *Iud.* (i. e. Iudaei legunt) **כְּאֲרִי**, indicio certe indubio, editorem fratrem *Conradum Pellicanum* istam emendationem ex insolentia critica fabricatum esse, praesertim quum punctorum mutationem in tali emendatione necessariam incautus neglexerit. In mente, ni fallor, habuit idem istud Psalterium *Iohannes Isaac Exiudaeus*, quum in defens. veritatis hebr. aduersus

quid inde detrimenti redundaturum sit in nostram religionem?

Finiam nunc hanc sectionem verbis *b. Wolfii*, viri etiam post fata celebris, Tom. II. p. 331. ita fluentibus : “Haec eum in finem disputo, non quidem, ut improbem et pro nihilo habeam eruditorum consilia vel conatus, qui ad MSS. inquirenda referuntur, sed ut ne praeclarius, quam par est, de ea re sentiant, quae quod plurimum valet, ita comparata est, ut ipse magis praecipui, quam re vera obtineri possit. Desiderantur enim MSS. eaque antiquissima, imo ante-Talmudica. Sed unde illorum copia,

uersus Lindanum libr. 2. pag. 112. scriberet: “*Ego Iohannes Isaac ipsa veritate et bona conscientia testari possum, quod huiusmodi Psalterium apud auum meum viderim, ubi in textu scriptum erat כנר.*”, Legitur quoque כנר in polyglottis Complutensibus, itemque in Psalterio polygl. Io. Potkenii Coloniae 1518. 4. edito, nec non in quibusdam codicibus mssis, ut videtur, graecis tantibus aut latinizantibus, e quorum vno critici Iudaici inadvertentis adnotatio de varia circa hanc dictionem lectione forte subnata, in masoram recentiorum transiit. Dignum omnino notatu est, quod in *Seb. Münsteri* bibliorum hebr. editione Basileae 1536. 4. typis excusa, inter varias lectiones e diuersis exemplaribus collectas, calci operis adnexas, sequens circa hanc dictionem legatur adnotatio: כנרי הנוצריים כר Pro *Caaru* legunt Nazareni s. Christiani *Caru*. Dolendum, quod *Münsterus*, vel potius *Elias Leuita*, ut puto, exemplaria ista Christianorum haud indicauerit. In hac quoque editione exstat in textu חסידר sine Iod.

copia, quam hucdum tota Europa in bibliothecis, sic satis diligenter excussis, non fecit? Consulantur itaque MSS. quae praesto sunt, non repugno: consulantur adhibito iudicio, et insolentia critica procul esse inssa; consulantur oculo altero in receptam hucusque lectionem diligenter conuerso, h. e. in masoram, statuaturque cum Buxtorfio apud Hottingerum p. 159. bibliothecarii quadripart. *antiquorum exemplarium vicem nobis supplere Masorethas* *), qui procul dubio etiam suo tempore antiqua exemplaria habuerint et usurparint. — — Conferantur in cumulum, si quis subnasci vnquam potest, omnes varietates, et omni ego pignore contendere ausim, eas magis ad stabiliendam quam dubiam reddendam lectionem hodie receptam inseruituras esse., Addo, quoniam Wolfius missa a non-Iudaeis vel ignorauit, vel pro talibus habuit, quae omnino

*) Quae omnia, vna cum supra de masora disputatis, qui aequa lance ponderauerit, indigne feret, b. Henrici Opitii assertum pagina penultima praefationis ad biblia sua ebr. exstans: "*Quin si vel omnes impressi, vel missi codices omnes conuenirent in asserenda lectione quadam, contrarium vero pronuntiaret masora, confidenter eius secuti sumus auctoritatem, SI MODO NOBIS CONSTARET, ILLAM ESSE GENVINAM.*", a Kennicotto per sibilos explodi, qui insuper verba ista ita mutilauit, (Diss. I. p. 299.) vt ea, quae Opitium sic satis propugnant, scilicet: *si modo nobis constaret, illam esse genuinam*, prorsus reticuerit. Quum enim masora genuina s. intemerata omnes codices nostros antiquitate longe antecellat, adeoque codicibus prisca aetate procul dubio celebratissimis fundata sit, me quidem iudice temerarium non est, ita statuisse.

omnino in censum non veniunt, et indigna sunt, quae ad refingendam textus recepti lectionem conferantur, ideoque varietates e codicibus legitimis colligendas solummodo in mente habuit, maxime optabile, immo necessarium id esse, ut si usus harum varietatum non frustrari debeat, cel. Kennicottus manuscriptorum variationes a se inuicem seiungeret, eo quidem ordine, ut variantes NB. ab artis perito accurate erutas, *partim* e missis solute et negligenter scriptis, *partim* a librariis christianis natis, itemque ab Exiudaeis exaratis, *partim* vero ex editionibus impressis collectas (de citationibus in Talmude et Patrum operibus occurrentibus, quae varias ob causas audiri non merentur, non loquor) separatim et in ordine ad calcem operis sui biblici ablegaturus, eas tantummodo varias lectiones, quas e genuinis Iudaeorum codicibus studiose descriptis haustas esse sine controuersia constat, textui hebraeo, punctis vocalibus et accentibus, a quibus saepius consonantes absentes pendent, iisque deteguntur, qua fieri potest, accuratatione, instructo, subiungeret, quo nec ipse in congerendis, nec lectores in contemplandis variis istis lectionibus, oleum et operam perdidisse existimandi sint.

Ventilanda mihi hic quidem quaestio esset, utrum non-Iudaei non aequè bene et accurate codices describere potuerint et descripserint, ac ipsi Iudaei, *item*, an codex ideo, quod ab heterodoxo scriptus, damnandus et non audi-

endus sit; sed partim responsionem ad hanc quaestionem aliis doctis, praesertim cel. Kennicotto, qui ei ex fide codicum soluendae cumprimis par est, lubens relinquo, partim vero super illa sic satis in superioribus passim mentem meam exposui, ut dicta hic repetere necesse non habeam.

SECTIO III.

DE ANTIQVITATIS ET BONITATIS MSS. HEBR. CHARACTERIBVS.

§. I.

Quum textus biblici auctoritas nitatur manuscriptorum, unde depromptus est, auctoritate, oportet illum, qui textum corruptum pronuntiat et e MSS. emendare audet, codicum, unde suas correctiones hauserit, et antiquitatem et bonitatem euictam dedisse, ut inde rectum de earum conditione formari iudicium possit. Qua necessitate coacti Houbigantius et Kennicottus canones, a Iablonskio *) *tironum gratia* excogitados, cupide in patrocini-
nium

*) *praef. ad biblia hebr. 1699. 8. excusa, §. 37. "Quibus vero, inquit, criteriis constabit codicem vere antiquum esse? Id equidem a viris doctis, quibus antiquorum librorum frequens usus est, ipse edoceri cupio: in gratiam tironum tamen, quid hactenus sentiam, hic apponere haud grauabor."*

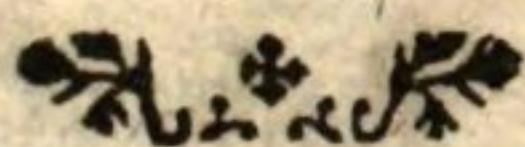
nium suum susceperunt, et nescio quas eorum ope falsas inde elicuerunt ratiocinationes. Quoniam autem in nulla facile re crebrius peccari potest, quam in diiudicandis MSS. hebr. characteribus *), quod mssorum possessores aut censores naeuos codd. suorum interdum reticent et praeiudicatis suis opinionibus conformiter mutant, existimantes, se pretio et dignitati illorum, quin et hypothese suae, cautione hac neglecta male consulturos esse; operae erit pretium, characteres MSS. hebraicorum ciuitate iam donatos sub incudem reuocare, atque haud secus quam par est, bonos a malis distinguere, ne in argumento, quod grauissimum omnino dici meretur, coecos duces adhibere videamur. Lubricum quidem et tenuitas horum characterum ex iis, quae in sectionibus superioribus prolata sunt, sub oculos peritorum facile cadit; actum tamen agere non

R 2

vide-

*) Cel. *Dathe* de difficultate rei crit. in V. T. p. XI. Aetas et bonitas codicum non tam facile, quam fortasse quibusdam videatur, potest determinari. — — Antiquitas codd. in critica V. T. magis fere quam in N. T. in quaestionem venit. — — Ita quoque *ven. Kennicottus* Diss. I. p. 313. The Antiquity of a MS. being one principal Article of Enquiry &c. it. *Wolfius* II. p. 326. Necessesse est, ut criteria quaedam alia, quoad fieri potest, suppeditentur, de quibus tum de *antiquitate*, tum de *bonitate* codicis alicuius iudicium formari possit.

Prae caeteris autem in hanc rem conferri meretur *ven. Nonnii* elegans praefatio, cel. *I. G. Schiede* observationum sacrarum bigae praemissa, quae multa scitu dignissima neruose suppeditat.

videbor, si illos ordine et figillatim, ab omni contradicendi pruritu alienus, hic data opera diiudicem.

§. 2.

Retulit autem inter criteria antiquitatis manuscriptorum *cel. Iablonsky* praef. ad B. H. §. 37. (coll. Wolfii Biblioth. H. Tom. II. p. 326. Kennicotti Diss. I. p. 313. &c. et *Ven. Lilienthalii* l. c. pag. 87.) I. *scripturae elegantiam et simplicitatem*. Sed hoc criterium omnino nullum est. Nam hodiernis adhuc temporibus librarii Iudaeorum suos libros Legis, Megilloth, Esther, Mefusoth &c. saepius mira elegantia et sic dicta prisca simplicitate, (quae tamen a litteris quadratis hebr. curate scriptis *) nunquam abfuit,

*) Si enim omnes quotquot exstant manuscripti percurrantur codices, a librariis peritis exarati, siue sint antiquissimi siue recentissimi commatis, aequales exhibent litterarum ductus, ut dubium nullum subfit, quin iis antiquiores, e quibus descripti fuerunt, easdem litterarum figuras seruaerint, quae, si recte auguror, ipsae eadem sunt, ac in prototypo Mosaico fuerunt. Adeo enim ab omni furo, quem cana antiquitas spernit, alienae, et simplicitate admirabili praeditae sunt, *nomenque et omen adhuc habent*, ut iusta sua antiquitatis possessione deturbari prorsus nequeant. Quicquid tamen sit, indicio sunt antiquissimus Pentateuchus Bononiensis, codices Reuchlini, Oratorii 1069. Bodleian. 1. 2. rel. quod modernis aequales contineant characteres. Atque nec hoc filendum est, quod characteres hebraici in inscriptionibus Palmyrenis conspicui puri puti sint hebraici quadrati, modo a quibusdam ductibus liberio-

abfuit, aut abesse potest) pro pretii quantitate exarare solent, vt si tales codices per paruum temporis interuallum a manibus Iudaeorum impuris tractatos tritosque, itemque in loco humido *) et in ipforum, praefertim Polonorum et Orientalium conclauius, quae rectius fumaria dixeris, custoditos contempleris, 500 et amplius annorum eos superare aetatem crederes.

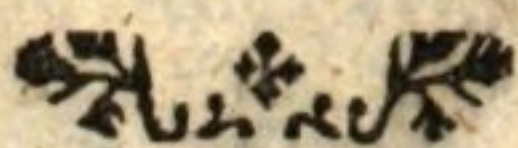
In vtrisque autem priscis et recentioribus separatiim consideratis characteribus, dummodo calligraphice exarati fuerint, non tantum maxima deprehenditur aequalitas, sed etiam ob ipsam hanc aequabilitatem fieri omnino non

R 3

potest,

berioribus, vel librarii, qui lapicidae exemplar solute scriptum proposuerat, vel ipsius lapicidae culpa commissis, abscefferis. Ex eo autem colligi poterit, Palmyrenos litteras suas a Iudaeis post templi Hierosol. euerfionem accepisse, et litteras hebr. quadratas, quae stante templo secundo sacrae habebantur, et cum nullo communicabantur, tum vulgares factas fuisse.

*) Ven. *A. F. Ruckersfelder* in fasciculo priori sylloges commentationum et obsi. philologico-exeg. et criticarum. Daventriae 1762. 8. pag. 218. de codice Dauentriensis Gymnasii Prophetas, adiuncto Raschiano commentario comprehendente, sequentia, quae huc spectant, narrat: "Externa denique codicis huius conditio, color flauus membranae, saepius fuscis et subnigris maculis contaminatus, rugae maiores et plicae, deletum in quibusdam foliis, ad calcem vt plurimum, atramentum, et plura alia suadent, eum humidioris loco fuisse situm, antequam in bibliothecam nostram perueniret.,,

potest, vt ad certa secula ablegetur. Hinc instabili prorsus loco positum est *ven. Telleri* assertum l. c. pag. 138. *etsi*, ait, *certus sum, eum* (scil. codicem primum Helmstadiensem conuolutum) *temporibus exaratum fuisse iis, quibus Iudaei inprimis calligraphiae studuerunt.* — — Quod enim si valeret, codicem istum cum *Sauberto*, qui eum Christo antiquiorem venditauerat, ad Alexandri Magni aut Ptolomaei Philadelphi tempora referre possemus, quia iam tum Iudaei in arte calligraphica ita excellebant, vt teste *Iosepho* antiquit. 12, 2, II. et *Massechet Sopherim* I, 8. legem litteris aureis etc. exarauerint. Mea quidem sententia ne vlllo omnino probabili argumento tempus definiri potest, quo Iudaei calligraphiae inprimis operam dare coeperunt. Character enim sacer per omnia retro secula sine dubio inuariat^{us} mansit in codicibus ad sacros destinatis vsus, et a legitimis et idoneis scriptis librariis, aut si vicissitudines Esdrae tempore, vt quidam volunt, passus esset, idem tamen hodie est, ac ipsius aetate erat, quoniam figura eius quadrata ita est comparata, vt ad leges calligraphiae et iustae proportionis examinata et efficta vix notabilem mutationem admittat *). Sequioribus

*) Quid sibi velint *ven. Ruckersfelder* (l. c. pag. 213.) verba: "*elegantior quidem et ornatior* (dicti codicis character) *est, quam in impressis, praecipue* *טו* *in summitate apiculus impositus est; MVL-*
TVM TAMEN ABEST AB EO ORNATV,
QVI IN RECENTIORVM RABBINORVM
MANV-

bus quidem temporibus Rabbinis quidam scrupulosi circa Taggin et litterarum apices sanctiones quasdam fecerunt, quae tamen litterarum figuras non variarunt. Praeprimis autem duo litterarum in voluminibus synagogicis hodie obtinentium genera apud Iudaeos in usu sunt, *alterum* תם כתב i. e. *Tami* scriptura, a Iudaeis nostris: *Tam ksaf*, *Tam-Schrift* nominata; *alterum* וועלש כתב *Welsch ksaf* s. Italica scriptura.

I. TAMI SCRIPTURA, quae in tabula sub litt. A repraesentatur, angulos acutos habet, et Taggin, quae lineis perpendicularibus תו Pfick aequalibus pinguntur, ornari solet. In editionibus Frobenianis et quae olim Cracoviae prodierunt hae litterae ad *Tami* praescriptum formatae, aliqua ex parte expressae cernuntur, nisi quod nimis inclinatae et quasi fugere videantur. Auctor istius refictae scripturae est, ni fallor, Rabbenu *Tam* Ratschii ex filia nepos, qui aui ad exemplum de characteribus hebraicis bene mereri cupiuit. - Sunt quidem eiusdem nominis alii e Seburaeis et Geoneis, ab auctore Schalschleth hakkabbala fol. 38—40. edit. Amstel. 1697. 8. excitati, sed adeo obscura eorum sunt facta et tenebris quasi sepulta, ut tale

R 4

in-

MANUSCRIPTIS OBTINERE SOLET,, recte nondum capio. Nam character modernus libris synagogicis adhibitus, idem cum antiquo sine ullo ornatu est.

inuentum illis tribui nequeat, praefertim, quum ex traditione Iudaeorum orali Rab-
benu *Tam* verus auctor dicatur, et vna cum
hac scriptura in codicibus synagogicis qui-
busdam adhuc vsitata, *Tephillin* genus quod-
dam ob peculiare quosdam ab eo inuentos
ductus, *Tam-Tphillin* audiat.

II. WELSCH S. ITALICA SCRIPTURA, sub qua
Iudaei nostri hispanicam et orientalem sa-
cram comprehendunt, non modo in litteris
rotundiores ductus, quales v. c. in Polyglot-
tis Regiis Antuerpiensibus *) conspiciuntur,
seruat,

*) *Ill. Michaëlis* editionem Stephanianam in quarto
maiori, (minime in folio minori, vt erronee l. c.
pronuntiat) tam de litterarum elegantia, quam
variantium copia in oriental. und exeget. Biblioth.
l. c. p. 246. et in praefatione commendat, et col-
lationem istius editionis promittit. Ad litteras
quod attinet, mixti sunt generis, ex parte attritae,
iusta proportione haud gaudentes, nec cum Ant-
uerpiensibus vlllo modo comparandae, vt itaque
exemplum litterarum elegantium esse nequeant.
Collatio noua huius editionis quam promittit mihi
videtur vel eam ob causam superuacanea, quod
b. I. H. Michaëlis, vt praefat. in biblia Ebr. pag.
4. refert, eam vna cum Bombergiana secunda
1521, e qua Stephani editio, teste *Opitio*, ad ver-
bum singulosque fere apices expressa fuit, dudum
dedit, et nuper B. G. D. *Schultzius* V. C. editio-
nem Brixensem 1494. e qua Bombergiana secun-
da desumpta est, contulit. Obiter moneo, in-
signem confusionem in hac editione Stephaniana ab
Hof. 5, 8. vsque ad Cap. 6, 8. occurrentem, quam
omnes bibliographi memorant, e meo exemplari ex-
ulare, in quo omnia recte disposita sunt, certo indicio,
hanc transpositionem post impressa quaedam exem-
plaria, statim detectam et emendatam fuisse.

seruat, sed Taggin quoque punctum crassum in superiori lineae extremitate, vt in tabula ad litt. B. videre est, hodie habent *). Hanc scripturam Iudaei, apud quos fides sit, Tami scriptura recentiore pronuntiant. Causa harum variationum, quae tantummodo circa minutias versatur, ea esse videtur, quod quemadmodum Iudaei Germaniae et Poloniae a Iudaeis Hispanicis, quos **ממרים** f. spurios dicunt, tam in ritibus quibusdam, quam hebraea pronuntiandi ratione discor- dant, et a mutuo consortio abstinent; ita quo- que in ipsa scriptura olim discrepantiam, ad quam tamen hodie Germaniae Iudaei non tantopere attendunt, excogitarent. Sed haec leuia sunt. Maioris autem momenti esse existimo, si quae de Tami scriptura di- sputauimus, extra dubitationis aleam ipsorum codicum talibus characteribus scriptorum in- ductione, poni possent. Qua enim euicta omnium MSSorum hac Tami scriptura praeditorum patria definienda et aetas sum- ma 500 annis circumscribenda esset, quoni- am Rabbenu *Tam* seculo XII. vixisse dicitur,

R 5

atque

*) Olim in sic dicta Italica scriptura *Taggin* cum iis, quae in Tami scriptura occurrunt, eandem figuram habuisse videntur, si modo ex eorum fi- gura, quae in supra laudato MSS. Cotzensi 1324. cernitur et in tabula ad litt. Q. exhibetur, ita con- cludere liceat. Si itaque ante dictum annum in voluminibus synagogicis eadem *Taggin* semper compareant, post eundem ea, quae punctis or- nata sunt, introducta fuisse censeretur debent.

atque sic v. gr. codex cassellanus, cui *Schiede* l. c. pag. 46. sq. et *ill. Michaëlis* l. c. *) et patriam Hispaniam assignant, et aetatem 700 annorum tribuunt, neque in Hispania sed in Germania scriptus, neque aetatem 500 annorum superans dicendus est, quocum non modo character huius codicis ab *ill. Michaëlis* in tabula aenea l. c. repraesentatus, qui et angulos acutos habet, et de elegantia minime commendari aut cum hispanicis literis curate scriptis quodammodo comparari potest, optime consentit, sed etiam puncta vocalia, quae modernis aequalia sunt, (quum tamen antiquiori aetate ante constitutos punctatores ab ipso librario lineolis picta fuisse videantur) itemque membranae crassities, quam *Schiede* l. c. pag. 72. male inter criterium

*) pag. 223. "Was *Schiede* von dem Alter der Casselschen Handschrift hat, da er glaubt, die Consonanten seyn von Isaac dem Sohn Baruch einem gelehrten spanischen Iuden zu Cordova, der im Jahr Christi 1035. gebohren, und 1094. gestorben ist, komt mir gleichfals als wahrscheinlich vor., Argumentum hocce palmarium maxime ieiunum est: Quoniam librarius ad calcem Leuitici scripserat: EGO ISAAC FILIVS RABBI BARVCH SOPHER scripsi hunc Pentateuchum et absolui die Parascha כ"פ. (Deut. 7, 12.) Benedictus sit Deus, qui dat fesso robur! Amen, et celebris Rabbinus eiusdem fere nominis R. Isaac f. Baruch f. Alcalia Archisynagogus Cordubensis intra annum 1035 — 1094. vixerat, non potest non codicis scriptor dici. Multi enim huius nominis sine dubio exstiterunt, a Iudaeis in tabulas non relati. Sed vide Wolfium II. pag. 785. 793. 803.

um vetustissimae codicis antiquitatis refert, recentiorem huius codicis aetatem haud obscure indicant. Est in manibus meis fragmentum Pentateuchi Leuit. VII, 2 — 25. et Num. IV, 15 — 26. 49. V, 1 — 12. punctis et accentibus instructi, in membrana crassa (in folio minori,) flauo colore circa margines praecipue obducta, Tami scriptura, Cassellanae quoad litteras et puncta aequali, ut in tabula ad litt. M. conspicitur, exaratum, quod inuolucro vocabularii iuris Spirae 1475. excusi, intus adglutinatum quondam fuerat, et Cassellano codici ita in omnibus respondet, ut si pars eius haud dici debeat, saltem eundem librarium habuisse existimari queat.

In usu apud Iudaeos communi, saltem quum Rabbinorum suorum commentaria excudant, est et aliud scripturae hebraicae genus רש כתב *Rasche-ksaf*, *Rasche-Schrift*, i. e. Raschii scriptura ideo dictum, quod *Raschi* illud vel primus inuenerit, vel in Germaniam introduxerit. Imaginem istius scripturae e MSS. meo Raschiano vetustissimo desumptam in tabula ad litt. P. et, prouti in impressis libris adparet, ad litt. E. expressi. Vtrum eiusmodi characteribus codices biblici vulgares (ad synagogicos enim character sanctus requiritur) exarati fuerint, me latet, nisi verba *Rich. Simonii* H. C. libr. I. c. 21. p. III. et *Disquisit. crit.* cap. 2. pag. 10. infra §. 10. excitanda, de character gallico codicum hebr. ad Raschii Gallia oriundi characteres spectent, in quo casu codicum biblicorum

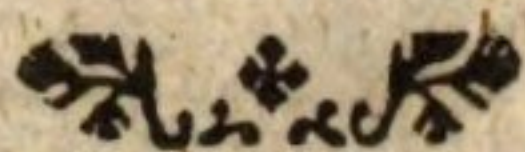
rum

rum Raschianis characteribus exaratorum existentia amplius dubia non esset futura. Sed fingamus, *Raschium* non modo huius scripturae esse auctorem, sed codices quoque biblicos eadem scriptos exstare, nihil aliud inde effici poterit, quam quod de codice eiusmodi characteribus exarato dici queat, illum Raschii tempora, scil. seculum XII. non excedere. Vtilis sane esset haec annotatio, ad aetatis istorum codicum *terminum a quo* definiendum, modo recto talo stare probari possit. Narrat cel. *Kennicottus* in the ten annual Accounts c. l. se inuenisse codicem Raschii commentario instructum aetate illa, qua Raschi vixit, nempe ante 550 annos, forte ab auctore ipso scriptum, (vnde quaeso hoc suspicatur?) sed reticet characteres, quibus descriptus fuit, eoque ipso viam iudicium ferendi mihi interclusit. Atqui vt verbo dicam, codex vel *Raschii*, vel *Tami* rel. scripturam seruans, adeoque eorum aetatem attingens, inter antiquiores esset referendus, nisi obstaret characterum temporum sequentium aequalitas. *Ergo e characterere minime licet ad codicis aetatem concludere* *).

§. 3.

*) A scopo quidem haud alienum esset, si quaedam hic de aliis apud Iudaeos tam orientales, quam hispanicos et germanicos vsitatis characterum vulgarium generibus, quorum specimina in tabula sub litt. D. F. G. H. I. K. exhibui, deque eorum aetate vera referre possem, sed adeo obscura sunt omnia, vt de iis filere praestet, quam in meris coniecturis acquiescere. Hoc tamen explorat.

§. 3.

II. *Si vel nulla vel parca adsit masora.* Verum enim vero hoc antiquitatis criterium aeque fallax est ac primum. Nam

1. non modo volumina synagogica, sed etiam MSSa inde a trecentis annis, et quod excurret, ad nostram usque aetatem nullam adscriptam habent masoram.
2. Seculo XI. aut XII. consuetudo masoram textui iungendi iam inualuit, quemadmodum videre est v. gr. in codicibus Reuchliniano et Dresdeni, ut itaque eiusmodi codex, si vel masora instructus sit, perantiquus sit dicendus. Atque hic quoque ea, quae supra pag. 19. de marginibus amplis, quibus codices Talmudistarum aetate praediti erant, excitaui testimonia, haud erunt negligenda, quod ad excipiendas annotationes videntur adhibiti fuisse. De Origine omnino

ploratum mihi videtur, characteres istos cursivos, ante tria aut quatuor secula vix in usu fuisse. Ad me quidem, licet sollertissimum harum rerum indagatorem, quod attinet, libere profiteor, me nunquam chirographa hisce characteribus scripta annorum 300. aut amplius, vidisse. Occurrunt quidem referente *cel. Schiede* l. c. p. 72. 75. in codice Cassellano, et narrante *ven. Ruckersfeldero* l. c. pag. 317. in cod. Dauentriensi, hinc inde annotationes characteribus Iudaico-germanicis (quos vide ad litt. D. in tabula) scriptae, quae ex *Schiedii* sententia verosimillima a sequioris et recentioris acui criticis adscriptae fuerunt.

ominino constat, vt supra pag. 99. narraui, eum ad margines hexaplorum suorum patentes, obseruationes et explicationes vocum ablegasse. Quidni et idem fecisse Iudaei dicendi sunt?

3. Codex masora praeditus nihilofecius antiquissimus esse potest, quoniam a decurrentis aevi librario notis demum masorethicis instrui potuerit.
4. Multae esse potuerunt caussae, cur codici masora nulla sit addita. *Vel* enim morte aut alio infortunio praeuentus librarius, quod mente conceperat, exsequi non potuit; *vel* is, qui codicem sine masora ideo describendum curauerat, vt ipse illum pro lubitu deinceps ea instrueret, variis ex caussis hanc additionem vel plane neglexit, vel inchoatam continuare intermisit; *vel* in codice in gratiam hominis plebei aut a tali itemque a monacho &c. ad proprios vsus scripto, consulto omissa fuit; *vel* denique membranae angustia in causa fuit, vt margines aut nullam, aut tantummodo paruum et parcam admitterent masoram &c. vt v. g. de codice Cassellano constat. Videtur quoque masora imaginibus &c. expressa, meri ornatus gratia ab Exiudaeis textui primitus addita fuisse, quoniam ob intricatam scripturam, et creberrimas vel studio vel spatii defectu factas castrationes, omni alio vsu carebat, vt itaque masora peculiaribus libris comprehensa, forte

forte folis Iudaeis ; ad oram codicum nude scripta caeteris paribus Iudaeis et non-Iudaeis ; calaministris vero intorta, folis librariis non-iudaicis adscribenda sit.

Sed vide, quae supra Sect. II. §. 17—19. praelibavi. Cum his compares velim, quae protulerunt ven. Kennicottus *) , Lefs **) et Lilienthal ***), et quid distent aera lupinis, ipse optime iudicabis.

§. 4.

*) Diss. I. p. 316. And as it has been determin'd by the general Marks of Antiquity before specified, that a MS. is, in general, so much the Older, by how much the less it has of these Marginal Observations; so an absolute Freedom from them is on all hands allow'd (if the MS. has other Marks of Age) to be a strong and indisputable Proof of very great Antiquity — — Si codex, caetera antiquus, nullam prorsus habuerit masoram, erit perantiquus.,,

**) de cura, quam praesens textus requirit pag. 72. h. dantur quidem antiquissimorum codicum nonnulli, qui masoram textui iunctam referunt. Verum ipsa scriptio facillime prodit, eam a recentiori quadam manu additam esse. Si itaque nulla adest masora: codex MS. caeteris paribus est antiquissimus. Sin parva: ad mediam aetatem; sin autem parva et magna simul, ad recentissimam est referendus. “Quot verba, tot errores!,,

***) l. c. p. 94. Et quamvis masoram adscriptam habeat, immo statim initio certae in singulis paginis lineae eidem a librario destinatae fuerint: parca tamen admodum est nec vllis animalium figuris innexa, quod iterum pro codicis nostri antiquitate militat. Non quidem negamus, tales quoque codices, quibus tales figurae masorethicae de-

mun

III. *Si scriptio in Pentateucho continua sit, nullaue maior librorum quam sectionum legis distinctio adpareat.* Quodnam quaeso est hoc criterium? Nam

1. diuifio librorum et sectionum Pentateuchi legibus prifcorum circumfcripta ante C. N. iam obtinuit, vt itaque abfonum videatur, aquam e pumice postulare, aut nimis rigide argutias Kabbalifticas, quod tota lex olim fuerit inftar *פסוק אחד* *versus vnus* et *תיבה* *ditionis vnus* quaerere, quae eodem habendae funt loco, ac illa assertio in cantione sabbathica, cuius initium est *לכה דודי לקראת* *שמור וזכור כדבור אחד* *כלה* occurrens: *השמיענו אל המיוחד:* quod Deus duas dictiones *שמור וזכור* in decalogo obuias, vno verbo pronuntiauerit.

2. Proprie hic tantum fermo est de volumine legis fynagogico, ad certam amussim vsque ad nostra tempora exarari solito, vt scilicet inter quemlibet eius librum, et sectionem vnamquamque *quatuor linearum spatium* relinquitur &c. Voluminis istius fynagogici ad

mum post textum exaratum additae sunt, satis antiquos esse posse; ex eiusmodi tamen imaguncularum et adulterini ornatus defectu, tutius omnino pro maiori vetustate deducitur argumentum. Quid vero si iste figurarum defectus ab inscitia librarii in arte pingendi proueniret, de antiquitate codicis super tali criterio incerto fundata, actum sane esset?

ad exemplum, in priuatis quoque codicibus libros a se inuicem aliquot linearum intervallo distinguebant. Legimus enim in Babha bathra fol. 13. 2. circa finem: בין חומש לחומש של תורה ארבעה שיטין וכן בין כל נביא לנביא ובנביא של שנים עשר שיטין: “Inter quamlibet legis quintam, “itemque inter vnumquemque prophetarum “(prior. et poster.) librum, spatium quatuor “linearum, inter quemlibet autem XII. Pro- “phetarum librum trium linearum interval- “lum adesse debere., Coll. Maimon Se- pher Thorah cap. 7. §. 15. f. 95. 2. et Keseeph Mischna ad eundem. Verum enim vero iam Maimonidis tempore multa exemplaria, quae inspexerat, hanc sectionum distinctionem minime sequebantur, sed in alia omnia abibant, (vid. l. c. cap. 8, 4.) quoniam, ni fallor a non-Iudaeis &c. scripta fuerant *). Habet quoque codex casselanus antiquissimus, vt refert *Schiede* in obseruationum biga p. 71,

*) Idem *Maimonides* l. c. itemque *R. Chaiim* in praef. bibliorum rabb. et alii ab eo excitati, conquesti sunt, quod talmudica lectio non semper congruat cum illa, quam masora tradit. Quamquam praecipua huius dissensus causa e libroriorum, qui Talmud descripserunt, incuria, haurienda videatur, non tamen abnegauerim, eam et lapsui memoriae Talmudistarum, et spuriiis codicibus ab incauto critico pro legitimis reputatis, interdum tribuendam esse, si vel codices hebraeo-graecos, quos omnino Talmudici quoque consulere poterant, tacito passu praetereamus.

71, tam paruum interstitium inter libros Pentateuchi, vt vix cognosci posset, nisi masora finalis seu potius computus versuum additus fuisset. In codice quoque *Dauentriensi* inter Iesaiam et Ezechielem relictum est spatium amplum; in minoribus autem prophetis tantum inter vnus finem et alterius initium, duorum digitorum spatium cernitur. Vid. *Ruckersfelderi* syllogem l. c. pag. 211. In MS. *Oratorii*, No. 53. Mosis libri tribus lineis separantur. Sed in *Bodleiano* No. 1. inter Genes. Exod. et Leuit. quatuor lineae; inter Numer. et Deuteron. autem spatium maius deprehendere licet. Vid. Kennicotti diff. I. p. 315. 316.

3. Codices priuati ad cuiusque arbitrium, vel sine vlla, vel solita minori et maiori distinctione, prouti necessitas ob membranae spatiique defectum, aut ad fugam vacui urgebat, describebantur. Probabile tamen est, codices a librariis iudaicis curate exaratos, ad supra laudatum praescriptum compositos, contra vero illos, qui hanc normam deserunt, a librariis non-Iudaicis, praescriptorum non adeo tenacibus, scriptos fuisse. Confirmant me in hac sententia v. gr. *codex dresdensis* *) cui locum inter codices a non-Iudaeis exaratos supra Sect. I. assignaui, *item codex Oratorii Paris.* quo praestantior et antiqui-

*) Vide Carpzouii crit. f. P. I. c. VIII. §. 3. II. 7.

antiquiorem se vidisse negat Rich. Simon *) nec non *codex pentateucho truncatus bibliothecae regiae a Ven. Lilienthalio descriptus ***), qui non modo hanc librorum et sectionum distinctionem praescriptam accurate non exhibent, sed etiam tot tantasque a codicibus genuinis iudaicis digressiones servant, ut nullo prorsus modo iusto librario iudaico attribui queant, nisi ex oscitantia ortas eas esse statuere malueris, quod tamen eorum patroni haud facile concedent.

4. Posito vero exstare MSSa continuae scripturae, aut ad praescriptum veterum distincta, nonne ista vera masorethica in hoc casu sunt dicenda? Quodsi praeterea, ut decet, reliquas a veteribus adnotatas anomalias &c. seruent, variantes eorum lectiones et libreriorum inaduertentiae et insolentiae criticae vnice erunt tribuendae.

§. 5.

IV. *Ex defectu emendationum et interpolationum criticarum*, quae nonnunquam priscis codicibus a Iudaeis, eos ad masorae leges reformatibus, affricari solent. Hoc criterium, prouti a Wolfio l. c. aliisque prolatum fuit, tanquam abnorme in censum non venit. Iablonskius enim de eiusmodi solummodo loquitur

S 2

tur

*) Rich. Simon hist. crit. libr. I. cap. 22. p. 111. &c. coll. Kennic. Diss. I. p. 315.

**) Commentat. crit. pag. 92. sq.

tur codicibus, qui a multis seculis inter Christianos custoditi, atque hoc pacto limam censoriam recentiorum masoretharum vel punctatorum nondum experti sunt, quod, quoniam tali casu antiquitas in aprico est, facile largior. Exstant praeterea perinulti codices correcti satis antiqui commatis, quorum tamen iugulatas et erasas litteras et dictiones &c. plerumque adhuc detegere licet. Quoniam itaque haec antiquitatis nota prava videbatur, Houbigantius et Kennicottus silentio forte illam transierunt. De codicibus autem castigatis Sect. II. §. 14. quaedam iam monui. Ex istis vero codicibus ita castratis quodammodo argumentum antiquitatis eorum peti posset, quod scilicet ante typographiae inuentionem ad minimum passi sint correctionem, nisi exempla, quae illud anceps reddunt, adessent. Non enim Iudaei solum ipsi, qui codices emendandos possederunt, sed etiam non-Iudaei correctiones vario tempore tentarunt, et priores quidem ad hunc usque diem codices, ut fert occasio, castigant, quemadmodum et posteriores, ut e loco citato adparet, ab hoc corrigendi pruritu, recentissima quoque aetate non immunes fuerunt. Exemplo sit codex casselanus, in quo teste *Schiedio* l. c. pag. 72. sex diuersorum hominum manus, in addendis observationibus suis obseruantur. Quae exinde format ill. *Michaëlis* l. c. pag. 229. confectaria: "Eins der vornehmsten Verdienste der Casselschen Handschrift ist, daß sie, wie ich unten noch deutlicher zeigen werde, in

in der Hand mehr als eines Correctoris gewesen, und dadurch gleichsam eine Sammlung von alten Varianten ist. — — 1) Dafs nicht einer, sondern mehrere alte Correctores in dieser Handschrift etwas geändert haben. 2) Dafs diese Correcturen zum Theil von unserm gedruckten masorethischen Text sehr abgehen, hingegen 3) oft genau mit den ältesten Uebersetzungen übereinstimmen, und durch sie be-
 stärket werden : *folglich* 4) *von ansehnlichen Alter, und aus Handschriften genommen seyn müssen, gegen die der Casselsche Codex, ungeachtet eines Alters von 700 Jahren, jung ist : und* 5) *dafs diese Correcturen wohl so wichtig sind, als der Text des Codicis selbst*, „nimis sunt temeraria et detorta, vt statim vel ex eo in promptu positum est, quod *partim* correctiones istae, quoniam saepe cum versionibus antiquissimis, ducibus fallacissimis, consentiunt, vel versionum istarum vel codicum ad eas refictarum fide fundatae, adeoque spuriae conditionis sint, *partim* vero eandem ob causam sine partium studio tanti esse ponderis ac ipse codicis textus, dici nullo modo queant. Spuria autem origo quarundam saltem emendationum recentiorum huius codicis exinde signis clavis lucet, quod olim in non-Iudaeorum procul dubio eruditorum manibus fuerit, qui testante Schiedio l. c. pag. 30. codicem corio porcino, cui figurae baptismum Christi exprimentes more antiquo impressae fuerunt, conuestiuerant. Atque horum quidem correctio dictionis בְּרִיָּה 2

Chron. 26, 5. in בִּירְמַת tentata, vt τῶν ὁ
lectioni: ἐν φόβῳ (nam בִּרְמַת graece aliter
scribi non poterat, ac βεργαδ̄ aut βιργας,
quoniam *e* et *i* miscebant, quod sane facilius
ἐν φόβῳ, quam ἐν ὄρασει, vt habet Complut.
editio, sono decepti, vertere poterant) textus
originariam lectionem adaptarent, oculis quasi
indicare potest. Nam cel. Schiede l. c. pag. 67.
ita scribit: “Vbi tamen simul monere opus est,
“quod *littera Iod primitus* vt videtur *omissa*, su-
“*perne inserta sit*, hoc modo בִּרְמַת, puncta
“autem vti a me scripta, ita clare etiam in co-
“dice expressa. Atque hanc lectionem omni-
“no puto etiam genuinam et communi praefe-
“rendam esse. *Siquidem antiquissimae versiones*
“(LXX. Syr. et Arab.) *hanc approbant* lectio-
“nem., Quoniam autem V. C. ad LXX, et
ex ea factas versiones Syr. et Ar. prouocat, et
ex earum fide lubrica correctionem hanc genui-
nam pronuntiat, tanquam partium studiosus
merito reiicitur, idque eo maiori iure, quo
planior est textus impressi lectio, et omnium
fere codicum assensu comprobetur.

Correctiones quoque litteris Iudaeo-germa-
nicis scriptae, et recentiori aetate, et ni fallor
a doctis christianis additae sunt, quippe qui,
vt e radicibus hebraicis in Psalterio meo 1518.
manu b. Lutheri *) litteris iudaeo-germanicis
cur-

*) Sane Lutherus noster eiusmodi correctiones in
codicibus suis, saltim in versione, tentasse videtur.
Ita

cursum scriptis, adparet, hanc scripturam callebant, et aequè bene adhibebant ac ipsi Iudaei. Atque ut paucis absolvam, a vero insuper quam maxime abludit, Iudaeos tantummodo in locis quibusdam correctiones aut annotationes consignasse, aliis exstantioribus neglectis, quas masora larga manu eis suppeditare poterat. Potius hominum christianorum ingenii foetus sunt. Ergo distinguendum esset inter signa correctionis librario iudaico et non-Iudaico propria, nisi quilibet ea pro lubitu variasse dicendus sit.

§. 6.

V. *Vt sine punctis vocalibus fuerint primum descripti.* Ita statuit Houbigantius, et cum eo

S 4

Ken-

Ita enim ille ad 1 Sam. 23, 8. *Iesabeam*). An diesem Ort stehets im Ebreischen also: Dis sind die Nahmen der Helden David, Ioseb, Basebeth, Tachmoni, der fürnembst unter dreien. Ipse, Adino, Hatznib, und schlug acht hundert auf einmal. Da achten wir, der Text sey durch einen Schreiber verderbet, etwa aus einem Buch unkenntlicher Schrift, und von bösen Buchstaben, und sey also Adino für Ozer, und Hatznib für Echanito gemacht. Denn die Ebraei wohl wissen, wie man in böser Handschrift kan Daleth für Resch, Vav für Nun, He für Thau und wiederum lesen, darum haben wirs nach dem Text 1 Par. 12, 11. corrigiret, denn der Text an diesem Ort nichts giebt. Quum dubium forte non sit, quin duces et sectatores in castigandis codicibus tam scriptis quam excusis habuerit, mirum non est, quod et in MSS, a Christianis possessis, et in editionibus quibusdam vetustis a Christianis adornatis v. c. Munsterianis variantes occurrant, quae criticam audaciam vnice olent.

Kennicottus et alii faciunt. Sed ne hic quidem antiquitatis character omne fert punctum, vt Sect. II. §. 15. ostensum fuit.

Ob varias autem causas fonticas, v. gr. ob mortem punctatoris, exilium imminens, textum solute scriptum illegitimum proclamatum, suntus minuendos, ob scrupulum quemdam, et id genus alia, codex vel plane non, vel ex parte punctis vocalibus instrui potuit. Accedit, quod textus integer interdum prius scribebatur, quam punctis ornabatur, quae, quoniam et librarius et punctator personae interdum erant diuersae, post consummatum textum demum addi poterant. In ea quoque sum opinione, eos tantummodo codices fuisse punctatos, quos doctores iudaei et non-iudaici ad praelectiones suas criticas, et ad puerorum institutionem, aut illiterati ad priuatos vsus adhibebant. Praeterea adsunt testimonia indubia de punctatis codicibus Hillelis, Ben Ascher, Naphtali, Raschii, Kimchii &c. e quibus ipsorum aetate sine dubio antiquissimis, suas adnotationes adornabant, vt sane punctorum absentia codicis antiquitatem minime commendare queat, contra vero bonitatem eius magnopere minuat. Quum enim puncta vocalium consonantium locum nunc occupent, pro superuacaneis omnino non habenda sunt. Optandum itaque est, vt Kennicottus illa a sua editione haud arceat, ne famam vsunque eius minuat. Nec minus vapulant ii, qui cum
ven.

ven. Kennicotto *) ex atramenti in litteris et punctis diuerso colore antiquitatem litterarum punctis maiorem elicere tentant. Ex eo enim cel. *Schiede* l. c. p. 40., quod codicis cassellani litterae textuales scriptae sint atramento admodum nigro et eleganti ex fuligine confecto, masora autem punctaque vocalia multo viliori atramento, et ut plurimum subfusco et obtuso exarata sint, satis ieiune concludit, masoram et puncta recentiori aetate addita fuisse, quum tamen certo certius sit, ad litteras masorae minutissimas et puncta atramentum debilius, pro more, et necessitate ita urgente, adhibitum fuisse.

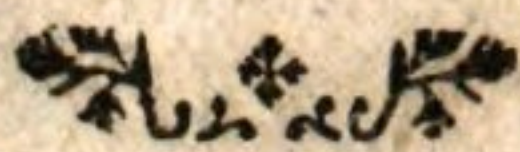
Vt vero hoc penitus inspiciatur, iuuat hic repetere, quae olim Parte V. horarum mearum

S 5

sub-

*) *Diff. I. p. 315. ubi de primo MS. Bodleiano, quod antiquissimum annorum circiter 800 statuit, ita scribit: It was originally writ without Points; as is evident from the different Colour of the Ink in the Letters and in the Points i. e. scriptum originaliter fuit sine punctis, ut ex vario atramenti in litteris et punctis colore perspicuum fit. En fallaciam causae ut non causae!*

Similiter de MS. Bodl. num. 3. Psalmos forma 12. continente pronuntiat: It was writ without *Points*; as is it extreamly evident, *not only* from the different colour of the Ink where it is now pointed, *but because* several Psalms remain unpointed still., Quodsi Psalmi isti non punctati non in fine sed in medio conspiciantur, praegnantes sine dubio punctator habuit causas (v. gr. ob praegrandes maeuos) illos intactos linquendi. Attamen id, quod vult Kennicottus, minime ex hoc defectu sequitur. Nemo enim negat, consonantes prius, quam vocales scriptos fuisse.

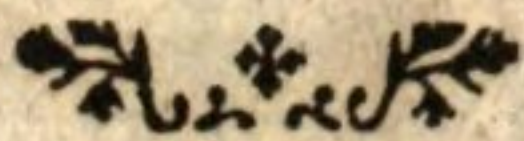

subseciuarum Bützouiensium pag. 91. de hac re strictim exposui. "In sententiam discedere non possum illorum, qui ex atramenti in litteris et vocalibus vario colore euincere audent, puncta vocalia tantummodo post longum temporis interuallum consonantibus eiusmodi codicis alias antiquissimi adscripta fuisse. Sed hi doctores antinaforethici mentem mutabunt, si considerauerint, quod et atramenti et penarum differentia tam in vocalibus quam consonantibus pingendis, ex rationibus mox adducendis necessario requiratur. Necesse enim est, ut ad consonantes effingendas *et atramentum spissum et calamus oblique temperatus* adhibeatur, quo lineae cuiuscunque crassitudinis et similitudinis mutuae formari queant. Contra vero vocales utpote minutae et tenerriimae conditionis, iure quidem suo et pennam acutissimam, et atramentum debilius et dilutius, ut sciunt calligraphiae ebraicae periti, postulant. En diuersum in litteris et punctis colorem, qui plane de codicis antiquitate nihil decernere valet., Adde quod punctator, si vel statim post confectum codicem puncta addiderit, aliud atramenti genus adhibere potuerit, quam quo codex ipse sit scriptus. Nec hoc quoque tacendum est, dari manuscripta antiquissima, in quibus puncta vocalia non modo vnum eundemque colorem, qui in litteris obseruatur, ut a librario, qui consonantes scripsit, et penna eadem et atramento eodem scripta fuisse videantur, sed etiam adhuc pallidiorem seruant

uant *). Prioris generis exstat apud me folium elegantissime in membrana pertenui scriptum, e machfor quodam ad tegendum librum olim exsectum, ex parte punctatum, et canae antiquitatis vestigia in fronte gerens; posterioris generis sunt puncta codicis bibl. regiae Regiomontanae, quae monente *ven. Lilienthalio* l. c. p. 92. litteris, multis in locis iam subalbescens et vetustate detritis, adhuc pallidiora sunt. Quemadmodum autem nemo ex isto pallidiore colore hanc facere poterit conclusionem, quod puncta consonantes codicis antiquitate superent, ita quoque ex nigriori punctorum colore nemo temere concludere debet et potest, puncta eiusmodi nigriora longe post consonantium formationem ortum suum traxisse. Nam quo altius et penitius calamus intingam, eo nigriores
res

*) Id quod, ut scribit *ven. Lilienthal* l. c. p. 92. observante *Houbigantio* Proleg. cap. 3. Artic. 2. §. 2. etiam in iis codicibus locum habere potest, in quibus illa ipso codice sunt recentiora: *quoniam, ut addit, breui oblitteratur id, quidquid atramento pauco eodemque tenui fuit descriptum, stiloque membranam minus urgente, quam in pingendis litteris crassioribus.* Sed hoc effugium valde intutum est ob supra allatum varium in ipsis punctis observatum colorem tam nigriorem quam pallidiorem. Quid quod et penna acutissima et atramentum debilius, quae ad puncta effingenda sumebantur, facilius in pergamenum penetrare possunt, quam penna oblique temperata et atramentum spissum, atque ita non adeo breui tempore, ut contra codicum fidem asserit, puncta oblitterantur, nisi codex in loco humido asservatus sit. Cf. *ven. Ruckersfelder* l. c. pag. 212.

res et consonantes et vocales ex vi centripeta euadent; contra vero e calamo in superficiem atramenti tantum intincto, non possunt non debiliores consonantes et vocales prouenire. Atque ex hac, ni fallor, causa color inaequalis, in consonantibus et vocalibus interdum conspicuus, erit diiudicandus.

§. 7.

VI. *Si litterae Msti detritae iterum iterumque atramento fuerint obductae.* Cel. Kennicotto *) est insigne antiquitatis criterium. Pedibus quidem in eius sententiam irem, nisi mox enarrandae rationes impedimentum afferrent:

- I. Iudaeis in more positum est, codices suos mstos, quoties a litteris, gummi cum fuligine mixtum, ob rigiditatem suam defilierit, iterum atramento obducere, quod העביר בקולמוס *calamo transire* f. rescribere, et eum, qui hoc munere fungitur, מעביר בקולמוס dicunt. Iam vero experientia me docuit,

*) Diff. I. p. 316. To the preceding Marks of Antiquity, may be added another, and that a very considerable one, belonging to the *Bodleian MS*, which we are faithfully told does *not* belong to the *MS. of the Oratory* — — namely; that the Letters, tho' boldly express'd at first, have been *obliterated* IN MANY PLACES, and would have been now not at all legible in those places, if the had not been *writ over a second time*; and tho' such places were *rewrit* in the same strong character, yet many of the words are becoming *a second time invisible.*„

docuit, intra breue tempus in libris, qui manuum quotidie tactum patiuntur, Iudaeis saepe opus esse *Maabhir bekulmus*. In tali vero codicis renouatione saepe accidit, vt litterae י et י, ו et ו, ך et ך, ם et ם &c. a primo librario recte scriptae, inter se permutentur. Est in manibus meis volumen Estherae aliquot seculorum aetatem habens, quod plus simplici vice rescriptum fuit, et nihilo tamen fecius multis in locis plures adeo detritas continet litteras, vt denuo *Maabhir bekulmus* aere conducendus esset. Aliud asseruo volumen Esther litteris vncialibus priscaque simplicitate ante viginti annos a librario iudaeo Polono scriptum, quod iam semel hinc inde atramento obductum fuit. Hinc colligi potest, litteras nigritia sua priuatas, indubium antiquitatis criterium non esse posse. Conf. Kennicotti Diff. 2. p. 409. vbi Zacagni recensio codicis gr. Vaticani exstat, in qua narratur, Vaticanae bibliothecae praefectos sedulo curasse, vt a viro graecae linguae perito totus codex, superinducto singulis litteris nouo atramento, ne minimo quidem veteris scripturae apice mutato, restauraretur.

2. Confectio atramenti varia, aut atramentum vetustate corruptum &c. in caussa esse potuit, vt modo tenacissimum, modo nimis rigidum &c. fieret. Exemplo sunt codices v. gr. latini 1000 et amplius annorum, quorum atramentum temporis edacitatem illudit.

Vidi

Vidi quoque codices ebr. antiquissimos, quos inter quoque est codex meus Raschianus, praesertim in prophetis prioribus, usu non admodum tritos, litteras adeo nigras adhuc seruantes, vt recentiori aetate eos scriptos reputares. Ergo litterae non tam ab antiquitate, quam quoque usu deteruntur *). Sed nec hoc tacendum est,

3. litteras resinosa atramenti sui parte posse priuari *vel* usu quotidiano incondito Iudaeis praecipue vsitato, *vel* situ squalido *vel* si scriptae fuerint super membrana aspera, nec rite subacta, et id genus alia, quae satis superque sufficere videntur ad explodendum hoc criterium, quo ven. Kennicottus Oratorii Paris. MS. Num. 53. ad 700 fere annos ascendens de ponte deiecisse, et MS. Bodleiano Num. 1. et 2. maiorem antiquitatem conciliaffe sibi persuasit **).

§. 8.

*) Ita codex senatorius Lipsiensis num. 51. e ven. *Babrdtii* descriptione l. c. pag. 2. est lacer, ater, usuque adeo tritus, vt imperito harum rerum aestimatori antiquissimus esse videatur. Exstat quoque apud me fragmentum libri ritualis iudaici, in pergamento (לוי) admodum crasso, litteris quadratis vncialibus eleganter scriptum, ad usum synagogae, quae Altonae est, olim adhibitum, quod quamuis vix 60 annorum aetatem habeat, quotidiano tamen usu adeo detritum est, vt et litterae et vocales passim vix legantur, et incautus harum rerum iudex ad minimum 600 annorum aetatem ipsi tribueret.

**) l. c. p. 317. This MS. then, having these many Marks of great Antiquity, and some of much Greater

-6. 8.

VII. Notis antiquitatis codicis adscribit ven. Kennicottus *vsu nominis יהוה* pro *אדני*. Ad hanc sententiam libenter accederem, manuscriptum praedicaturus antiquissimum vel singularrissimum, quod omnibus in locis *Iehoua* exprimat, si modo tale exstaret aut notum esset. Verum enim vero exhibent tantummodo codices quidam passim dictionem *יהוה*, vbi alii codices *אדני* habent, quae sane variatio non tam codicis antiquitati, quam potius scribarum arbitrio aut incuriae^m tribuenda erit, quippe qui pronuntiatione seducti, nam *יהוה* inde ab antiquissimis temporibus semper Adonai pronuntiabant, facile *יהוה* pro *אדני* et *אדני* pro *יהוה* substituere et inter se permutare potuerunt. Nam hic via ad errorem et veritatem vna eademque erat. Ad antiquitatem autem huius mutatae pronuntiationis nominis *יהוה* quod

Greater Antiquity than the MS. of the *Oratory*; as the Age of *That* is near 700 Years, I presume (with due submission to better Iudgments) we shall not do *this* MS. Iustice, if we do not allow it to be 800 Years of Age.

Attamen ex ipsius verbis pag. 318. clarum fit, litteras huius Msti non tam antiquitate quam vsu oblitteratas esse, quod adeo mirum non est, quia NB. *Pentateuchum* complectitur. Nam in altero MSto Num. 2. quod reliquos S. S. libros continet, litterae vsu non adeo detritae comparent ac in praecedenti, *it is not quite so much impair'd by Use as the preceding*, vt itaque iactata huius Msti antiquitas vel ex hoc capite admodum dubia adhuc sit.

quod adtinet, iam in Talmude eius fit disertamentio, v. c. *Kidduschin* f. 71. i. lin. 29.

אמר הק"כ לא כשאני נכתב אני נקרא
נכתב אני ביו"ד ה"י ונקרא באלף דלת:

i. e. Praecepit Deus: Nomen יהוה non sicut scriptum fuit, pronuntietur. Scribatur quidem cum *Iod He*, sed pronuntietur cum *Aleph Daleth*. “Idem legitur *Pesachim* f. 50. i. circa fin. Nec minus in apographo graeco, quod *Origenes* hexaplis suis inseruit, verba Es. 26, 4. ebraica כִּי בִיהוּ עֲרִי עַר כִּי בִיהוּ : ita graecis litteris transcripta βετε βαδωναι ἀδὴ ἀδ κι βαία Ἀδωναι σωρ ὠλεμειν itemque eorum per κυριον translatio, satis superque demonstrant, non modo sua aetate, sed etiam ante ea tempora, quibus textus hebr. graecis quoque litteris exarabatur, hanc viguisse consuetudinem. Quae qui latius explicata cupit, adeat dissertationem meam de Pentateucho Samarit. pag. 17. sq. Ex his, quid de hoc criterio ficto, quod codici neque antiquitatem neque dignitatem parit, sit statuendum, in promptu erit iudicare. Tutius itaque erit in masoretharum vetustiorum calculo ducto, ubi יהוה aut eius synonymum ארני olim vel casu vel ex aliis causis obtinuerunt, acquiescere, atque ea MSSa, quae ab hac norma abeunt, vel tanquam spuria, vel saltem a librario inconsulto ac temerario scripta reputare *). Aliud

*) Memoratu omnino dignum est, quod editor editionis libri שורש ושרי, quae primum Constantin-

Aliud antiquitatis mss̄ti signum b. Wolfio est nominis יהוה per tria יי scriptio. In Targum (enim inquit T. IV. p. 89. codicis Winckleriani) nomen יהוה semper *non sine antiquitatis indicio*, per tria יי aequali serie descripta, quorum postremum circello dimidio munitum est, exprimitur *). Quamvis praecise negare nolum, antiquitatem sapere eiusmodi mss̄tum (nam apographum quoque recentius ex antiquiori esse potuit); signum tamen illud trium *Iodim* externum minime dubiam facit coniecturam meam, quod omnia mss̄ta, quae loco יהוה, tria יי, יי, יי, exhibent, christianae sint originis statuenda. Videntur enim

stantinopoli 1566. 4. prodiit, et textum punctatum libri Ruth exhibet, *Lublani* 1597. 4. altera vice curatae, praeter omissa puncta, quae forte in officina nondum praesto erant, et pro ידור, prouti semper in constantinopolitana exprimitur, יהוה, et duabus vicibus pro יהוה synonymum ארני siue studio, siue ex incuria substituerit. Simili fere ratione editor biblicorum brixienſium 1494. יהוה in ידור &c. ex insolentia damnanda, quae caeteras varietates in hac editione obuias, tanquam e cerebro suo natas, in suspensionem ponere potest, transmutauerat.

*) Ad litt. L. sub *Tzade*, itemque sub *Resch* expressi imaginem יהוה טו, ut in fragmento libri precum videre est.

enim hisce tribus *Iodim* trinitatem indigitare voluisse. Vidit hoc iam *Petrus Niger* in tractatu contra perfidos Iudaeos pag. 25. “Aliqua, ait, exemplaria figuram Dei hic habent, “vel *signetum sanctae trinitatis*, quod pro solo “Deo accipitur. Est autem figura haec ex tribus punctis modo trianguli situatis, circumducto semicirculo, composita. Per *tria puncta tres denotantur personae*, per semicirculum vero unitas essentiae; et paucis interiectis addit: Quia etiam figura haec, quamvis hactenus ignota Christianis, *maximum sanctiss. trinitatis praebet argumentum*, toto ex Psalterio, vbi 50 ferme ponebatur vicibus, et adhuc ponitur in exemplaribus Hispanorum *), in exemplaribus Alemanicis deleta est, loco cuius figurae Iudaei nostri nomen Dei quatuor litterarum ponunt. — — Nam per tria puncta trinitas divinarum signatur personarum., Coll. Wolf. II. p. 315. &c.

Vix mihi persuaferim, Iudaeos unquam eo fuisse animo, ut ob tale signum, quod religioni suae tam exitiabile esset, nomen יהוה loco suo mouerent, nisi illud ex incuria et nihil doli mali suspicati, forte e codice hominis Christiani, mutuati essent, donec insidias olfacientes ab usitato huius nominis scribendi more recede-

*) Verba ista confirmant assertum meum, quod plurimi codices hebr. in Hispania olim a non-Iudaeis fuerint exarati.

cederent. Vero itaque videtur simile statuere, quod sit Exiudaeorum inuentum, eorum praefertim, qui in Hispania olim vitam egerunt. Pari quoque ratione Exiudaeus *Felix Pratenfis* in edit. bibl. rabb. 1518, nomen יהודה in paraphrasi chald. per tria *Iodim*, indignantibus, quod fando acceperat Wolfius l. c. Iudaeis, expresserat. De codicibus ipsis, יהודה tribus יודי exprimentibus, consule Wolfium l. c. quibus iungendus erit codex bibliothecae senatoriae regionimontanae, Pentateuchum caet. vna cum paraphrasi chald. Onkelosi complectens, qui teste *ven. Lilienthalio* l. c. pag. 28. in ipso textu ebraeo TRIA IODIM plus simplici vice exhibet.

§. 9.

Hisce antiquitatis codicis criteriis alia, quae vetustatem specie maiorem, re inanem habent, *ven. Lilienthal* l. c. pag. 94. et 95. subnectit:

1. *Quo parcius est in codicibus litterarum maiuscularum et minuscularum usus.* Sed prius erit euincendum, vtrum codex a non-Iudaeo, librario iudaico dissoluto, item emisso legitimo aut illegitimo &c. descriptus sit, quam de illo sententiam pronuntiare. Nam isti quantitatem et qualitatem litterarum haud tantopere curasse credendi sunt. Forte quoque interdum librarii litteras maiusculas et minusculas ideo interdum negligebant, quod ad eas pingendas pennas consuetis maiores aut

minores adhibere necesse haberent, quem tamen laborem fugere saepius tutius duxisse videntur.

2. *Si membrana flavum sibi contraxerit colorem*, quem *Schiede* l. c. pag. 72. pro caractere antiquitatis maximo habet, et de quo *ven. Lilienthal* l. c. Sect. II. §. 19. pag. 91. ita iudicat: “Quemadmodum in omnibus cuius-
“cunque linguae MSS. flavus color mem-
“branae *insigne antiquitatis indicium* esse so-
“let; ita *et in nostro codice membrana flava*
“*est*, et pauciora in eo apparent cretae ve-
“stigia, ac in priori codice. Praeterea usu
“fatis oblimata est, maxime in Estherae li-
“bello, ubi manuum contrectatione prorsus
“denigrata cernitur.,” Sed vereor, ne viri
isti doctissimi vulgi opinionibus se abripi
passi sint, quum haec chartae mandarent.
Prius enim ipsis extra dubium ponendum fu-
isset, quod et antiquitate, eaque sola, colo-
rem flavum membrana ducat, antequam cer-
tum et indubium antiquitatis signum esse
possit. Sed me quidem iudice hoc criteri-
um vacillat vel potius iacet. Nam

- 1) membrana ipsa, (vt de charta quoque in-
terdum valet) aut eius soluta praeparatio,
- 2) eius situs squalidus et 3) in hypocau-
stis Iudaeorum, vaporibus lampadum, fu-
mo aliisque exhalationibus repletis custo-
dia. 4) Minima cura, qua Iudaeos libros
suos,

suos, qui quasi saepe penuaria micarum panis, salis, cerae, sebi &c. sunt, tractant et custodiunt, et id genus alia subinde in causa sunt, cur membrana ante tempus colorem nativum mutet. Vt exempla e tenui mea librorum suppellectili sumam, inter cimelia mea numero varia Iudaeorum recentiorum manuscripta, et impressos libros in Polonia coëmtos, ita infumata, ut et litterae et charta et pergamenum quasi flauido colore inducta conspiciantur. Similiter in supra laudato MSS. meo A. C. 1324. exarato, foliorum margines et passim integra folia colorem flauum eam praecipue ob causam duxisse mihi videntur, quod, quemadmodum e libri circumcisura admodum fumigata adparet, fumo et fitui squalido olim codex iste expositus fuerit *). Itidem exstat apud me pretiosum MS. graecum in charta bombycina laeuigata ante quinque aut plura secula nitide exaratum, Ptolemaei opera complectens, in quo diuersum et chartae et litterarum colorem

T 3

ex

*) Fragmentum meum Pentateuchi supra citatum, itemque lacinia membranacea tractatus talmudici Schabbath, cuius litteras in tabula aenea ad litt. O. expressi, flauidi quidem sunt coloris, atamen tuto affirmare ausim, aliud fragmentum meum libri precum supra laudatum, licet colorem flauum nondum induxerit, istis longe esse antiquius.

ex usu, situ aliisque causis sibi contractum liquido contemplari licet, ita quidem, ut in quibusdam quinternionibus scriptura usu fere detrita et charta flaua, contra in aliis colore suo natiuo praedita adpareat. Ob nimiam quoque contrectationem membranae color in Pentateucho MSti mei Raschiani, 500 annis antiquioris, tam diuersus est ab eo, qui in Prophetis et Hagiographis splendet, ut Pentateuchus multis seculis ante scriptus incauto harum rerum iudici videretur. Quid? quod membranae, quibus libri superiori seculo, praesertim in Hollandia, tectae fuerunt, vel ex usu, vel praeparatione negligenti, iamiam colorem flauum breui isto tempore duxerint. Aut itaque fallor, aut hicce character claudicat.

3. *Si libri poetici Iob, Prouerbia et Psalmi, ὁμῶς dicti, in hemistichia diuisi sint.* Sed ista in hemistichia diuisio admodum suspecta, et e Christianorum schola orta mihi videtur. Non enim modo iis in codicibus, in quibus libri metrici ὁμοῦς scripti sunt, multae hemistichiorum dissimilitudines et discrepantiae deprehenduntur, sed et tota ista in versus diuisio ita est comparata, ut ad modum modulorum triuialium, qui medio aeuo e sic dictis vici magistris magno cum applausu tam Christianorum quam Iudaeorum canebantur, efficta videatur. Quodsi tam ex in-
fulsa

fulsa ista versuum dispositione, eorum in
 codicibus dissonantia, atque praesertim ex
 eo, quod illa hemistichiorum ordinatio a
 plerisque et antiquissimis et optimis absit co-
 dicibus, *quam* ex summa, qua Iudaei Ger-
 maniae, Poloniae et Moraviae, metrum
 horum modulorum, ad hunc usque diem
 et in suis cantiunculis hebraicis et vernacu-
 lis, fouent delectatione, coniecturam tra-
 here mihi liceat, mos iste libros poëticos
שיחשׁוּ scribendi, ab Exiudaeis aut doctis
 monachis primum in codicem hebraeum in-
 troductus fuisse videtur. Vtut tamen sit,
 obscurorum quorundam criticastrorum aevi
 medii, quicunque fuerint, inuentum est
 putandum, assensu publico minime com-
 probatum, nisi e codicibus hebraeo-graecis,
 in quibus libri poëticae in *שיחשׁוּ*, (modo ita
 ex eorum versione, in cod. Alexandr.
שיחשׁוּ exarata concludere liceat,) distincti
 fuisse videntur, originem istius carmina
 scribendi modi repetere malis. Sane Hie-
 ronymi, Iosephi, Philonis aliorumque de
 Hebraeorum metris, hexametris, penta-
 metris, iambis rel. relationes eiusmodi sunt
 conditionis, vt de Graecorum, minime ve-
 ro Hebraeorum metris intelligi queant. Ne-
 mini hoc mirum videbitur, in memoriam
 reuocanti, quod quum Patres praeprimis
 codicibus hebraeo-graecis vterentur, ipsis
 facile erat, de iambicis et sapphicis, he-

xametris et pentametris (eiusmodi enim versibus in dictis codicibus more graeco genuinus textus transformatus forte erat) verba facere. Haec tenenti facile erit iudicare, an veritati sint consentanea, quae ven. Ken-
nicottus Diff. I. p. 324. laudes MS. Bodleia-
ni No. 5. enarraturus, de libris poëticis isti-
us codicis *σιχηρας* exaratis praedicat, quod
in heniistichia pro certo diuidendi sint. — —
*It has one considerable Excellence, that the
Verses in the Poetical Books are diuided into
Hemisticks, as they certainly ought to be.*
Praeterea iuuabit quoque conferre apposite
in hanc rem dicta a reuerendiss. Lowtho de
sacra poësi Hebraeorum pag. 168. sq. edit.
Oxon. et p. 342. sq. ed. Götting. itemque
quae Ioh. Georg. Schiede l. c. 103. de codice
cassellano retulit, in libris metricis more
carminum elegiacorum latinorum ita scri-
pto, vt vna linea sit longior altera vero
breuior, ne exceptis quidem duobus prio-
ribus Iobi capitibus, quae metrica accentua-
tione minime instructa sunt, vt ex sequenti
ab eo suppeditato schemate patet:

Psalms initium.

אשר

האיש אשר לא —

הלך בעצת רשעים

ובדרך חסמים לא

עמד וכמושב לצים לא

ישב: כי אם — בתורת

יחודה חפצו ובתורתו

יחגגה יומם ולילה:

Iobi initium.

איש

היה במדבר

עץ און — שמו

והיה האיש הזה האדם

וישך וירא אלהים וסר

מנו: ולדור לו

שבעה בנים ושלוש

בנות: ויהי מקנה רגור

Proverbiorum initium.

Pro-

משל

שלמה בן דוד

מלך ישראל: לדעת

חכמה ומוסר לזהבין

אמרי בניו: לקחת

מוסר חשכל צדק

ומשפט ומשורים:

להתן לפתאים ערמה

לבער דעת ומזמה:

Profecto aut fallor, aut ista absurda in hoc codice libros metricos scribendi methodus librario non-Iudaeo adscribi debet *).

4. *Si ordo librorum a Talmudicis praescriptus in codicibus deprehendatur.* Nimirum in tr. talmud. Babha bathra fol. 14. b. lin. 26. ordo sequens traditur: סדרן של וכו' ordo librorum biblicorum Ios. Iud. Sam. Regg. Ierem. Ezech. Esai. XII. Prophetae, inter quos Hoseas primum locum occupat, Ruth, Psalmi, Iob, Prou. Eccles. Cant. Thren. Daniel, Esth. Esdr. Paralip. qui, quod mireris in paucissimis MSS. a Wolfio II. p. 47. et 293. sq. memoratis, et in codd. biblioth. reg. Regiomont. et cassellano tantummodo observatur. Ratio autem, quare iste ordo communi omnium consensu haud receptus fuerit, ea esse videtur, quod Rabbini isti hunc librorum ex coniectura et promiscue recensitorum ordinem, pro norma prorsus non

*) In hac me quoque sententia confirmant vel sequentes codicis istius characteres: 1) Masora initialis animalium &c. figuras ostendit vid. p. 74. coll. p. 34. 2) Psalmus primus a quibusdam Patribus, Hilario, Origene, Tertulliano &c. pro prooemio habitus, hic quoque eam ob causam numero haud insignitus fuit, sed ad Psalmum secundum Ν demum additus deprehenditur. Vid. p. 36. Ligaturam (pag. 30.) ex corio porcino factam, et figuris Christi baptismum repraesentantibus ornatam, ideo huc in partes meas vocare nolo, quod longo tempore post a possessore christiano confici potuerit. Videtur tamen ligatura seculo XV. ad minimum confecta fuisse.

non venditauerint, quoniam paucis interiectis, R. Iuchanan alio ordine Hoseam, Iesaiam, Amos, Micham, Hagg. Sachar. Ma-leachi collocat, atque Esaiæ ante Ieremiam et Ezech. locum assignat. Sane ab antiquissimis et ante-talmudicis temporibus usque ad nostram ætatem ordo iste nunquam fuit vniuersalis, sed pro cuiusque arbitrio, ut ex designatione ordinis librorum per varia secula varie habiti, a Wolfio II. p. 50. sq. suppeditata, videre est, semper mutationem passus est. Hinc errant, qui ordinem masorethicum, qui nunquam exstitit, constituunt. Nam ne ipsi quidem recentiores Iudæi eundem in bibliis suis seruant librorum ordinem. Cf. Siphte Ieschénim f. 10. 2. Nec vero minus ii, meo quidem iudicio, falluntur, qui ex isto arbitrario in consequutione librorum ordine, si vel cum eo, quem Iosephus, Eusebius, Talmudici &c. tradunt, congruat, decretum pro codicis antiquitate facere fatagunt, præsertim quum in mssito recentiori ex mero librarii arbitrio, nulla codicum, sed sola Talmudis auctoritate recoqui potuerit. Ut taceam ordinem librorum in LXX. virali conspicuum, qui tam a supra laudato talmudico ordine mirum quantum recedit, quam antiquitate illum longe antecellit. Accedit, quod idem ordo a *Maimonide* repetitus et præscriptus Hilc. Thora cap. 7. §. 15. a librariis quibusdam sui et sequentis temporis adhiberi

hiberi potuerit, *ut itaque codex ita ordinatus aequè bene saeculo, quo Maimonides floruit, aut post illud scriptus dici queat*, quam ei aetatem longe maiorem, immo talmudicam, tribuere. Quibus criteriis duo alia iungit cel. *Schiede* l. c. pag. 72. Nimirum

- 1) existimat, inde maximum et validissimum pro antiqua vetustate codicis cassellani peti posse argumentum, *quod plures Iudaei eum possederint, inque eo crisin suam exercuerint.* — — Quod sane non liquet. Nam *partim* intra breue saepe tempus codex multos istos nancisci potuit possessores, *partim* non semper, ut supra ostendi, in manibus Iudaeorum fuit, ut vel e ligatura ipsius adparet.
- 2) Membranae crassities ipsi maximum antiquitatis indicium est. Forte cogitabat, haec dum scribebat, chartam, quae utique in vetustissimis libris, typis excusis, insignem habet crassitiem, ei, quae ad mappas geographicas adhibetur, haud ab similem. Non enim modo dantur pertenuis antiquissimae notae membranae, quas olim egregie et ad stuporem usque parare poterant, sed etiam membranae a Iudaeis recentioribus inde a quibusdam seculis voluminum suorum synagogicorum rel. gratia perfectae, plerumque tam crassae et asperae sunt, ut nihil supra. Atque

que vel ex hac caussa hocce criterium ad nihil idoneum est.

Sed vt omnia de antiquitatis codicum hebr. notis iam exposita in vnum conferam, non possum non descendere in partes *ven. Lilienthalii* l. c. pag. 89. asserentis: *Sed ne priores quidem characteres sufficere videntur. Quamuis enim ex illis quodammodo colligi possit, hunc vel illum codicem inter antiquiores esse referendum; per illas tamen nondum determinabitur, qualis circiter aetas ei sit assignanda.* Omnibus itaque aequa lance ponderatis, nihil aliud remanet, quam vt statuamus, omnes illos codices, siue vere antiquos, siue ex antiquis fideliter descriptos, inter tot varia eorum genera, satis antiquos esse dicendos, qui cum maiora genuina, cuius vsus, vt spero, in diiudicanda ista legitimorum et spuriorum codicum antiquitate et bonitate, et maximus et necessarius futuro critico erit, amice conspirant. Tu si quid nosti lector, rectius his, candidus imperti.

§. 10.

Ad BONITATEM codicis, quae vnice ab eius antiquitate minime *) pendet, aestimandam,
eru-

*) Vidit hoc *ven. Kennicottus*, recte exinde *Diff. I.* p. 307. sq. concludens: Nor will it follow, that any MS. must be *better* than another, merely because it may be *more ancient*. For tho' that will be true in general; yet it may so happen, that a MS. of 600 Years of Age may be transcribed from
from

eruditi canones quosdam, vt ego quidem existimo, admodum vacillantes fanciuerunt. Statuunt nimirum eos codices optimos,

I. *qui ab hispanicis librariis exarati fuerunt.*

De his supra Sect. II. §. 19. quaedam in antecessum, ordine ita poscente, monui, vnde hic breuiori esse mihi licebit. Audiamus autem de iis differentem *Rich. Simonem* hist. crit. libr. I. cap. 21. p. III. “*solique Hispani — —*
 “curiose et diligenter optimos et emendatissimos codices sibi comparauerint. Post illos Galli et Itali. Pessimi omnium Germani. Facile admodum characteres figuris discerni possunt, crassiores Germanorum quam Gallorum. Hispanicorum vero character hispanicus plane et omnino quadratus, ac angustus. Gallicus et Italicus rotundior magis nec tam angustus. Biblia hebraica *Roberti Stephani et Plantini in quarto* satis ad characteres hispanicos accedunt. R. *David Kimchi et Elias Leuita magnopere Mssos Hispanicos commendant, eosque caeteris praeferrunt.*., Idem in disquisitionibus criticis cap. 2. p. 10. “Hispanici, ait, characteres prae se ferunt quadratos, formaque elegantissimi, quales conspiciuntur in bibliis regijs, a Plantino Antuerpiae editis, et Rob. “Ste-

from a MS. of 700; whilst a MS. of but 500 Years of Age may be transcrib'd from a MS. of 800; or from a Copy, which had more and better various Readings from the printed Editions.

“Stephani ; quae haud dubie ex codicibus
 “Hispanicis exscripta sunt. Italici et Gallici
 “paulo rotundiores sunt : Germanici vero
 “litteras Gothicas imitantur, viderique pos-
 “sunt in libris hebraicis, qui primo editi
 “sunt in Germania, et in bibliis hebraicis
 “Munsteri., Supra iam ostendi, Rich. Si-
 “monium ex male intellectis verbis Rabbino-
 rum Kimchi, Eliae, Lonzano, Aboab &c.
qui codices hispanicos nulla alia ex causa, quam
quod cum masora omnium optime conspirant, ut
*correctissimos depraedicarunt *)*, in fraudem
 delatum fuisse, quo ipso hoc criterium fun-
 ditus subuertitur. Ne vero nihil dixisse vi-
 dear, nego e characterum forma eleganti ad
 codicis bonitatem posse concludi. Nimium
 ne crede colori, optime dixit Virgilius,
 quem pueri mirabundum spectant, aut ut
 verbis b. Loescheri de causis L. E. pag. 443.
 vtar,

*) *Or thorah* edit. Amstel. 1645. 4. fol. 27. b. lin. 5.

ספרי ספר שיהם המונחים והנאמנים
 : שראוי לסמוך עליהם : i. e. *Codices hispa-*

nici, qui sunt correcti et in quibus satis praesidiz
est, et paullo post adfert R. Abraham b. Dior
 et R. Mosis b. Nachman testimonia : אבל ספרי

: ספרד יותר נאמנים מספרינו : *quod codi-*
ces hispanici fide digniores sint, quam alii. — —

De insigni raritate huius libelli, qui altera vice, vna
 cum R. Arjeh Löw constitutionibus recentiorum
 Rabbiorum super transcriptionem et lectionem
 Legis Berolini 1745. 4. plagg. 9. prodiit, memo-
 ratu digna exposuit Rich. Simon *Lettres choisies*
 Ep. IV. p. 15. et Fr. Imman. Schwarz *Exercitt.* in
 vtrumque Pentateuchum Samaritan. pag. 112. et
 116.

vtar , ad elegantiores picturas respicere puerile est , et saepissime fallit. Possideo v. c. tria Alcorani MSSa aliquot seculorum aetatem habentia , quorum vnum mira , alterum minori et tertium minima elegancia scripta sunt , et tamen minus eleganter scriptum elegantiora accuratatione longe superat. Ergo probandum fuisset Simonio , quod omnes calligraphiae periti orthographiae quoque et accuratationis fuerint studiosi. Qui enim calligraphiam vitae sustentandae causa exercent , huic magis , quam accuratationi operam dant , nec errores commissos corrigunt , veriti , ne codicem deformaturi , damnum pecuniae et famae patiantur *). Et

*) *Origenes* sua iam aetate inter codices Iudaeorum legitimos i. e. ad praescriptum exaratos , et profanos i. e. naeuis et asumentis conspurcatos discrimen facere didicerat. Nam in epistola ad Africanum ab eo petit : *κολακευειν Ιουδαιους και πειθειν , ινα μεταδωσιν ημιν των καθαρων και μηδεν πλασμα εχοντων.* ut blanditiis commoueat Iudaeos , ad sibi tradendum codices PVROS nec INTERPOLATOS. Origenem hic de codicibus hebraeo-graecis loqui vix mihi dubium est. Nam quum in translatione graeca omnino permulta asumenta reperiantur , quae statim vt figmenta sub oculos cadunt , graeca vero versio e codice hebraeo-graeco facta sit , codices genuinos hebr. cogitare non poterat , qui ab hac labe immunes sunt , et tum in vsu vulgari non erant.

Fallitur itaque cel. *Henr. Owenus* , qui in tractatu de LXX. viralis translationis conditione
Lon-

Et si vel largiamur, librarios hispanicos codicibus et eleganter et exacte describendis summam dedisse operam; fieri tamen non potuit, quin mendae irrepperint, quarum tamen correctionem, ne codex conspurcetur, negligerent. Ita hodierni Iudaeorum librarii ubi errarunt, detectum lapsus non tollunt, ne pretium laboris minuatur. Experiundo id saepius didici, cuius rei unum proferam exemplum. Possidet Iudaeorum Bützouienfium parnas s. antistes Nathan Hirsch volumen legis, vncialibus litteris, quas hispanus librarius elegantius nunquam depinxerit, nitidissime exaratum, in quo
prae-

Londin. 1759. Iudaeos textus ebraici, et praecipue translationis των ο corruptores statuere conatur. Sed concepisse eum inania, supra Sect. I. §. 12. prolata extra controuersiam ponunt. Corruptionis huius quoque versionis accusat Christianos. Nec eos quidem ab hoc crimine in omnibus absolueri possum; attamen testimonia eius, quae id euincant, mihi non quadrare videntur. Sic v. c. Ezech. 16, 4. dictio יְשׁמֵל ad *delectamentum meum* in exemplari Alexandrino translata exstat per: του χριστου μου. In causa est, quod, quum translatores scriptum inuenirent: λεμεσαι aut λεμισεχι (nam י saepe vt G exprimebant), eiusdem soni vocem יְשׁמֵל λιμισιχι aut λιμσαι cogitarent. *Vulgata* habet: *in salutem*, indicio, auctorem eius יְשׁמֵל hariolatum esse. Nemo non videt, corruptionem hic locum non habere, quod ipsi translatores fallaci sua lectione graeca decipi se sint passi.

praeter singularum litterarum omissiones, transpositiones, permutationes, et verba et integra cominata omissa fuerunt. Quod autem codices hispanici ob elegantes suos litterarum ductus, celebritatem maiorem, quam gallici, italici et germanici apud Simonium, et qui eum sequuntur, nacti sint, Simonii est imprudentia, scripturam Raschianam, quae utique rotundiores ductus exhibet, a communi quadrata, qua dicti librarii codices quoque exararunt, non discernentis, quamvis ipse hist. crit. I. 23. p. 119. *manuscriptum germanicum pulcherrimis et magnis characteribus exaratum* nominet.

Attamen negare non ausim, in Hispania, monachorum olim paradiso et plantario, calligraphiae studium, praecipue in monasteriis eius numerosissimis, summum gradum quondam assequutum fuisse, a quibus Iudaei, quorum quoque in isto regno magna erat multitudo, hanc artem didicisse videntur. Cuius rei testes excito quaedam manuscripta hebraica et latina in Hispania exarata, a me olim apud b. Baumgartenium et Callenbergium visa, quorum litterarum ductus tantam a capite ad calcem codicum suorum aequalitatem servabant, ut arte impressoria effictos existimares. Diu singulare huius rei animo volenti mihi, incidit, quod monachi, calligraphiae studiosissimi, olim in more habuerint, et singularum litterarum formas, et integras columnas aut
 pagi-

paginas laminis ita insculptas seu potius exsculptas et perforatas chartae admouere, ut penicillo superducto sine negotio litteras aequales pingere possent, aut typos in pergameno imprimerent, quos deinde studiose depingebant et imitabantur. Cuiusmodi typi in codice Vlphilae argenteo *), si bene memini, adhibiti fuerunt. Ad laminas autem modo laudatas firmandas, ne inter scribendum ex sua sede et statu dimouerentur, acu linum trahente et membranam et laminam traiciebant, ut vestigia in extrema foliorum ora, quae ab acu perforabatur, interdum reperibilia indicare videntur. Ex hoc itaque typorum et laminarum usu prisco, magna illa in iussis quibusdam antiquissimis eleganter pictis, non tantum derivari similitudo, sed etiam ratio reddi posset, cur in dissitissimis regionibus, seculisque diuersis, tanta litterarum aequabilitas deprehendatur **).

U 2

poterit

*) Commode incido in excerptum ex Ill. *Ihre* annotatt. super hunc codicem pag. 277., in nouis crit. litterariis Greifswald. T. IV. plag. 35. ad an. 1768. recensitis, qui maximam litterarum istius codicis aequalitatem, typorum ope ortam, contra *Bernardum*, *Morton* et auctores du nouveau *Traité diplomatique*, qui alphabetum Vlphilianum quatuor aut quinque variationibus in vnaquaque littera, quae tamen nullae sunt, aeri incidendum curarunt, argumentis indubiis, ut annales isti referunt, euicit.

**) Lex Iudaeorum priscorum fuit, in codd. bibl. ne tres quidem voces sine שרשם scribere. Vid. Maimon

poterit absentia litterarum maiuscularum, minuscularum &c. a quibusdam codicibus, quae nulla alia ex causa profluxisse videtur, quam quod typos, reliquis maiores et minores, ob rarum usum exsculpere operae pretium non ducerent. Ex hac sane causa in primis impressis editionibus vel plane non vel raro admodum conspiciuntur.

§. II.

Bonitas quoque codicis praedicari solet,

II. *si a librario docto sit exaratus.* Ita statuunt Rich. Simonius Wolfius et alii *); contra vero alii **) codicibus a librariis indoctis scri-

Maimon Tphill. c. VII. dictionem istam interpretantur per: *amussim, lineationem*, sed nescio, an non aequae bene, immo meliori iure per *formulam litterarum exsculptam* transferri queat. Haud sane abludit verbi 𐤔𐤕𐤔 et in sacra script. et apud Syros et Arabes usitata significatio, quae *incidendi, excavandi, exsculpendi* notionem habet. Vid. Leuit. 19, 18. 21, 5.

*) Vid. Wolf. II. p. 328. Carpzouii crit. S. p. 380. ven. Lefs I. c. pag. 73.

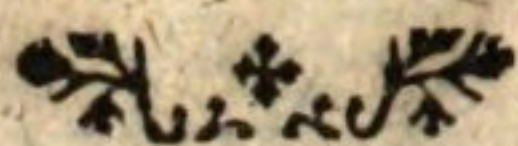
**) v. gr. in relatt. de libris novis Götting. fasc. IX. pag. 98. Ab ignarissimis hominibus, qui verba verbis, litteras litteris reddunt, licet nihil descriptorum intelligant, bonos saepe codices exarari, meliores certe, quam a semidoctis, qui non intellecta depravant, quo ipsi intelligere queant., Item ven. Semlerus Vorbereitung zur theol. Hermeneutic 2tem Stück p. 302. "Diese Copisten (die

scriptis palmam deferunt. In isto sententiarum e diametro sibi oppositarum diuortio istud criterium valde anceps ac dubium redditur, vt axiomatis iure minime gaudeat. Verum quidem est, docti librarii fidem, quasi de suo addat, et ad sensum perplexum faciliorem reddendum pro lubito textum mutet, vel memoriae, e qua integra commata sine textus inspectione depromit, nimis fidat, in suspicionem facilius venire, quam illam librarii imperiti, qui prototypi litteris imitandis et describendis mordicus inhaeret; vix tamen crediderim, distinctionem istam inter doctos et indoctos Iudaeorum librarios locum habere posse. Nam si vel de monachis quibusdam, qui praeter artem calligraphicam artes nullas liberales didicerant, illud concederem, de iudaicis librariis, omnibus rite perspectis, idem affirmare non ausim. Nam סופר f. librarius iudaicus indoctus, mores Iudaeorum si attendas, cogitari nequit, qui si fuisset imperitus, quem דריוט idiotam aut עם הארץ glebae adscriptum nominant, et despectui summo habent, nemo ipsi legem sanctam describendam concediturus fuisset. Quodsi praeterea verum est, olim in more fuisse, vt librarii verba

U 3

scri-

(die nemlich der hebräischen oder auch einer andern morgenländischen Sprache etwas kundig gewesen) sind denen Urkunden allemahl nachtheiliger, als die Ungelehrten, die sich recht knechtisch an ihr Original halten.,,

scribenda ex ore dictantis exciperent, ad hanc spartam ornandam librarius stupidus minime aptus erat. Quemadmodum autem moderni librarii ad vnum omnes in litteris excolendis haud leuem nauare debent operam prius, quam librarii legitimi titulo mactentur; ita quoque dubium nullum est, quin priscis etiam temporibus, quibus litterarum studia egregie colebantur, litterarum iudaicarum omnino rudes minime exstiterint.

Quoniam autem librarius, si vel sit doctissimus et religiosissimus, errare potest, et codices bonae notae sunt, qui accurato studio ex archetypo expressi fuerunt, et non adeo multos vt et leues calami lapsus continent, accuratum de codicis bonitate ferri non prius poterit iudicium, quam a capite ad calcem diligenter exquisitus sit. Non enim quaeritur, quid fieri potuerit a librario docto, sed quid reuera factum ab eo sit, quod sane aliter expediri nequit.

III. *Si in gratiam synagogae, rabbini, diuitis, et plebeii, codex fuerit exaratus.* Nonnihil quidem hoc facit nosse; verum enim vero exploratum bonitatis criterium esse non potest, quoniam, quae ad calcem codicum quorundam de aera, viro &c. in cuius gratiam exarati sunt, leguntur, nonnunquam *) ad
maius

*) Quamuis quidem quaelibet aerae &c. nota, codici seculi XI—XIII. adscripta, mihi vel ex hoc capite

maius forte codici conciliandum pretium efficta fuerunt.

IV. *Si codex sit lineatus.* Haud scio, an hoc criterium alicuius momenti sit putandum. Quodsi enim codices accurate et eleganter scripti tantummodo lineati essent, forte in censum venire posset. At quum codices quoque negligenter exarati dentur lineis ornati, et olim, ni fallor, mos esset, immo legibus sancitum haberent, vt antequam manum ad scribendum admouerent, membranam linearent, non multo hicce character valere videtur.

Atque haec quidem varia varie. In tanta autem ista rerum copia et nouitate multa fa-

U 4

teor

capite maxime suspecta videatur, quod librarii iudaici prisca aetate non consueuerint, illam codicibus suis addere, quia alias omnibus vel certe plurimis codicibus eam addidissent; prorsus tamen negare nolo, interdum ab uno alteroue ex caussis praegnantibus exceptionem a regula tentatam fuisse. Attamen omnia meis ponderibus examinans, mentem ac sententiam meam eo inclinare sentio, vt istam aerae &c. adscriptionem in codicibus supra laudatis, Exiudaeorum technam omnino aestimem. Vehementer autem falluntur, qui codicibus quibusdam, vt cel. Kennicott et alii auctores fuerunt, aetatem 800 et 900 annorum tribuere maxima liberalitate audent. Summa enim aetas codicum nostrorum seculo vndecimo figenda est, quoniam demum post annum 1040. Iudaei, Babylonia et Palaestina ab Arabibus victoribus expulsi, in Europae regiones, praesertim Hispaniam, fuga se receperant, vt itaque ab hac aetate manuscriptorum nostrorum *terminus a quo* ad summum sit constituendus.

teor deprehendi posse, quae minus apposite dicta sint, aut fusiùs dicenda stabiliendaque fuissent, quae vero a censoribus idoneis, seposito amore odioque, admonitus, v. D. olim sum emendaturus et suppleturus. Interea a virorum tantorum in libello meo passim notatorum candore euenturum spero optoque, vt dissensum meum factis fundatum, si vel calculum eorum non semper ferat, pluris sint facturi, quam imperitorum ex veritate pauca, ex opinione multa aestimantium assensum minus fructuosum. Etenim

— — licuit, semperque licebit
 Parcere personis, dicere de vitiis.

בב"ל

TABVLAE

AENEAE HVIC OPVSCVLO PRAE-
MISSAE EXPLICATIO.

Litt. A. Alphabetum Rabbenu *Tam* litteras in
codicibus synagogicis, Mesusoth et
Tphillin Iudaeorum Germaniae et Po-
loniae olim, et interdum quoque ho-
die adhibitas repraesentans.

— B. Alphabetum e Mesusoth et Tphillin
Iudaeorum Italiae et Lusitaniae mo-
dernis expressum. In regiis Antuer-
piensibus imaginem germanam antiqui-
orum litterarum istius scripturae gene-
ris, *Welsch ksaf* Iudaeis nostris audien-
tis, videre licet.

— C. Alphabetum, quo Iudaei hodierni in
epitaphiis suis vtuntur.

— D. Alphabetum cursuum Iudaeorum Ger-
maniae, Poloniae et Moraviae. Spe-
cimen huius scribendi modi iam olim
in tabula aenea Parti IV. der Bützowi-
schen Nebenstunden adiecta caelaue-
ram. Iisdem quoque characteribus
cursiuis, affabre fufis, prodierunt Am-
stelodami apud Probs 1715. 1717 et 1743.
12. לשון נקי et חבור לנער de quibus
vide Bützow. Nebenst. l. c. pag. 34.

- Litt. E. Alphabetum cursiuum, quod Iudaei *Raschii* nomine notant, prouti in impressis libris Lusitanorum olim cernebatur. Hodie Iudaei hispanici et germanici eo promiscue vtuntur.
- F. Alphabetum cursiuum, quod Germaniae, et qui ab eis genus ducunt, Poloniae et Moraviae Iudaei in libris hebraeo-teutonico idiomate excudendis communiter adhibent.
- G. Alphabetum cursiuum Iudaeorum Africae et Palaestinae. Ductus peculiare ad Litt. I. et K. e MSS. quibusdam apud me exstantibus delineavi.
- H. Alphabetum cursiuum Iudaeorum Hispanorum s. Lusitanorum. *Didacus de Quadros* S. I. quidem in parte prima enchiridii s. manualis hebraici Romae 1733. 8. excusi, pag. 277. triplex alphabetum hebraicum, rabbinicum et *cursiuum* in MSS. Iudaeorum occurrens typis expressit, sed in cursiuo, e MS. orientalium, vt videtur, Iudaeorum petito, exprimendo felicitate vsus non est.
- L. Alphabetum e fragmento libri ritualis Iudaeorum ante 500—600 annos, ni fallor, litteris vncialibus scripti, desuntum. Litteris *Begadkephath* non Dageschatis itemque *ρω Resch* lineola *Raphe*

Raphe superimposita est. Vocalis *Kametz* est linea longa horizontalis cum puncto in media eius parte collocato. *Schua* simplex, *Saegol*, *Tfere*, *Chireck*, *Dagesch*, puncta diacritica *טו* *ו*, (quae inter cornua dextrorsum et sinistrorsum posita fuerunt) lineolis, non punctis repraesentantur, ita quidem, ut *Chireck* impressum *Patach* magnitudine aequet, et errandi ansam facile dare incauto et imperito librario potuerit. *Kametz chatuph* s. *Kometz* a *Kametz* figura non differt. Si recte coniectem, videntur in omnibus MSSis ita punctatis, tam consonantes quam vocales ab uno eodemque librario, eodemque tempore et eadem penna scripta fuisse, quoniam penna oblique temperata puncta scribi nequeunt.

Litt. M. Alphabetum e fragmentis Pentateuchi antiqui cum vocalibus et accentibus in membrana crassa scripti collectum. Punctum diacriticum *טו* *Schin* et *Sin* inter utraque eius cornua, ut quoque in codice dauentriensi cernitur, locum habet.

— N. Alphabetum e cippis iudaicis, qui *Par-chimi* in terris Meklenburgicis, post eiectionem olim Iudaeos, ad fundamenta murorum templi Mariae et urbis portae (quae Crucis porta dicitur) forte in memo-

memoriam rei istius bene gestae, adhibiti sunt, delineatum. Cippi isti, quorum *nouemdecim* Parte IV. Bützowischer Nebenstunden pag. 38 — 52. explicari, aeram annorum 1258 — 1346. exhibent, in lapidem asperum rudi omnino minerua alte incisam.

Litt. O. Alphabetum e lacinia antiqui MS. talnudici in membrana crassa exarati descriptum. Signa varia, quae ad implendum lineae spatium, quod integram dictionem capere non poterat, librarius spatii proportioni conuenienter adpinxerat, in fine adieci.

— **P.** Alphabetum e MS. meo, Raschii commentarios in vniuersam SS. in membrana exaratos comprehendente, compilatum. Codicis istius pretiosi descriptionem succinctam suppeditavi in Bützowischen Nebenstunden Parte 2. pag. 61. sq.

— **Q.** Alphabetum e R. Mosis de Cotzi סמ"ג in membrana nitide exarato excerptum. In folio vltimo huius codicis haec leguntur:

אֲנִי בִּרְכִּיהַ לְךָ בִּרְכָּךְ הַסּוּפֵר בְּהֵלִי
 מִשֶּׁהַ הַסּוּפֵר כְּתִבְתִּי סֵפֶר הַמִּצְוֹת
 זֶה לְךָ אֱלֹהֶיךָ בֶּרֶךְ מֵאִיר בְּעַ הַמָּקוֹם

בְּרַחֲמֵי

בְּרַחֲמֵי יִזְכֹּהוּ לְהַגִּזֹת בּוֹ הוּא יִזְרְעוּ
 יִזְרַע זֶרְעוֹ עַד סוֹף כֹּל הַדּוֹרוֹת :
 וְסִימַתִּי אֹתוֹ בְּתַשְׁעָה יָמִים לַיָּרֵחַ
 תַּמּוּז שְׁנַת חֲמִשָּׁת אֲלָפִים וְאַרְבָּע
 וּשְׁמֹנִים לְבְרִיאת עוֹלָם לְמִנְיַן
 שְׁאֲנוּ מִיָּין כֵּאן בָּאִיק מֶתָא הַצּוֹר
 שְׁזַכְּנִי לְסִימָא יִזְכְּנִי לְחַיֵּי הָעוֹלָם
 הַבָּא עִם כָּל יִשְׂרָאֵל חַבְרִים אֱמֵן
 חֲזַק בְּנֹלֵךְ וְאֵעִי :

i. e. "Ego Berachia filius R. Berachia scribae, nepos R. Mosche scribae, scripsi librum hunc praeceptorum, in gratiam R. Eliezeris filii R. Meir (cuius requies fit in Eden!). Deus per suam misericordiam dignetur, ut et ipse et semen ipsius et semen feminis eius usque ad finem omnium generationum in eo meditetur. Consummaui autem eum nono die mensis Tammus, anni ab orbe condito 5084. (A. C. 1324.) secundum computum, quo hic in vrbe *IK* numeramus. Deus autem, qui me dignatus est, ut eum finirem, velit me quoque dignari vita seculi futuri, vna cum omnibus Israëlitis sociis! Amen. Confirma te (scil. ad alios

os libros describendos). Benedictus sit Deus, qui det delassato robur, viresque impotentis amplificet! „

Clausulam hanc cum omnibus vitiis in punctando commissis ideo integram hic exscripsi, quod criticis quibusdam annotationibus ansam dare queat. Dagesch F. post *He articuli* semper neglexit; voces abbreviatas punctis, litteris initialibus propriis, licet interdum falso, et lineis perpendicularibus ornauit; et loco punctorum circellos posuit. In omnibus istis vetustis alphabetis tam eleganter quam solute a sec. XI—XIII. scriptis, litteras dilatabiles, in quorum numero et Resch erat, inuenire mihi licuit.

No. I. exhibet alphabetum hebraicum quadratum.

— II. Alphabetum graecum priscum dextrorsum et sinistrorsum.

— III. Alphabeta sic dicta phoenicia varii generis.

— IV. Alphabetum samaritanum scriptum.

No. I. continet alphabetum Iudaeorum Germaniae cursuum.

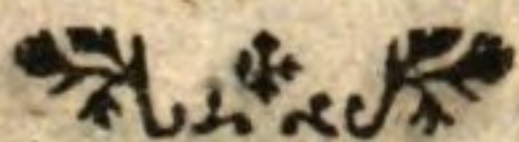
— 2. — Alphabetum palmyrenum.

— 3. — Alphabetum syriacum antiquum

quum, et in eorum fine litteris cursi-
uis Iudaeorum Germania ad fugam va-
cui legitur : חקק בעט ברזל טיכסין
פראפעסור דישיבת ביטצויה תקלב :

Quae sub rubro : *alphabeta graeca antiquissi-
ma* expressi, aetatem 2000 annorum et supra
ferre creduntur. Fidem huic opinioni faciunt
creberrimae litterarum quarundam in codice
hebraeo-graeco, e quo versio LXX. viralis ad-
ornata fuit, permutationes, e figurarum simili-
tudine, quae in prisca Graecorum scriptura ma-
gna, in recentiori vero parca aut fere nulla
erat, enatae. Hinc insolens non erit statuere,
quod litterae istae antiquissimae vel eadem ad-
huc sint, vel proxime ad similitudinem earum
accedant, quas *Cadmus* tempore *Davidis*, si fa-
bula vera est, in Graeciam intulerat. (Vid.
Eusebium in praepar. euangel. Libr. X. Cap. 5.)
Ipsa sane monumenta graecae istius scripturae,
quae omnia alia aliarum nationum monimenta,
quibus characteres insculpta sunt, aetate quam
maxime superant, dictorum veritatem testan-
tur. Quae quum ita sint, quis non intelligit,
eos praepostere egisse, qui litteris sic dictis
phoeniciis *hodie cognitis*, vix aeram christia-
nam excedentibus, aetatem graecis maiorem
tribuentes, graecas ex iis enatas esse contendunt.
Vnde enim liquet, hodiernas phoenicias litte-
ras ipsas easdem esse, quae Davidis aetate
erant? Nec hoc quoque silendum est, fieri
plane non potuisse, ut characteres graeci anti-
quissi-

quissimi, siue quod idem est, phoenicii, breuissimo temporis interuallo tantopere immutarentur, vt dissimillimae euaderent. Quoniam itaque graeci characteres, post hebraicos, ex fide monumentorum, omnium nobis cognitorum, antiquissimi sunt dicendi, aequum omnino quoque est, vt reliquarum nationum litterae, quae cum graecis similitudinem quamdam habent, ad graecas, e quibus ortae sunt, examinentur.

Danielis iamiam tempore lingua quidem graeca in Babylonia incognita haud fuisse videtur, vt ex instrumentorum quorundam musicorum nominibus *ψαλτηριον*, *κithαρα*, *σαμβουκη*, *συμφωνια* apud Dan. III. occurrentibus clarum fit, sed Alexandri Magni et Ptolomaeorum aetate non modo graeca lingua, sed etiam graeca scriptura in omnibus fere gentibus, inter quas honoris causa Aegyptii, Iudaei et Syri nominandi sunt, continebantur. *Praecipuum autem medium propagandorum et conseruandorum characterum graecorum fuit, sacrae scripturae graecis litteris transfiguratio.* Ab eo enim tempore, quo codex hebraeus, haecenus nulli fere mortalium concessus, litteris exoticis describi, atque sic diuulgari coepit, dubium omnino nullum est, quin omnes Iudaei, Palaestinam, Syriam, Aegyptum &c. incolentes, vna cum schismaticis samaritanis characteres graecos, quibus oracula diuina exarata erant, sine vlla cunctatione ciuitate sua donauerint, et

et haecenus vsitatae litteras, si modo quasdam, de quo valde dubito, plebs tum temporis habuerit, abrogauerint. Vtut autem characteres graeci ista aetate sine dubio admodum rudes existerant; tamen Iudaei et Samaritani de eorum ad calligraphiae leges effictione et emendatione parum solliciti, eos vt acceperant, intemeratos seruasse videntur, quum e contrario Graeci non modo incommodum *Βουσφοφνδov* scribendi genus missum facerent, sed etiam litterarum suarum figuras indies exornarent. Ergo facies litterarum graecarum, qualis Ptolomaei Philadelphi aetate erat, in numis Hasmonaeorum illibata, ni omnia me fallunt, remansit, si modo quasdam virgulas lineolasque, e fusoris forte audacia aut incuria, aut quod fusio aeris bene haud procederet, ortas exceperis, quae quoniam in omnibus numis variant, ad litterarum essentiam non pertinuisse, sed vel casu vel minima cura, quam in litteris pingendis artifices olim adhibebant, accidisse videntur. Seculo post C. N. quarto, prisci graeci characteres adeo a forma sua pristina ex parte deflexerant, vt *Hieronymus* litteras vetustas graecas, quibus pentateuchus samaritanus scriptus erat, eam fortassis ob causam, ex inaduertentia pro graecis non haberet, quod eas a dextra versus sinistram inuersa ratione scriptas videret.

Hanc esse veram syriacorum antiquorum, itemque samaritanorum, aegyptiorum cursi-
X uorum

uorum , etruscorum , gothicorum &c. characterum originem nullus dubito.

No. I. sub rubro: *Bustrophedon* exstat inscriptio:
ΔΑΜΟΝΑΚΑ ΔΑΜΟΝΑ-
ΚΟ ΙΕΡΕΙΑ i. e. Damonaca
Damonaci antista.

— II. — —

ΕΘΕΚΕΝ ΑΡΙΣΤΟΚΛΕΣ
ΝΟΕΣΕΝ i. e. N. N. (est
forte monogrammon) *posuit*,
Aristocles adumbravit. Am-
bae istae inscriptiones petita
sunt e nouveau Traité diplo-
matique l. c. De scribendi ge-
nere *Bustrophedon* omnino
lege , quae habet *I. A. Fabri-*
cus Biblioth. Graeca Libr. I.
cap. 27.

EMENDANDA ET ADDENDA.

- Ad pag. 27. lin. ult.* adde : cf. Schudtii jüdische Merkwürdigkeiten Part. II. lib. VI. cap. 37. §. 6. pag. 347.
- p. 29. lin. 6.* lege : Origenem.
- *35. l. 10.* lege : siue.
- *50. l. 7.* post : *codicum* inferere : hebraeo-graecorum ad vsus Iudaeorum palaestinorum, Syrorum et Aegyptiorum in templo asseruatorum.
- *l. 12.* post : *scripserant* adde : conf. Waltoni Proleg. VII, 13.
- *53. l. 12.* lege : quarum.
- *56. l. 15.* post : *citato* , inferere : et En Iakob f. 147. 3. edit. Berol. 1729. f.
- *61. l. 20.* lege : facilis.
- *66. l. 23.* post : *gaudentis* inferere : vel pro לַעֲבֹד ponere, deponere &c.
- *67. l. 6.* lege : Θεουκαταχ.
- *69. l. 12.* post : *transtulisse* inferere : הָשִׁנּוּ veteres interpretes a rad. נָשַׁן deriuarunt. Vid. Bahrdtii Hexapla Origen. pag. 222. schol. ΕΣΣΑ ἐβραΐσι ληψις ἢ ἀνδρῆς.
- *73. l. 3.* ante הָשִׁנּוּ inferere : Genes. 41, 2. 18.
- *78. l. 12.* post : *correctorum* inferere : v. c. Hesychii et Luciani, et praesertim eorum, qui

LXX. ediderunt, et dolendum in modum castigarunt, atque ad textum hebr. passim refingere fategerunt.

p. 78. l. 22. lege : *sciuisse.*

— 81. l. vlt. Idem irrito, vt opinor, conatu inculcare studet in praef. partis I. der orient. und exeget. Biblioth. num. 4. *Iosephus* ein der Critik überaus wichtiger Auctor, *der die Bibel gewis im Grundtext* (litteris puta graecis scripto et tunc concedendum est) *gelesen*, und mehr hebräisch verstanden hat, als die meisten, die ihm diese Kentniss absprechen. *Ich habe aus ihm viele Varianten gesamlet, die ich aber, um nicht zu ermüden, theilen wil.,*

— 88. l. 15. lege : *אהלין*.

— 89. l. 3. conf. Gen. 14, 2. vbi בלע per βαλαν; cap. 23, 2. ארבע per Ἀρβον et cap. 36, 27. ויען per Ζουκαμ, το ε per K effe-
rentes transcripserunt.

— 99. l. vlt. Historia de cellulis hoc probabile reddit.

Hieronymus *) quidem et fere omnes, qui post eum vixerunt, viri docti historiam hanc de

*) Praefat. in pentateuchum : "Et nescio quis primus auctor septuaginta cellulas Alexandriae mendacio suo exstruxerit : quibus diuisi eadem scriptitarint : cum Aristaeas eiusdem Ptolemaei ὑπερασπιστης, et

de cellulis pro commento habent, sed me quidem iudice magnificentius quam verius hoc iactant. Etenim

1. in Talmude scil. Megilla f. 8. 2. Mass. Sopherim 1, 8. expresse relatum legitur :
 “regem Ptolomaeum conuocatis LXXII.
 “senioribus, *quos totidem domibus* (בתים)
 “collocauerat, causam conuocationis non
 “prius aperuisse, quam ad singulos ingres-
 “sum dixisse: *describite mihi legem magistri.*
 “Deum autem mentem vniuscuiusque ita
 “direxisse, *ut omnes concordissime consenti-*
 “*rent. Descripsisse itaque ei quemlibet se-*
 “*orsim Legem,* &c. Cui volupe fit,
 בתים conclauia reddere, non repugno.
 Notione enim ista venit Tr. Bechoroth
 f. 8. 2. lin. 7. sq. (coll. Beth Israel f. 181. 1.
 vbi legitur historia de LX. senioribus דברי
 אטונה (templi aut gymnasii Atheniensis)
 quibus a R. Iosua f. Chanina in nauem,
 in qua LX. conclauia et LX. fellas construi
 iusserat ספינתא דאית בה שיתין בתי
 וכל

X 3

et multo post tempore Iosephus nihil tale retulerint : sed in vna basilica congregatos contulisse scribant, non prophetasse., IDEM praef. in Paralipom. “et post septuaginta cellulas, quae vulgo sine auctore iactantur., Ad quae Reuchlinus libr. 3. de arte cabbalist. recte regerit : Non putasset Hieronymus cellulas istas fabulosas, si paraeneticum Iustini accuratius legisset, qui se vestigia cellularum adhuc stantia vidisse asserit.

וכל ביתא אית בה שיתין ביסתרקי:
fraude abductis, pereundum erat.

2. *Iustinus Martyr* in paraenetico ad Graecos pag. 13. edit. Paris. 1615. f. “Atque vt illi,
“ait, extra omnem turbam constituti,
“primo quoque tempore interpretatio-
“nem *), (*transcriptionem*) absoluerent,
“non in vrbe ipsa, sed septem ab ea sta-
“diis, vbi Pharos exstructa est, pari cum
“interpretibus (*descriptoribus*) numero
“domunculas (οἰσκους) exstrui praecepisse
“(Ptolemaeum), vt sigillatim pro se quis-
“que interpretationem (*apographon*) perfici-
“ceret. — Et paucis interiectis addit: Haec
“vobis viri graeci non vt fabulam, neque
“vt confictam historiam renuntiamus, sed
“quia ipsi Alexandriae fuimus et vestigia
“domuncularum (ἱχνη των οἰσκειων) apud
“Pharum adhuc reliqua vidimus, et ab in-
“colis, qui res patrias a maioribus tra-
“ditas acceperunt, audiuius, haec (vo-
“bis inquam) commemoramus &c., *Idem*
in confutatione ad Graecos, de exemplari-
um ab eis descriptorum harmonia, quam
Talmudici quoque praedicant, sequentia
narrat: “LXX. istos viros non solum ea-
“dem

*) Notandum, iis in locis, vbi veteres quidam v. g. *Iosephus*, *Irenaeus* et alii ἐρμηνείας, פירוש
i. e. interpretationis nomine vtuntur, pro illo, ex
errore orto, transcriptionis nomen necessario
substituendum esse.

“dem sententia , *verum etiam eisdem esse*
“verbis in translatione (transcriptione)
“vso , ac ne una quidem dictione alium ab
“alio dissensisse. ,”

3. *Isidorus* originum libr. '6. cap. 3. narrat :
 singulos in singulis cellulis separatos fuisse.

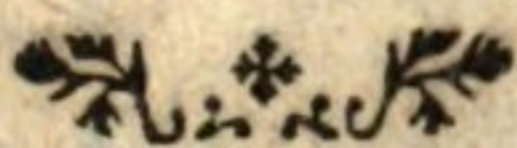
Augustinus quoque de ciuit. Dei libr.
 18. cap. 43. refert : singulos separatim se-
 disse ; ita enim illorum fidem explorare
 voluisse *Ptolemaeum*. Similiter *Epipha-*
nus de mensuris et ponderibus, itemque
 Imperator *Iustinianus* in Nouella 146. tan-
 tummodo ex errore, XXXVI. cellas, qui-
 bus bini inclusi fuerint, nominant.

Testimonia ista ita omnino sunt comparata,
 vt veritate fundata sint. Si enim splendidae
 Orientalium legationes mente reuoluamus, non
 extra fidem est credere, quod singulis oratori-
 bus ad minimum aedícula s. conclaue aut cella
 commoditatis gratia assignata fuerit. *Aristaeas*
 quidem et *Philo* cellulas istas vt res per se no-
 tas et necessarias silent, tamen ex eorum rela-
 tione, quod LXXII. oratoribus in Pharo insula
 domicilium paratum fuerit *) , non obscure
 colliguntur, et saltim magis adfirmantur, quam

X 4

negan-

*) Memoriam istius transcriptionis factae quotan-
 nis in Pharo insula celebratam fuisse, *Philo* testa-
 tur, quemadmodum e contrario apud Iudaeos
 hierosolymitanos dies octauus Tebheth ob Legis
 in graecos characteres transfusionem, ad ieiuni-
 um destinatus olim fuerat. Vid. Megill. Taanith
 et Mass. Soph. I. 7.

negantur, quoniam basilica ista pro more aegyptiaco facile 72 conclauia aut cellas concameratas continere poterat. In eo quoque, quod omnino grauissimum est, cum talmudis doctoribus et Iustino conueniunt, quod istam transcriptionem S. S. tanta accuratione peractam fuisse tradant, vt collatione facta nihil discrepantiae inter archetypum et eius apographa fuerit repertum, atque hinc vel tacite innuant, singulos in singulis cellulis separatim sedisse, quia si vna semper congregati fuissent, eiusmodi consensus exemplarium nihil extraordinarii haberet. Sed quid plura? Omnes veterum relationes ita erunt conciliandae, vt apographorum confectionem ita institutam fuisse concipiamus, vt congregatis LXXII. senioribus in oeco spatiofo palatii, in cuius parietibus totidem camerae, vt adhuc hodie in Orientalium diuersoriis moris est, constructae erant, vnus dictaret, et reliqui verba dictantis exciperent, finitoque isto labore, collatio sit instituta, quae non potuit non omnium exemplarium concentum *) sine vlllo miraculo in aprico

*) Haud quidem negauerim, potuisse vnam alteramque dictionem a descriptoribus male excipi, ita quidem, vt litteras eiusdem organi aut affinis soni commutarent et id genus alia, attamen leuia ista discrimina inter collationem, quae procul dubio eodem modo ac transcriptio peragebatur, vt scil. vnus praelegeret, et reliqui apographa sua relegerent, vix ac ne vix quidem obseruabantur, quae vero eos, qui postea ex illis versiones condebant, facile deuiis itineribus ducere poterant,

aprico ponere. Dummodo itaque veterum relationes, minime de LXX. versionibus a totidem interpretibus separatim concinnatis, quae omnino mira et monstrifica mendacia sunt, sed de LXX. apographis hebraeo-graecis ex rei veritate intelligantur, amplius necesse non habemus, auctoritati testium fide dignorum Aristaeae, talmudicorum et Iustini Martyris, (cui tamen in historia dogmatum credimus,) fidem, contra quam fas est, derogare.

p. 99. l. 26. pro : os virginis melius forte cogitari potest : פי אישׁוֹ os pupillae.

— *113. l. ult. Liberalitate quidem insperata cel. I. M. Hassencamp in comment. de pentateucho LXX. interpretum graeco, non ex hebraeo sed samaritano textu conuerso. Marpurgi 1765. 4. horum argumentorum promiserat refutationem, licet, ut scribit, talia sint, ut refutatione vix digna*

X 5 gna

poterant, ut reuera in locis innumeris factum videmus. Quid quod ipsa ista apographa, tanquam 72 diuersa exemplaria sint considerata, quae prouti inter se in minutiis variabant, interpretibus aut iis, qui eorum versiones ad vnum alterumque istorum apographorum castigarunt, saepe imposuerunt, atque vnius eiusdemque dictionis v. c. in Vaticano et Alexandrino Codd. variam scriptiōem caussarunt, librariis non omnino tribuendam. v. g. Ies. XXVII, 1. vnus scribere poterat *αναστα* durum; alius *αναδστα* sanctum. Vtrumque enim in pronuntiatione concordabat. Vid. pag. 107.

gna videantur ; attamen fidem ex causis forte fonticis adhuc fefellit.

p. 105. l. 7. adde : De codicum hebr. olim in gente Iudd. raritate, quae aliquando tanta fuit, ut v. c. Iosiae Regis aetate nullum Legis exemplar in templo praesto esset, donec Hilkia P. M. Legis volumen, ut 2 Reg. 22, 8. seqq. et 2 Chron. 34, 14. relatū legimus, inueniret, vide *Campeg. Vitrinam* in Synagoga vet. Lib. I. Part. 2. c. 9. et ven. *B. F. Quistorpium* in docta diss. super hoc loco 1771. habita.

— *117. l. 7. post 4. adde :* Num. 26, 16. In quo ultimo loco refictio textus hebraeo-samaritani negari omnino nequit. Pro hebraeo enim לערי משפחת הערי habent LXX. *τω Addμος ο Addμ* et sic quoque Samaritanus : לערי משפחת הערי.

— *119. l. 17. post verba :* *ex graeca factam* inferre : vel potius exemplar hebraeum antiquis graecis litteris, quae dudum apud Graecos in usu esse desierant, exaratum *).

p. 128.

*) Silentio praeterire nequeo *Abulphetagii* de graecae versionis (*transcriptionis*) origine relationem dolis et mendaciis conflata, quam *Hody* de text. orig. p. 123. ex ipsius chronico samaritano inedito excerptit : “Anno M. 4150. annoque X. Ptolemaei Philadelphi, egregii litterarum fautoris, accitis Alexandriam Aarone et lectissimis Samaritarum, nec non doctoribus Iudaeorum sub Eleazarō suo, ut legem Mosaicam in Graecorum dia-
“lectum

p. 128. l. 1. lege : *naïs amaradis*.

— 152. l. 17. lege : *Babrdtius*.

— 153. l. 9. post : *adhibent* inferre : Notandum est , me passim עברית per phoeniciam scripturam transtulisse , quod dubius haerebam , vtrum pro syriaca , palinyrena an alia quadam sumenda esset. De qua confer Buxtorf. de litt. hebr. antiquitate §. 50. p. 219. sq. et praesertim cel. *Fabri* Archaeologiam sacram Halae 1772. 8. pag. 80. sq. Pro syriaca autem vix videtur sumi posse , quoniam in Mass. Sopherim I, 6. nominatim distinguuntur עברית et ארמית.

— 155. l. 22. post : *excitabantur*. Mire se torquet *Vitringa* in Synagoga vet. libr. III. Part. II. cap. 7. p. 978. in eruendo istius constitutionis vero sensu, et tandem omnibus frustra tentatis iudicium suum suspendet,

“lectum transferrent ex hebraico, quum de monte
“locoque electo templi , et (Deut. 32, 35.) de
“die retributionis , aliisque in versibus versiones
“istae variarent , Rex approbavit magis Samarita-
“rum interpretationem , eosque splendidis mune-
“ribus donavit , imo vero Iudaeos ille monte be-
“nedicto Garizim rescripto omnino arcuit. Refe-
“runt autem triduanas tenebras passum fuisse mun-
“dum , quum Iudaei in graecum *Mosis* libros verte-
“rent.,” Profecto si Samaritani eiusmodi relatio-
nes comminisci potuerunt , quid mirum , si in su-
um pentateuchum sacrilegas manus intulerint , et
quidlibet audendi potestatem sibi concessam esse
hariolati sint ?

det, in haec verba, quae meae explicationi nouum robur addunt, erumpens: “*Quodsi iam antiqui et recepti moris fuisset apud Iudaeos, versionem graecam in synagogis praelegere, non praebuisset utique haec ipsa graecae versionis praelectio materiam prolixae contentionis sub Iustiniano.*”

p. 157. l. 23. post verba: *exprimi possunt.* Ad verba Megillae Mischna cap. 2. §. 1. fol. 17. 1. med.

הקורא את המגלה למפרע לא יצא
קראתה על פה קראתה תרגום בכל לשון לא
יצא אבל קורין אותה ללועזות בלעז והלועז
ששמע אשורית יצא:

i. e. *Legens Megillam retro et a tergo* *), aut memoriter, aut e translationibus in quacunque alia lingua confectis, officio suo non satisfecit. Sed praelegenda est barbaris BARBARE (i. e. e codice exoticis litteris exarato, et ad barbarum idioma accom-

*) למפרע proprie denotat: *retrosum*, vt sensus sit: qui Megillam a calce ad caput praelegit, vt v. g. מגידים f. correctores volumina Legis corrigere solent, a calce quoque incipientes, ne si a capite solummodo incipiant, verba ordine sese excipientia sibi notissima transilient nec debita cura contemplantur. Maimon tamen Hilc. Megilla II, 1. et Schulchan Aruch Orach Chaiim cap. 690. §. 6. ita hanc dictionem explicant, ac si quis v. g. comma I. et III, eliso II, legerit et post lectum comma III, omisum II, reparare voluerit. Sed haec explicatio nimis est ingeniosa, et incredibilis.

*accommodato), quoniam barbarus debito officio functus est, si genuinum textum Aschurith s. hebraicum audiuerit, *) adnotat Rambam: "Etiam libros eam ob causam in lingua graeca (i. e. litteris graecis) scribere (שוכתבו) permiserunt, quod in Regis Ptolomaei gratiam, Legem lingua graeca exposuerant (descripserant).*

ונתפרסמה אצלם אותה העתקה עד
שהית' אצלם אותו הלשון כמו לשון'
וכאילו היתה אשורית וכן אמר לשון יוני
לכל כשר ומוסיף על זה כי זה הלשון היה
משוכח אצלם רבינו הקדוש אומר מה לי
ללשון תרסי מה לי לשון עברי או לשון
יוני והלועז ששמע אשורית יצא לפי
שא"פ שאינו יודע פירוש כל מלה ומלה
יודע הוא כל מעשה:

"Nam

*) Mischnae istius explicationem Rabianam infulsam hic adponam, vt lectores ipsi intelligant, quam indignus fuerit auctor huius versionis laude, qua copiose eum ornarunt lufci quidam critici. Wenn jemand die Megilla nach der Zeit liest, erfüllet er seine Pflicht nicht. So auch wenn er sie auswendig her sagt, oder wenn einer (der hebräisch kan) sie in dieser Uebersetzung (die er nicht versteht) liest. Jedoch liest man sie denen, die keine andere Sprache als ihre Muttersprache verstehen, in ihrer Muttersprache vor; und auch ein solcher erfüllet seine Pflicht, wenn er es Assyrisch vorlesen höret, (ob er es gleich nicht versteht, indem er doch von dem Wunder weiß. Das Griechische aber wird dem Assyrischen gleich geschäzet).

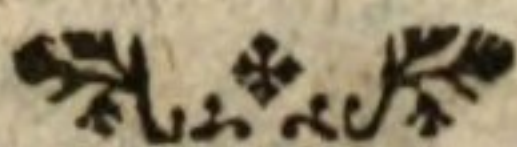

“Nam ista transcriptio *) apud ipsos cele-
 “brata erat, vsque dum haec lingua, quae eo-
 “dem loco ac ipforum (Iudaeorum) lingua ha-
 “bebatur, ac si fuisset quadrata scriptura, apud
 “eos in vfu erat. Hinc dicit: (Raf, Sche-
 “muel, R. Schimeon b. Gamaliel Megill. f. 9,
 “I. 18, 2.) *lingua graeca* (litterae graecae) *ad*
 “*omnia legitima est*, et addit: quoniam haec
 “lingua apud eos in fama erat. R. Iehuda hak-
 “kadosch dicit: hoc iuxta aestumo, siue sit
 “LINGVA TARSICA, siue transfluuiialis siue grae-
 “ca. Nam barbarus, qui audiuit hebraicum
 “(sonum) officium exsoluit. Quamuis enim
 “cuiuslibet dictionis sensum non capiat, gene-
 “ratim tamen totam historiam nouit. *Idem*
 Hilc. Tphillin cap. 2. §. 3. pag. 324. i. scribit:

הלועז ששמע את המגלה הכתובה
 בלשון הקדש ובכתב הקדש אף על פי
 שאינו יודע מה הן אומרון וצא ירו חובתו.
 וכן אם היתה כתובה יונית ושמעה וצא
 אף עפ שאינו מכיר ואפילו היה שומע
 עברו:

i. e. “Barbarus, qui Megillam scriptura
 sacra scriptam et lingua sancta (i. e. pronuntia-
 tione genuina hebraica) praelectam audit, licet
 prae-

*) העתקה communissime apud Iudaeos sumitur pro
 apographo, copia. Hinc recte monente Buxtor-
 fio I. T. p. 1686. המעתיק is Iudaeis dicitur,
 qui ex vno exemplari aliud exemplar describit.

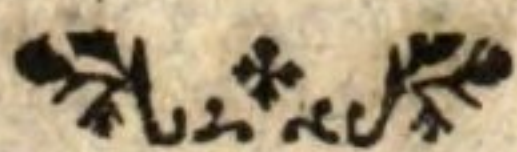

praelecta non intelligit, debitum suum persoluit. Similiter, si quis (si vel sit Ebraeus pronuntiationi hebraeo-graecae non adsuetus) Megillam *graece scriptam* praelectam audiuerit, officium expleuit, tametsi non intellexit.,,

Ex hisce locis pauca quaedam ad theseos meae probationem excerpam.

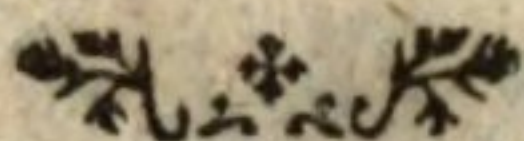
1. Dictiones פירוש, תרגום, העתקה, quoties in placitis doctorum mischnicorum de linguis s. potius characteribus exoticis, in describendis legis, Tphillin et Mesusoth exemplaribus adhibitis occurrunt, me quidem iudice semper per *apographa* explicandae sunt. Vide *Eliam* in Tisbi ad vocem נוסחא et in Schifre Luchoth ad abbreviaturam נא. Eo enim tempore, quo hebraea lingua adhuc vernacula erat, interpretationes S. S. erant superuacaneae, ideoque tum temporis dictiones istae sola gaudebant *transcriptionis* notione, quae vero post introductas translationes, ad eas quoque applicabantur. Quod autem sequioris aetatis Rabbinum post adornatas paraphrases chaldaicas, istas dictiones saepius contra contextum, pro translationibus sumserint, ex vniuersali errore, quod Legem Ptolomaei aetate translata, non transcriptam, statuebant, tantummodo prouenit. Idem vt supra monui, de Iosephi aliorumque expressionibus, pro interpretatione militantibus, dicendum est.

2. Hic

2. Hic omnium linguarum characteres, praeter solos graecos, in describenda Megilla prohibentur, et graecus character ad omnia (tam ad Legem, quam ad Tphillin et Mefusoth) legitimus pronuntiatur.

3. Praelectio Megillae e codice hebraeo-graeco in sono differebat ab ea, quae e codice genuino instituebatur. In Mischna enim audit: *barbaris praelegi sono barbaro*, aut si *Aschurith* i. e. e codice quadratis hebr. litteris scripto praelecta audiuerit &c. Nam אשורית solos characteres, minime linguam hebraeam, quae omnino assyriaca dici nequit, concernit. Ergo e soni discrepantia, quam exoticarum nationum elementa vnice caussabant, vt scil. v. c. vocales adfines E et I, I et U, AI et AV rel. (vide supra pag, 72. 235. 236.) confunderent, litterarum quarumdam valorem minuerent &c. haud commode cum *Hieronymo* in epist. ad Euagrium contra pronuntiationem hebraeam genuinam et natiuam, sequentem in modum decernitur: *Nec refert*, ait, *utrum SALEM an SALIM nominetur, cum vocalibus in medio litteris raro utantur hebraei, et pro voluntate lectorum et varietate regionum eadem verba diuersis sonis atque accentibus proferant.* *Hieronymus* enim de pronuntiatione barbarorum loquitur, qui omnino sonum E et I promiscuum faciunt, et modo Salem modo Salim pronuntiant, atque pro regionum varietate, quin etiam ex lecto-

lectorum imperitorum voluntate et in sono et tono variant, vt de Palaestinorum, Alexandrinorum, Syrorum &c. pronuntiandi hebraea more supra memoratum fuit. Alias namque aequae bene dicere potuisset, quod nihil referat, siue Salam, Solam, Salom, siue Salein, Selim, Salim, siue Dabhar, Debher aut Debhir pronuntietur, atque tunc nulla certa pronuntiatio ipsius tempore locum habitura fuisset, quod veritati historicae repugnat. Habuit autem Hieronymus codicem non punctatum, et, vt videtur, sequebatur promiscuam Iudaeorum Palaestinorum et Hellenistarum pronuntiationem, prouti eam vel a doctoribus suis ludimagistris iudaicis (falso Rabbini nominantur) didicerat, vel e codice suo graeco hauserat. Ex eo autem minime sequitur: quia Hieronymus affirmat, quod raro Hebraei vtantur vocalibus in medio litteris &c. Ergo ipsius aetate neque codices punctati erant, neque certa erat pronuntiatio. Sed vide, quae supra pag. 186. 192. sq. super hac re disputaui.

4. Ratio redditur, cur tanta fama linguae graecae sit nata, vt codicem graece scriptum hebraeo genuino parem ponerent, nimirum, *quod lex Ptolomaei aetate graecis sit transscripta characteribus.* Hinc non modo ante istud tempus, vt volunt Clemens Alexandrinus *) et

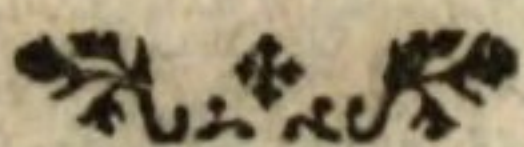
*) *Stromatum Lib. I.* "Versa autem ante Demetrium ab alio, priusquam rerum potirentur Alexander
Y et

et Eusebius *), nullum exoticis litteris scriptum exemplar existit, aut existere potuit, si modo cuncta, ut sunt acta, memoriae, ut fane videtur, prodita sint, *sed etiam* post hoc demum tempus a Iudaeorum antistitibus placita circa usum characterum aliarum, quam graecarum, nationum promulgata sunt. Atque sic effata doctorum mischnicorum et talmu-

et Persae, quae circa educationem Hebraeorum, civium nostrorum ex Aegypto euenerunt, et quae iis obtigit apparitio omnibus, et terrae occupatio, et totius legis lationis explicatio.,

*) *Praeparat. euang. libr. 3.* Ex Aristobuli libro ad Regem Ptolomaeum: "Nos omnes scire, ante Demetrii Phalerei tempora, immo Persarum imperium, quinque Mosis libros, parum quidem commode in graecam linguam versos (transcriptos) esse, totam vero scripturam sacram Demetrii Phalerei opera, et Philadelphi Regis iussu recte translata (transcripta).,, Cf. Hottingeri thes. phil. p. 312. De loco supra pag. 56. e Mass. Sopherim I, excitato, quem quidam ad Ptolomaeum Lagi adplicant et de versione quadam τῶν ὁ anteriore male interpretantur, nihil aliud dicere habeo, quam quod omnino ad Ptolomaeum Philadelphum spectet, scilicet in Ptolomaei gratiam legem primum a *quinque* senioribus; *deinde* vero a LXXII. graece transcriptam esse. Quodsi verum est, videtur legis (s. totius S. S.) exemplaribus a quinque senioribus descriptis non contentus fuisse, sed denuo praecepisse, ut secundum numerum oratorum 72 exemplaria transcriberentur, quo eorum copiam sufficientem una vice adipisceretur. Aut fallor, aut Aristobuli et Clementis modo citata testimonia hanc, quam iam dixi, iteratam descriptionem respicere, et ex ea commode explicari posse videntur.

talmudicorum primo intuitu contradictoria facile secum inuicem conciliari et omnes nodi solui possunt, v. c. In Megilla Mischna I. 8. dicuntur *Tphillin et Mesusoth* nullis aliis, quam quadratis hebr. litteris, scribenda esse; in Gemara autem l. c. fol. 9, 1. (coll. Maimon Hilc. Tphillin I, 19. et Keseph Mischna ad h. l. itemque in Perusch al hamnisch-na,) licitum promulgatur, in describendis illis, graecis quoque characteribus uti. Ergo Mischnicorum constitutiones a decurrentis aevi doctoribus tantummodo ex rei necessitate auctae, non abrogatae fuerunt.

Obiici autem posset: codicem Regi Ptolomaeo oblatum fuisse graecis litteris scriptum, quod ex fide Aristeae et Iosephi habuerit characteres aureos, quorum usus in scriptura sancta Iudaeis lege interdictus erat *). Sed ita statuere vetant:

1) Talmudicorum, Aristeae aliorumque relationes, qui Ptolomaei Philadelphi aetate graecas litteras ad legis exemplaria primum adhibitas fuisse perhibent.

Y 2

2) Ne-

*) Vide supra pag. 35. Ibi enim e Tr. Sopherim I, 9. deprompta legitur historia, quod sapientes volumen legis, Alexandro (Magno, ni fallor) offerendum, ideo sepultura dignum pronuntiasent, quod nomina in eo diuina librarius auro scripserat. Vnde concludere fas est, eos aliud volumen homogeneum Regi obtulisse, quod ex supra dictis causis litteris graecis exaratum esse non potuit.

2) Neque exemplaria hebraeo-graeca ante Ptolomaeum in usu apud Alexandrinos esse, neque codex hebraeo-graecus Regi offerri potuerunt, quod *partim* eiusmodi splendida legatione, ad codicem, quem iam habebat, obtinendum, opus ei tunc non fuisset, *partim* expresse sibi expetiit, ut codicem hebraicis characteribus scriptum mitterent, *eumque postea graece transcriberent*, *partim* vero fieri non potuisset, ut seniores memorata XIII. loca in omnium conspectu mutassent, quod Alexandrini et praecipue hostes eorum Samaritani fraudem statim detexissent; si iamiam exemplarium hebraeo-graecorum copiam habuissent.

Ex mea itaque sententia necesse est dicere, *vel* codicem Ptolomaeo oblatum aliis, quam sic dictis sanctis, scilicet secundum Philonis relationem, chaldaicis *) exaratum fuisse litteris, *vel* quod verius est, synedrium ex causis politicis ornatus et gratissimi oculis spectaculi forte gratia κ. τ. λ. citra tamen consequentiam permisisse aut praecepisse, in exemplari Regi destinato, litteras auro oneratas more gentilium adhibere, et semel a lege discedere **).

Haec

*) Vix dubitare licet, quin Philo antiquas graecas litteras, quibus exemplaria quaedam Ptolomaei forte aetatem attingentia scripta viderat, pro chaldaicis, quae eius aetate procul dubio cum graecis priscis eandem figuram seruabant, reputauerit.

**) Rabbinii medii aevi pro et contra super usu auri in codicibus sacris disputarunt. In causa erat, quod

Haec eum in finem in medium protuli, ut alios excitarem ad intricatam hanc quaestionem siue meliori certiorique modo soluendam, siue solutionem meam assensu suo comprobendam.

5. Praeter characteres, quibus exarare licitum erat sacram scripturam, supra pag. 62. et 152. denumeratos, copticos, palmyrenos, elamiticos, medos et graecos, R. Jehuda sanctus h. l. *Tarsicos* adhuc proponit. Ni fallor, omnes isti characteres originem graecam habebant, et tantummodo circa apices et ductus tam rudiores quam elegantiores a se inuicem discrepabant, atque solius istius discriminis causa, nomine regionis, ubi adhibebantur, ut dialectis accidit, insigniebantur. Sic olim scriptura arabica dicebatur *Cufica*, ab vrbe *Cufa* in Chaldaea sita, proprie nominata, licet in aliis etiam regionibus iste character in usu vulgari erat.

p. 157. In fine notae: Hinc sese omnino tueri potest R. Beni. Tudelenfis *) relatio, toties sine causa explosa, quod Samaritani tres litteras ך, ם et ץ, non habeant. Olim enim neque exprimebantur in codicibus

quod quoniam quidam eorum, codices a non-Iudaeis scriptos et auro pictos, quos pro scriptis a librariis iudaicis falso habebant, viderant, contra facta loqui piaculum ducerent.

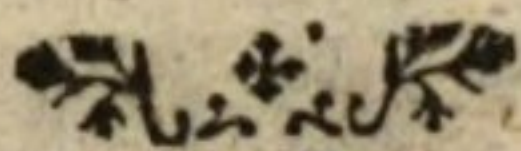
*) pag. 62. edit. Lugd. B. 1633. 12. Locum integrum vide apud Hottingerum in Exercitt. Antimor. p. 37. coll. Fr. Emman. Schwarzii Exercitt. hist. crit. in Pentat. Samar. Exercitat. 2 p. 47.

cibus illorum hebraeo-graecis, neque in pronuntiatione eorum graeca, pro more apud eos adhuc seruato, audiebantur, sed videntur istas tres litteras sequiori aevo, forte ni fallor, post Beniamini tempora s. sec. XII. quo pentateuchum suum ad volumen synagogicum, seu quod idem est ad punctatum hebraeum, retentis litteris graecis antiquis sibi familiaribus, refingere coeperunt, adsciuisse.

p. 160. l. 23. Prius vel dele, et alterum muta in minime.

— *161. l. 24. ad verba: sumi possunt.* Attamen nihil impedit, quo minus verba: *τοῖς νυν* per ordinarios quadratos characteres hebraicos, qui semper in codicibus hebr. in usu fuerunt, explicemus. Reuera enim ΠΙΠΙ exhibet, vt ita dicam, graeco-hebraicos ductus, qualibus graeci librarii, vt in supra laudato Montefalconii alphabeto a Graeculo formato videre est, hebraicas litteras ad similitudinem vernaculae suae scripturae, Origenis quoque aetate depingere soliti sunt. Quum itaque Origenes in antiquis, a Iudaeis ipsis descriptis exemplaribus, יהוה rite, vt nos habemus, expressum, et ab ipsius temporis litterarum hebr. a graecis librariis male pictarum et graecis litteris conuenienter, quoad eius fieri potuit, refictarum figura diuersum cerneret, mirum non est, eum

eum litteras του ΠΙΠΙ pro hebr. litteris ex inaduertentia reputantem, inter antiquas litteras יהוה, et modernas του ΠΙΠΙ distinxisse *).

p. 165. l. 11. pro : *syra et graeca*, lege : *hebraeo-graeca*.

— 180. l. 20. adde : De insolentia quorundam criticorum iudaicorum, qui loca plurima S. S. corrigenda esse statuerunt et procul dubio in suis codicibus correxerunt, vide Aben Esra in libro *Zachuth* f. 192. 2. coll. *Buxtorf*. de punctior. antiqu. p. 296. et *Hottinger*. thes. phil. pag. 203. sq.

— 190. l. 32. ad verba : *egregie quadrat*. Sed praestat hoc effatum ad codices hebraeo-graecos applicare, quia doctorum mysticorum aetate in usu vulgari omnino erant, et continuam scripturam seruabant.

— 199. l. 25. post verba : *in hanc rem* inferere :
R. Meier Rotenb. correctiones in Maimonidis

Y 4

*) Cel. I. M. Hassencamp in comment. de pentateucho LXX. interpretum graeco &c. §. 2. et 26. ex supra adducto Hieronymi loco colligit, non modo *Iehouah* in ipsis voluminibus graecis, litteris samaritanis, et quidem non solum, vt Postellus vult, duobus lotis, sed omnibus suis litteris expressum fuisse; sed nec esse dubitandum, quin autographum pentateuchi graece redditi *iisdem* litteris constiterit. — — Verum enim vero Vir celeb. Patrum auctoritati plus dedit, quam efficere potest. Nam ex falsis praemissis, quibus non tantum haec asserta, sed et integra commentatio superstructa sunt, male omnino argumentari licet.

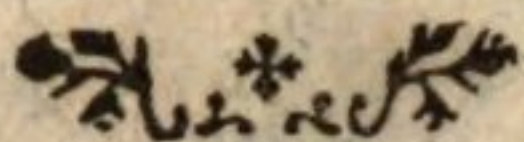
nidis Iad Chafaka Hilc. Tphillin f. 86. i. in fine, et

p. 203. l. ii. Item Talmude Ieruschal. Taanith cap. I. ad Ief. 23, ii. vid. Excerpta Talm. Hierof. in En Iacob f. 15. 2. l. ii.

אמר ר' חנינא בספרו של ר' מאיר
מצאו כתוב משא דומה משא דומה
משעיר מפני שעיר :

i. c. Dixit R. Chanina : *In codice R. Meier* pro משעיר — — משא דומה scriptum inueniebant : משא דומה — — מפני שעיר. Eiusmodi correctiones et glossae mysticae, quae praecipue in codicibus hebraeo-graecis ob ambiguum suam scripturam commodum locum inueniebant, quarum quaedam omnes versiones aetate superant, in collatione textus genuini cum codd. ebraeo-graecis, in eum facillime inuehi poterant.

Io. Henr. Otbo quidem in Lexico Rabbin. ad vocem : *Lex* per legem R. Meieri vult intelligi volumen aliquod legis, in cuius margine vel chartulis interfertis, criticas suas nugas et argutias Rabbinus ille scripserat, vel ita vocari ipsius commentarium, quem in legem scripsit, sed quoniam solummodo codicis, non autem *marginum, chartularum interfertarum, aut commentarii* hic diserta mentio iniecta est, praetereaque dubitari possit, an mischnici doctores in more habuerint, codicum biblicorum margini-

ginibus adnotationes suas adscribere, ipsius assertum tanquam mera coniectura relictur.

p. 204. l. 23. lege: vbi.

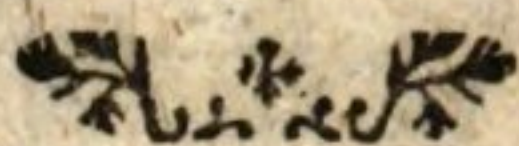
— 211. Verba linea 2 — 23. a dictione: *quae* usque ad: *nequit* conspicua ad marginem collocanda sunt.

— 226. l. 13. Dicuntur quidem Regia Antuerpensia et *Vatabli* Polyglotta cum editione Complutensi Idiligenter collata fuisse, sed e collatione Ios. IV, 6. et aliorum locorum apparebit, textum hebraeum vel e Bombergiana secunda vel Stephaniana editione depromptum esse. Vidit hoc ex parte *b. Io. Henr. Bohn*, qui in diff. de restituendo codice ebraeo Part. I. Ienae 1770. p. 12. ita scribit: “Sanctandreana et Antuerpensia cum Complutensibus conferre quibusdam locis mihi occasio fuit, et tamen aliquas differentias, etsi non adeo magni momenti, me inuenisse testari possum.,, Possideo quoque rarissimam bibliorum hebr. editionem *Iacobi Lombroso* Venetiis decem annorum spatio *) excusam, quae, quod mireris, vel e Bombergiana 2, aut Stephani editionibus expressa fuit, licet a *R. Iehuda Arjeh Modena* propter consensum suum cum masora de meliori commendetur.

Y 5

p. 227.

*) Scilicet Prophetae posteriores A. C. 1630. priores 1638. Lex et Hagiographa 1639. ut in titulis cuique parti praefixis videre est.

p. 227. l. 1. ad vocem : *Nisselius*, cuius editio a Lelongio minus accurata perperam dicta, ad codicem perantiquum, vt in titulo hebraico testatur, castigata fuit, ideoque collatione *) omnino digna est.

— — l. 9. post verba : *sunt quidem* inferre : inter quos primo loco nominandus est cel. Kennicottus **).

— 253. l. vlt. Sed iam fluctuare videtur vir illustris. Nam parte I. oriental. &c. Bibl. pag. 160. sq. non modo *ven. Lilienthalii* commentationem criticam, vt par est, diligenter laudat, sed etiam quibusdam variis eius lectionibus assensum suum praebet, atque eo ipso praecocem suam esse translationem tacite innuit.

— 262. l. 9. post : *venditauerat* adde ; vt ipsius auctoris verbis narrat Wolfius B. H. Tom. 2, 312.

p. 264.

*) Collatio in hac editione eo faciliore negotio procedere potest, quod auctor dictiones codicis sui fide correctas circello ornauit. v. c. Ios. IV, 6. VI, 8. 1 Reg. V, 10. VI, 8. Commata duo Ios. XXI, 36. 37. hic quoque occurrunt.

**) Diss. 2. pag. 475. vbi harmoniam editionum Complutensium et Felicis Pratenfis exinde deriuat : *yet, as they were both printed by men who were, or had been Jews, from such MSS. as were uniformly corrected by the same Masora; they would exhibit almost universally, the same text.*

p. 264. l. 7. In tractatu talmudico Schabbath
fol. 103. 2. lin. 33. sq. sancitum est in Ba-
raitha:

וכתבת' שתהא כתיבה תמה שלא
יכתוב אלפין עיבין עיבין אלפין ביתין
כפין גמין צדין צדין גמין דלתין רישין
רישין דלתין היהין חיתין חיתין היהין ווין
יודין יודין ווין זיבין בובין בובין זיבין
טיתין פיפין פיפין טיתין כפופין פשוטין
פשוטין כפופין מימין סמכין סמכין מימין
ס' נומין פתוחין פתוחין סתומין פרש'
פתוחה לא יעשנה סתומה סתומה לא
יעשנה פתוחה:

h. e. "Ita autem scribendum vobis est, *ut sit scriptura perfecta*, ne scilicet scribantur א pro ע (*); ה pro ר; ז pro צ; ב pro כ; ו pro ח; פ pro ט; י pro י; נ pro ב; ס pro מ; מ initiale pro ס finali; sectio aperta pro clausa et vice versa., Iudaeos nostros ex hac expressione talmudica כתיבה תמה, quae nihil aliud denotat, *quam scripturam quadratam iusta proportione et accurate gaudentem*, nominis similitudine deceptos, Tami scripturam falso sibi finxisse mihi omnino pro-

*) Scilicet, ut Raschi haud quidem male explicat:
מפני שדומין בקריאתן *quod in sono affines sunt.*

probabile videtur, cuius tamen erroris, si modo talis sit, initium tradere nondum possum. Iuuabit autem vel ex hoc praescripto veterum curam in describendis codicibus intellexisse, atque sic iudicium rectum ferre de iis codicibus, qui litteras hic recensitas tam negligenter pictas exhibent, ut prorsus discerni nequeant, cuius rei testem iam supra pag. 241. MS. cassellanum produxi. Fieri enim prorsus non potest, ut eiusmodi codices, adeo solute contra talmudicorum et recentiorum placita *) scripti, legitimis librariis iudaicis, qui nusquam digittum discedunt a maiorum praescriptis, adscribantur. Eiusmodi autem codex debita cura et elegantia scriptus, dicitur in tr. Schabbath fol. 133. 2. lin. 9. ספר תורה נאה, atque exinde tuto concludi potest, Iudaeos ista iam aetate calligraphiae operam magnam dedisse, et litteras hebraicas eandem cum modernis figuram habuisse, quo ipso perfringitur eorum argumentum, quod e quibusdam solute pictis codicibus aut alphabetis, de quibus supra p. 168. sq. vberius disputavi, contra figuram litterarum hebraicarum nativam petierant **).

p. 265.

*) Vide quoque Ioreh Deah cap. 276. §. 3.

**) Quemadmodum autem ex hoc quoque loco manifestum redditur, existisse tum temporis quosdam, qui in pingendis litteris et earum apicibus negligenter versati sint; ita amplius mirum esse nemini potest, quod v. c. in monumentis palmyrenis quidam characteres a consueta figura adeo deflectant, ut aegre discerni queant, quod vnice librariis aut lapicidis negligentibus vitio verti debet.

p. 265. l. 5. post : pronuntiant inferre : *Rich. Simon* disquis. crit. p. 10. inter hispanicos et italicos characteres discrimen facit, italicos et gallicos iis paullo rotundiores nominans, et ni fallor, characteres istos italicos et gallicos cum Raschianis confundens. Inter Iudaeos recentioris aetatis, qui de litteris hebraicis data opera commentati sunt, praeprimis nominandus mihi venit *R. Iacob Herschel* Archisynagogus quondam Emdensis, nunc Altonae vitam priuatam viuens. Edidit is Altonae 1748. 8. libellum moralem ברכות שמים in cuius parte I. cap. 35. fol. 330 — 334. varia de scriptura quadrata hebraica non inutata, illius sanctitate et vsu unico ad legem scribendam protulit, v. c.

ולא נשתנה כל עקר — — ולא קבלוהו
 וישראל מעם אשור חלילה — — לא נמסר
 הכתב ההוא לישראל לכתוב בו כלל — —
 מפני רוב קדושתו הסתירוהו והעלימוהו
 מעין כל אדם — —

Quae in opere posthumo *M. Iob. Fr. Rommershausen* Vorlesungen über seinen Entwurf zu einer Einleitung in das Alte Testament a ven. *Car. Guil. Robert* Frfti ad M. 1771. 8. in usum tironum edito p. 89 — 100., super litteris hebraicis disputata sunt, adeo cruda et absona sunt, vt nunquam de eo commemora-

moraturus fuisset, nisi et editor et censor *) mirandum in modum in hunc iuuenilem prelo haud paratum laborem, immaturis et bis coctis assertis tanquam e tripode dictis, in totum intertextum, omnes laudes congerentes, ad praelectiones academicas aptum praedicassent, et plus amicitiae quam veritati litassent.

p. 270. l. 13. potuit : vt ex lineis, quae librarius ad excipiendam masoram in singulis paginis duxerat, adparet;

— *272. l. 18. pronuntiauerit*, nisi hoc cabbalistarum effatum ad codices hebraeos litteris graecis contiguis scriptos, iure quidem suo applicandum sit.

— *285. l. 25. post* : *mutato*, quod teste cel. Kennicotto Diss. 2. p. 575. aliter se habet.

— *291. l. 7. post* : *Wolfius l. c. inferre* : coll. Tom. I. p. 199. r. et 995.

— *294. l. 28. pro e lege a.*

— *307. l. 14. Caue vero existimes*, omnia foramina ad margines cortinarum (יריעות) conspicua, ipsam eandem, quam dixi, originem habuisse. Quae enim aequali a se inuicem disiuncta deprehenduntur distantia, ad lineas ducendas teste experientia compuncta fuerunt.

p. 311.

*) *Ill. Michaëlis in orient. Bibl. l. c. p. 118.*

p. 311. l. ult. post : constituendus, quoniam ipsis Iudaeis suffragantibus celebratissima et antiquissima eorum exemplaria, quae secum ex oriente portauerant, dudum interierunt.

Quodsi adhuc quaedam praeter spem remanserint emendanda, lectorem monitum volo verbis Menachem de Lonzano in calce *Orthorab* exstantibus :

ולכן בכל דבר שיסתפק אדם בספרי
אם ישאל את פי בעה"א ברר פסקו :

I. INDEX LOCORVM S. S.

Genesis.		Genesis.	
	pag.		pag.
I, 1.	199	XXVII, 3.	112
— 26. 31.	133	XXIX, 34.	83
— 31.	202	XXX, 11.	199. 238
II, 2.	111	XXXII, 22.	50
— 4.	199	XXXIII, 2.	238
— 11.	99	XXXIV, 30.	83
— 21.	69	XXXVI, 24.	127
— 24.	114	— 27.	324
III, 15.	81. 127	— 36.	99
— 16.	67. 82	XLI, 2. 18.	323
— 17.	72	— 43.	68
— 21.	203	— 45.	81
IV, 4. 5.	69	XLIII, 18.	84
— 7. 12.	82	— 28.	114
— 8.	115	XLIX, 16.	102
— 15.	74	XLIX, 2.	236
V, 5.	108	— 5.	73
— 21.	101. 115	— 10.	127
VI, 20.	114	— 14. 22.	84
VII, 3.	115	— 22.	117
IX, 6.	82	Exodus.	
X, 2.	116	I, 1.	84
— 17.	117	— 11.	76
XI, 6.	82	II, 21.	117
— 12.	123	III, 18.	127
— 12. 14. 16. 18.		— 22.	76
— 20. 22.	101. 115	IV, 2.	112
XIII, 10.	117	— 4.	113. 114
XIV, 2.	324	— 15.	84
— 14.	82	— 20.	51
XV, 2.	112	— 26. 31.	85
— 4.	82	V, 6.	85
XVII, 19.	114	VI, 30.	76
XIX, 19.	114	VII, 1.	76
XXII, 1. 2.	73		
XXIII, 2.	324		

Exo-

Exodus.

	pag.
XI, 26.	117
XII, 40.	51. 111
XIIX, 4.	113
— 6.	234
XX, 3.	31
— 19.	121
XXI, 14.	85
XXIII, 20.	113
XXIV, 4. 5. 11.	50. 52
— 13.	112
XXV, 31.	221
XXXII, 1.	203
XXXIV, 4.	117
XXXV, 25.	85

Leuiticus.

IV, 7. 30. 34.	198
VII, 13.	71
— 15.	113
XI, 6.	52
XIII, 6.	71
XIV, 37.	203
XV, 3.	114
XVII, 4.	114. 118
XIIX, 23.	71
XXI, 5.	113
XXVI, 36.	249
XXVII, 23.	86

Numeri.

IV, 4.	114
— 47.	72
XI, 15.	184
XIII, 22.	112
XV, 3.	114
— 38.	70
XVI, 1.	86
— 15.	52. 111

Numeri.

	pag.
XVII, 4.	114
XIX, 2.	204
XXI, 19.	100
XXIII, 3.	86
— 29. 33.	100
XXIV, 15.	101
XXVI, 16.	330

Deuteronom.

III, 4.	74
— 24.	112
V, 21.	121
VI, 9.	204
XI, 18. 20.	10
XXV, 19.	198
XXVII, 4.	119
XXIIX, 30.	112
XXXII, 4.	113
— 5.	86
— 8. 29.	87
XXXIII, 4.	198
— 6.	129

Iofua.

III, 3.	198
IV, 6.	345. 346
— 11.	97
VI, 8.	346
XV, 47.	198
XXI, 36. 37.	227. 247. 346

I Samuel.

II, 5.	210
— 33.	107
VI, 19.	206
IIIX, 16.	88
XIII, 18.	70

1 Samuel.

	pag.
XIII, 7.	212
XX, 30.	127
XXI, 11.	212
— 13.	92
XXIII, 8.	279
XXIX, 5.	212

2 Samuel.

VII, 23.	88
XI, 1.	192
XII, 1. 4.	192
XVII, 12.	238
XXIII, 8.	238

1 Reg.

I, 27.	236
V, 10.	346
VI, 8.	346
XI, 19. 20.	236
XII, 16.	92
XIX, 4.	238

2 Reg.

II, 14.	95
V, 20.	204
IX, 8.	96
XV, 5.	95
XXII, 8.	330

1 Chronic.

IV, 22.	98
IX, 4.	238
XVII, 10.	238
XXI, 8.	254
XXIV, 6.	61

2 Chron.

	pag.
XXVI, 5.	278
XXXIV, 14.	330

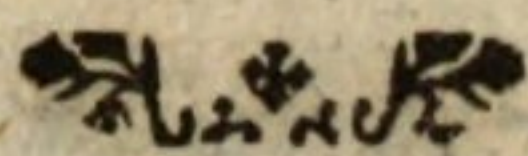
Iesaias.

II, 20.	75
III, 15.	198
V, 1.	75
— 16.	96
IX, 5.	89
— 7.	70
X, 13.	89
XIV, 32.	92
XVI, 8.	69
XVII, 10.	128
XIX, 18.	68. 74
XXII, 3.	203
XXIII, 11.	344
XXVI, 2.	198
— 4.	288
XXVII, 1.	107. 329
XXIX, 4.	96
— 29.	75
XXIX, 13.	73
XXXIII, 21.	72
XXXIX, 14.	75
XLII, 19.	75
XLIX, 5.	67
LIII, 10.	203
LX, 17.	238
LXIV, 6.	71. 128
LXV, 7.	238

Ieremias.

II, 16. 32.	236
VI, 29.	199
XIII, 20.	236
XXIII, 6.	76. 91
— 32.	135

Iere-

Jeremias.

XXIX, 17.	pag. 71
XXXI, 22.	76
— 32.	89
XXXVI, 2. 4. 21.	135
XLIII, 8. 9.	236
XLIX, 16.	236

Ezechiel.

IX, 4.	119
XIII, 5.	98
XIV, 4.	238
XVI, 4.	305
XX, 37.	66
XXIII, 43.	89
XXXIX, 17.	198
XL, 7. 10.	95

Daniel.

III.	320
------	-----

Hoseas.

I, 16.	128
III, 1.	66
— 12.	204
V, 8.	264
— 11.	89. 128
VII, 7. 12.	90
VIII, 6.	66
IX, 6.	107
X, 4.	192
— 6.	66
XI, 1.	108
— 3.	128
— 8.	236
XII, 8.	236
— 10.	73
XIII, 14.	66
XIV, 6.	128

Amos.

IV, 13.	pag. 90
VI, 10.	129
IX, 11.	123

Obadiah.

v. 3.	73
-------	----

Micha.

I, 10.	91
V, 5.	91

Nahum.

I, 12.	237
VII, 34.	91

Habac.

I, 5.	92. 123
III, 2.	210

Zephania.

III, 19.	237
----------	-----

Zachar.

III, 8 — 10.	239
XII, 10.	235

Maleachi.

I, 3.	108
XI, 13.	108

Pfalmi.

II, 1.	13
--------	----

Pfalmi.

	pag.
II, 8.	133
— 12.	92
X, 8.	93
XVI, 1.	93
— 10.	236
— 11.	210
XVII, 2.	72
XXII, 2.	88
— 17.	73. 236
XXV, 13.	68
XXVII, 11.	70
XXIIX, 8.	88
XL, 7.	87
XLIV, 5.	236
XLIIIX, 4.	108
LV, 15.	88
— 16.	198. 238
— 22.	237
LVI, 1.	93
— 8.	72
LVII, 1.	93
LVIII, 1.	93
— 16.	199
LIX, 1.	93
LX, 1.	93
LXIII, 10.	89
LXXII, 14.	61
XC, 10.	66. 96
— 12.	72
CIV, 13.	61
CVI, 4.	72
— 9.	198
CXXIX, 5.	89

Prouerbia.

XII, 4.	237
XXII, 19.	72
XXVI, 17.	97
XXX, 31.	96

Hiob.

	pag.
XIX, 18.	69
XXXIX, 13.	95
XL, 31.	74

Cantic.

IV, 9.	238
VII, 8.	73

Threni.

III, 65.	90
IV, 15.	73
— 21.	236

Ecclesiast.

I, 5.	75. 129
II, 25.	67
IIIX, 10.	198
— 12.	70
XII, 9.	73

Nehemia.

III, 30. 31.	236
XIII, 16.	192

Siracides.

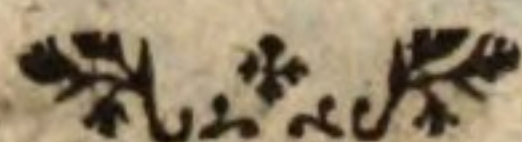
XLVII, 7.	212
-----------	-----

Lucas.

III, 13.	123
----------	-----

Acta Apost.

XIII, 41.	123
XV, 16.	123

II. INDEX AVCTORVM.

A.

	pag.
Abarbanel	17. 136
Aben Esra	214. 221. 223. 224. 343
Abicht	227
Aboab (Imm.)	140. 234. 245
Abulphetag	330
R. Acha	153
Alexander M.	35. 339
R. Alphes	23
Alphonfus (Petr.)	224
R. Ame	136. 180
Aquila	66. 94. 131. 251
Aquinas	14
R. Arjeh	303
Arjeh (Iehuda)	345
Aristaeas	58. 186. 324. 329
Aristobulus	58
Aristocles	322
Arnoldus de villa noua	224
Asarias	35. 51. 186
R. Ase	19
R. Ascher	23. 223. 225. 246
Assemannus	183
Athias	227
Augustinus	131. 327

B.

Bahrtdt (C. F.)	110. 145. 148. 152. 323
Barthelemy	191
Bartoloccius	53. 197. 246
Bechai	184
Bellarminus	45
Benedictini St. Mauri	129
Bengel	253
R. Benjamin	341
Berachia Sopher	200

	pag.
Bernardus	307
Boderianus	44
Bohn	207. 345
Boerner (C. F.)	36
Busching	191
Büttner (C. G.)	169
Buxtorf	13. 15. 139. 157. 246. 256. 334. 343

C.

Cadmus	319
Callenberg (I. H.)	174
Cappellus	78. 91. 103. 105. 175. 188. 241
Carolus M.	145
Carpzouius	30. 34. 179. 274. 308
Chaiim (Iac. b.)	36. 37. 57. 226. 227. 241. 273
Chishull	161
Chrysothomus	251
Clemens Alexandr.	337
—— (Io.)	44
Cunaeus	140
Cyrillus Alexandr.	119

D.

Damonaca	322
Dathe	47. 259
Demetrius Phalereus	154
Diodorus	119
Dior (Abr. b.)	51. 305
Durandus	131

E.

Ebionaci	251
Eleazar	153
Elias Leuita	13. 14. 150. 184. 215. 255. 302. 335
Epiphanius	186. 246. 327
Esdra	109. 136. 206
Eusebius	119. 299. 319. 338

F.

F.

	pag.
Faber (Io. Ern.)	211. 239. 331
Fabricius (I. A.)	79. 132. 322
Fagius	174
Felix Pratenfis	224. 225. 291. 346
Friderici Exiud.	141

G.

Galatinus	50
Gamaliel	18
Gegnius (Gilb.)	79
Gerſchon	205
Gregorius	131
Griesbach (I. I.)	131
Grotius	118

H.

R. Hai	247
Haſſencamp	191. 206. 210. 329. 343
Haſmonaei	321
Herſchel (R. Iac.)	349
Hefychius	323
Hieronimus	29. 36. 50. 56. 67. 96. 119. 131. 159. 173. 186. 192. 208. 247. 295. 321. 324. 336. 337
Hilarius	298
Hillel	244
Hirſch (Nathan.)	305
Hody	39. 231. 330
Hottinger	61. 112. 159. 249. 256. 341
Houbigant	36. 115. 231. 233. 283
Hulſius	45
R. Huna	136
Hypeden	206

I.

Iablonky (D. E.)	178. 179. 227. 231. 258. ſq.
R. Iacob	214
R. Iechiel	28

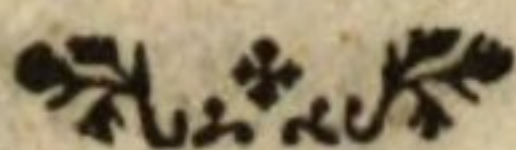
	pag.
Ihre (Io.)	307
R. Iochanan	299
Ioël Leui	125
R. Iose	157
R. Ioseph Iosel	223
Iosephus	78. 295. 299. 324. 326
Iosua f. Chanina	325
Irenaeus	187. 326
Isaac f. Baruch	266
Isaac (Ioh.)	254
Isaac Leuita	44
Isidorus	327
Iustinianus Imper.	154. 327
Iustinus Martyr	119. 154. 251. 326. 329

K.

Kennicott	4. 6. 34. 37. 42. 46. 57. 105. 112. 137. 147. 159. 160. 161. 178. 192. 206. 210. 213. 225. 253. 256. 258. 268. 271. 274. 280. 285. 286. 296. 301. 311. 346. 350
Kepha Elon	174
Kimchi	15. 224. 247. 302. 303

L.

Lakisch	49
a Lara	14
Lescot	178
Lefs	43. 213. 271. 308
R. Leui	157
Lightfoot	20. 21
Lilienthal	47. 144. 260. 271. 274. 283. 291. 292. 301. 346
Lindanus	44. 255
Loescher	195. 303
Lombroso (Iac.)	345
le Long	32
Lonzano (Men. de)	223. 226. 231. 232. 249. 303. 351
Lowth	296
Lucianus	323
Lutherus	

	pag.
Lutherus	184. 254. 278
Lyra (Nic.)	224

M.

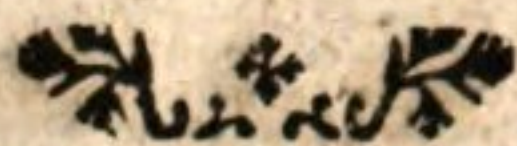
Maimon	10. 12. 145. 153. 176. 180. 225. 246. 273. 299. 332
Marcellus	173
Marcofii	186
Marianus	130
Martianaeus	79
Martini (Raymund.)	224. 235
Maximilianus I.	33
Medici (Paul. Seb.)	30
R. Meir	202. 344
R. Meir Rotenb.	125
Meyer (Io.)	56
Michaëlis (I. H.)	3. 227. 252. 254. 264
Michaëlis (I. D.)	70. 80. 84. 93. 101. 115. 117. 172. 207. 241. 253. 264. 276. 346. 350
Montanus (Arias)	44. 45. 226
Montfaucon	71. 99. 100. 159. 160. 168
Morinus (Io.)	112. 130. 195
Morton	307
Morus	45
Moses Mikotzi	199
—— Praeger	137
—— Sopher	200
Münster (Seb.)	184. 226. 255
Musaphia	49

N.

R. Nachman	23. 25
R. Naphtali	215. 223. 246
Niger (Petr.)	235. 290
Nisselius	227. 346
Nonnen	259

O.

Opitius	227. 256. 264
Origenes	59. 99. 120. 160. 161. 186. 247. 269. 298. 304

Otho (Io. H.)	pag. 344
Owenus (Henr.)	304

P.

Paullus Burgenfis	224
—— Christianus	224
Pellicanus (Conr.)	184. 254
Petauius	186
Petrus Antifiodorus	131
—— Manducator	131
Pfeiffer (Aug.)	131
Philo	57. 80. 106. 186. 295. 327. 340
Philoponus (Io.)	132
Plantinus	302
Pocock	14
de Pomis	14. 139
Postellus	159. 343
Potken (Ioh.)	255
Procopius Gazaeus	119
Ptolomaeus Philadelph.	35. 53. 338

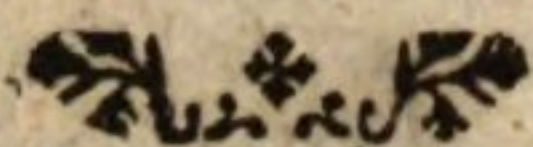
Q.

Quadros (Didacus de)	314
Quistorpius (B. F.)	330

R.

Rabe	333
Raf	153
Raymundus vid. Martini	
Ramban	303
Raschi	12 — 14. 136. 193. 204. 224. 347
Reimarus	253
Reland	91
Renatus a Mutina	181
Reuchlinus	33. 325
Robert	349
Rommershausen	349
de la Rouuiere	174
Ruckersfelder (A. F.)	261. 262. 269. 274. 283

S.

S.

	pag.
Sacutus (Abrah.)	244
R. Salomon	224
— Samuel	153
Scaliger	79
Scipio (Alex.)	181
Schickard	33
Schiede	254. 266. 269. 273. 276. 292. 296. 300
Schudt	323
Schulze (B. G. D.)	205. 264
Schwarz (Fr. Imm.)	303
Semler (I. S.)	87. 110. 131. 308
Simon (Rich.)	34. 44. 218. 249. 267. 275. 302. 308. 349
Simonis (Ioh.)	250
R. Sinai	215
Stephanus (Henr.)	52. 53
— (Rob.)	302
Symmachus	73. 94. 119. 131. 251

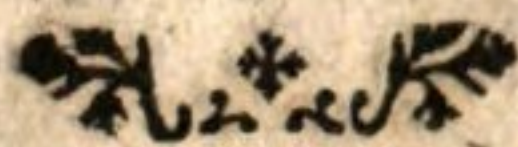
T.

R. Tam	263 — 269
R. Tarphon	22. 157
Teller (A. G.)	141. 178. 180. 262
Tertullianus	54. 251. 298
Theodotion	69. 110. 131. 251
Theophilus Antiochen.	224
— Edessenus	183
Tiberienses	188. 189
Titus	132

V.

Vitringa	330. 331
Vogel (G. I. L.)	144
Voltaire	207
Vnger	32

W.

W.

	pag.
Wagenfeil	27
Wallich Exiud.	30
Walton	43. 53. 195. 220. 225. 230
Wolf (I. C.)	30. 33 — 36. 44. 150. 178. 218. 246. 249. 252. 256. 259. 289. 346. 350

X.

Ximenes	226
---------	-----

Z.

Zacagni	285
Zeltner (G. G.)	16
Zerobabel	135
Zuinglius	184

III. INDEX RERVM NOTABILIORVM.

A.

	pag.
אֵיק nomen oppidi	200
אִפִּיקוֹרוֹס	13
אִשָּׁה	16
אֲחֵרִים	25
אֲשֹׁרִית	336
Abfconfio librorum	23. 26. 27
Aegyptiaca scriptura	195
Alphabetum Vlpilianum a doctis quibusdam male repraesentatum	307
Alphabeta ebraica examinantur	165 sq.
Alphabeta varia ebraica, graeca &c.	313 — 318
Anomaliae S. S. priscis criticis Iud. et non-Iud. attribuendae sunt	197
Affumentorum in LXX. virali origo	163
Atramenti color varius in codicibus	281 sq.

B.

בִּי אֲבִירָן	22
בִּי אֲשֹׁנָה	325
בְּתִים quid?	325
Biblia hebr. Antuerpensia Regia	264
— — Bombergiana sec.	264
— — Gerson	264
— — I. H. Michaëlis	227
— — Felicis Pratenfis	225
— — Complutensia	226
— — Iac. b. Chaiim	226
— — Neapolitana	226
— — Opitii	227. 256
— — Kepha Elon	174
— — Stephani	264
	Biblia

Biblia hebr. Münsteri	pag. 226
— — Nisselii	227. 346
— — Iablonskii	227
Bützowische Nebenstunden	6. 141. 316

C.

כֹּהֵן quis?	17
Canon S. S. male e graeca translatione diiudicatur	110
Calami errores in codd. hebr. facile sensum habere possunt	253
Cellularum Iustini historia vera	324 sq.
Chummaschim	12. 145
Cippi iudaici Parchimi exstantes	315
Codex Aegyptius	225
— Barberinus	132. 231. 232
— Carnotensis hebraeo-lat.	126. 133. 231. 232
— Sanbuki	249
— Bononiensis	280
— Cassellanus	241. 269. 270. 276. 298
— Dauentriensis	261. 274
— Dresdensis	213. 269. 274
— Erfurtensis	254
— Fabricii	178
— Ferrariensis	181
— Helmstad.	141. 144
— Hilleli	243 sq.
— Lipsiensis senatorius	148. 246
— R. Meieri Doct. mischnici	225. 344
— Oratorii Paris.	260. 274. 284. 286
— Reuchlini	213. 260. 269
— Regiomontanus senator.	144. 291
— — Regius	275. 298
— Winckleri	178
Codices Bodleiani	39. sq. 164. 260. 274. 281. 284. 286. 296
— Hispanici, gallici, germanici	229. 290
— correcti	180. 232. 233. 276
— conuoluti	135 sq.
— eorum scil. exoticis litteris scriptorum magna olim fuit copia	136
— pretium modernum	138
Codices	

		pag.
Codices	numerus in Megapoli	138
—	in scriniis Christianorum	138
—	Medraschici	197
—	maforethici	243
—	non-maforethici	251
—	maforam in margine pictam habentes	251
—	punctati et non punctati	182
—	a librariis doctis et indoctis exarati	308
—	in gratiam Synagogae, Rabbinis &c. scripti	310
—	aerem exhibentes	179. 310
—	cum commentariis Rabbinicis	177
—	solute scripti	241. 347
—	a varia manu descripti	178
—	lineati	311
—	puri et interpolati quales fuerunt Origeni	304
—	Meoni, Setuti, Hi	49
—	hebraeo-graeci	48 sq. 151 sq.
—	eorum aetas	163
—	usus olim vniuersalis	79
—	hebraeo-latini	125
—	graecisantes	32. 110 — 124
—	latinizantes	32. 43 — 48
—	a non-Iudaeis scripti	5. 31 sq. 242. 251.
—	litteris aureis scripti	257. 289
Codicum	aetas	35. 36. 339
—	bonitas	229. 258 — 301. 311
—	integram S. S. complectentium olim	231. 301 — 311
—	exiguus fuit numerus	149
—	raritas olim summa	105. 330
Coloris	flauis in MSS. causa	261. 292
Character	hebraeus	171
Characteres	Iudaeorum et Samarit. vulgares olim	
	erant graeci	120. 321
Codex	graecus Ptolomaei opera continens	293
Corani	MSSa	304

D.

Daleth vt S. olim pronuntiabatur 61. 85. (lin. 3. et 20.)
90. 107. 200
Dialecto-

Dialectorum aegyptiacae, phoeniciae et hebr.	pag.
affinitas	56
<i>Diubar</i> oppidum prope Damascum	137

E.

עבר	15
עברי	331
עכום	13
עע	15
Ἑρμηνεία, interpretatio primitus denotabat transcriptionem	326
Esdrae litteras hebraicas non mutavit	109
Exiudaei volumina synagog. descripserunt	138

G.

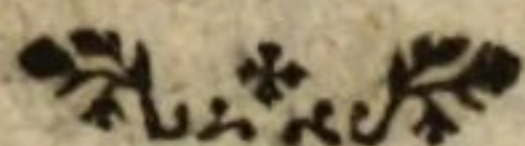
גליונים	19
געים	249
Graecae versiones e codicibus hebraicis graecis litteris scriptis factae sunt	59 sq.

H.

הזבחה quid?	140
העתקה	334
Hexapla Origenis	29
Hispania monachorum olim paradisus	306

I.

יהוה cum ידני permutatio	238. 287
— pronuntiatio	288
— per tria Iodim scriptio	289
Interpretes graeci hebr. linguam optime callebant	94 sq.
Eorum in vertendo discrepantiarum origo	131 sq.
Iudaei codices a Christianis possessos emere tenentur	26
— legem a Samaritano scriptam non emere debent	9. 121 Iudaei

	pag.
Iudaei in Synagogis e versione non praelege- runt	64. 123
libros sacros Christianis inuident	138
Alexandrini legem hebr. litteris scriptam legere non poterant	64
Iudaeorum Hispan. et German. varia dictionum hebraeorum pronuntiatio	155 sq.
circa libros minima cura	292 sq.

K.

קטון	17
Κεραία	189
Keri et Kthibh origo	204

L.

למפרע quid?	332
Laminarum usus in scribendo	307
Legis olim exoticis litteris scriptio	104
Librarii Iudd. legitimi et illegitimi	9
indocti non dantur	309
hodierni calami errores non tollunt	305
Eorum nomina in codd. erasa	179
Librorum biblicorum ordo antiquus	298 sq.
Litterarum Syr. Samar. Etrusc. Goth. origo	321
Litteris exoticis S. S. describendi mos et causa	62. 63
Litterae Palmyrenae hebraicae sunt	260
hebr. quadratae antiquissimae sunt	260
inales et numerales e LXX. diiudicari nequeunt	62
maiusculae et minusculae	291
Loca XIII. in S. S. studio mutata	50. 57. 340

M.

מין	13. 17. 18
מגיהים	332
מסור	14. 17
מומר	17
מעביר בקולמוס	284

	pag.
Marcosiorum formula baptismalis	186
Margines codicum	99. 270
Masora codicibus adscripta	213
———— antiquorum exemplarium loco habenda	256
Masorae recentioris aetas	219
Masoram Iudaei nunquam neglexerunt	217
Megilla non e versione praelegebatur	157. 332
Membranae crassities antiquitatis criterium non est	300
Mendaeorum vocales	190
Mesuth a non-Iudaeis scriptae	9
———— graecis litteris exaratae	103. 335 sq.
Metrici libri <i>Σιχησως</i> scripti	294
MS. graecum Ptolomaei	293

N.

נכרי	15
Non-Iudaei quinam?	15
———— codices punctarunt	197
N. T. loca quaedam ad LXX. accommodata	123
Numeri in S. S.	238
Eorum in annis Patriarcharum in cod. hebr. gr. et Sam. discrepantiae causa	102

P.

פ' הכפופה ו. הלפופה	139
פירוש	335
Paraphrases chald. ad LXX. refictae	122
Parchimensia Iud. epitaphia	167
Paronomasiae Orientalibus familiares	201
Patres codicibus hebraeo-graecis vti sunt	130. 131
Pentateuchus Samarit. Ptolomaei tempore non- dum existit	65
———— litteris graecis scriptus fuit	320
———— ad exemplar hebr. refictus fuit	112
Pentateuchi Bononiensis origo	139
ΠΙΠΙ quid?	159 sq. 173. 342
Phoenicia scriptura	195
Punctorum hebr. antiquitas	182 sq. 194
———— male e LXX. diiudicatur	108
Eorum	

Eorum in quibusdam codd. absentiae causa	pag. 196. 280
Puncta ex orali traditione orta non sunt	188. 200
— loco consonantium vocalium posita	192 sq.
— pro lubitu mutari nequeunt	184. 195. 326
Punctatores figuras codicibus non adpingebant	145
Psalmus I. a quibusdam patribus non numeratus fuit	298
Psalmi Alphabetici continuam hebr. scripturam refellunt	140
Pronuntiationis inter Iudd. Palaestinos et Alexandr. discrepantia	131 sq. 154. sq. 332 sq. 336

R.

רשונים

Raschii scriptura

25

267. 314

S.

שמואל quid?	53
שמואל	307
ספר תורה	12
Samaritani excommunicati	136
— hodierni pronuntiatione hebraeo-graeca	157
— itemque graecis litteris antiquis utuntur	319 — 321
Scriptura Aegyptiaca	191
— Βουρσοφινδov	61. 322
— hebraeo-graeca	60 — 62
— phoenicia	191
— hebr. sancta	63. 105
— vulgaris	63
— eiusdem mutatio ficta	108 sq.
— Samaritana	120. 320 sq.
Schua subintellectum in codd. hebraeo-graecis exprimebatur	102. 237
Septuaginta viralis versionis historia	53 sq.
— eius e codice hebraeo-graeco	81 sq.
— non e Samaritano translatio	118
	Spatia

Spatia inter libros in codd.
Syri cur tres tantum habent vocales

pag.
273
183

T.

<i>Taggin</i> quid?	199. 263 — 265
Talmud masorae interdum contradicit	273
Tami scriptura	263. 347
Tphillin	264
תרגום	335
<i>Tarphaik</i> quid?	24
Tarfici characteres	334
Tphillin	9. 24
———— graecis litteris scripta	103. 339
Typi a librariis adhibiti	307
Typotheta mulier iudaica	16

V.

Variantium quarundam sectionum origo	224. 241
———— in litteris των ο origo	61 sq. 328
Vocales,	vide <i>Puncta</i>
Volumen Esther aeri incisum	31
———— in membrana scriptum	285
Vulgata e codice hebraeo-graeco s. latino correctā	127

pag. 324. lin. 6. lege: inculcare.

ROSTOCHII,
EX OFFICINA MÜLLERIANA.

A

B.

C

D

Fi

F

G

H

7

7

5

F

2

7

[illegible]

87 F 23

Part i

Tychsen, Oluf Gerhard,

Tentamen de rariis codicum Hebraicorum V. T. generibus

Rostochium 1772

Exeg. 1110 m

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10413020-9

VD18 11074035-002